

A C T A
SANCTORUM

QUOTQVOT TOTO ORBE COLUNTUR,
VEL A CATHOLICIS SCRIPTORIBUS
CELEBRANTUR,

Quæ ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium antiquis Monumentis
collegerunt ac digesserunt servata primigenia scriptorum
phrasi, & variis Observationibus illustrarunt

JOANNES BOLLANDUS
GODEFRIDUS HENSCHENIUS

SOCIETATIS JESU THEOLOGI.

TOMUS SECUNDUS FEBRUARII.

*In quo MCCCX. nominatorum Sanctorum, & aliorum innumerabilium memoria, vel res
gestæ illustrantur, complectens dies X. medios a VII. ad XVII. priores.*

VENETIIS, MDCCXXXV.

Apud { SEBASTIANUM COLETI ET
JO: BAPTISTAM ALBRIZZI HIERON. FIL.
CUM VENETI SENATUS PRIVILEGIO.

Arendi Patris Provincialis, D. Jacobi Moyski Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini, dum se ex Lithuania, civitate Brzescia Cracoviam reciperet, propter æstum solis in gravem morbum vel febrem incidit, ita ut de sanitate sua desperaret. Votum vovit visitandi sepulchrum B. Efsaiæ, & sanitatem pristinam paullo post consecutus est.

17 Anno Domini 1608. die 14. Maii, ego Stanislaus Golebrovski, civis Casimiriensis, protektor coram Deo & piis hominibus, qualiter puer meus, nomine Stanislaus, valde infirmus, & per septem hebdomadas in lectulo decubens, sine ullo cibo, tantum parum potu refocillatus, & die ac noctu sine ullo quietis spatio: in qua etiam infirmitate (nam lumen oculorum ob gravem calorem & frigiditatem febris ac dolorem capitis amiserat) cæcus permanens, tandem in hora mortis una die agonizans, deploratus derelictus. Votum pro eo feci, si esset vivus, visitare monumentum B. Efsaiæ, Patroni Casimiræ, cum Missa votiva & munusculo cereo. Statim evalescit, & sanus exiit. Lous Deo in S. Efsaiæ.

28 Anno Domini 1608. die 29. Julii, Domina Anna Milovvska, civis Casimiriensis, testatur, quod puella sua, nomine Hedwigis, servilis, graviter infirmata, diu in lecto decubens, post vota facta visitandi sepulchrum B. Efsaiæ, patrocinio ejusdem B. Efsaiæ sanata sit. Laus Deo.

29 Anno Domini 1608. die ultima Decembris, Casimiræ ad Cracoviam in platea dicta Cracoviensis, conjux Domini Joannis Zalenci, civis Cracoviensis, nomine Regina, in partu diu periclitata, puerum mortuum peperit. Quod ubi maritus ejus inaudivit, luctu & lamentis una cum uxore domum replere cœpit, & Divinam misericordiam implorare, ut hoc peccatum sibi non imputaret. Tandem ad patrocinium beati Patris Efsaiæ confugerunt, votoque facta, si puer esset vivus, visitandi sepulchrum B. Efsaiæ cum una Missa votiva & munusculo cereo ad instar pueri magno. Quod vix dum illi animo conceperant & voverant, & statim puer Divina misericordia revixit. Nam post horam ferme tertiam nativitate sua oscitavit & plangere fortiter cœpit. Parentes grati Divino beneficio, gaudentes cum vicinis suis votum persolverunt, & puerum aquis lustralibus, nemine Efsaiæ imposito, tinxerunt. Laus Deo in Sanctis ejus.

30 Anno Domini 1608. die 17. mensis Aprilis, honestus vir Laurentius Leopoliensis, dum Casimiræ aderat, ob dolorem capitis vehementissimum per aliquot hebdomadas oppressus est, atque a medicis derelictus. At cum jam medicorum artes frustra tentasset, ad

Deum, beatamque Virgineum Mariam, atque ad B. Efsaiam propter auxilium recurrentes, votum fecit cum munusculo visitandi sepulchrum B. Efsaiæ, atque a desperato dolore perfecte sanatus est. Laus Deo in Sanctis ejus.

31 Anno Domini 1609. die 12. mensis Martii, famatus Joannes Haler, civis Olcusiensis, ubi metalla fodiunt, intenso dolore capitis pressus diverso tempore, tandem coram Patre Fratre Augustino Casimirienſe, Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini votum vovit visitandi sepulchrum B. Efsaiæ, cum una tabella argentea, & una Missa votiva. Vix votum vovit, & statim Divina miseratione a capitis dolore perfecte sanatus est. Laus Deo in B. Efsaiæ. Votum vovit, sanitatem obtinuit, ac tabellam argenteam pro majori fide apud tumbam B. Efsaiæ appendit.

32 Anno Domini 1609. die 3. Augusti, cum Casimiræ hora 10. Albertus puer annorum quatuor, filius famati Josephi Tyranski, architecti & civis Casimiriensis & matris Dorotheæ, cum aliis pueris ad ripam fluminis Vistulæ staret ludendi gratia, casu fortuito contingit eum in flumen Vistulam, quæ tunc inundaverat, incidisse. Mox submersus atque ab aquis absorptus est, neque amplius visus apparuit. Tunc sanctionales monasterii S. Agnetis, Ordinis S. Claræ, horas vespertinas decantantes, ex ecclesia per fenestras viderunt pueri miserabilem incertum, ac genibus in terram flexis invocarunt nomen Jesu & beati Patris Efsaiæ patrocini. Mox puer apparuit in medio Vistulæ, inde ad pontem mirabiliter in dorso plus sexaginta passus natans, & usque ad ripam perveniens exanimatus, ex aquis a circumstantibus extractus, & a matre sua mortuissima ad sepulchrum B. Efsaiæ cum gratiarum actione oblatus est. Ita pristina sanitati restitutus & a morte liberatus est meritis B. Efsaiæ. Laus Deo.

33 Anno Domini 1609. die 7. mensis Septembris, honesta Catharina, uxor famati Joannis Malaanna dicti, sartoris, civis Casimiriensis, testatur filiam suam unius anni, in gravi infirmitate sua visam fuisse usque ad mortem agonizare, quam vovit ad sepulchrum B. Efsaiæ, cum esset sana, cum munusculo presentare. Post Missæ sacrificium domum reversa, filiam sanam invenit meritis B. Efsaiæ, ac tabellam testimonii fide descriptam & pictam ad tumbam appendit.

34 Anno Domini 1609. die 10. Junii Cracoviz honesta virgo Hedwigis, in gravi infirmitate sua usque ad mortem agonizans, pro qua pater suus votum vovit visitandi sepulchrum B. Efsaiæ cum una Missa votiva, pristinae sanitati restituta est meritis B. Efsaiæ. Laus Deo.

DE VEN. HIERONYMO ÆMILIANO

CONGREGATIONIS SOMASCHÆ FUNDATORE,

G.H.

Commentarius prævius.

§. I. Hieronymi Vita scripta. Memoria die natalis. Reliquia a S. Carolo honorata.

I Somascha agri Bergomensis castrum, primaria Congregationis hujus sedes, a qua & Ordo nomen sortitus, ubi Hieronymus mortuus est, describitur infra lib. 3. Vita cap. 2. Ipsius Hieronymi res gesta vix altero ab ejus obitu anno evoluto litteris consignata sunt ab aliquo e nobilioribus Venetis, qui

cum præ cæteris conjunctissime Venetiis agere solitus fuit: ejus tamen nomen silentio obvolutum est, nisi dicitur nobilitati l. 2. c. 5. & cui per familiarium suo amico aperte significavit, non multo post ultimum Venetiis discessum, suam ex hac vita migrationem subsequituram, ut legitur l. 3. c. 12. An dein vitam ejus conscripserit Angelus Marcus Gambarana, qui illi ab epistolis fuerat, & postea Ordinis a Sede Apostolica approbatus primus Praepositus Generalis, subdubitat infra lib. 3. c. 8. Alter Vita Scriptior citatus l. 3. c. 10. Scipio Albannus, qui Sacra Theologia laurea donatus, & Scalensis Ecclesie Mediolani Canonicus, nec non Sedis Apostolicæ Protonotarius, Albanus

AN. CHR. MD. XXXVII. VIII. FEB. Vitam Hieronymi scriptis

(an etiam Angelus Marcus Gambarana?)

T Vitam

AUCTORE G. H.

Ann. And. dicit Stella

postea Augustinus Turtura, quae hic datur

denique Constantinus Rossini Ep.

Creditor Hieronymus obiit 8. Febr.

quod die ejus memoria recollitur

7. Martii a Ferrario

eum hoc elogio.

Vitam Hieronymi, sub finem praecedentis seculi Mediolani excusam, brevi sed gravi commentario profectus traditur. Secutus est Andreas Stella, qui Supremam magistratum Congregationis Somascha magna cum laude ab singulari verum agendarum prudentiam gessit. Hic in summo morbi periculo, post sumpsum sacrum Viaticum, voto se obstrinxit, si pristina sibi redderetur sanitas, se Hieronymi Emiliani Vitam scripturum: quod morbo relevatus praestitit, ac Vitam ejus Italico sermone summa eloquentia ac pietate conscripsit: quae pluribus narratur l. 4. c. 4. Tot enim libris Vitam quam damus, distinxit Augustinus Turtura, & ipse Praepositus Generalis Clericorum Regularium Congregationis Somascha & Doctrina Christiana in Gallia. Hunc de Hieronymo Emiliano cum diligentius tum copiosius scripsisse tradit Josephus Silos l. 7. Historiae Clericorum Regularium Theatinorum. Est ea Vita Mediolani excusa anno 1620. cum pastoralis exhortatione ad Patres & Fratres ejusdem Congregationis, ad Hieronymi Vitae lectionem & imitationem, in qua asserit ejus praecclare gesta ab aliis quidem antea se litteris mandata, sed adeo mutila & imperfecta, ut permulta eaque insignia posteritatem laterent, suaque fraudaretur laude Divina bonitas & Hieronymi virtus, & magno careret pietatis fructu qui eo duce spirituali militia in hac Congregatione nomina dedissent: animum igitur se adiecisse ad univcrsa, quae de eo colligere poterit, certo ordine exscribenda &c. Reliquam exhortationem, cum de ejus Vita nihil singulare habeat, brevitatis causa omittimus. Denique ejusdem Hieronymi Vitam Italico sermone Mediolani anno 1630. & 1641. vulgavit Constantinus Rossini ex Clerico Regulari ejusdem Congregationis Episcopus Vegienfis, sive Vegliensis, in insula maris Adriatici juxta litora Dalmatiae sub Venetorum dominio. Hic ordinem fere secutus est, Augustini Turtura, paucis hinc inde additis, omissis, immutatis.

2. Joannes Baptista Guilhermius, Juris utriusque Doctor, & Feltrensis Ecclesiae Canonicus, ac Vicarius Episcopi Bergomensis, mox ab obitu Hieronymi, epistola scripsit, infra l. 4. c. 1. restatam, in qua testatur eum die septima mensis obiisse. Monet Turtura cum tertia fere noctis vigilia expiravit, melius 6. Idus Febr. mortem annotandam videri. At Rossini omni quasi dubio remoto, scribit lib. 3. c. 13. benedictam hanc animam in Domino requievisse 8. Febr. post mediam noctem. Alii mensem obiit ejus, Martium tam certo crediderunt, ut teste Turtura, Nonis Martii S. Thomae Aquinati dicatis, a plerisque pia Hieronymi memoria coletur. Quod jam sit hoc 8. Febr. quando Somascha aliisque in locis, Patres imagine ejus super altare ad hoc specialiter erectam exposita, solenne sacrum cantant de Santissima Trinitate. At 7. Martii inscripsit eundem Catalogo generali Sanctorum Ferrarius his verbis: Somascha in territorio Bergomensis B. Hieronymi Emiliani Somaschensium Clericorum Auctoris. Idem de Sanctis Italiae hoc elogium ex Vita per Andream Stellam scripta edidit cum hoc titulo. De B. Hieronymo Emiliano Somaschensium Instructore. Hieronymus Emilianus, Patricius Venetus, variis pro Rep. Veneta muneribus egregie perfunctus, bello ex Cameracensi foedere adversus Venetos astante, ad fines ipsorum tutandos destinatur. Qui ab exercitu Maximiliani Caesaris Castrinovi obsessus, captus, & vinculis confectus ope sanctissimae Virginis Deiparae eripitur, ac per medios hostes deductus Tarvisium incolumis pervenit. Tanti autem haud immerito beneficii, patrimonio pauperibus distributo, vale dicens seculo, in pietatis officiis cepit exerceri, non modo Venetiis, sed & in aliis Italiae urbibus, pueros parentibus destitutos in unum collectos, in extrudis eis aedibus alendos curavit. Quod & circa puellas praestitit. Maktis autem peragratis urbibus Somaschae castrum (quod inter Bergomum & Larium lacum occurrit) demum substitit: ibique multis ad eum confluentibus alumnis, Congregationis Somaschensium fundamenta jecit, multis fulgens miraculis. Nam cum fame multi

in proximis regionibus ob victus inopiam conficerentur, D ipse, pane in gremio suo divinitus aucto, non solum suos, sed etiam externos quoque adventantes pavit. Ita vero domonibus erat foravidolus, ut eos a multis obfessorum ad eum catervatim advenientium corporibus eiceret. Spiritu quoque prophético afflatus, multa, quae ita evenere, praedixit. Denique obitus sui praecius annum 56 agens aetatis, 7. Martii (imo 8. Februarii) cessit e vita anno reparationis nostrae 1537.

3. Quem Ferrarius utroque loco illi attribuit Beati titulum, eundem, post omnia circa cultum Sanctorum decreta Urbani VIII. passim adscribit Constantinus Rossini Episcopus in Actis Italico sermone editis, quibus praefigit hunc titulum, Vita del B. Girolamo Miani Fondatore della Congregazione di Somascha. Vita B. Hieronymi Emiliani Fundatoris Congregationis Somaschae. Quorum Italorum animadversis vestigiis, eundem ab hoc opere non posuimus excludere: solum tamen Venerabilem appellamus, donec certius nobis constet ab Apostolica Sede Beati titulum non improbari. Bartholomaeus Peregrinus in Vineae Bergomensis an. 1534. edita, dum Hieronymus viveret, cum Sanctum, Sanctum Dei & animam beatam appellat, ut docet Rossini l. 4. c. 1. quo etiam libro & capite infra de eodem Peregrino agitur, additurque a Pio V. Pontifice appellari virum eximiae pietatis insignem, Spiritu sancto, ut pie creditur, E afflatum.

4. S. Carolus Borromaeus Archiepiscopus Mediolanensis, ut tradit Rossini l. 3. c. 13. anno 1566. Somascham profectus, ac vix portam templi ingressus, mox ob suavissimum odorem a se perceptum, raptus in sanctam admirationem, altantibus Bartholomaeo Brocco Praeposito Somaschano, & Doctore Antonio Vimercato Praeposito Olginateensi dixit, in ea ecclesia quiescere corpus aliquid magnum odorem prodire ex Reliquiis P. Hieronymi, petiit a P. Brocco, sibi ostendi sepulchrum viri Dei, ad quod perductus, iussit inde levari aliquot facra ossa, quae manu sua dignatus est sacri thuris honore, praeferebat singularem devotionem. Deinde vero cum ad innovandum templum, parsilla, in qua illud sepulchrum erat, dejicienda esset, Reliquiae ad altare majus translatae sunt, ad quas iste visitandae auctoritate Sedis Apostolicae deputati sunt D. Marius Antoninus diaecesis Mediolanensis Vicarius Generalis, dein Archiepiscopus Casariensis D. Julius Caesar Vice Comes, Primicerius Ecclesiae Mediolanensis, & D. Horatius Casatus Protonotarius Apostolicus & Canonicus. Hi tres Visitatores litteris Apostolicis constituti, exactam disquisitionem fecerunt de miraculis Servi Dei, & non solum venerandum ejus corpus, sed etiam praeruptam in eremo latebram, in qua res divinas solitus erat contemplari, ac corpus suum assumptis paenis affligere, visitarunt: atque hoc de tota sua legatione ad sacram Congregationem dederunt responsum: Somascham profecti sumus, ubi pius ille vir vitae integritate & piis operibus praefulsit, incolarumque magna pietate colitur. Invisum piis Reliquias, iustravimus loca asperissima, ad quae saepe divertebat, orationi & macerati corporis impensis ut incumberet: oculis vidimus, quanta ibi reverentia habeatur, frequentiam votivarum tabellarum, quibus & nos ipsi maximam sensimus excitari erga servorum Dei devotionem.

Beatus appellatus.

Reliquiae a S. Carolo Borromaeo ob suavissimum odorem cognita.

Et pte benedicta.

ad majus altare delata.

ab Apostolice Pistorioribus iustrata.

§. II. Miracula recentiora ex Italico Rossini.

Dem Rossini refert l. 4. c. 2. de miraculis Hieronymi variis in locis factos esse Processus, diligenter allaborantibus Joanne Calto Praeposito Somaschano, & Joanne Antonio Palmio Rectore collegii Clementini Romae, eoque Processus a Congregatione Rituum traditos Consilio Sacrae Rotae, incumbente in hoc

Beatus appellatus.

Sanctus, cum viveret.

Reliquiae a S. Carolo Borromaeo ob suavissimum odorem cognita.

Et pte benedicta.

ad majus altare delata.

ab Apostolice Pistorioribus iustrata.

data hoc ad sacram Congregationem responso.

Processus in Consilio Sacrae Rotae.

A hoc negotium magna cum diligentia Illustrissimo ac Reverendissimo Victore Capello Episcopo Famaugustæ, constituto Congregationis Somaſchæ Procuratore generali. *Ac præter miracula infra lib. 4. cap. 2. 3. & 4. relata, sequentia tria adfert cap. 3. post Vitam a Turture aditam facta.*

Sarcus ad sepulchrum ante imaginem ejus orans, auditum recuperat.

6 Hieronymus Riva Zerbinus Mediolanensis, a quadraginta annis usu auditus privatus erat, ut neque audire conciones posset, nec sonitum campanarum, nec colloquia domesticorum, nisi proximi adstarent, ac voce admodum elata loquerentur. Hic evocatus ad examen de virtutibus ac miraculis Hieronymi institutum, nocte præcedente priusquam Somaſcham veniret ad opem viri beati pro recuperatione auditus confugit. Die sequenti, ubi Somaſcham appulit, ingressus templum S. Bartholomæi, ante omnia adivit sepulchrum B. Hieronymi, atque in genua procumbens ante ejus imaginem, vovit, si auditum recuperaret, in annos singulos certa quædam pietatis opera. Oratione finita, advocatus ad examen, subito se non amplius surdum esse advertit: singulas interrogationes, quamvis voce moderata atque ordinaria pronuntiatas, optime audit, nullo etiam verbo repetito, quod ante cum quodam clamore per tres quatuorve vices sepe faciendum erat.

B Perfectam itaque sanitatem adeptus, rapit in magnam admirationem, quotquot eum ante noverant, & potissimum qui hujus itineris inde ab domo socii venerant, atque deinceps plura sanitatis adeptæ certa signa deprehenderunt, ut distinctius ex Processu constat.

Hieronymus apparet moribundo cum consolatur.

7 Hieronymus Novellus ex antiquioribus Congregationis Patribus, vir præclare litteris excultus. Venetiis in Seminario Patriarchali, cum magno audientium fructu olim docuerat Rhetoricam & Philosophiam. Hic egregie pius erga Patrem Hieronymum, ob res varias illustres, quæ ipsi a primis Patribus, & præcipue a Primo Comite (*hujus res gesta & obitus referuntur infra lib. 2. cap. 13.*) de ejus sanctitate & miraculis dicta fuerant. Quamobrem voluisset eodem cum Patre tempore vixisse, eumdemque ab omnibus esse cognitum & Sancti honore decoratum. Vicissim e caelo venerabilis Hieronymus Emilianus aspexit pium animum Hieronymi Novelli, eique in collegio Mediolanensi S. Petri, quod in Monte forti appellatur, ægro ac morti vicino apparuit, mira luce circumfusus ac cælesti quadam majestate adornatus; & sua vilitatione ac benedictione hunc sibi devotum clientem in eo articulo consolatus est. Adstant moribundo Præpositus collegii, & Franciscus

C Leonii novitiorum Magister, qui ob certos motus eosque insolitos admirationis & reverentiæ, & ob pium infirmi alloquium, quod aliquot diebus loqui nequiverat, clare adverterent aliquam ei objectam visionem, quam certo didicerunt per expressam & sæpius repetitam ejus relationem, aliquot horis antequam moreretur: quod factum est 25. Octobris 1623.

Sanctissimi viri moribus multos annos vexato.

8 Catharina Petruccia Religiosa professa Ordinis Benedictini in antiquissimo monasterio S. Stephani Americæ in Umbria, graviter ægrotabat, afflicta morbo non solum incurabili, sed qui medicos, eam visentes, in stuporem rapiebat: quapropter censebant fieri non posse, ut illa vitam diutius protraheret. Præter alia incommoda morbi, quibus pessime afficiebatur, cibum numquam fumebat, quamvis in minima semper quantitate, magnoque nisu, qui decuplo plus pituitæ viscosioris, quam sit gluten aut albumen ovi cum omni cibo evomeret, intensissimoque stomachi & capitis dolore sub ipsum vomitum comprimeretur: & dolor ille in partibus lienis continuo persistebat, frequenter & colicus erat, quem duabus vicibus per multos dies perpeſsa sat vehementem, ac sæpe adjuncta febris, ex catarrho proveniente. Hæc ægritudo, sicuti illam tribus aut quatuor annis prioribus affligerat, ita

Februarii Tom. II.

anno 1627. sævum in modum adeo excrevit, ut ordinem naturalem videretur immutasse ob quædam extraordinaria symptomata, quæ medici fatebantur a se adhuc neque visa neque lecta: & profecto ex sola eorum relatione audientium capilli erigerentur, quæ tamen, honestate exigente, convenit silentio involvi. Solum referam quod Joannes Dominicus Fläschettus, qui artem medicam aliquot annis Americæ exercuit, aliquoties pronuntiavit; illam e naturali dispositione non posse ultra tres quatuorve dies vivere: eo quod subinde absque arteriæ pulsû vitam indicante a se reperiretur, atque etiam pateretur deliquium animi gravissimum ob summam debilitatem atque acerrimam vim morbi: & quamvis idem medicus in suo ab urbē discessu reliquisset vivam, edixit tamen, quoniam adhuc morbus exasperaretur, non diu victuram. Itaque misera illa Religiosa in tali statu absque ulla vitæ spe erat mortemque opperiebatur. Illucescente 8. Februarii anno 1629. die anniversario felicitis obitus Venerabilis Patris Hieronymi, cum ea de causa juxta antiquam Congregationis consuetudinem, primo diluculo, ære campano signum daretur in templo S. Angeli hujus Congregationis, quando ab alia Religiosa, nomine Lucretia Novelli admonita est, ut ad intercessionem B. Hieronymi confugeret. Illa subito animo commota, diversos actus internos eliciens, patrociniû beati Servi Dei viva fide imploravit: nec frustra. Eodem quippe die dolores intermissi sunt, cibum sumpſit, sumptum retinuit, nec passa amplius vomitum: demum plenam adeptæ est sanitatem cum admiratione omnium sanctimonialium atque universæ civitatis. Hæc Religiosa hæcenus superest sana & hilaris, gratias Deo & B. Hieronymo referens, & vulgo vocatur Mortua ad vitam suscitata: a qua missum est ad sepulchrum Beati anathema argenteum cum succincta rei gestæ narratione.

AUCTORE G. H. D.

et morbi vicina a medico judicata.

8. Februarii solemnitas Hieronymi excitata, cum inchoat.

et subito convalescit.

§. III. Congregatio Somaſchensis post obitum Hieronymi a Sede Apostolica confirmata, lateque propagata.

9 **A**ugustinus Barbosa lib. 1. Juris Ecclesiastici universi cap. 41. num. 160. & in Summa Apostolicarum Decisionum collect. 166. cum retulisset ex Vita infra danda, facta hujus Congregationis fundamenta, hæc addit: Huic familiæ adhuc non professa Paulus III. concessit facultatem, eligendi Superiorem, sive Ecclesiasticum, sive secularem, ex iis qui hospitalibus sive orphanotrophiis institutis inserviunt, & statuerendi decreta, prout locorum opportunitas postulabit. Demum recitandi divini officii eorumdem hospitalium Sacerdotibus facultatem dedit, & confessiones audiendi. Extat ea Constitutio tom. 1. Bullarii data Romæ anno 1540. Nonis Junii, Pontificatus ejus anno 6. ejusque infra mentio fit lib. 3. cap. 8.

Paulo pitiollegia hinc Congregationi concessit Paulus III.

10 Postmodum (*verba sunt Barbosa*) Joannes Petrus Caraffa, Cardinalis Theatinus, univit Theatinorum congregationem cum hac Somaſchensi, ut piorum operum curam suscipiat, eaque omnia pietatis munia peragat, quæ Somaſchensi in virtute sanctæ obedientiæ præcipitur, ut in suis litteris sub Dat. Romæ in propriis ædibus 8. Novembris 1546. *Eas litteras exhibet Sitos lib. 7. Historia Theatinorum, in quibus hæc verba leguntur*: Quamobrem Sanctissimus in Christo Pater & D. N. D. Paulus Divina providentia Papa Tertius, vivæ vocis oraculo nobis hoc negotium demandavit, & ut illud in nostram fidem recipere-

hujus auctoritate Cardinalis Caraffa cum nate Theatinis.

datis ad hoc litteris.

more, & pro sanctæ Sedis reverentia vos suscipere deberetis

T 2

AUCTOR G. H. A

quosdam fide a Barbosa inditenti 2

idem postea Papa Paulus IV. tam scriptor

B quando in numeris Religionum adopratur Pius V.

privilegia Augusti Gregorius XIII. Sixtus V. & Paulus V.

C hic eidem adjuvavit Congregationem doctrinae Christianae in Gallia.

Memoria Hieronymi apud varios scriptores.

beretis &c. ac deinde: Auctoritate nobis tradita, in virtute sanctae obedientiae praecipiendo mandamus, ut supradictorum piorum operum & personarum in eis quomodo libet pro tempore servientium, curam & administrationem suscipere debeatis &c. Haec ibi: quibus a Barbosa summam descriptis, succenset ei Silos, quod de hac Ordinum conjunctione, inquit, perinde loquatur ac si non ipsi Somasceni summis precibus cum nostris egerint, ut reciperentur: quod Barbosa non negat, sed, ne scitari minus necessarium, omittit. Verum magis insultat Silos: Et quod, inquit, omnino non est in viro eruditissimo ferendum, Carasae litteras laudat: quas si legisset, non peccasset profecto stylus; scivissetque quis ejus consilii auctor fuerit, quis postulaverit, & qua tandem prudentia ac mora religiosissimam alioquin familiam Nostrates cooptarint. Eset adhuc quod in Barbosa perstringamus: nam non uno quidem errore labitur, cum in nostram Sodalitatem incidit. Sed nunquam is impune erravit, qui mentitus aperte est. Ita Barbosam arguit Silos, nimis acriter nec merito, quia satis ad institutum erant, qua ille scripserat. Sed pergit idem Barbosa: Ipse Carasae ad summum Pontificatum assumptus, & Paulus IV. dictus, Theatinorum Congregationem a Somascensi separavit, & ad pristinum solum institutum coegit, litteris datis die 23. Novembris anno 1555. quibus Silos penes suos esse asserit lib. 3. ubi de hac divisione agit.

11 At Clericorum Regularium Somaschae Congregationem (verbis Barbosae utimur) Pius V. in Religionum numerum cooptavit, & sub regula S. Augustini reposuit, facultatem emittendi tria vota solennia concessit, & nomen Congregationi imposuit, videlicet Clericorum Regularium S. Maioli Papiae, seu Somaschae, Donavit huic Congregationi s. Carolus Borromeus ecclesiam s. Maioli Papientis, quae monachorum Cluniacensis ordinis fuerat, certorum annos reditus assignatas, obvenit ad id Apostolica auctoritate. Quae omnia Pius V. Papa in sua Constitutione data die 6. Decembris 1568. Pontificatus anno 3. confirmat: extatq; ea 78. tomo 2. Bullarii, uti alia Sixti V. n. 4. quae exemptiones & gratias eidem Congregationi a Gregorio XIII. concessit: statuit ratas esse, anno Pontificatus I. Christi 1585. Kalend. Maii. Ut autem iidem Clerici Regulares de Somascha gauderent omnibus privilegiis, ordinibus Mendicantium concessis & concedendis, inausit Paulus V. Constit. 37. tomo 3. Bullarii, data anno 3. sui Pontificatus, Christi 1607. die 9. Novemb.

12 Erat tum altera Congregatio Clericorum secularium Doctrinae Christianae a Cesare de Bus viro eximia pietatis primum in civitate Avenionensi instituta, cui praerat Antonius Vigerius, quando Paulus V. eam univit Congregationi Clericorum Regularium de Somascha, ita ut in Gallia deinceps vocari deberent Patres Doctrinae Christianae Congregationis Somaschae, seu S. Maioli Papiae, vixuri sub obedientia Praepositi Generalis de Somascha, & habituri in regno Galliae Provinciale, ceterosq; suos superiores Gallos, non autem necessario in ditione Pontificiae. Extat ea Constitutio in Appendice ad tommum 3. Bullarii num. 8. data 11. Aprilis, anno Pontificatus ejus 11. Christi 1616.

13 Agunt praeter ante citatas de Hieronymo Emiliano, ejusq; Congregatione Somaschena Henricus Spondanus in Continuatione Annalium Ecclesiasticorum tom. 3. an. 1531. num. 18. & anno 1616. num. 7. Ascanius Tamburinus de jure Abbatum tomo 2. disputat. 24. quast. 4. num. 86. Lexana par. 1. Quaestionum Regularium cap. 4. nn. 23. Paulus Moriglia de Origine Religionum lib. 1. cap. 68. Silvester Maurolicus in Oceano Religionum lib. 5. Ubi priores aliquos Praepositos Generales enumerat. Quam datus Vigram, exornamus summaria rerum ad marginem adscripsero, & pauculis subjunctis notatimaculis. Divisionem librorum & capitum ab auctore factam retinemus.

V I T A

auctore Augustino Turtura Congregationis Praeposito Gener.

P R O L O G U S.

ad Illustrissimum ac Reverendissimum HORATIUM S. R. E. Cardinalem LANCELOTTUM.

Hieronymo Congregationis nostrae Auctori in lucem prodeunti, te Patronum adopto, Cardinalis Illustrissime: adoptionis nec una, nec levis suppetit causa. Sed privatum meum in te studium, aliaque ut omittam, hoc unum Hieronymo enixe flagitanti negare non potui, qui clientelae tuae possessionem, jamdiu a nobis initam, sibi patrio jure vindicavit; eundemque gratiae tuae finem contendit, in quo instituta olim a se Congregatio conquiescit. Nec, opinor, causa cadet: novi summam illam tuam Urbi prorsus admirabilem in dijudicandis causis peritiam & aequitatem; novi eximiam ac singularem benignitatem; qua nos nostraque omnia complexi soles. Quae una cum mihi etiam animos addiderit, ut te summum e primario eruditorum ordine Antistitem, ingeniorumque florem hac pia elucubratiuncula, Patribus meis pro exemplari evulgata, convenirem, eadem etiam perficiet, ut grati animi, observantiaeque nostrae obfidem, hoc quaecumque donarium solita humanitate admittas, idque mihi ipsi de tua prolixitate recipio, ut non tam laborem hunc meum nova clientela, quam Congregationem universam antiqua, & foveas, & complectere.

L I B E R P R I M U S

C A P U T I.

Patria, natales, ortus.

Venetorum a Republica quam singulari hominum prudentia, sapientique legum moderatione fuerit initio domi forsque, divinitus constituta, & tot seculorum diuturnitate divino plane beneficio administrata, vel ex eo intelligere licet; quod una, eademque Reipublicae ratio moderata & concors, nullis seditionibus, nullo intestino divexata malo; magno non virtutis, & prudentiae solum, sed & caelestis praesidii divinaeque opis argumento, annos supra mille opibus, & imperio florentissima perduravit: atque eo plane mirabilis, quod adversis & calamitosi Italiae temporibus, parvis initiis, hoc est, profugis hominibus exorta, qui servitute aversantes, fortunis omnibus abjectis, e continentis sese in undas aestusque conjecerunt, modo unam secum libertatem extollerent; brevi tamen ad eam imperii magnitudinem, quam modo non sine admiratione suspicimus, pervenit.

3 Imperii sedes & caput est ipsa Venetiarum civitas, florentissimum totius Italiae lumen, & emporium longe opulentissimum: haec inter illustriores Europae civitates, ob egregiam situs naturaeque speciem, & eximiam artis industriam, facile princeps. Adco enim spectando theatro, & speciosa naturae ostentatione urbs undique tora se prodit, ut neque locum ad opportunitatem omnem aptiorem, neque ad aspectum jucundiorum

A diorem facile queas invenire; quando in eo situ effingen- do, formandaque civitate, natura ipsa, quasi cum arte suscepto certamine, ad loci dignitatem & venustatem augendam, vires contendisse videatur. Etenim magno qua naturæ, qua artis miraculo Nilos Euriposq; introrsum admittit complures; quorum intercurfantium anfractibus, vagisque mæandris interluitur, & jucundo tractu Urbem totam percurrunt, ab iis transversa Euripi minores, & minores publica, & privata ædificia, vicofque fere omnes sinuosis meatibus interfecant & distinguunt, & vago multiplicique flexu majori elevationis, & subvectionis commodo in æstuaria, mareque ipsum remeant: late marginatis utrimque, vel altera ex parte semitis, & ad terrestre iter astructis, ut pedibus, & cymba plerique vici simul adiri possint; lapidei pontes egregie facti supra mille recensentur; ad homines vero modica etiam mercede quacunque transmittendos, cymbæ tum certis tractibus dispositæ, tum tota urbe vagæ & dispersæ, frequentissimæ occurrunt. Publica ædificia, nec non privata permulta operis elegantia, & inusitata molis magnificentia, communi admiratione majora; advenarum & mercatorum eo comitantium numero longe maximo referentissima. Civitas trecentis habitatorum millibus frequentari dicitur; ut, superante multitudine, etiam ipsa aqua constata navigiis incolatur. Eiusmodi denique civitas est, ut ex illius aspectu, quasi Imperii facie, orisq; dignitate, reliquam augustissimi corporis majestatem facile conjicias.

4 Inter cetera autem sapientissimæ civitatis decreta hoc unum inprimis illis solemne est, ut Reipublicæ administrandæ certis familiis, ab Urbis usque initio, veteri nobilitate clarissimis potestatem faciant, præterea nemini. Ex claræ, nobilesque habentur; reliqui (hoc illi ordini peculiare nomen est) cives nuncupantur: quorum etsi peramplæ sunt fortunæ, genusque familiarum perhonestum; nullam tamen civitatis procuracionem attingunt; nisi forte, aut apud Magistratus domi, aut apud Oratores ad Principes foris, officio quod est a secretis honestentur. E priscis autem, nobilioribusque familiis Emilianæ, & Maurocena maxime commendantur; e quibus paternum, maternumque genus traxit Hieronymus, cujus modo vitam scribere ordimur. Utriusque familiarum decora non multis recensendo; cum noverim nec humano, nec Divino judicio his rebus hominis dignitatem expendi. Apud sapientes enim non multum refert, quali genere ortus sis, sed quanta fide pietatem colas; neque quot gentilitia majorum insignia numeres, sed quorum vestigia prosequare; apud Deum vero nullum habet locum humani generis claritas; sed virtutis divinæ præstantia. Verum nec eadem furda omnino aure præteribo; cum ad eximiam probitatis, & sanctitatis laudem permagni referre omnes existiment, hominem nobilem domi, militiæque illustrem majorum gloria despecta, familiarum insignibus, titulis & honoribus abjectis, spiritali militiæ ac Evangelicæ paupertati sese addidisse.

Ut autem a Romanis usque Emilianæ stirpis originem non accersam, a quibus ea gens cum pari nobilitate familiis Marcella, Cornelia, Valeria, Quirina, Pisona, aliisque ad Venetos commigravit (quarum postrema vitio multitudinis, nomine corrupto, Pisana dicitur, quod & Emilianæ accidit, quæ Miana patrio usu appellatur) illud inprimis constat Hieronymum paternam, & maternam stirpem his majoribus natum, qui pari cum prisca nobilitate, pietate etiam, & religione in Deum commendentur. Decimoseptimo enim supra nongentesimum salutis nostræ annum illustre Divi Thomæ Apostoli sanum Venetiis ab Emilianis, privatis sumptibus, extructum: vix altero interjecto anno, ea, quæ modo Sancti Angeli est, Divo Mauro gentis patrono, a Maurocenis est ædificata.

Februarii Tom. II.

6 Plures vero Emilianorum sago, togaque illustres, vetusta monumenta referunt. Inter quos Jo. Emilianus, eversa Tenedo, Corcyra in Venetorum potestatem redacta, Nauplia dira obsidione soluta, militaris gloriæ laude maxime claruit; & Joannes alter, qui in extremo illo Reipublicæ discrimine, ad Fossam Clodiam cum Januensibus, & Carrario Patavino Tyranno, res Venetas pene accisas, pari Venetorum Ducum in eobello tum virtute, tum ardore strenue dimicando, cutavit, & prope labentem Reipub. sustinuit. Duo item Marci Divi Marci Procuratores insigni civilis prudentiæ gloria floruerunt; quorum alter apud Turcarum Imperatorem Reip. Interpretes in ipsa gravissimarum rerum tractatione, alter difficili Reipub. tempore in Præfectura Cydoniensis obivit. Petrum vero Emilianum Pontificem Vicentinum, & vitæ probitas sacro Antistite digna, & doctissima, quæ de sacris litteris ingenii monumenta reliquit, satis consequentis posteritatis memoriæ commendant; ut alios ejusdem notæ veræ nobilitatis fulgore conspicuos plurimos omitamus.

7 Quod vero ad Maurocena parentis majores attinet, longum, & extra rem esset eos referre, quos aut civilis, aut sacra purpura, aut militaris disciplina insignis reddidit: præter quos tres etiam Serenissimi Reipub. Principes, Dominicus, Marinus, & Michael ex eadem familia recensentur; quam tandem Thomasinæ lectissimæ sœminæ virtus ad supremum honoris culmen evehit; quæ anno ducentesimo octogesimo septimo supra millesimum, Stephano Pannoniæ Regi fortissimo sacro matrimonii vinculo copulata, & ex eo Regni successore Andrea suo relicto, prima Regale decus in Maurocena familiam invehit.

8 His ergo majoribus felicissimo satu editus, Angelum Emilianum Senatorem amplissimum, & Eleonoram (Dionoram vulgo vocant) prudentissimam sœminam parentes agnoscit Hieronymus noster. Dignus utique truncus, unde eximius hic effloresceret furcalus, quem, editis jam Luca, Carolo, & Marco Antonio, postremo loco susceperunt, anno ab ortu salutari Salvatoris nostri, millesimo quadringentesimo octogesimo primo, cum sacris Romæ præfesset anno jam decimo Sixtus Quartus, & Venetorum imperio Joannes Mocenicus anno quinto. Qui vero natalis ei fuerit dies, nihil certi produunt auctores. Ad salutare aquas, & expiaticas lymphas ejus parœciæ, qua paterni lares censebantur, delatus, & primigenia labe expurgatus, e vitali fonte, parentum iussu, Hieronymus dictus est, divino plane nutu, ne nomen, quod futuram sanctitatem redoleret, tanto natalium splendori deesse videretur. Adhuc infantem tanto impensius, Domino commendarunt parentes, quanto major in minores filios eorum amor, & indulgentia esse solet: neque incassum fuscæ preces; nam sanctitatem augurali nomine indicatam factis aliquando æmulatus, multo sua, quam majorum laude, factus illustrior, antiqua familiarum insignia novis virtutum ornamentis reddidit illustriora.

CAPUT II.

Ingenium, puerilis educatio, litterarum studia.

9 Exactis infantis puerilis incunabulis, quæ prima latentis naturæ prodire indicia, egregiam & præclaram ad omnem virtutem indolem declararunt Inerat illi oris, & aspectus elegantia: festivitas & le-

T 3 pos

ante illustri-
s-
sitate
æqua.

millie pon-
sibus,
navibus.

adificiis.

mercatorum.

frequentia
civium.

Ex anti-
quæ
nobilitate

sunt Emilianæ,
& Mauroceni.

majoris
Hieronymi

Emilianæ
a Romanis
prognati.

clarioris
condito S.
Thomæ
17.

AUGUSTINO
TURKUS
RA.

re militie

obitu la-
gat ionibus

& digni-
tate Epi-
scopi.

E Mauro-
cenis

ores Ducis
Reip.

E
& Regna
Hungaria.

Patre An-
gelo, matre
Eleonora.

nasetur
Hierony-
mus anno
1481.

AUCT. AUGU. STINO TURTU. RA.

A
a matre
pili mori-
bus im-
pulsus

pos in loquendo, non tamen omnino puerilis & mollis; sed nescio quid spirans avitæ dignitatis: elucebat jam tum ingenium illud acre atque docile, in quamcumque partem trahere velles necnon animi celeres motus, sed ingenui qui si ad virtutem ab optimo præceptore incitarentur, facerent in omni genere studiorum fructus uberimos; denique in summis ornamentis fortunæ prima ingenuitatis ornamenta non desiderabantur. E prima luce reliquum diem facile conjectasset. Neque vero parentes tam excellentem in puero indolem cura & studio destituta voluerunt: sed matris religiosissimæ fœminæ diligentia vultus adhuc animus Christiana religione, fidei nostræ mysteriis, & summis ejusdem capitibus est imbutus, atque ad omnem pietatem informatus; ut sacrificiis quocidie interesse, bis in die statas preces fundere, sacras ades crebro invisere, Sacerdotes, sacrasque imagines maxime venerari, iisdemque Sanctorum imaginibus delectari & capi, firmo usu assueverit. Non omnino sterili solo commissa tam egregia pietatis fata; quæ, licet densis victorum vepribus & dumis aliquando obducta, radicibus tamen hac prima ætate jactis, uberes tandem foliæ virtutis fructus attulerent.

B
a studii
literarum
anno atri-
stis 15.

ad arma
convulsus

10. Cum primum per ætatem licuit, idoneis præceptoribus adhibitis, ingenii facilitate, & primo illo discendi ardore, eos brevi in studiis progressus fecit; ut æqualibus suis docilitatis atque industriæ laude antecelleret. Ad decimum quintum annum fere in litteris fuit. Tum (ut est ea ætas æque laboris impatiens, ac libertatis appetens) novis illorum temporum belli motibus a primo studiorum ardore tantisper avocatus, brevi alio cogitationes & animi studia penitus convertit, factoque cum multis repudio, armis & militia se oblectare cepit, assiduis id indigne ferentibus, & matre quam maxime reclamante; sed mente ille in armis obfirmata, suos tandem pervicit monitores, pessima, ut tunc quidem videbatur, victoria, sed quæ tandem Divina providentia victorem ipsum salubriter aliquando vinceret. Cum electis enim omnia proficiant in bonum, ita occulto Dei numine, cœlestique instinctu accidisse mihi me dubitandum, ut, antequam spiritale contra spirituales nequitias bellum susciperet, hostium visibilium pugnis & victoriis exerceretur, indeque primo æternæ salutis existeret initium, unde damnationis sempiternæ certissimum imminerebat exitium. Sed quæ prima fuerit ejus militiæ rudimenta, accuratius est dicendum, nam, qui de Hieronymi rebus gestis, ante me scripserunt, ab eo admodum adolescente literarum studia magna cum assiduis matrisque molestia, novi belli ardore rejecta consentiant; quæ tamen in expeditione prima ille induerit arma, haud distincte ab ullo accepimus. Quod enim de Castro novi præfectura, ubi divinitus prima illius conversionis sunt jacta semina, subijciunt, non est ejusmodi, ut vel in hanc immaturam ætatem cadere, vel cum aliqua suorum matrisque molestia accidere poterit: quippe trigesimum fere jam annum natus, satis ei muneri maturus, & aliquot annis ipsi matri superstes, eam præfecturam obivit; quæ certa historiarum luce præunte, in dubium vocari nullo modo possunt. Quibus igitur aliis primum motibus ad arma sit excitatus, tradendum est.

CAPUT III.

Quando primum ad arma transierit.

11. **O** Mosiam vero in obscuris, ac difficilibus rebus, & vetustate pene obrutis, bene etiam dubitasse non potest eam laus; liceat nobis in re perantiqua, & a scriptoribus parum dilucide explicata, quasi divinando conjectare: ea tamen lege, ut maxime veritati assensu nostra videatur conjectura. Quod non erit, opinor,

difficile ostendere, cum hæc una apud Venetos belli occasio, quam modo subtexam, in hanc Hieronymi ætatem incidere, quæ illum a studiis avocatum facile ad arma traxit. Cujus gravissimi belli initia paucis omnino repetenda sunt. Carolus Octavus Galliarum Rex, expeditione in Aragonios Neapolitanos Reges suscepta, ingenti cum exercitu in Italiam transmisit, nullosque ex Principibus nostris prohibente, paucis diebus Italia fere omni pacatissime emensa, nullo belli discrimine, nulla adversæ fortunæ alea objecta, Aragoniis Neapolitano regno pulsis, ejus provinciæ Imperium paucis mensibus occupavit. Cujus victoriæ factu Rex juvenis mirifice elatus, ipsaque natura, gloriæ studio, & vasta Imperii propagandi cupiditate vehementissime incensus, reliquam ferme Italiam animo sibi destinare videbatur; cum reliqui Principes non ignari, quam periculosum universæ Italiæ bellum intestinum atque domesticum, ab exteris illatum, & tanta victoria confirmatum, futurum esset; rebusque suis, tam facile Aragoniorum opibus excisis, ab insolente victore nemo non certam impendere cladem timeret; ut Carolo nova, & libertati Italiæ maxime perniciofa molenti, se se objiciant, universi decernunt; Gallorum amicis æque, ac inimicis maxime verentibus, ne nimium auctæ victoris potentia, universa tandem cederent. His enim ut ab inimico victore certa pernicies; ita illis ab amico non certa salus expectanda videbatur. Adeo hominum vesana dominandi libidine rarum, & insolens in summa victoria summa moderationis exemplum.

12. Igitur Veneti Italiæ dignitati studentes, cum eam periculo vacuam, & armorum terrore liberam cuperent, in communem fœderis societatem alios convocarunt; initumque fœdus est anno 1495. cum decem jam annos Ducariam dignitatem in Venetos exerceret Augustinus Barbadicus. Fœderis juramento convenere cum Venetis Summus Pontifex Alexander sextus, Maximilianus Cæsar, Hispaniarum Rex Ferdinandus, & ipse Ludovicus Sfortia Carolo belli auctor, & suafor, Regulaque Ettenfis, & Gonzaga. Eo vero nomine fœdus evulgatum est, ut pace inter socios servata, communibus armis bellorum incendia ab Italia arcerentur, ejusque libertas, & Summi Pontificis auctoritas, & majestas servaretur; socii, ejusque ditionem tuerentur, & quo magis citra Caroli injuriam hæc facta viderentur, nec ipsi negatus in fœdere locus si sociis amicus, hostili ferro ab eorum sinibus abstineret. Verum ille accepto de fœdere nuncio, quid tandem consilii subisset probe intelligens, fœderatis vehementer iratus, extremam illorum rebus perniciem illaturus, mox Neapolitano regno discessit. Quo nuntio cum rebus suis a Gallo excidium imminere haud dubie omnes intelligerent, ut tantum ac tam propinquum periculum, & tam commune ex fœderis lege mutuis propulsarent auxiliis, celerissime quisque in unum sibi militem describere maturat; idque Veneto Senatu, cujus amplissimum erat in Italia Imperium, studiosissime curante, lectissima nobilium virorum manus, ad publicam rem tutandam, in fœderatorum castra confluit, in quibus Hieronymum fuisse, si hac ille ætate (quod produnt auctores) in armis fuit, mihi persuasum est.

13. Quod matri non accidere non molestissima potuit; nam paulo ante Angelo conjuge carissimo, satis integra ætate, in ipso magnorum honorum cursu, hunc immaturo magis, quam acerbo fovere ex humanis præcepto, filium hunc natu minimum, pacem inter ceteros referentem, veluti unicum præsentis orbitatis relictum solacium, in ea viduitate thori, ea ætate ab se longius abesse perinquo animo ferebat; tum vera libera illa militum vivendi licentia, nondum factis firmatis juvenum mores labefactari, castitatem haud dubie quanti, conceptos pietatis igniculos consopiri sciebat, excitatis

Occidit
regno Neapolitano a
Carolo VIII, Rege Francorū,

E

Et fœdera
contra eam
a Carolo
VIII anno
1495.

credunt
militis ad
scriptum.

agra fœderis
re matre
videtur.

A tatis scilicet amatoris, & turpioribus domi sub pudoris cineribus delitescens. Ad hæc varios casus & periculâ, quæ militem adire necesse est, incertos, & adversos plerumque belli eventus Hieronymo vehementer extimescebat; in quo uno eximium familiæ decus, & magnarum rerum laudem ingenti spe collocarat. Quare cum illam, & amor, & spes, & metus, & quæ maternos animos mirifice torquet, diuturnior absentia sollicitam haberet; nihil intentatum relinquere, amicos adhibere, interponere affines, nullum lapidem non movere, quo filium a suscepta animi sententiâ deterree: sed ille vel militaribus amicorum vocibus, vel insita illa animi magnitudine, alacritate naturæ ad ardua & eximia quæque extimulante, vel quod ad familiæ decus, & honores in Repub. sibi parandos, armorum studia literariis præstare existimaret; nullis vel precibus, vel difficultatibus expugnatus, jugo maternæ servitutis excusso, jugum prævæ libertatis, ac militaris licentiæ subdita cervice lætus excepit: adhuc ignarus summum esse servitutis genus, juventutis licentiam. Quinto igitur & decimo ætatis anno, militari sacramento est additus: qua etiam ætate S. Martinus prima militiæ stipendia fecisse dicitur.

14 Summa vero totius belli tandem hæc fuit. Gallo Venetos lacescente, annuentibus Melchior Trivisano, & Luca Pisone Legatis, pugnatum est in agro Parmensi ad Tari fluminis ripam adeo felici Marte; ut victore exercitu fugato, opulentissimaque tantæ victoriæ præda divisa, parum abfuerit, quin a Veneto Senatu Italia leges acciperet. Atque hæc quasi divina in tanta rerum obscuritate, ne rem incertam pro certa prodere videamur. Sed reliqua, quæ clariora & magis distincta accepimus, prosequamur.

Victoribus Venetis militibus salta.

a De hac irruptione Francorum in Italiam, & de regno Neapolitano agunt Guicciardinus, Gaguinus, Gillius, Ferronius, Cominens, aliique & Spondanus in Annal. Eccles. ad annum 1494. & sequentes.

CAPUT IV.

Depravati adolescentiæ mores.

15 IN primis autem certum est ab ea ætate Hieronymum ita militari studio delectatum, ut nihil cum voluptate præter arma tractaret: quibus ille se totum ætatemque omnem propterea magno laudis ardore devoverat, quod maxima interitum terra marique bella Reipub. imminere cum didicisset, permagnis ad nominis

Cum bellis ardore

C immortalitatem, & ad æternam familiæ decus referre intelligebat, si vel externis bellis Reipub. vexatam propugnare, vel Imperii fines armis longius proferre sibi contigisset. Sed nobilem illam, & matri postea non adeo ingratorum armorum tractationem infecti militiæ mores, quibus illud hominum genus sedari solet, comitabantur. Nam secutus castra contraxerat inde solita vitia & labes: militares vero & feroces adeo spiritus hauserat, ut identidem audax animus, & efferum illud ingenium sese proderent; quippe levissimis etiam de rebus vehementer ex-candescens ita animi furore abripiebatur, ut jam pene ferri non posset. Quod impotentis iræ vitium ita paulatim in naturam abiit, ut operosus postea ab uno iræ motu, quam ceteris vitiis animo expurgando laboraret; iracundia vero sedata, nihil illo mitius, nihil humanius. Antiquior illi militiæ gloria, quam aut literarum, aut etiam Christianæ pietatis laus erat. In serendis amicitijs, aut in conciliatis & firmatis mutuis deinde benevolentis officijs excolendis studiosissimus. Ex quo factum, ut æqualibus esset unice carus, ejusque consuetudine & amicitia delectarentur universi; quibus tamen ille, & depravato naturæ sensu impellente, & juvenilis ætatis impetu concitante, non tam in amicitia socium, quam in patran-

deditus vitiis iræ,

& innumeris

do scelere ducem diligentissimum se præbebat; siquidem amatoris vesaniæ, & voluptatum illecebris delinitus, naturæque blandimentis sopitus, cupiditatibus omnibus facile obtemperabat; in quibus ætatis florem, cum magno damno, tum pernicioso sodalibus ad imitandum exemplo, misere consumpsit.

AUCTORE AUGUSTINO TUR-
D

16 Sensit tum ejus mater prudentissima sœminâ se haud dubiam conjectricem de illius moribus, & vatem extitisse, cum primum militaribus ejus studiis refragari cœpit. Hæc Hieronymum sæpe ad se vocatum maternis adhortationibus, saluberrimis consilijs, & precibus ad saniora revocare consilia, graviter objurgare, reprehendere, impietatem & audaciam juvenilem detestari, ut dignum suis natalibus induat ingenium, obtestari. Sed incassum fusa vel cum lacrymis preces. His severiores accedebant fratrum objurgationes quibus sæpissime ab illis tentatum, si forte ejus animum tam obfirmatum, & tam durum in scelere aliqua ratione mollire possent. Verum ille frænum momorderat, qui objurgationibus, non quasi injecto fræno coerceri, sed veluti acutis stimulis ad peiora impelli videbatur, quam esse improborum naturam Spiritus sancti voce commonemur. Sed ita cœlesti nutu permissum quo Divinæ gratiæ vis roburque splendidus eluceret; quæ inveteratas in scelere voluntates, & diu obfirmatos in malum mores repente commutat, eque impense improbis egregie sanctos efficit. Ceterum, et si ea militari licentia, laxatis vitiorum omnium habenis, in extremam prorsus animi perniciem, nullo penitus prohibente, ruere videretur; quandoque tamen fluxus ætatis mores, & periculosa juvenutis libertatem humana quædam jura mirifice moderabantur. Cum enim magistratus in Repub. non tam nobilitati, quam virtuti, & morum integritati deferri intelligeret, maxime vercebatur, ne suis flagitijs apud Senatores læsa de moribus opinio impediret, quo minus propositas nobilibus viris dignitates assequeretur. Itaque ardens illa honorum sitis, & ad magnos in Repub. progressus flagrantissima cupiditas, quæ ejus animum vehementer accendebat, nonnunquam, a sceleribus avocatum, ad frugem, & libero homine dignam vivendi consuetudinem revocabat. Adeo misera, vel cæca hominum ingenia potentiora Divinis humana jura ducunt; & facilius terrenæ ambitionis gloria, quam Christianæ pietatis disciplina reguntur.

frustra a matre admonitus;

& a fratribus objurgatus;

emendatur timore, re-pulsus a magistratum nobilitate;

B

CAPUT V.

Iterum difficillimo Reipub. tempore ad arma revocatur.

17 PAUCIS omnino annis ab ea tempestate sedata turbulentiore alia procella exorta est, & nescio quo infelici adversoque Reipublicæ astro, novo rursus belli turbine Venetorum res involvuntur. Rem multorum celebratam a litteris placet hic, nec longa, nec a decursu narrationis aliena egressione, ab ipso principij repetere. Maximilianus Cæsar, nobilibus aliquot oppidis Germanicæ ditionis ad Carnorum juga, Liviani Venetorum Ducis opera spoliatus, nec dissimili exitu ad Tridentis fauces bello vexatus, Venetis vehementer insensus, eorum Imperio excidium animo concipere, reque ipsa moliri cœpit. Verum non temere putavit, tantum bellum adversus Reipub. copiis atque opibus terra marique insuperabilem, comparandum: nisi communi omnium Europæ Principum consensu & viribus, arma in Venetos expedirentur; quos ille universos certa conjectura facillime sibi assensuros non dubitabat; fuitque votis eventus. Qui enim tum sacris præerat Julius secundus, insensu in Venetos animo, provinciam minime directavit, quod primariæ nebes Ariminum, Faventia, & Ravenna Pontificiæ ditioni creptæ, & sæpius repetitæ, minime

Pydore a Cæsare;

Tentissim;

AUCT. AUGUSTINO TURTIURA.

Regibus Franciæ & Hispaniæ,

allisque Principibus,

Julio an. 1508.

Pugnantur an. 1509.

fortiter assistant,

ommissa Hieronymo defensione Castrum Novum.

fit ad Platanum sit.

minime redderentur. Ludovicus Gallorum Rex Cremonam, & Brixiâ, aliasque urbes Mediolanensi Imperio detractas vehementer dolebat. Hispaniarum Rex Ferdinandus minus tutam & integram Neapolitani Regni possessionem putabat; cum maritimæ Apulorum urbes Trani, Monopolis, Brundisium, Hydruntus, Barleta, Sipontum non ita pridem ab Aragoniis oppignorata Venetorum præsidio & imperio tenerentur. Ferraricis vero Dux Rhodigio, Mantuanus Asulo in Cenomanis, & Fischeriæ inhiabant; nec ullus fere Principum erat, qui non aliquam Veneti Imperii partem ad suam pertinere ditionem, quoquo dictum jure, non assereret. Quare universi evocantur, tamquam ad solenne sacri belli edictum, totius Europæ Principes; eisque indictus apud Cameracum *b* Morinorum in Belgis conventus; ubi ad diem statutam illorum Oratores frequentes adfuerunt. Totius deliberationis summa fuit, ut omnes uno belli fœdere sociati, communibus copiis & viribus bellum in Venetos susciperent; & quod magni fuit, tanta religione, silentii sacramentum ab omnibus observatum, ut ejus belli calamitas, prius quam suspicio, ad Venetos pervenerit. Annus octavus supra millesimum, & quingentesimum a die Christo natali numerabatur, cum belli consilia clanculum agitari, & tantum incendium excitari cœptum est; cujus deinde flamma anno quingentesimo nono, quarto Idus Decembris erupit. Tanto autem formidolosius bellum exortum est, quanto fuerunt principia occultiora.

18 Non est credibile, quanto animi ardore, quam acerbis odiis, quanta credulitate sit utrimque pugnatum. Senatus de tam gravi Principum omnium expeditione accepto nuncio, in summa rerum perturbatione & discrimine, neque metu superatus, neque dolore victus, veterem constantiam retinuit; fortisque ac præsentis animo jus suum bello persequi, & laboranti Reipub. trepidisque rebus subvenire aggreditur; terra marique quanta celeritate fieri potuit, militem conscribere, copias expedire, imperii fines munire. Cum vero ab omnibus acriter impeterentur, tum maxime ab uno Casare extrema calamitas imminere videbatur; qui capitali odio in Venetos incensus, non discessurus ab armis videbatur, priusquam Venetorum Imperium dedisset excidio; tantam quippe bellatorum manum contraxerat, ut militum copia reliquos omnes fœderatos solus pene superaret, centum enim armatorum millia sub signis habuisse fertur: quo exercitu in eam Æri-Julii partem primo impetu invaserat, quam partem tutari maxime Reipub. intererat. Itaque missis in eam rem Ducibus cum exercitu, Hieronymus Castro-Novo cum tribus militum centuriis Prætor decernitur. Arcis Præfectus erat Andreas Rimundius. Eo profectus impigre omnia præstitit Hieronymus, quæ Ducem optimum decent: locum omnem diligenter perfrustrare, minus tutas partes confirmare, repurgatam fossam, ruderibusque evectis altius deprimeri, tormenta muralia pro mœnibus apte disponere, suas præsidii stationes assignare, nihil omittere, quo inimico adventanti sese opponeret, quem jam jam imminere, locis superioribus devictis, audiebat: nec longa expectatione fatigatus est; siquidem hoc tanti robur exercitus, Bassiano & Acelo in Euganeis ditceptis; aliisque locis incendiis, cadibus; & populatione vastatis, tandem agrum Tarvisinum insedit, & pervigilio S. Augustini sexto Calend. Septembris quingentesimo undecimo anno, ad Castrum-Novum tanta belli moles defecit. Locusest ad ripam Plavis fluminis in regione, cui nomen est Querium, in Alpibus supra Tarvisinos fines, leni jugo editus, artis & naturæ præsidio valde munitus; quem locum Cæsariani, quod suis conatibus valde officere viderent, omnino aggrediendum, & expugnandum sibi esse statuerunt.

a De hoc fœdere & bello agunt passim illius temporis scriptores: D Veneti & Spondanus ad annum 1508. & sequentes. b Cameracum, in finibus Nerviorum situm, procul a Marini distat, Asrebatibus interpositis.

CAPUT VI.

Castrum-Novum acri oppugnatione Cæsariani invadunt.

19 **D**Uctabat Cæsaris copias Palissia magni nominis Dux. Is, copiis eductis, sese in conspectum Castrum-Novum oppidanis loco idoneo conspiciendam ostentat, ratus forte obfessos visio hostium numero trepidos, metuque percussos, dedicationem facturos. Et nisi per Hieronymum stecisset, respondere votis eventus. Adfunt celeres Legati Hieronymum admonentes, ut Castro excedat, extrema minantes, si deditio, aut recusetur, aut differatur. Breve responsum ad ea fuit Hieronymi: devotum caput habere libertati patriæ; atque adeo sibi statutum vita potius quam loco cedere; experiretur, ubi vellet Imperator, Venetam fortitudinem, pectus talis quantumlibet petens, abeuntis terga non visurus. Irarum & diræ feritatis incitamentum Palissia ea responsio fuit, qui rem armis bellicisque machinis extemplo agere statuit, murosque oppidi tormentis aeneis diverberare cœpit. Quæ in mœnia primum tum saxea, tum ferrea machinis bellicis impellebantur missilia, parum nocere; si quæ vero intra mœnia accidebant, dejectis ædificiis, magnam stragem edebant. Sed longa tandem ejaculatione, & continuata plures dies murorum verberatione, majoribus tormentis ingentis magnitudinis explosæ ferreæ pile, omni regione horribili sonitu latissime personante, ita oppidi mœnia quassarent; ut solutis juncturis pluribus in locis, maximâ muri pars corruerit, hostique irruenti aditus patefecerit.

20 Quare, tormentorum oppugnatione intermissa, diripiendi oppidi signum milites expectabant. Veneti tam horrenda murorum vastatione animo consternati, salutem desperare cœperant. Andreas Rimundius arcis Præfectus, cum oppugnationem amplius sustinere se posse plane diffideret, idque palam dicitaret, tandem pleno sceleris atque perfidiæ consilio, nocte intempesta ex arce, & e Castro clam dilapsus, fuga sceleratissima consuluit. Ea res propterea gravissime offendit Hieronymum, quod militum animos timore debilitavit, ac fregit, & oppidanos in eam rerum desperationem coniecit, ut de ditione palam agerent, nihilque propius erat, quam ut ad colloquium hostes vocarentur. Ea re intellecta, Hieronymus vehementissime universos pro concione objurgavit, quo tandem vesaniæ devenerint; ut levissimi transfugæ, & hominis perfidiæ scelere contaminati exemplo moverentur: probe intelligerent, non modo quidquam turpius ea deditioe illis accidere posse, quæ insigni dedecoris infamia notatas deformabit; sed etiam, quod perfidi hominis factio permoti, ad ista consilia deflexerint, non levem turpitudinis notam contraxisse; proinde non desponderent animos, tam nefaria consilia abjicerent, dignum Venetorum nomine induerent ingenium; sibi quidem esse, & gloriæ famam, & patriæ defensionem, quavis omnino vita potioem, sequerentur ergo optimi cives, & fortissimi milites amantissimum Patrem & Ducem.

21 Hæc aliaque permulta militari plane vultu, atque incredibili animi ardore locutus, ita universos confirmavit; ut, deposito metu, nihil præter pugnam expectarent, in qua ad extremum usque spiritum oppidum se defensores pollicebantur. Et dictis respondere facta. Nam diripiendi oppidi dato signo, per muri ruinas factio impetu, intra mœnia non uno in loco per vim conantur irrum-

Cæsari Castrum-Novum oppugnant;

E

tormentis quatant;

ab.iss. Reg. festo acie ad hostes transfugerunt; consternati;

ab Hieronymo animant;

militem in vadentem in plura respiciant;

AUCT. AUGUSTINO TURTORA. D

monia reaurant;

A irrumperere Germani. Sed, Hieronymo Duce fortiter ex aduerso Venetis pugnantis, primi Germanorum impetus magna suorum clade sunt rejecti. Tum Hieronymus diurnis, nocturnisque operibus qua murum instaurare, qua apertis locis novas munitiones obijcere, per milites & oppidanos terram comportare, aggerem construere, quaque tandem ratione posset, aditum obstruere. Nec irritus omnino labor; qui enim locus antea hostibus videbatur, ut levi tormentorum dispoitione, & uno aut altero militum impetu facile obtineri posset; Hieronymi virtute factum est, ut pene insuperabilis appareret, vel non nisi maxima hostium clade posset expugnari. Jam enim tertio oppidum aggressi, magna semper suorum caede & ignominia, aditu erant prohibiti.

auri affutis;

22 Suppudebat jam Palissiam tam exiguo hostium numero se tamdiu distineri, quando majores admoveere copias, & delectum tanti exercitus florem in paucos expedire statuit. Itaque dato pugnae signo, acrior, quam unquam antea oppugnatio instituitur; lectissimos milites, & totius exercitus robora primo immitit, qui aditum in Castrum strenue pertentent. Hos auxiliares copias, quae fessis subsidio sint, subsequi mandat: ut nulla nostris, vel murum rescindi, vel a praelio cessandi data quiete, certior esset victoriae spes, cum integri semper fessos adorirentur. Emilianus etsi tantam belli mollem in se unum, & admodum paucos milites, eosque laboribus fractos incumbere, & multis partibus uno tempore cum frequenti & integro hoste dimicandum animadverteret; tamen, quod vix credibile videatur, animo stetit, ac viribus; milites egregie cohortatus, perite disposuit. In prima acie ille constitit, periculosiorem sibi stationem provinciamque deposcit: exemplo & virtute Ducis reliqui ita animo confirmati sunt, ut exercitus impetum excipere, diuque acerrime pugnando sustinere, & oppido arcere non dubitarint. Sed longam, & semper ardentiorum oppugnationem diutius ferre non potuerunt ii, quos, praeter cerraminis labores, & vulnera diuturna pariter & nocturna vigiliae conficiebant: quippe propter paucitatem assiduis pene stationibus dispositi circa moenia, dies noctesque in armis eradicere cogebantur. Quae damna hostis in magna milium copia facile sarciebat; cum deserta stationum loca alii subinde aliique replerent. Novis itaque semper, ac viribus integris sibi per vices succedentibus Germanis, tandem paucorum virtus multitudini cessit. Adeo enim multis locis perosso dirutoque pariete, cum Veneti,

B Vices inuenio Hieronymi praecautis exstati;

C quos praeter ceteras, ut dixi, belli difficultates, ipsa semper magis paucitas fatigabat, admodum infrequentes, & ii perpetuo labore & vulneribus confecti apparerent, liberoque introitu irruerent alii post alios Germani, vis ac numerus sustineri ultra non potuit; Itaque totis connixi viribus, & multis partibus simul irruptione facta, Castro tandem, sed haud incruenta victoria, sunt potiti.

operantur

ni capite oppido;

plurimum intererunt;

C A P U T VII.

Castro-Novo direpto, Hieronymus carceri addicitur.

23 I N tam difficili, & cruenta oppugnatione eximia certe, & singularis tum militum, tum oppidanorum virtus enituit; licet pene omnes tandem, aut tormentorum saeva laceratione discepti misere interierint, aut hostium copiis circumventi, fortiter pugnando, extremo vitae periculo, multitudini cesserint. E Bellonensibus, qui eo subsidii causa convolarant, duo minores duces Michael Paganus, & Victor a Cruce magna fortitudinis laude caesi leguntur. De Rimundi fuga nihil amplius compertum est. Sed Hieronymi virtus militaris, & prudentia in primis admiranda. Is enim & an-

te prima signa fortiter dimicando, & idoneis locis disponente milite, & ubi res postularer, celeriter muniendo, omnia tandem militaria munera impigre obtinendo, fortissimi simul bellatoris & Ducis praestantissimi laudem, etiam inimicorum testimonio, est consecutus. Verum nec longo quidem intervallo victorum virtus in ea oppugnatione Germanorum immanitatem in oppido direptione exquavit. Primum enim oppidum ingressi, vix credibile est, qualia inaudita saevitia, & barbarae crudelitatis spectacula exhibuerint, seu militum virtute in resistendo, seu tanta suorum clade rabie acti: nam obruncatis passim militibus & oppidanis, promiscua caede in armatos aequae atque inermes, nullo sexus vel aetatis discrimine, debacchati sunt: in trucidata quoque oppidanorum, & militum corpora saevitum. Itaque brevi saecidissima & confusa omnium ordinum & aetatum strage, adeo locum deformarunt, ut humano sanguine satiari haud posse viderentur.

aut a vobis floribus trucidantur;

Hieronymus capite;

terro carceri includitur;

inedia & vinculis torquetur;

in mortis periculo;

ad millerum vitam a Deo miser;

24 Ceterum in tam horribili rerum omnium clade, in tanto sauciorum numero, illud miraculo par, unum Hieronymum, qui inter primos ordines praelium ciebat acerrime, cujus universi fere jugulum petebant, tanta hostium caede in oculis omnium edita, vinum, & nullo accepto vulnere, in hostium manus devenisse. Eo capto, fuit pugnae finis: partem tanto sudore, ac sanguine victoriam inter se gratulantur Germani. Nota virtus Emilianus, probataque magno cum eorum damno militaris fortitudo praedam reddit illustriorem; quem Palissiam tanquam insigne partem victoriae trophaeum sistunt. Is Hieronymum in tetrum ac tenebricosum carcerem in imo turris fundo angustae admodum effossum detrudi, & debitis suppliciiis audacissimi hominis scelus ulcisci jubet (sic enim appellabat) quod deditio minime annuisset, quod pari fortitudine, atque fide, locum esset ad extremum usque egregie tutatus. Hic pane, & frigida tantum alebatur: ferrea vincula manus & pedes constringebant: collum ambebat in mancipii morem circulus ferreus, e quo duorum triumve anulorum catenula cum pila marmorea pendebat; globus tormentarius is erat haud exiguae magnitudinis additus, sive ut nocte quiescentem vexaret, vel fatigaret interdum vigilantem; aut si fugam intentasset, crebro istu globi tergum, vel pectus diverberantis fugienti cursus retardaretur; & ne qua tandem membra quiete fruerentur, ad gravem carceris foetorem, loci angustiam & tenebras, varii accedebant corporis cruciatus: quippe Ducis edicto acerbis quotidie suppliciiis exquisite torquebatur.

25 Multos jam dies carceris acerbiter, & Germanorum saevitiam eo loco perpessus nihil praeterea, quam, ut extrema de suo capite statuerentur, Hieronymus expectabat. Sed hominum consilia Divina bonitas antevertit; dum enim hujus vitae imminens periculum a mortibus extimescit, aeternae vitae ab immortali Deo certissima initia recipit, & qui miseriarum, & calamitatum locus plenissimus videbatur, is caelesti solatio, & maximorum dolorum levamento, non multo post extitit jucundissimus: quandoquidem illi Deus tantis belli laboribus, & tam apertis vitae periculis, non extremam perniciem corporis, sed salutarem occasionem promerendi aeternam salutem impendere, singulari & inaudito miraculo, consequenti posteritati prorsus admirando, declaravit. Singulare hoc est Divinae bonitatis medicamentum, ut, quos beneficiis ad virtutem allicere nequit, se verioribus poenis a scelere avocare contendant. Adeo enim diuturna peccandi consuetudo malorum animis callum impietatis obducit, & sensus cupiditatibus addictos immanitate quadam stuporis offundit, ut nullos divinae gratiae motus, nullas internae vocationis voces auribus admittant: nisi irati numinis plagis contusi atque debilitati, medicinam aliquando non aspernari condiscant. Quod caelestis providentiae singulare beneficium in Hieronymo misificae per

AUCTORE AUGUSTINO TUR. SURA.

ce per id tempus eluxit; qui Divina benignitate diutius ad suam perniciem abusus, tenebricosus, & squalore obstituto carcere, e flagitiorum tenebris ad honestatis lucem conuertendam est excitatus. Sed quoniam res est omnium, quæ in illius vita acciderunt, commemoratione dignissima, quod ex ea tam insignis consecuta pietatis initia extiterunt, cogit me ratio suscepti muneris, ut magni eventus seriem sin minus æqua, saltem fusa narratione prosequar, ut divinæ beneficentiæ vel aliqua ex parte inserviat scriptoris diligentia, vel certe minimum sua negligentia detraxisse videatur.

C A P U T VIII.

E carcere insigni beatissimæ Virginis miraculo liberatur.

26 EO in carcere nulla gravior molestia Hieronymum sollicitabat, quam acerba & dira necis, cuius sibi periculum in singula momenta crudeli ab hoste imminere non dubitabat. Quam cogitationem diu animo versans, vehementer est commotus, serioque cœpit, non tam de corporis, quam de animæ salute

peccatorum dolore angitur.

B agitare secum salubria consilia: & ab omni humana ope destitutus, unum sibi in Divina præsidium reliquum esse cogitare, quam tamen, ne implorare confidenter auderet, faciebant antea cæta vitæ commissa, quæ multa & gravissima menti occurrebant, quorum conscientia deterritus, ægre admodum precibus suis locum futurum apud Divinam clementiam verebatur. Sed illum jam satis cruciatibus, carcere, & inedia maceratum, & scelerum conscientia afflictum, respexit Deus, divinæ lucis splendore, & suavi gratiæ cœlestis virtute in ejus animum sese liberius effundente. Cujus beneficio ita cœpit peccatorum gravitate ac turpitudine angi, ut jam longe major contempti Numinis, quam præsentis calamitatis dolor ejus animum disfructaret: jamque cœlestem iram in se merito concitatum, divinamque justitiam, quam ille suis flagitiis, & effrenata libidine tam diu contempserat, & cujus imperium sanctissimis legibus repudiatis etiam detrectasset, justas suorum scelerum pœnas repetere intelligeret. Quare abortis lacrymis, se merito Divina tutela & præsidio exclusum, in supremum capitis & salutis periculum adductum inelamabat; quod cœlestis gratiæ beneficentiam semper ingrato animo rejecerit; quod toties Divina misericordia de sua salute tam variis modis admonitus, ad pristina tamen

C scelera magnum in dies singulos impietatis cumulum addere studuerit.

27 Hæc ille, & alia multa ex magno animi dolore, & lacrymarum copia cum mente volutaret, ac pene ad extremos desperationis scopulos misere deferri videretur; derepente aura cœlestis Numinis leniter ejus pectus afflante, in pacatissimum portum salutis est invecatus. Animum enim ejus pene destitutum subiit Deiparæ Virginis Tarvisinæ memoria, quam Matrem misericordiæ mortalibus datam, unicum miseriarum solatium, & peccatoribus extreme laborantibus certissimum perfugium a Deo constitutum recordatur. In hujus igitur beatissimæ Virginis tutela salutis suæ præsidia collocanda putat; qua Patrona, & Advocata si apud Deum utatur, non dubiam sibi scelerum indulgentiam, & æternæ salutis auxilium pollicetur. Itaque fusa illico ad Virginem, non tam longo verborum ambitu, quam interno animi affectu, & lacrymarum imbre gravis & pia oratio; ne se miserum, licet ejus clientela & patrocinio indignum, tot circumvallatum calamitatibus, & tot pressum malis negligeret; se e Christianis illis peccatoribus unum esse, eumque insignem, quibus a Christo Mater misericordiæ, & commune perfugium data est; proinde ne abjectissimum famulum, a filio sibi commen-

lucenas Deiparam Tarvisinæ,

datum, clementissima cœli Regina & Dei mater despiceret, de salute atque incolumitate animi prope desperanti mature subveniret: flagitiis, criminibusque suis, quæ ille innumerabilia fateretur, ab irato filio veniam & pacem posceret: non desereret Patrona clientem, Regina servum, communis misericordiæ Parens jacentem in fordibus & squalore filium. Ad hæc se nudis pedibus eandem sacram Tarvisinam ædem invisurum, ibique certum sacrorum numerum suo ære curaturum, & voce tabulisque tam insignis beneficium palam testaturum, voti religione obtrinxit.

vota maria noncup;

28 Cordi utique Deo, beatissimæque Virgini suæ preces & vota: vix enim ea Hieronymus absolverat, cum sese oranti, & multis lacrymis supplicanti, candida in veste, necnon cœlesti luce circumfusa, ac divina plane majestate conspicua Dei Genitrix obtulit, carcerisque tenebras inuisitato atque inexplicabili radiorum suorum splendore dispulit ac fugavit. Ex oculis enim, ac vultu, atque adeo toto celsissima Virginis corpore tanta claritas emicabat; ut neque posset in eam oculorum aciem defigere, nec emicantem inde fulgorem diutius intueri. Itaque hujusmodi spectaculis infuetus, terrore attonitus, totis artibus contremiscere, quid rei esset expectare; cum beata Virgo Hieronymum benigne intuita, & proprio compellans nomine, præsentis animo, & hilari vultu, omni cura vacuum esse jubet: cujus preces & vota, se Advocata & Patrona, essent a Filio clementer admissa. Ille animo erectus, Patronam suam intueri conmixus, haud commode potuit: cumque oculorum, & animi voluptate quadam delinitus, illam obniteretur attentius acriusque contemplari, tanta sensit radiorum vi obtutus aciem perstringi, ac prope obrundi, ut potuerit ardentem meridiani solis facem multo commodius intueri. Quare adhuc animo dubius, levis aliqua somni imagine se illusum putat; cum beata Virgo cœptis addit, ut vota solvat, & vitæ emendationis in posterum consilia ineat; tum manu ad eum porrecta, claves offert, quibus & vincula & carceris ostia referat, & quocumque libeat, abire mandat. Fidem visi fecit expleta promissio; siquidem ille impiger ad iussa, acceptis clavibus, vinculis, & carcere referatis, sensit haud vanam esse tantarum rerum imaginem, tum ad cœlestem Patronam venerabundus, & in gratiarum actione totus effusus se convertit. Sed illa tenues in auras momento dilapsa, latissimum Hieronymum summo mœrore suo discessu complevit; qui tandem verbis & lacrymis, dolore & læticia simul intermixtis, actis intimo cordis affectu Deiparæ Virgini gratias, e carcere liber egreditur.

Deipara mira palatibundant apparet;

E origines;

liberatur;

C A P U T IX.

Novo miraculo Tarvisinum deducitur.

29 Extulit e carcere, (quo tanti beneficii sempiternum aliquod ad posteros extaret monumentum & probata fides) claves e cœlo sibi delatas, tum manicas, & compedes cum pila marmorea, & reliqua crudelitatis instrumenta, præter interiorem subuculam, ceteris vestibus nudatus. Ea sarcina, quasi trophæo suæ victoriæ, ornatus verius, quam oneratus, sese in viam dat. Sed mox aliud imminet gravius periculum: vix enim aliquot passibus processerat, cum in exercitum Cæsaris incidit, & viam omnem armato pervigilique milite occupatam circumspicit. Expalluit Emilianus, animoque corruit subito hostium incurfu: humanisque deficientibus, ad divina perfugia se convertit: invocat iterum Patronam, & Dominam suam, ut se præsentis periculo ereptum, certo itinere incolumem dirigat, precatur. Nec irritæ preces; vix enim ea complerat: cum priorem & speciem & habitum referens beatissima Virgo præsto est, & mox miraculum miraculo cumulat, manum apprehendit

claves & vincula offert;

per milites Cæsares;

Deipara viam monstrante;
Tarvisina venit;

A hendit, securum sequi jubet, & per medios hostes ferrea viacula gestantem, alienis oculis minime conspicuum educit; hoc propterea singularis benevolentiae specimen addidit, quod Tarvisini itineris ignaro se comitem praeiit, donec civitatis moenia in conspectum sese darent. Tum Diva tutelaris & comes Hieronymi repente ex oculis sese mira celeritate proripuit, illius mente novo & insolito splendore divinae lucis sub ipsum discessum illustrata, & perfusa, occultoque igne divini amoris corde succenso. Atque utinam hic mortali fas esset dulcissima & prorsus caelestia beatae Virginis hortamenta referre.

nota solvit;
claves & vincula suspendit;

30 Ille civitatem ingressus beatissimae Virginis ademit, longa & pia oratione Filio, Matricque gratis actis, novi miraculi eventum omnibus praedicat; obligatam voti sponcione sacrorum fidem integre liberat; tabellam, quae rei admirandae exitum & accepti beneficii memoriam b scripto & pictura perpetuo testetur, cum manibus, compedibus, collique vinculo, & marmorea pila, e summo tholo pendentem curat, remque totam, quo ordine gesta est, publica fide scriptis consignari mandat. Illud vero vehementer dolendum, claves per sanctissimam Virginem caelestis delatas infelici eventu, quo templum illud multis abhinc annis conflagravit, deperisse. Ideo cetera, quae integra superfuere, a communi illa anathematum turba delata, in interiorem altaris partem eiusdem ferreis cancellis, quibus sanctissimae Virginis imago, conclusa singulari religione aservantur, nec nisi pia adeuntium postulatione produntur. Compedes vero non ejus sunt generis, quibus fere uti consuevimus, ut ferreo vecte claudantur, sed quales interdum equis ad pascua dimissis injicere solemus brevi anulorum catena colligatae. Hieronymus his rite Tarvisi perfunctus, Venetias eodem habitu properat, in sine beatae Virginis beneficium palam per vicos, & compita in area magna Divi Marci enunciat, quam plurimis hominem, quasi insanum somnia narrantem, iridentibus; aliis dubiam rei fidem, & suspectam non plane admittentibus; per multis vero, quibus Hieronymi ingenium ab omni fictionis & vanitatis suspitione alienum jam pridem notum erat, admirandae rei eventum obstupescitibus.

Venetias abiit.

- a Spectas haec ades teste Rosso, ad Canonicos regulares S. Salvatoriae.
- b Verba hujus scripti proferri Rossum, huic narrationi consimilia. Eadem excusa tradit in libro De miraculis & gratiis Deiparae Virginis Tarvisinae Italice scripto, ac dein rhythmo etiam Italico vulgata.

C   C A P U T X.

Bellicis rebus compositis Castro-Novo
Emilianus praeficitur.

Parte facta;

31 **C**Um vero per annos ferme quatuor, eoque amplius, variis bellorum moribus tota nutasset Italia, ac omnis fere Europa; tandem de compositione inter Christianos Principes agi coeptum est; nec multo post aequis conditionibus commune pacis foedus initum. Non facile credi potest, quanta laetitia, & jucunditate, subitus hic de compositione inter summos Principes nuntius onuem Europam perfuderit, atque compleverit, & quam mira serenitate miserabilem illorum temporum faciem, diuturno mœnore obscuratam, illustravit. Sed apud Venetos praesertim latissima omnia, quando ea dira tempestas, quae paulo ante non terrorem modo, sed extremam perniciem, & interitum toti Venetorum Imperio attulisse videbatur, exitus habuisset omnium opinione feliciores. Siquidem opulentissimis civitatibus antea amissis, in potestatem redactis, tanti Imperii decor & majestas est iterum constituta. Sed Ducibus, & militibus optime de Repub. meritis larga ex veteri Senatus munificentia praemia decreta sunt: inter quos cum

emineret Hieronymus, hoc in eum grati animi & benevolentiae monumentum, ac ejus virtutis singulare testimonium extare voluit sapientissimus Senatus; ut Castro-Novo in potestatem recepto Emilianaeque familiae ad annos triginta attributo, iterum Hieronymus summa cum potestate praeficeretur; ut qui locus paulo ante calamitatis & armorum plenus exitisset, idem & dignitate & commodo illi, totique familiae jucundissimus foret. Sed alia omnia animo volvens, totum hoc, quidquid erat splendoris & dignitatis, quod suae deferebatur virtuti, constantissime repudiasset Hieronymus, nisi familiae ratio aliter suavisset: cujus non modo dignitati, sed opibus etiam, quas necessariis belli sumptibus penè exhauerat, universas, hac tanta Reipublicae munificentia honeste consulendum amici & affines contendeant: quorum adeo obfirmatos in ea re cernebat animos, ut in praesentia omne contradicendi studium frustra suscipi appareret. Quasi igitur supremam illud Reipub. & familiae praestaret obsequium, oblatam dignitatem non tam admisit, quam subiit, quia citra Senatus, & affinium offensionem recusare non potuit. Pluribus autem annis Castro-Novum Emilianae genti paruisse satis constat, ad alios postea feudali jure auctoritate Reipublicae translatum.

AUCTORE AUGUSTINOTUR-
D

oblatam a Rep. praefecturam Castr. Novi.

amicorum rogati admitti;

32 Commodo igitur tempore in viam se dat. Tarvisum primo profectus, Patronam suam beatam Virginem invisit, eamque religiosissime precatus, ut, quando voluntatis suae plane conscia, non studio quaesita a se fasces, non ambitam provinciam sciret, vires eidem oneri pares a Filio impetraret, & quem primum vellet esse ingressum, quemque extremum administrandae provinciae exitum, indicaret; qui jam, votis de novo genere vitae conceptis, commodo, non impedimento foret. Ad oppidanos vero, quos funesta patriae calamitas reliquos fecerat, nec eodem impetu furentis exercitus rabies obruerat, simulatque de Hieronymi reditu fama pervenit; ejus visendi studio maxime flagrantes, summa omnes laetitia complevit, nihilque, quod ad celebrandum adventum ejus excogitari ab incolis, aut praestari posset, praetermissum; tam gratis animis exceptus, quam expetitus. Ut enim primum Praetorem adventare nuntiatum est, non domi venientem expectant, sed multitudine ad aliquot miliaria Castro-Novo obviam effusa, suavis acclamationibus accedentem excipiunt, & festis clamoribus deducunt, non sine multis expressis gaudii lacrymis, in omnibus tandem benevolentiae studium, summaeque voluntatis significatio enituit. Augebat in dies eorum laeticiam admirabilis quaedam Hieronymi, tum lenitas & clementia in cives, tum pietas & ardor in Deum, quibus virtutibus administrationem illam ita obivit, ut eorum commodis accuratissime inserviens, numquam tamen a pietatis officii in Deum retardaretur. Quare sanctioris vitae studiis incensus, alloquio mitis, in egenos liberalis, nulli impacatus, publicae utilitatis perstudiosus, omnium demique virtutum genere ornatus, cunctis repente admirationi pariter, & exemplo fuit.

E

Deiparam Tarvisinam invisit;

a civibus Castr. Novi

late excipiunt;

obitus & pietatis studium;

C A P U T XI.

Defuncto fratre, magistratu se abdicat, reique familiaris administrationem suscipit.

33 **S**Ed ista summa cum justitia, & pietatis laude administranti, tristis e patria nuntius, nec opinanti, allatus est, Lucam fratrem carissimum vixisse. Molestissimum id accidit Hieronymo, eoque nuncio pene consternatus facile declaravit, quanto in pretio, & amore fratrem viventem haberet, quem sensu vitae carentem, tanto animi sensu deploraret. Ceterum, ut lacrymis indulset, quantum prudens humanitatis ratio,

morte fratris nuntius.

AUCT. AUGUSTINO TURTURARA.

zio, & sanguinis conjunctio postulare videbantur; omnia tandem divinæ bonitati accepta referens, eidemque gratias habens, mœrentem animam solatus est, & sacras ac solennes expiationes de more pro illius quiete procurari jussit: ut igne purgante, si illo detineretur, liberaret; pauperibus insuper pecunias erogare, ipse frequens in oratione sollicitare cõsiles, ut illum sua apud Deum gratia sublevent, ab omnibus, ut idem faciant postulare, nihil tandem omittere, quod in acerrimis tormentis versanti aliquid præsidii posset asserre. Sed quoniam Hieronymo præ ceteris negotium dederat ille moriens, ne quid ex testamento aut immutaretur, aut prætermitteretur, filiorumque tutelam uni illi maxime demandat; crebris evocabatur affinium literis ad res domesticas rite componendas, ad lugentem viduam solandam, ad nepotum curam tutelamque suscipiendam. Ille Prætoriam provinciam diu pertæsus, id saltem commodi, ex gravi illo familiæ incommodo sibi colligendum putavit, ut oblata occasione domestici vulneris, publicæ gubernationis fasces deponat: quapropter rei familiaris impedimenta caussatus, honestaque missione ab Senatu impetrata, eo magistratu & imperio se quamprimum abdicavit, & ex eadem Æmiliana gente novo Prætoris subrogato, Venetias contendit. Quam vero libenter & peramanter in primo congressu ab oppidanis exceptus, tam mox ægre & permolestè in digressu dimissus.

alecemy- nis & pre- sibus ani- mam ju- vas

graffetur- ram Castris. Novi di- missis

pro nepo- tibus facti mercatp- tam,

beneficium apud anti- quos habi- tam,

7. Polip.

1. Offic. 131.

Plutar- chus in Vita.

7. Polit. in vita Solonis

34 Cum primum Venetias attingit, duo maxime nepotum gratia præstitit: alterum, quod tenellos adhuc puerorum animos ad omnem pietatem informandos, honestis moribus imbuendos, studiisque literarum erudiendos curavit. Alterum, quod cum illis multæ atque amplæ variis in locis res rationesque cum multis essent a patre contractæ, earum ille procuracionem suscepit accuratissimam, & illorum mercaturis faciundis rei que augendæ se diligenter tradidit. Nemini autem mirum aut novum esse debet homines natalibus nobiles, & honorum luce conspicuos mercimoniis explicari, quando non modo liberis in civitatibus, veteri consuetudine approbante, factum est, ut nihil mercatura nobilitati officiat, quod apud Januenses, Lucenses, Epidaurios, alioque liberos homines cernimus, quorum institutis, & legibus nullam nobilitatis jacturam tractandam mercium occupatio cuiquam civium parit. Sed multo magis etiam, quod, si rem suis pendamus momentis, si antiquorum diligenter discutiamus monumenta, & illustrium testimonio scriptorum, parique rationum suffragio, & exemplorum copia, nobilem hominem mercaturam haud dedecere comperiemus; sordidam semper, ac vilem excipio, quam civibus suis interdixerat Lycurgus, & nobilioribus exercendam vetuit Aristoteles. Necessè est enim hujusmodi homines sordidos esse, ac pusillos; ut qui lucello magnopere infervunt, quæstuique se prorsus dedunt; ac proinde nullius honestæ rei studio incendi, nullius præclari facinoris gloria duci consueverunt. Quod luculenter expressit Cicero. *Mercatura autem*, inquit ille, *si tenuis est, sordida putanda est; si magna & copiosa, multa undique apportans, multisque sine vanitate impertiens, non est admodum vituperanda.* Sed veterum dictis illustria gravissimorum accedunt exempla. Solon, qui & sapiens unus fuit ex septem, & legum scriptor longe prudentissimus, cum ei per angusta domi res familiaris esset, propterea quod pater ad beneficentiam propensior patrimonium valde imminuisset, ad mercaturam, rei augendæ gratia, se contulit. Thaletem quoque mercaturam exercuisse auctor est Aristoteles. Platoni etiam olei in Ægyptum exportacionem peregrinatione viaticum suppeditasse, docet Plutarchus. De Zenone præterea Scioicæ familiæ principe sunt, qui idem ex Laetio haud levi conjectura asserunt) pro-

pterea, quod purpuram ex Phœnice mercatum tradat; non alia certa causa, ut conjiciunt, nisi ut iterum distrahendo quæstum aliquem faceret. Neque enim ea fortuna fuit Zeno, aut eo luxu, ut eam sibi vestem emeret. Auget etiam mercaturæ fidem, quod ex pecunia quæstum quarere illi familiare erat, patremque Mameam mercatorem habuit. Catonem insuper Censorium, absolutum apud antiquos probitatis exemplar, negociationi fuisse deditum, seque mercimoniis implicasse auctor est Plutarchus.

Ex Laetio in ejus vita.

Ex a Regibus atque

Val. Ma x. lib. 3. c. 3.

Dion. lib. 3

Ex Svet.

Imperato- ribus excer- ptam:

E

Diony. lib. 6.

35 Sed a sapientibus ad nobilissimos, hoc est ad Reges, & Imperatores gradum faciamus. Tarquinius Priscus, qui præclaris virtutibus Romanorum regnum est assecutus, quique cultum Deorum novis sacerdotiis illustravit, Senatam numero auxit, Equestrem ordinem frequentiore reddidit, ex parte mercatore mercator ipse, extitit, & ingentes opes mercatura congestit. Vespasianus Imperator, non solum ante Imperium ad mercaturæ quæstum, sustinendæ dignitatis causa, descendit; sed, illo etiam adepto, negociationes palam exercuit, multa viliori emendo, quo pluris distraheret. Alius Pertinax Imperator renunciatus, non secus mercaturam per suos homines exercere institit, ac si privati ordinis extitisset. Addatur & hoc postremo loco. Mercurius Rex, & Philosophus a præcis illis inter Deos relatus, quod mercaturæ non modo operam dedit, sed & eam primus omnium ceteris tradidit; ideoque divini honores illi decreti. Vides igitur & Regiam, & Imperatoriam dignitatem, quin etiam divinitatem mercatoribus ab antiquis deferri; ut minus mirum sit, si eundem hominem nobilem esse, & mercatorem sæpe contingat. Sed ista longius prosequi præsentis non est instituti; hæc pro oblata occasione leviter delibasse facis: nec enim Venetia nobilitas cujusquam eget defensione, cui primas deferri in confesso est apud omnes. Ad Hieronymum redeamus, qui, nepotum suscepta tutela, integra fide illorum bona curavit, nullo emolumento, nulla quæstus utilitate ductus; quippe non istis rebus labores ille suos metiebarur, sed Christianæ caritatis ardore magis, quam utilitatis fructu, aut sanguinis conjunctione, ad ea procuranda motus, uberioris laborum suorum proventus a Deo, cujus causa erant suscepti, sibi pollicebatur.

Christiana caritate juvenis non potest.

F

CAPUT XII.

Insignis in Hieronymo morum mutatio.

36 **H**Aud segnior autem in suorum morum cultura, quam in rei familiaris administratione extitit Hieronymi industria, & diligentia. Solutus enim gravioribus publicæ gubernationis curis, diligentius cepit spiritualium, ac cœlestium rerum studiis vacare; vitiorum omnium in primis servitutum depellere, & liberam animi sui possessionem ab improbis & injustis directoribus, quibus jam adeo fuerat addictus, ad verum Dominum omnino transferre statuit. Nec divinarum rerum studio flagranti præsens numinis auxilium defuit: quod occulta virtute ita cepit Hieronymi mentem animumque versare, ut admirabilis vitæ correctio & insignis morum emendatio brevissime extiterit. Nam rejectis omnibus antea aut ad vanitatem aut ad luxum quæstus universa, tum in habitu & ornatu corporis, tum in dictis & factis, ad gravitatem & modestiam composita; excisæ ad breves capillos luxuriantes comæ, quibus maxime juvenus aut calamistro comptis, aut in cicinnos inflexis, aut in obeliscum erectis, delectari solet. Venustas oris in speciem virilem commutatur, verborum parcus, & prudens æstimator. Denique

Studet rebus spiri- tualibus,

modestia in moribus

A que a seipſo plane diverſus, atque in alterum mutatus totus apparet; ut in eo facile cerni poſſet Divinæ gratiæ atque benignitatis virtus & amplitudo.

37 Cum autem numeris omnibus abſolutam hominis converſionem, & ſui ipſius cognitionem, & commiſſorum deteſtatione contineri didiciſſet; harum ille rudis rerum & ignarus, divini verbi præconibus, de ſuperiori loco in Eccleſiis, ſacris diebus ad populum diſſerentibus, aures dabat quam aſſidue attentiffimas; quo facilius animus ſalutaribus eorum monitis informatus, in reconditam & difficilem ſui cognitionem deveniret, & præteritorum ſcelerum dolorem conciperet ſalutarem. Quo audiendi ſtudio conſtatam a Divo Paulo veritatem illam ſæpius eſt re ipſa expertus: *Vivus eſt ſermo Dei & efficaciæ, & ad Heb. 4. omni gladio ancipiti penetrabilior.* Quippe inter audiendum incaleſcere, triſtarique, & damnata rerum ſpecioſarum vanitate, paupertatis, & penitentis amore ſuccendi, ſibi met acriter indignari, quod veræ virtutis ſpæta dignitate, in tam vilia & obſcena deſceſſiſſet animus; quoque cæleſti gladio admodum ſalubriter tranſverberatus, altis præcordiis conceptum ſalutaris vulneris dolorem; modo ex oculis uberi ſtetu, modo ex pectore crebris ſingultibus ac ſuſpiriis erumpentibus, indicabat. Diſmiſſa concione, e templo diſcedens, non luxuriabat in plauſus quosdam vulgares, & inanes; ſed in uberrimam virtutis ſolidæ frugem matureſcebat, non levi quadam animi titillatione, aut aurium dulcedine delinitus, ſed corde compunctus, tacitus, ac meditabundus ſanctiora vitæ conſilia coquens, abibat.

38 Inde Hieronymi pectus divini ſpiritus lumine in dies clariſus illuſtrante, cœpit ipſa intenta mentis acie, cum antea vitæ ingratitude & impuritate, cæleſtium bonorum magnitudinem & præſtantiam diligenter conferre, qua una cogitatione ſic ille afficiebatur interdum, ut, veluti ſenſibus deſtitutus, non modo nullum amplius e rerum terrenarum uſu atque aſpectu ſolatioſum caperet, ſed ingens etiam earum odium atque ſaſtidium hauriret. Tum ſæpe acrioribus conſcientiæ ſtimulis agitatus, humi proſtratus ad Chriſti ſignum de Cruce pendentis, manantibus ubertim lacrymis, & ſuperioris vitæ annos in amaritudine animæ ſuæ memoria repetens, pectus tundere, oſcula terræ figere, ſe identidem inter lacrymas & ſingultus, ingratum, impium, mortalium omnium viliffimum caput, idemque ſceleſtiſſimum vocitare, tum in ſeipſum aſperius animadvertere, ac pene deſervire. Sic humi diu hærens, quidquid fluxum, immundum, & ſordidum antea in animo fuerat, id totum, & longo lacrymarum imbre diluere, penitentis nitro expurgare, & cæleſtis caritatis incendio in ara cordis concremare ſtudebat: ac Evangelici publicani humilitatem æmulatus, non audebat oculos ad cælum tollere.

39 Illud etiam identidem uſurpabat, ut caritatis fervore, divinique amoris æſtu exundante, ad ſanctiſſimum Crucifixum convolare, ejuſque pedes arcte complexus, enixe deprecaretur: ut, quando ſeipſum æterno Patri, pro totius mundi ſalute effuſo ſanguine, immaculatam hoſtiam in ara Crucis liſiſſet; ſibi etiam miſero peccatori tam pretioſi ſanguinis ſacrificium ſalutare eſſe præciperet, hæc ipſa verba crebro ingeminans: Dulciſſime Jeſu, non ſis mihi Judex, ſed Salvator. Hocque illi erat perſamiliari jaculum, quod ſingulis pene momentis quodcunque aliud agens, in aures Divinas contorquere conſueverat. Frequentiſſimam S. Auguſtino fuiſſe eandem ſerme orandi formulam, in hæc verba legimus. Jeſus eſto mihi Jeſus. Quæ prædicandi ratio eodem plane cum Hieronymi præcatione recidit. Verum non ex Auguſtini ſcriptis adhuc illi ignotis hoc hauſerat, ſed eodem certe Magiſtro, quo S. Auguſtinus dederat, qui utrumque ſimili orationis formula, pari in eos effuſo ſpiritu precum, inſtruxerat. Ad hæc habitus ab eo prudens aliquo-

conclones
ple audis
ad Heb. 4.
compun-
ctus
ab eis di-
ſcedis
deſpicit res
caducas
deplorat
vitam præ-
teritam
ardet amo-
re Jeſu
cruſifixi
meliores
emulato-
re ſuo
git

rum delectus, quibuſcum frequenter ageret, & familiari- ter verſaretur: non ignarus, quam multa ſubſidia ad hominum mores in quamvis partem formandos ex privata conſuetudine petantur; quin longe facilius homines pravorum congreſſu ad impietatem traduci, quam bonorum ſtudiis ad pietatem informari: tanto proclivius malorum ad perniciem, quam bonorum ad ſalutem impuſus, & exempla cæci mortales ſequuntur. Qua igitur diligentia malorum averſabatur familiaritatem, eadem plane conquirebat bonorum, quos mirifice diligebat & obſervabat, propoſita ſibi ante oculos non oſcitanter fraternæ virtutis diſciplina, & morum ſanctimonia; ut virtutum flores undecunque collectos in alvearium mel- liti cordis ſedula æmulatione comportaret.

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTU-
RA.

CAPUT XIII.

Rerum ſpiritualium Moderatori ſe totum permittit.

40 CUM in ceteris artibus magnum aliquid atque arduum aggreſſuris, prudens omnino, & peritus Dux eligendus eſt; tum vero in ſpiritualis vitæ diſciplina, in qua una periculoſum, & anceps nimis ſine reſtore, & magiſtro verſari, idque quotidie magis qua virtutis difficultate, qua interioris conſcientiæ moleſtia experiebatur Hieronymus; ut ideo prudentem aliquem virum, pium, ac religioſum ſibi deligendum cenſuerit; cujuſ conſilio in ſtudio pietatis uteretur: ne ſolus in ſtadio Chriſtianæ virtutis oberrans, in ejuſ umbris & imaginibus occupa- tus, ipſam ſolidam & expreſſam virtutis rationem amitteret. E ſacro igitur Canonicoꝝ Lateranenſium ordi- ne, quibus eſt perilluſtre, & antiquum Venetiis templum, cui nomen Caritati, delectus eſt dux ſpiritualis, & conſcientiæ moderator Sacerdos doctus juxta, ac pius. Huic annos plures conſeſſiones audienti operam dedit Hieronymus, ab eo primum enixe contendens, ut ſtudia omnia ſua dirigat, vota, voluntateſque componat, dicta, facta, cogitataque omnia pro arbitrio, & prudentia moderetur ſua; ſe omnino futurum in præcipientis poteſtate. Hieronymus ille excepit amanter ſuique muneris partes explevit egregie: nam ſalutis monita, virtutum præcepta, mundi ſuique ipſius contemptum inculcans, ſitienti animæ æternæ vitæ pocula abunde offerebat; quibus illa ſobrie inebriata, ad virtutum, & bonorum operum ſtudia majori, quam antea impetu exarſit.

41 In primis illi perſuaſum, ut ſacræ Penitentis, & Euchariſtiæ myſteria frequentiffime ſimul obiret: quorum alterum, qua myſterii ſanctitate, qua ſuæ conſcientiæ infirmitate dejectus, licet frequentiffime optaret, minus tamen frequenter uſurpabat; utili ut tum quidem putabat religione, & humilitate: non enim abſtinebat, quod animus illi non eſſet ad ſacrum epulum promptus; ſed ſicut S. Petrum alioqui Chriſti aman- tiſſimum, ab ejuſ conſpectu, atque conſortio revoca- bat ſuæ tenuitatis, ac peccatorum conſcientia, atque ideo cum maxime cuperet adherere Chriſto (ajebat enim, Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes) cum tamen alias ſe profanum atque immundum cognoceret, ajebat: Exi a me, Domine, quia homo peccator ſum. Ceterum, cum hoc ſibi non admodum ſalutare e ſpirituali Magiſtro didiciſſet Hieronymus; propterea quod eo cæleſti pabulo unicum exilii noſtri ſolatioſum, & humanæ imbecillitatis præſidium contineretur, quo ſæpius recreatæ piæ mentes, præter ſum- mam dulcedinem, & eximiam jucunditatem, qua per- funduntur, iis etiam virtutum præſidiis inſtruantur, quæ non facile hoſtis ſempiterni viribus labefactari, & infringi valeant, cautior factus, ſæpius ſacris epulis magno utique bono ſpirituali accumbebat, exindeque in- morem duxit hebdomadis minimum ſingulis Peni-

Petrum
ſpiritu-
alem elegit
Canonicoꝝ
Lateranen-
ſium
ejuſ ſuaſo
ſæpius con-
ſtitit, &
Euchari-
ſtiam ſe-
mitis
Joan. 6. 41;
Luc. 9. 8;
ſaltem ſibi
guſtæ bibi-
ſſe dicit

AUCT. AUGUSTINO TURTORA.

tentiæ Sacramento peccatorum sese vinculis expedire, & sacram Synaxim peragere. Et certe S. Augustini testimonio, illi licere quotidie sumere, qui dignam quotidie homine Christiano vitam ducat, non ignoramus.

A

42 Præterea ancipiti perturbatione fluctuantis conscientie stimulis ejusdem Magistri consilio maxime consultum, illos enim carnifices implicatæ mentis aculeos, quos scrupulos vocamus, adeo graves cum susceptæ pietatis incommodo, atque etiam periculo experiebatur; ut illis agitata, non diutius conscientie diurnam, nocturnamque luctationem ferre, non orationi, aut rerum cœlestium contemplationi ardentius vacare, non tandem institutum sanctioris vitæ cursum diu tenere posset, nisi periti institutoris consilio, & opera, molesta illa perturbationum & punctationum divexatio, quæ in spiritali scholâ tironum animos mentemque obsidere solet, depelleretur. Commissorum igitur conscientia non leviter vexato præsto erant solatia verborum, & consiliorum, ad levandam hujus morbi ægritudinem, & erigendum animum pene dejectum; hominem enim orsus pius Sacerdos spiritualis vitæ expolire præceptis, scrupulosque

scrupulis agitur

B

ac solitudines animi, quibus dies & noctes exedebatur, eximere; præcetera primum, quoadulque memoriam longissimi temporis consequi potest ultimam, Hieronymum constiteri jubet. Præstitit vir pius, quod jubebatur, animi ardore & demissione incredibilem, fructu, & utilitate pari: vitam omnem confessione accuratissima recognovit: crebri gemitus, suspiria, & lacrymæ subinde confessionem interpellantes, satis aperta veræ penitentis indicia prædebant; tum a confessione Hieronymum metum omnem in posterum, & animi solitudinem abjicere mandat; sperare se, Deo favente, inanissimam illam mentis exulceratæ scabiem, Penitentis Sacramento sanatam; si quid molestiæ hujusmodi acciderit, fore illa obstrepentium dæmonum machinamenta, quæ eludendo potius, quam contra nitendo depellantur.

facta Confessione generalis

liberatur

optat ardua æque pro Christo pati atque pro mundo possideret.

C

43 Fuit prædictioni eventus: reddita enim menti securitas, & tranquillitas conscientie; omnia pacatio- ra deinceps in oratione, & rerum cœlestium commentatione expertus: nisi illud unum hominem misere torqueret non infrequenter, quod, cum menti recurre- ret, quam multa ardua, & perperis aspera ac difficilia militaris gloriæ studio, & cupiditatum ardore antea præstitisset; nunc Christi signis, militiæque mancipato, adeo in bonorum operum cursu, otio & inertia tor- pere sibi, ac gelu obrigescere videretur; ut ne inter gregatios quidem censeret mereretur. Sapius itaque ea Christi Domini voce, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat Crucem suam, & sequatur me, quasi tuba terribilis in hominis pectore perstre- pente, ad pugnam excitatus, acri bello voluptatibus omnibus, quarum antea crudeli dominatu premebatur, indicto, superioris adolescentiæ vitia cœlestis auxilii præsidio, magnis postea virtutibus compensavit.

Matth. 16. 24.

C A P U T X I V.

Varia virtutum exercitia.

Omni- ambitionis quam præ- cludit;

44 Militiæ spiritalis exordia, & certa sui ipsius abne- gationis atque victoriæ duxit initia ab gloriæ & magistratuum contemptu. Etenim rationis appetitum, honorum illecebris & dignitatum splendori valde obno- xium, quo facilius Christianæ humilitati ac despicientiæ subjugaret; abdicato a se publicæ rei tumultu, mun- eribus ac dignitatibus valere iussis, nuncio magistratibus & publicis officiis remisso, omnem illi ambitionis escam, & inanem gloriæ segetem subtraxit. Itaque non amplius frequentare Senatam, non in curiam ventitare, non publicis interesse conventibus, neminem prehensare,

nullam denique Reip. procuracionem attingere: satis D perdifficilem rempublicam sibi administrandam ratus, propriæ salutis invigilare, & varios sensuum motus honeste, & cum pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quasi compedibus, quibus maxime retardari solent concitati ad summam virtutem animorum cursus, fractis & rejectis, mirum est, quam, quantum nusquam antea, ad sanctioris & asperioris vitæ studia concitate raperetur.

45 Superbiam in primis & animi elationem, malo- rum omnium incitamentum & originem, crebris humili- tatis exercitationibus radicatus ex animo aggressus evellere; humilis vestitu, alloquio, & consuetudine ubi- que apparebat: neque exterior modo humilitas, inter- rioris haud dubie index, in eo enitebat; sed multo magis interior certis indicis sui ipsius contemptu ac despicientia emicabat. Quippe laudum præconia & gloriæ splen- dorem perinde averfabatur & horrebat, ac ceteri dedec- us & ignominiam: de seipso ita demisse & abjecte, quasi de mortalium omnium despiciatissimo ac scelestissimo lo- quebatur; nec aliter sentiebat: si quid vero præclare gestum negare, aut dissimulare non poterat; id totum E Divinæ gratiæ acceptum ingenue ingenuè querebat.

Superbiam evellit a. Cibus in- militatis;

46 Effusa etiam, & Christiano homine digna liberali- tate superioris vitæ cupiditati obviam itum. Cum enim elemosynarum parcissimus, profusissimus autem vano- rum sumptuum extitisset, adeo prolixam, & beneficam postea in pauperes indebit naturam; ut inops nullus occur- reret, in quem ille stipem benigne non conferret. Eius vero benignitatem non mediocriter in primis sentiebant Virgines, quas egestas posset impellere, ut quasi sui ha- berent pudicitiam. Has enim, ne qua inhonestæ turpi- tudinis macula profluerentur, dote locupletatas, & veste ornatas, honeste collocandas curabat. Mulieri- bus, ac familiis, quæ ad inopiam redactæ, ingenue pudore a corroganda stipe arcebantur, ipse suis fortunis clanculum subveniebat: neminem denique ab se va- cuum & inanem, quoad posset, abire patiebatur.

capititit fuit lar- gi elemo- syas;

factis ad vultus in honesta- te servan- dat;

et familias ingenuas juvandas;

47 Sed & invidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit, ut, qui prius immodice sui amans, non æquo animo secundos proximorum eventus ferret, postmodum charitate effervescente, factum sit, ut magnis aliorum commodis omnis Hieronymi defudaret indu- stria; & alienæ salutis procurandæ universæ excubarent cogitationes & studia; prosperos eorum successus ea vultus serenitate & hilaritate excipiendo, qua illius animus perpetuo fruebatur, nisi quando commissorum F recordatio, depulso gaudio, dolorem immitteret.

Invidiam superat

illis bene- volens et factus;

48 Acrius autem illi, & difficilius bellum adversus effrenatos appetitionum impetus & incendia carnis instabat; eoque periculosus & gravius, quo superiorum vulnerum nondum obductis cicatricibus, incommoda subinde & damna in progressu virtutis, acerrima expe- riebatur & gravissima. Quare cum magnum esse in victus continentia præsidium ad insanas corporis libi- dines debilitandas, & frangendas intelligeret; hac qua- si lorica & scuto tectus, furentibus sensuum appetitio- nibus sese obycere statuit. Itaque multa inedia, & assi- duis jejuniis delicatum corpus affligere, in summa re- rum omnium copia extremæ inopiæ & victus incommo- da, ad perdomandas corporis cupiditates, libentissi- mo animo subire cepit. Somni erat parcissimus, nec- cessitasque verius, quam voluntas hominem cubitum discedere cogebat. Ubi satis naturalis corporis deside- rio intra naturæ necessitatem fecisset, depulso somno de multa nocte vigilabat: præmissa oratione viliori- bus se domi exercitiis dabat. Interdiu ecclesiarum li- mina religiosa animi pietate frequens terebat. Egros invifens voce & opera recreabat, eorumque corpori- bus juxta & animis perutilis aderat. Cumque alia deef- sent universa, in asceticis versabatur assiduus; quorum lectione

carnis ap- petitum domat

jejuniis;

vigilia;

constantia occupatio- nis;

lectione sacra;

A lectione, divini amoris confopitus ignis excitaretur ardentius. Orationis studium cum primis in eo enituit singulari; licet enim nondum satis divinarum rerum commentationibus esset expolitus & informatus; vocali tamen precatio plures horas tribuebat, paullatim mentali sese accommodans: idque tanto animi ardore, ut lacrymas cohibere, reprimere suspiria nequiret. Quo orandi studio maxime adjutus, brevi suorum sensuum corporisque victoriam, difficilem post dimicationem, reportavit, & spiritalis pugnae trophaea revexit.

frendens, plurima in eum maledicta coniecit, & egregie conviciis onerans, eidem se barbam carptim convulsurum postremo minatus est. Hieronymus hac tanta, & tam insigni accepta injuria, quamquam ea esset ætate, quæ solet esse ad maledicendum effractor, & ad ulciscendum acerbior, ac impatientior ad ferendum, iis vero & fortunæ & corporis præfidiis munitus, ut hæc omnia facile præstare posset; ita tamen se gessit, ut nemini omnium vel oratione, vel vultu, vel animo visus sit in conviciatorem vel mediocriter commoveri. Quin etiam (quod vix credibile videatur) minanti barbæ evulsionem, sereno & hilari vultu, paullum inflexa cervice, & producto capite, mentum porrigit: tum blando oculo hominem intuitus, placido ore, & ad risum sese composito, En, inquit, barbam: si Deo ita cordi est, ut lubet, age. Quod tantæ moderationis exemplum nefarium hominem, si minus penitentia emendatum, pudore certe confusum abegit, circumfusamque multitudinem admiratione complevit: palam asserentibus, qui ad iracundiam præcipitem Hieronymi naturam jam antea perfectam habebant, si quid olim tale eidem contigisset, futurum fuisse proculdubio, ut hominem dentibus dilaniaret, quando cetera ad vindictam defuissent. Sed vicerat Christiana animi submissio & mansuetudo naturæ factum; & sui ipsius despectus & contemptus vindictæ cupiditatem represserat; studiumque imitandi Christum, insanam vulgi opinionem abiecerat: idque in omni vita constantissime postea retinuit; ut quavis gravi offensiore interposita, sermone tamen singularis modestiæ suavitate, & humanissimis verbis uteretur condito: ut in omnibus dictis & factis ea præstantis animi effigies, & quasi interna species appareret, quæ perturbationibus sedatis, summa tranquillitate perpetuo frueretur.

AUCTORE AUGUSTINO TURGURA.

volens barbam evellere miti vultu

mentum offert.

lucis p. d. d. i.

E simill. sum. per usus mansuetudo dicitur.

figula vitia seorsim oppugnat.

omnia brevit. profigat.

eodem rationem alio præscribit.

CAPUT XV.

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione brevi pervenerit.

49 Tanta bonarum frugum semente in Hieronymi pectore divinitus injecta, & exercitorum labore, atque optimi diligentissimique magistri disciplina exulta, non modo albicabat ad futuram messem uberri- ma virtutum seges; sed jam tum fructus legebantur omnium admiratione non indigni, ejusque virtutis inprimis, quæ quo rarior in terris, eo præstantior censeri, & in summa admiratione haberi solet; in Hieronymo autem tanto admirabilior, quanto longo usu depravatae consuetudinis vehementius adversabatur: de iræ moderatione loquor. Erat enim ipse natura, ut antea diximus, animi concitationibus & iræ motibus maxime obnoxius. Emilianus, ut levissimis etiam de causis iracundia & stomacho exandesceret, neque iratus animo aut verbis aut manibus moderaretur. Sed cum didicisset nihil magis proprium Christiani hominis, aut dignum, quam concordissime vivere cum omnibus, & tamquam proximos eximio quodam amore universos complecti; nihil vero a Christiana religione magis alienum, & abhorrens, quam inimicitias, licet alioquin justissimas exercere cum aliquo, vel tacitas & occultas, vel indictas & apertas, hoc unum Christum Dominum egisse, hoc a nobis nix contendisse; ut studio & voluntate non dissideremus; proposita hac una mutæ benevolentiæ & ininctorum dilectionis nota ad veros Dei filios a gehennæ filiiis secernendos; hæc ille reputans efferatos iracundiæ motus comprimendos omnesque odiorum & inimicitiarum fibras evellendas constituit.

consideratione Christiana religionis ab horrentis ab inimicitia

Christi sic utantur filios Dei dilectionis inimicorum

offensus condonatus

beneficium injurias remittit

lenis vultus & verba

post variis injurias

50 Itaque firmo inprimis decreto induxit profusus in animum, quascumque vel gravissimas offensiones ad eum usque diem hominum improbitate acceptas, libentissime Christi Domini Crucis amore deponere ac condonare: tum, si quæ in postum inferrentur injuriæ ac contumeliæ, non solum remittendo, sed etiam beneficiis compensando, Christiana mobilitate ulcisci. Extititque brevi eximius salutaris instituti fructus; nam tolerantiae studium, & exercitii patientiæ tam insignis est subsecuta; incitatoris illius naturæ moderatio, & turbulentissimæ ad offensus commotionis castigatio; ut gravissimis contumeliis ipsi presentibus, qui palam injuriam intulissent, modo ardentius non succenseret, sed etiam ita moderatum, lenem, patientemque præberet, nulla ut in vultu tristitiam, nullam in verbis iracundiam præferret. Satis erit quasi ad speciem tantæ virtutis, quod illi in hoc genere mirandum accidit: ut censeret.

51 In Are Marciana Venetiis cum nepotum negotia curaret nescio qua causa, ut sæpe fit ab improbo quodam & erivacaci homine, & quidem jure bono dissentiebat Emilianus. Ille contra jurgis & clamore contendere, citius urgere, atque ferocius inolescere (sic enim Julianus Senator gravissimus, qui tum forte aderat, commemorare solebat) Hieronymum incitatum lenire laudis verbis & Christiana patientia ad moderationem invitare conabatur: at ille nihilominus furens ac

52 Sed unde tantæ in Christiana disciplina progressionis extiterint, nec injucundum, nec inutile Christiano lectori erit cognoscere. Aggressus evellere, quam inimicus homo in ejus animo superfeminaverat zizaniam, dum veterino peccatorum confopitus detineretur, ita sibi cum vitiis agendum putat, ut non omnia simul justo prælio adoriatur, sed, quasi singulorum viribus divisione imminutis, seorsim bellum inferat, interitumque moliat: idque tentatum ex animi sententia cessit; nam, cum ali- quod vitium ex iis, cui diu, multumque assueverat, contrariæ virtutis actibus quatere, & pietatis machinis evertere conaretur, non longam post oppugnationem tandem victoria potiebatur: eoque prostrato & penitus dejecto, aliud in aciem provocabat, rursusque adversæ virtutis exercitiis oppugnatione instructa, non prius desistebat, quam, expugnato vitio, virtus in animo dominaretur, tum ad reliqua pari pugnae victoriæque cursu pergebat. Itaque Divino auxilio majores in dies afferente vires, brevi factum est, ut quasi minutis præliis universum viti- orum agmen vicerit, ac profligavit, quod simul adoriri difficile fuisset ac periculosum. Ita cordis agro veluti noxio semine expurgato, paratior in dies mens erat ad suscipiendos cœlestes Divinæ gratiæ fatus, ut facile credita semina in centuplum segetem cultori suo referret.

53 Nec dissimili ratione ceteros informabat. Cum enim ex eo nobilis quidam ejus per familiaris, qui Hieronymi exemplo & exhortatione oppressus sceleribus conscientiam exonerare aggressus, accurata & diligenti confessione collectum per multos annos peccatorum exitiale virus evomuerat, quæreret diligenter; quibusnam gradibus in postero, certam salutis rationem inire, & illius vestigia posset insistere. Hoc unum illi ingerebat Hieronymus: Amice, si peccatorum labe deterfa, ea cordis puritas est in votis, quæ non indignè Christum Dominum excipiat hospitio, certum aliquod & singulare vitium primo aggressus, eo satis idonea, te judice, castigatione emendato, ad reliqua seorsim perge, & brevi recu- peratam.

AUCT. AUGUSTINO TURTURARA

Collat. 1. cap. 14. olim a Serapione Abbate Indiatam

o Cassiano de vitia

antea quæ a S. Basilio non dicitur

in summa custodia & externa modestia alio adfuit

peratam sanitate[m] experiere. Quod adeo salutare ad vitia perdomanda consilium non tam e terrenz militiz institutis peticum, ubi maxime distractis hostium viribus, victoria quæritur; quam e Spiritus sancti schola haustum crediderim. Ita enim in Collationibus apud Cassianum, Abbati Serapioni, adversus animi pravitates proclivitate[m]que vitiatorum pugnandum visum est: ut non cum universis, sed cum singulis iisque infestioribus, & principibus certamen ineatur; quo levioribus quasi pugnis, universa facilius animo depellantur. Minutis enim præliis quotidie debilitatum hostem, ad summam eriam belli totius, mox invalidum habebimus. Dignus plane Cassiani locus, qui totus hic integer adscribatur. Sic autem habet.

54 Quamobrem ita nobis adversus hæc arripienda sunt prælia; ut unusquisque vitium, quo maxime infestatur, explorans, adversus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observationemque defigens: adversus illud quotidiana jejuniorum dirigens spicula: contra illud cunctis momentis cordis suspiria crebraque gemituum tela contorquens: adversus illud vigiliarum labores, ac meditationem sui cordis impendens; indefinentes quoque orationum ad Deum stertus fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter ac jugiter poscens. Impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria, vel labore proprio victoriam certaminis semet obtinere non posse: cum tamen, ut valeat emundari, necesse sit eum die noctuque in omni cura & sollicitudine permanere. Cumque se ab ea ferentur absolutum, rursus latebras sui cordis simili intentione perlustret, & excipiat sibi, quam inter reliquas prospexerit duriorum, atque adversus eam spiritualius omnia Spiritus arma commoveat; & ita semper validioribus superatis, celerem de residuis habeat, facilemque victoriam; quia & mens triumphorum processu redditur fortior, & infirmorum pugna succedens, promptiorem ei proventum faciet præliorum; ut fieri solet ab his, qui coram Regibus mundi hujus omnigenis congressi bellicis præmiorum contemplatione consueverunt, quod spectaculi genus vulgo Pancarpium nuncupatur. Hi, inquam, feras quasunque fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diiores, adversus eas primæ congressionis certamen arripiunt; quibus extinctis, reliquis, quæ minus terribiles, minusque vehementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ita & vitiis semper robustioribus superatis, atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque ullo discrimine perfecta victoria. Sed præter Cassianum Divum etiam Basilium, ejus rei auctorem placet referre, cujus verba in eandem sententiam ad Chilonem Monachum sunt: Præstat enim paulatim proficere, & per gradus quodammodo exercitationis ad altiora tendere. Ne subito vitæ voluptates omneis absconde, ne ab extremo ad extremum statim commutatio fiat. Quia, si cumulatim omnes illico abs te illecebras abstertere velis, tentationum turbam tibi magnam creaveris. At si unam forte cøperis per vim superare, ad aliam vincendam jam te quodammodo præpara, ut sic omnes postea paulatim extinguas. Ceterum hæc aliaque hujusmodi non Cassiani, aut Basilii, alteriusve scriptis, quæ manu terere nondum didicerat, sed Spiritus sancti institutioni accepta referenda sunt.

55 In sensum autem omnium, in linguæ præsertim, & oculorum custodia, totiusque corporis & habitus compositione adeo multus & emendatus; ut ipsa externa pietatis specie, omnium civium ora oculosque in se unum defixos teneret; tantam morum emendationem & correctionem vitæ, vix iis ipsis credentibus, qui eam oculis quotidie æternorant. Ceterum non fucam & adulterinam Hieronymi virtutem, sed veram & soli-

dam fuisse extrema illa communi & peracerbâ sequentis anni calamitate, quasi aurum cotricula, comprobatum est.

C A P U T X V I.

Miseris in magna annona caritate plura collata subsidia.

56 **A**nnus appetebat ejus seculi vigesimus octavus, calamitatibus atque hominum funeribus fecundissimus & memorabilis, si quis alius. Hic factis amplam caritatis & patientiæ palæstram, optatam & copiosam ærumnarum segetem, & uberiorem, quam antea, benemerendi de hominibus materiam Hieronymo obtulit. Laboratum enim eo anno tota fere Gallia Cisalpina adeo graviter annona caritate, ut nullus tantam aliquando se vidisse, aut audisse rei frumentariæ ceterarumque frugum difficultatem testaretur: quod malum ita brevi actum est, qua soli sterilitate, qua bellorum difficultate, in agro præsertim Mediolanensi ipsaque Insuorum principe civitate; ut, evincente dira fame naturæ fastidium cum nausea sordidos insolentisque cibos rejicientis, consumptis cibariis, jumentorum strages passim homines ediderint, feles, canes, mures devorarent, aliaque multa in jucundissimas epulas habuerint, quæ humanus stomachus perhorrescere consuevit. E fertilissimo totius Insuorum agro, de reliquis facilis est conjectura; ut non leviter dubitaretur a multis, ne fame civitates illæ cive exhaustæ, delerentur. Multo melius cum Venetis Præfectorum annona diligentia agebatur, qui communem egestatem certis iudiciis præstargientes, ingentem undique rei frumentariæ ceterarumque frugum copiam per annotinas naves mature comportandam curarant. Sed ejus abundantia fama per Insuorum civitates evulgata, adeo brevi omnium ordinum undique multitudinem accivit, ut ibi etiam durior in dies annona fieri, gravique fame civitas urgeri cøperit, cuiusque non multo post commutata facies, misera species, debilis aspectus extiterit. Oberrabant siquidem ante omnium oculos miserorum greges, omnia mendicis, atque ægris late compita obfessa laborabant, adulta jam hyeme, & ingravescente in dies egestate, algore & fame enectis: ora palentia, corpora quasi horribili tæbe consumpta, color exhaustus, fractæ vires ad vocem & ejulatum, nedum ad accessum imbecillæ, vultus animosque bonorum omnium tristitia & dolore defixos tenebant: & urgens extremi tot miserorum casus expectatio omnium mentes sollicitabat.

57 Indoluit præ ceteris Hieronymus dira calamitatis acerbiter, & innumerebilibus pene egenorum funestas clades intimo animi casu ingemuit, hæsitque aliquamdiu peracerbo dolore vehementer consternatus. Sed magnanima illa sua in proximos caritate paulo post erectus, omnium egestatem animo complexus de omnibus sublevandis, etiamsi domesticas omnes in eam rem opes exhauriri oportere cogitavit, neque ipsa cogitata perfecit: nam omnium calamitosorum cura magno animi ardore suscepta, & domum adductos, omni caritatis officio recreat, stipendios auctos, veste etiam, si opus esset, ornatos dimittit: vitæ contemptis ac viis jacentibus large & copiose pecunia subveniebat: quocumque iret, nemo ops occurrerebat, in quem ille non fusc de sua misericordia derivator. Familias, quarum inopiam nobilis pudor gravabat, clam alendas sibi assuebat. Cumque de sacra in pauperes benignitate admodum frequentes, & secundum manarent tota civitate rumores, egenorum turba ad Hieronymi ædes alimentæ petiverat: velut examen apum, undecumque convolabat: quos ille profusa & beneficentia in pauperes natura exceptos, cibo refectis, vestit

In summa annona caritate

fame pressis

Pæcitas frugum horreum

audique peractis

F

adjuvat

caritas liberali

A ste tegebat, nummis etiam instruebat. Quæ indefessa pietatis officia, quotidiana nec interrupta benignitate, eo brevi processerunt, ut deficiente censu, & excussa in pauperes crumena, ne unus quidem illi superesset ad seipsum alendum, nedum ad inopes sublevandos, nummus.

§ 8 Sed tum maxime cum nihil esset pietati relictum, intellectum est, quo pietatis ardore ferveret, & quo caritatis studio pauperum inopiæ sublevandæ flagraret. Multa enim secum animo volvens, id tandem consilii cepit, ut ornamenta domus, pretiosamque suppellectilem distraheret, & quæ antea parietibus domoque exornandis inservierant, tum feliciori consilio ad animæ ornamentum, pauperumque subsidium traduceret; quo diutius Christianæ pietatis fons largissime flueret. Magna itaque bonorum distractione facta, nec vilioris substantiæ, quin vestium & indumentorum, pretiosiorisque rei domesticæ, & ingenti collecta pecunia, largius est multorum necessitatibus prospectum; solenneque illi exinde fuit nihil domi proprium, quamvis eximium aut necessarium, sed cuncta pauperibus possidere; eaque promiscue, solius fraternæ necessitatis habita ratione, evulgare. Itaque brevi domum suam nobili ante peristromate, & delicata suppellectili fulgentem, universo ornamentorum apparatu denudatam, & vacuum, in xenodochium prope modum convertit; vulgo enim a miseris nullo discrimine ejus atria, porticus, interiora domus frequentabantur; si qui etiam tecto carerent, hospitio excipiebantur; ut non minus in Hieronymum cadere, quod de se S. Job affirmabat, mihi videatur: Si negavi, quod volebam, pauperibus & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea crevit mecum misericordia, & de utero matris meæ egressa est mecum. Si despexi prætereuntem, eo quod non haberet indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est. Hæc, inquam, usurpare poterat, & misericordiæ lacte se nutritum gloriari, qui adeo referta pietatis viscera gerebat, nihil ut sibi reliquum faceret, quo humana quæque in egentibus derivaret subsidia, cumque pecunia, vel cibus ad manum non essent, divendita re familiari, eorum inopiam sublevaret. Hac tanta Hieronymi caritate tota urbe enitente, provocata est multorum in pauperes misericordia, plurimis injectus subveniendi ardor, reque ipsa major deinceps fuit in miseris civium caritas, largior in egenos erogata benignitas, excita haud dubie tam illustri Hieronymi exemplo.

§ 9 Sed his non contenta finibus ad decumbentes & occumbentes etiam progressa est Hieronymi cura; iis enim crebro assistere, sedulo ministrare, solatio pariter & auxilio esse studebat; quos in lecto vis morbi extingueret, hos supremam illam summæ rei clausulam consummantes adhortationibus salutaribus & monitis adjuvabat, ardentissimis verbis confirmabat: nihilque, quod in extremo illo certamine præsidio futurum esset, omitebat. Verum ne cum suprema quidem occumbentis vitæ clausula, tam spectatæ pietatis periodus clauderetur: ipsa etiam defunctorum cadavera omnis vitæ & sensus expertia, complexa. Cum enim res eo loci devenisset, ut passim jacentes in compitis pauperes miserandum in modum expirarent; & non raro per medias vias atque foratrii sane & luctuoso spectaculo prostrata eorum corpora, quos vel dira fames extinxisset, vel frigore & gelu sæva necasset hyems, sepulcræ beneficio destituta jacerent; hoc etiam ad suam pertinere caritatem Hieronymus arbitratus, diebus in vivorum ministerium absumptis, in sepeliendis mortuorum corporibus noctes infudabat. Erat enim hoc illi frequentissimum per media interpreta noctis silentia vicis civitatis obire, ut, si quem extremæ languore oppressum, & jam vita destitutum invenisset, consueta caritatis officio, vel funus ei curaret, vel in

umeros sublatum, quod sæpissime faciebat, ad sacra cœmeteria ipse deferret. Et quamvis tam insignis pietatis officium clam ille cuperet esse; haud tamen diu celari potuit, fuitque tam egregium facinus etiam ab illius ætatis Oratoribus celebratum, quod suo loco dicemus. His ille misericordiæ operibus annum ferme totum transiegit, magnamque pauperum turbam, quoad novis frugibus ditior annus copiam frumenti uberiolem suppeditare cœpit, aluit: ut, hac tam benigna, & proluxa in pauperes natura fontes sibi Divinæ aperuisse clementiæ, tutamque munivisse ad salutem viam plane videri possit.

CAPUT XVII.

Joanne Petro Caraffa familiariter utitur.

60 Auctus est Hieronymus per id tempus alio non ignobili spiritalis vitæ magistro: is fuit Joannes Petrus Caraffa, vir & doctrinarum omnium insigni laude florens, & magnæ integritatis, pietatisque fama illustris, qui postea in Cardinalium Collegium a Paulo Tertio lectus, ejusque ordinis princeps, Marcelli Secundi Pontificatum excipiens, Paulus IV. mutato de more nomine, appellari voluit: hujus opera & consilio utebatur assidue Hieronymus, eique tantum deferrebat, nihil ut eo inconsulto moliretur; ut ideo multa deinceps ab Hieronymo sua sponte gesta Caraffæ consilii ascriberentur, & quod suis infra locis dicitur. Interim quis eo tempore Caraffa, & quæ illi occasio Venetiis commorandi, & consuetudinis cum Hieronymo (paulo altius repetita rei narratione, sed sine fastidio ac molestia) aperendum. Datus fuerat Joannes Petrus ab Julio II. sub initio Pontificatus Teatinæ Ecclesiæ in Marfis Pontifex: & ad Archiepiscopatum Brundusinum Teatinensi longe opulentiorum apud Clementem VII. a Carolo Cæsare postulabatur. Sed multo majora in Dei gloriam, & animarum lucra animo molens Caraffa, etiam Teatinensi Episcopatu se sponte exiit, Summi que Pontificis arbitrio libere conferendum permisit: tum lectis notæ prohibitis & nobilitatis aliquot sociis, ipso Clemente approbante, anno sui Pontificatus primo, ejusque sæculi vigesimo quarto solennioribus Religionis votis Romæ nuncupatis, Clericorum Regularium primus auctor exitit: quibuscum, exiguis ædibus ad Montem-Pincium conductis, religiosam vitam ducebat.

61 Sed mox annus irruptione turbulentiſſimus externa vigesimo septimus est subsecutus; cum Borbonii arma a Romanæ civitati superflua, sæda populatione ac direptione simul Urbi, simul Religionis vastitatem intulere, ut inter Romanæ Urbis & sacrorum clades, nulla forte major aut turpior numeretur. Erat exercitus pene totus ex Catholice fidei desertoribus, & Pontificæ Sedis hostibus infensissimis conflatus, quibus studium deservire per lasciviam in sacra, & ex Clericorum injuriis ac dehonestamentis voluptas. Unde sacri homines statim sævo victori ludibrium, & præcipua materies infestissimæ crudelitatis: Roma in primis miserante cum lacrymis, Ecclesiæ Catholice Pontificem ejectum, & sua pulsam Sede vicariam illam veri numinis majestatem; Aedes vero sacræ, religiosorumque cœnobii militares in casis sædo spectaculo concessere. Ibi manipulares nulla reverentia sacri soli, tamquam in ganeo, & fornice, alea, ventre, & omni reliqua sœditate lasciviebant; atque adeo universa, cruento rapacissimoque milite summa cum sacrorum injuria furentes, & funestissime populante, sædara, direpra. At ne intra vilia quidem & exigua tecta pauperes novique religiosi, de quibus agimus, fuere tuti; ad erogandam siquidem pecuniam a direptore milite compelluntur; idque domesticæ egestate prohibente, indignis probris ac verberibus male accipiuntur, tenui & vili suppellectili expoliantur.

V 3 Quare

AUCTORE AUGUSTINO TURATA.

Joannes Petrus Caraffa

postea Cardinalis

& Papa Paulus IV.

relictus Episcopus Teatinus

ordinem Clericorum Regularium instituit anno 1524

Roma; a Borbono anno 1527. capta, & turpiter spoliata

amisse bonifacii

omnem distribuit pecuniam

contra suppellectilem

substantiam

Job 31. Job comparamus

ad idem movere etiam eximio suo

incurrit ægria

& mortibundis

mortuus nocui seipsum

colatura humeris ad cœmeteria deservit

Februarii Tom. II.

AUCT. AUGUSTINO TURTURARA.

Quare in tam miserabili & extrema Urbis clade, & rerum omnium direptione, sibi diutius Romæ subsistendum non putarunt. Igitur Veneti Oratoris ab Urbe discedentis benignitatem nacti, anni sub exitum, cum eo Venetias commigrarunt, conductisque ædibus ad S. Nicolai Tolentinatis, anno ineunte vigesimo octavo, domicilium posuerunt; ubi fuit Carassa ad annum fere trigessimum sextum, quo a Paulo III. sui item Pontificatus anno tertio, Cardinalis honore inauguratus est.

constituit ab- ste Pano- stas mi- gnat?

om Hieronymus adit,

sum fin- su audit,

Totum spirituale digni;

colliguntur eius prof- cit in vit- tute;

nonquam sollicitudine ad ejus re- ligionem in- gressum;

ronymum ad pauperum derelictorum curam animum D applicuisse adeo certa & constantis eorum opinio fuit, qui ab eodem Hieronymo in partem laboris socii lecti fuerant; ut anno ad ejus obitu decimo, a Joanne Petro Carassa tum Cardinali, hoc uno maxime nomine, cum suo ordine Congregationis unionem postularint, quod scilicet ejus auspiciis illorum operum essent fundamta jacta, & quod ad eos Hieronymum ipse destinasset, sed rem b aliter se habuisse idem ipse Carassa datis ad Cajetanum Thienensem literis affirmat, qui totum hoc Hieronymi consilio & caritati ingenue tribuit.

nam adju- tus in sua fundanda;

Lib. 3. c.6.

64 Mirifice autem temporum progressu tanta illa Joannis Petri, & Hieronymi animorum consensus voluntatumque conspiratio apud utriusque ordinis alumnos processit, velut a radice mutæ caritatis vigor ad ramos transmissus: ut non minoribus benevolentia vinculis hæ duæ familiae modo vinciantur, quam ipsa amborum Religionum capita fuerint amoris & caritatis necessitudine copulata. Qui vero primus Patrum Teatinorum locus a Hieronymo Venetiis est frequentatus, is postea nostris usui & commodo maxime fuit. Nam ad ejus seminarii administrationem, quod Joannes Trevisanus Patriarcha, magno sane Venetæ Ecclesiæ non solum ornamento, sed fructu excitaverat, Patribus nostris ab eodem Veneto Patriarcha vocatis, ad idque amplissimis ædibus apud S. Hieremiam conductis, ubi annos ferme viginti eoque amplius Seminarium subsistit, nullum interim nostris erat publicæ ecclesiæ, nullum religiosæ sepulturae jus, sed domesticæ sacello ad quotidiana & privata sacrificia utebamur. Itaque e Patribus per id tempus qui decessissent ad S. Nicolai Patrum Teatinorum religioso funere efferebantur: ubi longo linteatorum Patrum ordine cantu & funalibus occurrente, perhonorifice excepti, sacrisque Ecclesiæ precibus & caeremoniis expiati, intra domesticum cæmeterium, eodem sacro vestium & luminum apparatu cantuque comitante, condebantur. Ut quasi jam tum videretur Hieronymus filiis deinceps in societate procreandis, sepulturae locum indicare, & viam aperire commodissimum sane locum; ut iidem vita defuncti apud eos conquiescerent, quibuscum animorum summa conjunctione concordissime vixerant. Sed de Carassa non semel mentio redibit.

ex horum consuetudine, ne exorta mutua u- trinque Ordinis caritas,

et eadem apud Teatinos sepulturae,

a De Roma capta agunt Tilius, Bellajus, Paradisus, Gniccardinus, Silos, alique, & in Annal. Eccl. Spondanus ad hunc annum 1527. b Silos lib. 7. histor. Teatinorum ait hoc in loco Turturam a vero decessisse: quam controversiam inter istos amice transigi facimus, & Deo Sanctisque gratias.

C A P U T XVIII.

E gravi morbo desperata salute con- valescit.

65 N Equè solum effusa bonorum largitione, sed gravissimam etiam morbi molestem, & supremo vitæ discrimine explorata est Hieronymi virtus & constantia; siquidem diram famis calamitatem popularis quadam lues est consecuta. Morbi genus id erat, quod, febri non intermitte, & accessionibus per intervalla increbescere, per aliquot dies, agri corpore pertentato, mox illud variis colorum maculis amethystinis, rubris, & aurinis, haud dubio vicinæ mortis argumento, conspergebat (hujusmodi maculae ab antiquioribus medicis papule nuncupantur, seu morbilli) Cum vero mali contagio latius serperet, & nihilo vero segnius pietatis opera exequeretur Hieronymus: eadem infirmitate correptus, lecto decumbere est coactus. Morbi

Hieronymus morbo periculoso correptus;

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

Hieronymi deliberatio de nova vitæ ratione instituenda.

HIERON. AUGUSTINO TURTO. RA. D

confessus peccata, sacro oratione mundatur
 A Morbi vim ut fenſe, ad animæ curationem ſe primo convertit, & expiatus peccatorum maculis, ſacro pane refici voluit; tum Deo rite compoſitus, ſequi ipſum impenſe illi commendans, de corporis infirmitate perinde ſolicitus fuit, ac ſi ad eum nulla ratione pertineret; ita Deo hærenti cœleſtia præ terrenis erant in votis. Tenuit hominem aliquot dies morbus, cumque ſe febris perpetuo intenderet; ita invaluit, ut jam macula illa ſupremi diſcriminis indices toto corpore cernerentur, eo pernicioſiores, quo majori nigredine inſciebantur, ut ejus ſaluti & curationi medici plane diſſiderent.

modo ſpe æternæ gloria eligitur
 66 Gravior tamen quædam animi, quam corporis moleſtia Hieronymum torquebat, hinc ſpe, metu illinc languentis animum ancipiti cura diſtrahente, ſubinde lætior, triſtis interdum, ac mœrens cernebatur: nam cœleſtium bonorum ſpe in hominis animo nonnunquam largius ſeſe effundente, ſecum ipſe magna cum voluptate reputabat, num compendiaria iſta via ſeſe Deus velle ad amœna Paradifi his emiſſum vinculis evocare: eaque æternæ beatitudinis expectatione, tantis voluptatibus perfundebatur, ut e vultu ipſo, licet vicina mortis appuſſu & morbi rabe confecto, manifeſta tamen emicaret intimæ delectationis & lætitiæ argumenta. Sed mox inanem geſtientiſ & exultantiſ animi ſenſum ſanior illa corrigebat, plenituſque comprimebat plena timoris cogitatio: quæ nondum cœlo maturam hominem monebat, qui adeo longo tempore ſceleribus ſœdatus, & toties infernum ignem commeritum, nondum tamen longo aliquo, & aſperiore pœnitentiæ exercitio, & caritatiſ officiis expiatus, ſuperiora crimina redemiſſet: abhorreſcere hoc a Divina lege, eſſe admodum a ſuis culpis alienum. Itaque talibus curis in diverſa trahentibus, anceps ac dubius nutabat animus, & extremo corporis languore conſtitatus, acerbior etiam æternæ ſalutiſ metu diſcruciabatur, veritus, ne pœnitentiæ ſpatio intempeſta morte prærepto, vel de rerum ſumma periclitaretur, vel certe longe diuturniora & acerbiora illum manerent poſt obitum ſupplicia perferenda.

moderate cordatius præteritum peccatorum memento
 67 Inter hæc Sacramentorum uſu conſcientiam purgat, animum præparat, riteque ad extremum illud certamen inunctus ſupremam jam expectat horam. Cum tandem gaudio & timore paulum abire juiſſis, ſe totum Divinæ voluntati permittit, & in preces effuſus, Deum enixe rogat, ut, ſi e ſua ſalute Divinique numiniſ honore foret, ſive præſens vitæ interitus ad ſuorum ſclerum vindictam, ſive longior lucis uſura ad aſperiora pœnitentiæ ſtudia, & ea executioni mandanda, quæ in proximorum ſalutem tamdiu, non ſine illius inſtinctu, animo agitare: ſupremus ipſe, & æquiſſimus vitæ arbiter pro ſua clementia ancipitem futuri caſus eventum moderetur: ſe omnino divinæ voluntati libentiſſime ceſſurum, & quocunq; vocaret, ſecururum. Gratiſſimæ Deo fuere preces, cum pœnitentiæ ardore, tum divinæ voluntati obſequendi ſtudio. Exinde enim melius factum eſt laboranti; ut relevatus morbo, & lecto ſurgere, & ſuis niti pedibus jam poſſet; citiſſimeque ex ea infirmitate medicis admirantibus emerſit, & idoneis auctis viribus, integer reſtitutus eſt ſuis: ut miraculo par viſum fit hominem medicorum judicio depoſitum convaluiſſe tam cito. At vero licet æternæ quietis gaudia peroptaret, eam tamen dilationem tulit non invitus: maximoque in lucro poſuit, quod diceret, ſacrificium ſuæ vitæ, pœnitentiæ ſibi lacrymis, & aſperitatum incommodis per aliquot etiam annos expiandum, & proximorum ſaluti conſulendum. Quippe tam inſigni vitæ divinitus prorogata beneficio hæc ſibi Divino nutu imponi, plane intellexit. Quare illud firmum certumque ſtatuit eam totam, quam unius Dei præſentiſ ope ac miraculo haberet, vitam, Divinæ gloriæ, pœnitentiæ ſtudiis, proximorumque ſaluti conſecrare. Idque multo citius præſtitit copioſius, quam promiſit.

innotuit
ſe Dei voluntati offerret

ſubito convaluiſſe

1 **V** Aletudine jam confirmata, ad priſtina pietatiſ officia, pœnitentiæque labores ſe conſert: eoque ardentius in hujusmodi curas incumbit; quo recenti & proprio exemplo extremam ægrorum indigentiam didicerat, & Divinam clementiam ac bonitatem in ſe ipſum fuerat expertus. Verum, multis diebus hiſce muneribus abſumptis, meliorum ille æmulator chariſmatum, haud ſibi ſatiſfaciebat: quippe, progrediente die, novo ſemper ſe pietatiſ ſtudio excitari, ardentiore in Deum, & proximis amore incendi, ad majora rapi ſentiebat; quod excelsi animi flamma cœleſti igne ſuccenſa, humili loco hæreſcere non poſſet. Conſilium itaque cœpit a cupiditate immortalis & æternæ gloriæ excelsum plane, & homine terrenis rebus ſuperiore dignum, ut ab ſe opibus omnibus abdicatis, Senatoria toga, nobilitatiſque inſignibus rejectis, & Reipub. dignitatibus penitus contemptis, liberiore voce tandem abjectum illud & humile vitæ genus, quod animo conceperat, proficeretur, vitamque omnem perpetuo operum caritatiſ miniſterio publice devoveret. Ceterum deliberationem hanc de privatæ, & abjectiſſimæ vitæ ratione ſerio ingreſſus, ſpiritu cum carne luſtante, ſatis arduam contranitiſ ſenſus & reluctantiſ naturæ pugnam eſt expertus. Quæ contra facere maxime videbantur, erant, nepotum cura, familiæ ſplendor, Reipub. pietas. Nepotum res, & familiæ decus negligere, inhumanam Rempub. deſerere impium videbatur. Verum nepotum negotia minus Hieronymum morabantur, quando illorum major natu & rem familiarem curare, & rebus ſuis tuto per ætatem præſſe poſſe videretur.

Hieronymus deliberat de nova vitæ ratione

E

nepotum curas ſeſe ſepellit

2 Sed, eo enavigato ſcopulo, difficiliorem omnino exitum e mundi Reipublicæque honoribus eſt nactus, mirifice hominiſ animum torquente amore patriæ. Eſt enim peculiare Venetiſ a natura inſitum, adeo propenſiſ & conſpirantibus animorum ſtudiis publicam rem diligere; ut ceteriſ nationibus amore & pietate in patriam longiſſime antecellere putentur. Eam vero multo impenſius adamabat Hieronymus, quod cum illiſ cauſa extrema adieſſet pericula; mutuum gratitudiniſ ſignificationem ab ſe deſiderari Reipublica non permitteret, in qua præſtans ac nobiliſ Senator habere vitæ, & apud civitatem univerſam admodum gratioſus eſſet, & in qua tandem ſumma prudentia, multiplex rerum uſus, vitæ gravitas, & morum probitas expeditum illi ad ampliſſimos honores curſum, niſi per eam ſteſſiſſet, oſtentarent. Quare in utramque partem ita multa eademque graviſſima ſuccurrebant ſuadentiæ novum vitæ inſtitutum, atque diſſuadentiæ; ut difficiliſ admodum & perobſcura exiſteret tantæ rei deliberatio: cumque ſenſus humanus & Divina pietas ex æquo ſenſe in ejus decertarent pectore, non ſumpto cibo, non data oculiſ quiete, dies aliquot illo curarum æſtu, quaſi que cogitationum conſictu & viciffitudiſ, inter ancipites hinc inde fluctuantis animi & incerti propenſionem, magna cum perturbatione eſt jaſtatus: reque ipſa didicit quam difficiliſ & laborioſus fit egregius rerum humanarum contemptus, & quam ægre ſenſus ab his avellatur, quæ ſemel impenſe dilexit.

amore Reip. & ſua dignitate dno doteſſe

F

Inter hæc ſæpe animo æſtuare, nunc alio, modo Divino amore incenſus, ad caſtra ſpiritualiſ militiæ aſpirare, nunc honorum & nobilioriſ vitæ ſpelandore, aliſque ſenſum blandimentis ab ea mente revocari & decerteri, donec hiſce cogitationibus ſecum diu luctatus

AUCT. AUGUSTINO TURTORA.

A *secum illustratur*

status puriorem hausit Divini luminis radium, seque ad sanctiora consilia, & perpetua pietatis officia, acriori quam antea impulsu ferri persequitur: jamque caduca omnia fastidians, ac moræ omnis impatiens sibi met indignari, hisque fere dictis non sine lacrymis seipsum acrius urgere, graviterque objurgare cœpit. Quid agimus anima? quid expectamus? cur acceptam a Domino vitam, non eidem reddimus? cur promissa non solvimus? quid tanto amore vanitatem sectamur? Quid tandem est in his rebus tam præclarum, aut sublime, quod nos a celestium amore possit abducere? an gloriæ splendor ac dignitas? quæ tandem hæc gloria? cujus causa prehensandum quotidie ac diligenter, supplicandum omnibus, multorum suscipiendæ inimicitia, & ab fluctuanti atque incerto multitudinis judicio pendendum? Quanto sane melius est Divinam clementiam assiduæ orationum precibus prehensare, æternam beatitudinis decus ambire, Divinæ gloriæ quam privatæ studere? At Reipublicæ pietas urget, atque satis illi operæ præstitum, satis laboribus & periculis mortali huic patriæ factum; cur modo pro æterna non laborandum? an patriæ, quæ me mortalem genuit, summa erit apud me ratio; illius vero, quæ me immortalem expectat, nulla? ad illustrandumne familiæ nomen, magnos in Repub. honores consecrari libet? At satis majorum bene rebus gestis nobilitatem stirpis memoriam cernimus; illustrioraque, cum volet Deus, feret posteritas: cur Evangelicam nobilitatem cœlo plane dignam, unice Deo caram & dilectam non conquirimus? cur non immortalem nominis famam apud Deum sectamur? falsa hæc, fluxaque bona plurimum apud me valebunt, æterna illa & vera minimum? cœlestia præ terrenis, Divina præ humanis contemnam? Quæ schola, quæ religio docuit præferre pulverem cœlo, homines Deo? An cum Reipublicæ principem & vegetem vitæ partem impendero, cum rem familiarem auxero, cum prædia locavero, cum humana omnia procuravero; tum ambitionis occupationem perosus, si quid supererit otii, me ad Dei cultum, animæque procuracionem convertam? Hominum non Deo, sed sibi servientium, ista sunt. Pereat hic omnis amor, ut vivat cœlestis. Quid enim salutaris, quid prudentis fieri potest, quam spectis labentibus & caducis, cœlestia & æterna consecrari? Aude Hieronyme, Deum vocantem sequere.

C *divinam illustratur*

4 Dum hæc, & hujusmodi multa intenta mentis contentione & cogitationum conflictu secum ipse loquitur; præsentem, & manifestam expertus est superni Numinis vim. Ardentissime enim cœpit Divini amoris æstu torreri hominis pectus, ut ebullire & colliquefieri, nec diutius posse ardoris flammam ferre videretur: & ad novum de cœlo lumen, ita se totum sensit Divina virtute in virum alterum sensim commutatam, ut eundem se esse plane negaret. Quare depulsis ex animo rerum humanarum affectionibus, discussa sensuum & cæcæ mentis terra caligine, divinæ gratiæ stimulis diutius oblectari non potuit, sed excitanti urgentique Deo manus dare compulsus est. Igitur ad Christi pendentis effigiem simplex stratus, calenti lacrymarum imbre irrorato solo, crebrisque gemitibus & suspiriis imis pectoribus eductis, evocatisque ardentem in opem Superis, seipsum suaque omnia, tota anima, toto corde ac voluntate, ardentissime Deo consecrat: abdicatis opibus & honoribus, perpetuo pauperum ministerio in vili abjectoque habitu se addicit: pro tam insigni divinitus immisæ vocationis beneficio, imo pectore gratias agit, ut par est; voluntati vires sufficere, suæque gratiæ præsidio, in tam sancto & summo proposito perpetuo tueri vellet, enixe deprecatur.

D *pauperum ministerii eligi*

5 Ab oratione digressus nepotem natu maximum advocat, ardentem cohortatione ad ea, quæ Christiani hominis & integerrimi Senatoris sunt, inflammat; ut

tandem rerum suarum procuracionem suscipiat, admo- net: dati & accepti rationes præteritaque administracionis diligentissime reddidit: quanta fide res ejus procuravit, quanta cura auxerit, nullo ad se derivato emolumento, ostendit: ut eadem tamquam villicus fidelis, & dispensator a Domino constitutus, integre curare pergat, hortatur: se ad majora a Domino vocatum, haud diutius posse talium rerum occupationibus distineri. Nondum, quid consilii subesset, intellexerat nepos; obortis tamen lacrymis, Hieronymum enixe rogat, ut in suscepta rerum suarum procuracione, reique familiaris administracione pergeret, neve amplissimos Reipub. honores magno cum familiæ detrimento abiiceret. Cum interim hominem intueretur, quæ subobscuris verbis indicarat, palam factis explicantem, novoque & insolenti vestium genere, qualis internus esset animi habitus, præferentem.

D *curam famulæ fr. vris trans. ferre in nepotem*

6 Vestis oblonga, manicis infra cubitum ad modum laxis, strictioribus ad manus utitur Veneta nobilitas, eaque communi usu nigri coloris, nisi vel majores Reipub. dignitates, vel solenniores Senatorum concursus purpuram poscant, ejusdemque coloris in lavum humerum rejecta stola. Hæc suæ nobilitatis insignia ab se tandem rejecit, perpetuoque ablegavit Hieronymus: nobilisque etiam quascumque; internas vestes ad intimam usque subuculam sibi detraxit, & veluti a Domino hæctenus commodatas eidem libentissime reddidit; earum loco vilem & pannosum habitum, domi forte repertum, in usum pauperis casuspiam antea comparatum, induit, crassiores calceos, quibus rustici utuntur (perones vocant) adhibet, nec nobiliori pallio humeros tegit. Intuebatur hæc nepos, mœrore & admiratione defixus: intuebantur domestici, animo & cogitatione suspensus, manantibus interim ex omnium oculis ubertim lacrymis. Sed carnem aut sanguinem non respexit novus Christi miles.

E *depositis vestibus Senatoriis*

F *quædam habitum assumit*

7 Verum nobilioribus & hucusque insolitis spiritalis militiæ armis munitus, qui proprium sensum jam subegerat, cum mundo ipso quamprimum sibi congregandum statuit. Quamobrem, vel quam constanter & ex animo ad Christum defecisset, mundoque bellum indixisset, declaraturus, vel paupertatem humanarumque rerum despicientiam jamdiu animo reentem palam professurus, ne salutatis quidem domesticis, statim pannosus, & peronatus domo egreditur; nobiliora civitatis templa adit, seque novis Evangelicæ paupertatis insignibus ornatum, spectandum præbet. Non minus gratum Deo, & Angelis, quam hominibus admirabile spectaculum. Mirum est, quam vehementer universam civitatem permoverit insolens vitæ ratio & nova vitæ conditio; multis, ut fit, hominem risu & jocis excipientibus; aliis, quibus pridem Hieronymi pietas non ignota erat, ejusdem religionem & animi demissionem admirantibus; quamplurimis rei admirandæ novitate attonitis, ex ipso facti eventu tam inusitata mutationis judicium expectantibus. Sed ille rumores ac suspiciones hominum neutiquam veritus, uni divinæ voci, cor suum alloquenti, omnino parendum, & in quamcumque vocaret partem, perpetuo obtemperandum statuit.

G *templa orbis adit*

H *verbo aspectum*

a *Refusus addit præfuisse publicum Notarium Ludovicum de Zorze, & testes adhibuit Joannem Franciscum Emilianum consanguineum, & Joannem Fanzagum.*

C A P U T I I.

Ejus vocatio ad pauperum derelictorum curam.

8 **S** Ed eo jam suscepto consilio, & quasi totius consequentis vitæ fundamento jacto, ut ex nobili illo & illustri rerum humanarum fastigio, non ad æqualem

A lera modo cum ceteris, verum ad infimam etiam vitæ conditionem, & operatos Evangelicæ paupertatis amplexus descenderet; unum illud supererat, ut, qui se infimis pauperum ministeriis eorumque salutis devovisset, e tot caritatis officiis variisque exercitiis generibus, quod potissimum amplecteretur, decerneret: qua in consultatione aliquantum hæsit, quod ad omnia caritatis munera æque se paratum atque animatum cerneret. Non illi animus ad discrimina subeunda, non vires ad perferendos labores deerant: sed quid magis e Divina gloria proximorumque salute esset, ignorabat. Quare flagrantissimum omni ratione probandi se Deo, univertsumque vitæ suæ cursum ad unam ejus voluntatem, relictissimam benefactorum regulam, dirigendi, dies noctesque supplex illum precabatur, sibi ut illucesceret, eque tot ad salutem semitis, cui potissimum se vellet insistere, commonstraret: neque multo post in hac re defuit homini Divinæ voluntatis sensum cognoscendi expedita ratio.

Uteriorum
de libera-
tionem ad-
hibet,

considera-
sa multitudine
orbis
puerorum,

eorum mi-
seriam

curam fa-
seria mo-
strat.

9 E præteritis recentis annonæ angustiiis & ciborum indigentia tetra gravisque lues exorta, & per civium capita vagata, adeo ingenti funerum strage urbem universam sordum in modum deformarat, ut refertissima puerorum agmina, parentibus orbata, internæ externæque institutionis cultura destituta, extremæ mendicitati & vitiorum omnium fœditati exposita, passim occurrerent, acerbò sane & miserabili spectaculo. Pupugit vehementer hominis pectus miserorum casus, inspectaque sæpius orborum solitudo & egestas, in remedii cogitationem traxit; ac, dum quotidie precibus Divinæ voluntatis decretum explorat, ardentius sentit plane eam sibi mentem inter orandum dari, quæ ad horum sublevandam inopiam, & morum institutionem suscipiendam, illum inflammet ac rapiat; & quidem tam effusa benevolentia, tanto voluntatis impetu, ut, sive cibum sive somnum caperet, ab hac una cogitatione animi abducere non posset. Quare in dies novi operis desiderio sese in ipso orationis fervore ardentius intendente, Divinæ vocantis gratiæ implsum persensit, totoque pectore admisit, ac veluti tutor & pater miseris a Deo datus, non amplius sanctæ caritatis opus differre est ausus. Itaque fractis jam vitiosæ verecundiæ repagulis, & inani pudore deposito, operi manum celeriter admovit, & tum prima Venetiis orborum institutionis (quos mutuata a Græcis voce orphanos vulgus appellat) jecit initia, in quo opere subinde multis Italici locis promovendo, magno cum animarum fructu & civitatum commodo ad extremum usque spiritum strenue decertavit vir egregius: & quæ ab eo postea emanavit, humilis hæc Religio nostra Somaſchenſis, idem tueri nominatum, & ubique pro viribus urget: quod certe quam commodum Reipublicæ, Deoque gratum acciderit, sese suo reponemus loco. Nunc pium Hieronymi conatum sanctæque caritatis officia in tam laudabili pauperum institutione prosequamur.

CAPUT III.

Collectis orphanis certa domus assignata, & præscripta vivendi ratio.

Orphanos colligit,

opifices curas in-
struat.

10 A C primum ad sedulam hujus miseræ destitutæque sobolis institutionem inchoandam, ædes sunt ab Hieronymo conductæ ad Divi Rochi illustre sanum; omni deinde instrumento & suppellectili, quæ ad domesticam habitationem ului esse posset, & paupertati responderet, ornata: tum collecta undique e trivis & plateis ingens orborum manus, in paratas ædes deducta: postremo mercede acciti opifices, qui sedentariis artibus pueros instruerent; quibus scilicet & præsentem levarent aliqua ex parte egestatem, & ho-

neſte aliquando victarent ipsi, & cum necessitas posceret, familiam etiam alerent. Ad colligendam autem stirpem, si posset, neminem prorsus dilabi patiebatur: qui ppe sanis ac bene valentibus victum sibi precario parare, nisi christiana humilitate, vel Religionis instituto, aut necessitate impellente fieret, turpe ducebat & inhonestum. Et quidem iis, qui robusto cum sint corpore & validis lacertis, languori & ignaviæ ita se dedunt, quodvis ut malint, quam manu & honesto labore sua sibi, unde vivant, quærere, veteri quodam Græcorum versu jubemur panem dare, sed, quasi pro obſonio, insuper pugnum impingere: scite sane utrumque; illud quidem, quia homini panem roganti negare vix hominis videtur; hoc autem, ut discant ab illa sœda parandi victus ratione abstinere, & intelligant se bonis omnibus merito invidos esse, qui per pudendam ignaviam ab aliis quæritant, quod laudabili industria sibi parare queunt. Inerti igitur, & desidioſæ mendicitati nolebat Hieronymus teneram ætatem assueſcere, sed opificio instare, illud identidem ingeminans: Qui non laborat, non manducat. Sed exigua adeo e puerorum opera redibant lucra, ut tam numeroſo gregi alendo, longo intervallo satis esse non possent. Itaque tota alendæ familiæ cura & procuracionis moles uni Hieronymo nitabatur, cujus erat & orborum tueri vitam, & conductarum ædium ac magistrorum pensitare mercedem. Neque vero ille in tanto puerorum numero, ac tanta annonæ caritate, sua illa accensa in Deum fiducia, præsentem extimescebat inopiam, quam Divina liberalitate cito sublevandam non dubitabat, quod brevi deinde comprobavit eventus.

AUCT. AUGUSTINO TURTUR. RA. D. prohibet mendicantem

a. Theſal. 3. 10.

F. Deo fiduciam ejus juvenat;

Christiani moribus imbuti,

ple sargenti;

audendi facrum;

E. Inter opera eandem hymnos cantandi;

legendi rosarium;

Or Litania B. Mariae;

audendi bis catechismum;

ple accumbendi m-

11 Sed inter hæc multo impensius desudabat in puerorum animis Christiana pietate excolendis, eaque altius hærebat animo cura; quod, cum una cum Patris pauperum nomine onus etiam periculi plenum in se suscepisset, ex Christianæ legis institutis eorum mores fingendi, non raro mente versabat, quam caro iterisset Heli Sacerdoti honestam liberorum disciplinam neglexisse. Quare, nullis adhuc certis legibus ad eam rem constitutis, non negligenter tamen regebantur pueri. Primo mane, somno expergefactos una omnes inter vestiendam precationem Dominicam & salutationem Angelicam, Symbolum fidei, & alia pie ab ipso medicata, clara voce recitare jubebat: tum, persolutis de more precationibus, sacro intererant attentissime: a sacro deinde ad officia discedebant. Neque vero, dum operi manus iutenta vacat, vagatur animus inanibus cogitationibus, aut in leves solvitur linguæ confabulationes: sed, indicta violati silentii multa, linguam cohibet, & sacra lectio vel pia cohortatio mentem salubriter occupat; postest inter officia sæpe Cœlitum suffragia nominatim implorare, & sacros hymnos ac psalmos non sine cantu recitare, cœli terræque Reginam, & Matrem misericordiæ præscripta e formula cantuque invocare, nonnunquam etiam, alternantibus choris, sacram ejusdem Virginis Rosariam modulationem concinere, factò initio ab oratione Dominica, quam & primo loco, & absoluta quaque decade, omnes simul alta voce decantabant, & tota pentacontide decursa, Litanias beatæ Virginis addere; ut domus tota psallentium vocibus jucundissime personaret, non sine magna præsestantium læticia & pietate.

12 Tum bis in die, sero officia dimisso, & mane nondum inito, de Christianæ legis præceptis, Catholicæque fidei capitibus studiebantur: deinde litterarum elementa apicisq; cognoscere, syllabas necere, & verba rite percurrere edocebantur, sua voce Hieronymus eos sæpe ad virtutem formabat & excolebat: procul inde omnis profana garrulitas, nullus ferme nisi de pietate sermo, quod in teneris animulis multum erat. Mensæ accubitur, dum manus aqua mundant, quinquagesimum Psalmum alta voce reddunt, eorum animis solatium aliquid, & indulgentiæ

AUCT. AUGUSTINO TURKURANA.

A. & deum bendi.

sap. conf. tendi peccata.

Ducti alibi fessis constant ad templum.

B.

vapit aliorum in adm. rationem.

C.

vilitate a pluribus.

tia bene precantes, qui apud inferos vitæ maculas piacularis ignis ardoribus expurgant; idemque pietatis officium erga defunctos & vesperi cœnaturi, & a cœna cubitum discessuri persolvebant. Puerorum lectus erat culcitralis, palea vel stramine facta, linteamina, si quæ suppetere, e crassiori aliqua materia rudia & aspera, nec lodicula nobilior: mensa item pertenuis, eaque fere gratuita puerorum misericordia instructa. Singulo quoque mense, nec non solennioribus Christi Domini beatæque Virginis feriis, volebat eos de peccatis confiteri: albat prodibant omnes; vestes e tela nonnihil genua excedentes, ut externus ille vestium nitor internum innocentium puerorum referre candorem videretur: singulis etiam & festum globulorum ad orandum, beatamque Virginem salutandam, & sudariolum de cingulo pendeat. Atque hæc erant fere instituta, quibus pia loca id temporis, tamquam legibus, temperabat Hieronymus.

13 Sed illud apud cives commendationis plurimum habuit & admirationis, cum festis diebus, quos totos religioso cultui dicatos volebat, veluti supplicatione indicta, sanctissimi Crucifixi signo, salutari redemptionis nostræ trophæo, præeunte, longo ordine pueri Beatorum patrociniâ nominatim deprecantes, & sacrarum precum carmina concinentes, in publicum procedebant, plateas, fora, celebrioraque civitatis loca obeuntes. Ad sacras ædes ubi ventum erat, ibi mora aliqua supplicando ducta, repetebatur cantus, & intermissum iter: sacræ rei, & concioni, ubi Hieronymo visum esset, magna cum pietate intererant. Quam jucundum & suave præbuerit ea res civitati spectaculum, non facile oratione consequi queam: comitabatur pium agmen ingens populi multitudo admirabunda, quæ ad inusitatæ rei spectaculum convolarat: accurrebant omnes undique vicatim visendi gratia nobiliores cives, novo rei aspectu suspensi; & quidem tanto omnium cum pietatis voluptatisque sensu, ut complures præ gaudio a lacrymis sibi non temperarent: alii cantus suavitate simulque puerorum pietate illecti, ad nomina Cœlicum devotè responderent. Sed nihil æque Venetorum animos commovit, ac unus Hieronymi aspectus, qui plebeo in amictu novum agmen comitabatur, & in officio, si quid accideret, continebat, admirabili sane Christianæ humilitatis, & caritatis exemplo. Quod non satis pro dignitate admirari & commendare se posse videbantur, qui paulo ante Reipublicæ Senatorem, bello & pace longe clarissimum, intuitu, modo novo & insolenti illius ævi exemplo, titulos & fastum cum humili abiectione, opes & facultates cum Evangelicâ inopia, purpuram & trabecam cum attrita laceraque veste commutasse cernebant. Sed humanæ ille salutis, quam laudis studiosior, nihil; quod Divinæ gloriæ com modum, hominibusque salutare foret, aut sua ab ætate alienum, aut persona abhorrens ducebat. Ingentes motus fecit ea res in civium animis, multorumque languentia pectora ad pietatè excitavit & incendit.

14 Hoc illustri pietatis exemplo sæpius repetito, adeo secunda totius civitatis admurmuratione novi operis institutio est celebrata; ut inusitatæ rei fama excitati complures cunctis ex ordinibus, ad pauperum domicilium confluerent, insolitam Christianæ pietatis speciem, quam auribus accepissent, oculis etiam usurpaturi: & certè ipsa domesticæ disciplinæ ratio, ipsa pauperum pietas & modestia conspecta, latissima seges erat sanctissimæ voluptatis: cumque bonus odor novæ domus latius in dies tota civitate manaret, magisque in vulgus probaretur, omnium, quibus facultas aderat, excitata est atque deprompta benignitas, qua puerorum solitudini & egestati succurrerent, ne tantæ pietatis opus una penuria victu intercideret: quin etiam præter ea, quæ quotidie communi hominum misericordia colligebantur, permulti Hieronymo certa

peculiarum subsidia ex intervallo subministrabant, quibus rei familiaris angustia ita paulatim levare cœpta est, ut, cum antea, egestate premente, non infrequenter collectæ elemosynæ, & corrasa ex oppellis lucra exigua familiæ vix alimenta præberent, postea per opportuna civium benignitate factum sit, ut ita omnia affluerent, ut apud egentes nullus jam videretur relictus indigentia locus. Pii vero operis fama non sine magna Hieronymi laude manans, celebriorem hominis virtutem & pietatem reddebat: quoque ille intensiore cura ad abjecta quæque & vilissima e Christiana demissione sese abicere studebat; eo magis in vulgus præclara nominis & sanctitatis opinio augebatur. Adeo solida virtus despecta abiectione clarior & Christiana humilitate redditur illustrior.

CAPUT IV.

Ad orphanos e vicinis etiam insulis colligendos proficiscitur.

15 EO magis autem enitebat Hieronymi labor & caritatis studium, quo miseriarum campus latius excurrebat, neque enim Venetæ urbis finibus popularis morbi calamitas circumscribatur, sed sensim, ut fit, latius serpendo, post urbanam stragem, circumfusæ etiam insulas majori clade pervaserat; quam univerfas, seu arumarum & miseriarum, seu æternæ gloriæ segetem, sibi uni demerendam destinavit Hieronymus. Cujus in his locis ut quam fuerit fructuosa caritas & industria laboriosa, facilius æstimari possit, pretium erit operæ loci situm & naturam breviter aperire, & ex insulis aliquot, quæ vage dispositæ civitatem undique ambiunt, referre. Æstuariis e superbo mari leniter stagnantibus longe lateque circumluitur civitas, quippe æstuariorum ambitus omnis in centum triginta fere milliaria ex-patiatur, & alterno stagnantium aquarum æstu stans horis ressuente ac redeunte, non nisi per varios mæandros cæcæque ambages patet ad civitatem aditus, grandioribus illis ingentibusque phaselis exclusis, & quinto ab urbe milliario ad Methamauchi vel Popiliæ sinum subsistere coactis, ingenti sane præsidio ad quoscumque hostium accessus prohibendos: quippe loci insolentia, solis indigenis & longo usu asuetis bene cognita, reliquis perpetuo & inconstanti aquarum accessu & recessu, difficilem admodum & fallacem præbet ingressum: stans enim aquarum incrementis, certisque dumtaxat euripis, æstuarium illa paulo majora admittunt navigia: quod si certus ignoretur alveus, vel æstu ressuente aquarum decremента occurrant, patet in cæca vada humilescere sÿrtis præsentissimum discrimen. Æstuarium porro ipsa modicis fretis euripisque discretæ, multis & peramensis insulis urbi undique circumfusis frequentantur. Inter viciniores, qua tota fronte ab Austro in Africum urbs ipsa spectat, Fossa Clodia, Pallestrina, Methamaucum cernuntur; obverso ad Boream tractu, Murianum occurrit: in ipso Pexu ad Cautum, Burianum, Majorbium, Torcellum numerantur: qua vero Septentrioni objacet, Margheria continenti fere adhærens æstuarium claudit.

16 Hanc adeo late patentem bene merendi sylvam primum extra Venetam urbem suis laboribus obviam habuit. Cum enim his in locis miserorum alios jam ferme enectos, penè animam agentes passim jacere in viis, alios misere errantes, extrema necessitate sensim confici intelligeret, iis etiam sibi, tamquam pauperum patri & tutori a lege dato, subveniendum raptus, sæpe subsidia e locupletioribus corrogata per certos homines submittebat: sæpe etiam eo ipse trajiciebat, gemina illa sua consueta animæ & corporis adjumenta, quibus proximorum commodis inserviebat, abunde sub-

D. & largat elemosynas nat. scrib. p. 11.

E. Jacelli infularum & inolefilla ubi vna-æstuarium situm.

F.

subveniit

corrogatis elemosynas

A ministraturus. Itaque alios presenti stipe, alios vestimento, alios pecunia sublevabat: aliorum vero filios adhuc infantes, vel parentibus orbatos, vel ad quos alendos nulla parentibus adesset facultas (hos enim inter egentes præcipua caritate proferebatur Hieronymus, quorum imbecillis ætas omni periculo propior erat) Venetias adductos, victu & vestitu in orborum contubernio attributo, artificio aliquo instrui curabat; satisque postea & Christianæ vitæ institutis ad scelera vitanda, & artis peritia ad paupertatis incommoda depellenda excultos, parentibus reddebat. Atqui communis salutis cupidissimus, divinæque gloriæ perstudiosus, in his etiam locis de rebus sacris cum omnibus colloquia serere, quemque pro re nata suæ salutis admonere, universos ad Christianam pietatem erudire, & e presenti temporum calamitate occasione arrepta, sæpius iræ cælestis minas inculcare, irati Numinis timorem incutere, ad veram commissorum penitentiam urgere; ut cunctos promiscuè docendo, corrigendo, monendo, multas tandem ab insulis vitiorum pestes abegerit, multos ad frugem reducerit, pravis consuetudinibus ablatis, salutarem invexerit, & postremo discedens excellentis cujusdam sanctitatis vestigia apud insulanos impressa reliquit.

B 17 Venetiis autem diu tenuit in primis illis ædibus prope S. Rocham suum institutum Hieronymus, illustri magis Evangelicæ paupertatis & abjectionis exemplo, quam verbo & sermone, singulos de sua salute monens, & securum iter certamque viam, alacriter præcedendo, ostentans. Neque vero abjecta illa Christianæ humilitatis ministeria, penitentia rigor, orationum assiduitas apud alios parum valere, sed magnam civitatis partem ea schola imbuit disciplina salutis. Nam permultos Hieronymi exemplo, metu suæ perditionis admoniti, e vitiorum probitis emerere: multi ad pietatem ita serio adiecerunt animum, ut de ordianda perfectiore vita studiose agerent: plerique non vulgari probitatis laude contenti, ad Religiosorum Ordinum instituta sese aggregarunt, reliquo vitæ cursu summa pietatis commendatione transacto. Hieronymo interim simul læticia gestiente, simul ob Divinam bonitatem obtupescente, quæ hominem antea vitiorum & scelerum, nunc virtutis, & pietatis incitamentum fecisset; ut, quod corruerat aliquando exemplo nequitia, penitentia refarciret. Nam obsecundante Divina gratia Hieronymi conatibus, magis nova persona & vitæ ratio valuit ad Christianos mores corrigendos, quam paullo ante libera illa vivendi licentia ad depravandos. Novæ autem domus institutio adeo belle procedebat, & a primoribus Reipublicæ Senatoribus honestioribusque civibus, tanta pecuniæ vis ad sustinendum opus, & promovendum in dies deferebatur; ut, cum antea paucioribus illis primis pascendis stipem aliqui desperarent, postea triplicato fere numero, Divinæ vel providentiæ vel fiducia fundo non fallente, universos aleret abunde. Quare, cum incrementa novi operis polliceretur in dies uberiora Divina bonitas, Hieronymus angustæ domus tecta ad augendum etiam numerum laxare cupiebat: quando celsit opportune, ut in ampliorem locum evocata fuerit ejus caritas & industria.

CAPUT V.

Valetudinarii insanabilium cura illi demandatur.

N On ita pridem Venetiis insigne pietatis opus exercitatum fuerat, ejus a Cæjeterani Thienensis Vicentini opera, qui postea Romæ cum Joanne Petro Caraffa Clericorum Regularium parens & auctor fuit, eo- que in Religioso ordine non obscura sanctitatis laude de-

cessit; nosocomium scilicet, in quo potissimum foverentur inter ægros ii, quos vel insanabilis morborum vexaret iniquitas, vel membrorum debilitas incurabili dehonestamento notaret: proinde loco Insanabilium valetudinario nomen factum, ferventibusque (ut novis in operibus solet) admodum initiis, perbelle aliquando opus processit: sed, pestilente vi morbi nondum satis repressa, cum alii super alios continue sternerentur, vel plus æquo excrecente ægrorum turba, vel ingruentis mali timore, ministros ab ægrorum cura ad suimet tuendi curam avertente, adeo congelarat operarum caritas & industria; ut perpauca, ac tardis operi incumbentibus, quotidiana in ægros tum anima, cum corporis desiderarentur ministeria. Igitur, qui valetudinario præerant viri & pietate & genere plane nobiles, tot animarum periculis & ægrorum incommodis maxime anxii, egregia etiam Hieronymi caritate & vitæ ratione perspecta, nihil habuere antiquius, quam ut salutaris loci procuracionem ad eum deferrent. Hominem itaque enixe obsecrant, ut conductis orbis in valetudinarii ædes satis amplas, eo in loco & pauperibus simul & ægris operam suam navet, languentia operarum studia suo excitet exemplo, & pene collapsum pietatis opus caritate erigat, & laboribus tueatur.

E 19 Non irrita fuere nobilium viro- rum vota: Hieronymus quippe in omnem de proximo bene merendi occasionem imminens, provinciam non detrectavit, sed postulatæ cumulate satisfacturus, quo invitabatur, brevi se contulit, ac veluti optatam a Deo caritatis palæstram adeptus, laxatis ardori habenis, ad ægros sanosque juvandos suas curas vigiliatque studiosius, quam antea, contendit. Orphanis eo in loco eadem erat, quæ antea, vivendi disciplina, idem opificiorum labor, orationum ardor, numerus autem multis capitibus auctior. Cum infirmis & misere jacentibus multus erat Hieronymus, singulos invisebat, humanissime solabatur, cibos apponebat & ministrabat, nec illos strato tollere, brachiis gestare, tetrumque fœtorem perferre gravabatur. Eratque hoc fere quotidianæ caritatis pensum, ægrorum lectos sternere, corporum sordes purgare, quisquilias e pavimento verrere, abiectionaque munera obire. Nec corporum modo, sed animarum curationi maxime instabat: ut enim miserissimo cuique assidebat, ita illum suæ salutis ad monebat, piis colloquiis ægritudinis molestiam levabat, in supremo vitæ discrimine Christianis adhortationibus viam munire studebat, quo ægrotantis animus paratior venienti Domino occurreret: maxime sollicitus, ne quem sacra Confessione inexpectatum adventantis mortis horror invaderet: isque in extremo jam agone laborantibus ita assiduus erat, ut forbitunculas & pharmaca sua manu præberet, comminutum cibum in os infereret, apud eosdem nocturnas duceret excubias, quo singulis momentis ingruentibus periculis presenti celeritate subveniret. Quæ omnia quam eximio ægrorum bono & totius Venetæ civitatis admiratione ab Hieronymo præstarentur, testes illi ipsi gravissimi viri valetudinarii curatores, qui tam multa & tam honorifica cum laude de Hieronymi virtute (sed haudquam vero majora) ubique prædicabant, ut Hieronymum vehementer tæderet puderetque: illud insuper addentes, nihil interim adversum Reipub. extimescendum, quamdiu hujus Dei servi precibus niteretur.

F 20 Sed ad externos etiam multum de sua caritate derivabat. Conveniebatur quotidie a multis consilii & institutionis causa, virique graves de rebus animæ cum eo acturi accedebant, & tamquam a Spiritu Domini monita salutis postulabant: quibus adeo pie prudenterque, Domino Hieronymi mentem gubernante, satisfaciebatur, ut, quæ de illius virtute, cælestique spiritu omnium fama nunciabat, res ipsa comprobaret: cumque, incensis suo exemplo ad pietatem multorum animis,

ACT. AUGUSTINO TURTO RA. D

a primo infirmo collapsum,

rogatus suscipit

orphans collaboratibus,

infirmis ministrat,

Ferum aeterna salute si navigat,

magna Caritatum commendatione

consultat a pract. p. 111

liberos Parentis ple educatos parentibus remitti,

mores insulanorum emendat;

civibus Ple. nescit st. mulum p. abet ad vitentem,

C. & largio. res elem. J. ynaa recl. pit.

Insanabilium valetudinarii a S. Cæjeterano incipit,

AUCT. AUGUSTINO TURTORA.

animis, quotidie magis celebrarentur valetudinarii ædes, perhumanus & facilis omnibus aderat Hieronymus. Qua in re illud admirandum videtur esse maxime, quod cum orborum cura, quos magnum in numero auxerat, infirmorum ministeria & externorum frequens accessus hominem adeo distinerent, omnibusque ille operam suam locaret assidue; ita tamen universa hæc pietatis studia temperabat, ut externorum congressus & institutio nihil de domestica administratione detraheret: hæcque vicissim in domesticos, externosque sedulitas nihil de agrorum cura decerneret; rursum vero agrorum studium nec externorum, aut domesticorum salutis fraudi esset. Igitur omnes ex congressu & sermone serendæ pietatis occasiones intenta mente captans, nullo loco aut tempore, quodcumque etiam aliud agens, proximorum salutis procurandæ deerat. Si quos ad bonam Evangelicæ virtutis frugem propensos, & paulo aptiores comperisset, hos salutaribus monitis, & institutionibus ad altiora pietatis studia provehere conabatur: quos vero hærentes in vitiis cæno deprehendisset, & precibus ad Deum suffis, & acrioribus adhibitis exhortationibus, modo iræ cælestis intentatis minis, modo beatorum xvi promissis lætioribus ingentibus, ab ea seditate abducere studebat: nec raro illorum pectora, hinc spe, hinc metu ita verberabat; ut sacræ confessionis promissionem, & purioris vitæ propositum haud ægre extorqueret.

A omnibus, magis; ministeria, que orbis, agrorum, factis;

illos ad virtutem incitat;

illos ad vitiis abstrahit;

B

Vix oratione consequi possem, quam multos eo tempore ad meliora promovit exemplo & verbo: ex quibus conjunctissime præ ceteris cum eo agebat tunc temporis & quidem e nobilioribus, qui, proprio nomine silentio obvoluto, primus Hieronymi vitam vix altero ab ejus obitu anno litteris consignavit. Huic uni Hieronymus domestica omnia, huic puerorum opificia, huic ingenia sincere aperiebat: quatuor ex toto numero, qui octavum necdum excederent annum, indicabat, quibus summam pietatis laudem in oratione tribueret. Mecum (agebat) isti orationibus, Deo frequentissime simplicem innocentium puerorum fidem felici votorum successu comprobante. Ita ille, si quid precibus impetraret, secundum rei eventum & Christiana humilitate ab se abjudicans, puerorum pietati simplicitatque adjudicabat. Eidem, qui lectione, qui scriptione proficerent, qui opificio valerent, qui obedientia, qui silentio excellerent, ex ordine ostendebat: nec ipsum, in quo cubaret, lectum hunc unum celabat, adeo angustum & asperum, ut non tam cubantis lectum, quam occumbentis sepulchrum crederes: addita insuper ad hujusmodi vitæ institutum suscipiendum tam ardenti cohortatione, ut interdum non tam verba e dicentis ore ad promovendum animum prodire, quam cælestis ardoris flamma e calentis pectore, ad audientem divino amore incendendum, erumpere nobili illi viro videretur, lacrymis etiam interrim Hieronymo manantibus, quas cælestis vitæ desiderium exprimeret. Quare sua illa scriptione semet accusat, graviterque hoc loco reprehendit amicus ille, quod tam ardentibus cohortationibus minus profecerit, neque cælesti illo dicentis ardore, veluti plane ferreus, fatis fuerit ad pietatem emollitus.

In prebent q. puerulos adhibet factis;

duro lecto altum;

C

ardet in cohortationibus.

a Colieur B. Cajetanus 7. Augusti Beatis adscriptus ab Urbano VIII. anno 1629. cujus Beatificationis bulla habetur como 4. Bullarii.

b S. Franciscum Xavierum in hoc valetudinario agris operam navasse, atque ulcerose saniem exuisse scribit Turfellinus in ejus Vita lib. 1. cap. 5. De eo nosocomio agit Silos lib. 1. histor. Teasinorum.

CAPUT VI.

Ad continentis civitates eadem caritate juvandas se confert.

22 Uo vero feliciori eventu ex animi sententia & voluntate arridebant omnia, eo vehementius ad majora inflammabatur quotidie Hieronymus: inter quæ subite ejus animum aliquando ea cogitatio, multum e divina gloria, animorumque salute fore, si, maritima ora relicta, eodem labore ac diligentia mediterranea etiam oppida excoleret. Itaque in eam sententiam ingressus, cum institutum opus Venetiis ita confirmatum, suisque viribus nixum cerneret; ut, se absente, casum & ruinam non timeret, sæpius Divinum numine precibus consulto, & re diu multumque piorum hominum consilio deliberata, celeriter ad novum opus se comparat. Ut vero Hieronymi discessum certissime instare vulgatum est, nihil intentatum ab amicis, quo hominem a suscepto consilio deturbarent. Verum ille nullis hominum vel precibus vel lacrymis ab ea sententia, quam divinitus sibi immisam intelligebat, dimoveri potuit. Orborum igitur educationi relictis, quorum prudentiam simul & pietatem egregiam E in eo munere usu ipso cognoverat, ceterisque rebus omnibus rite compositis, & in nobilium amicorum tutela relictis, multorum cum lacrymis & dolore, qui celari non potuit, ad Lecifucinam (extremus hic verus continentem Adriatici sinus limes est) navi advectus, tum baculo viatorio innixus, nulloque viatico, præter suam illam in Deum confidentiam, & ardentem caritatem instructus, Patavium & Veronam versus iter intendit.

Venetis abis;

frustra diffundens sibi amicis;

Patavium & Veronam versus;

23 Hac una in re eo in itinere maxime felix, quod, cum omnia sua ad unam Dei gloriam referre, reliquos vero mortales de illis celare maxime studeret, ne quid humanæ laudis sensus de divina mercede decerneret, hac prima peregrinatione suscepta, maxime obtinuit, quod erat in optatis; ut scilicet ex animi sententia lateret. Cum enim indubitatum mihi sit non otiose sibi eos effluere dies Hieronymum esse passum: quin consueta caritatis munia, pœnitentiæ paupertatisque labores exequeretur, vero simile est dum sub vili amictu inglorius inter pauperum greges sese abdit, & cum iisdem stipem mendicat ostiatim, sæpe illos de Christianæ legis capitibus, de spiritali salute, de vitiis fuga, de agenda pœnitentia commonuisse, & ad pietatem extimulasse, arrepta undique occasione salutaria monita ingerendi. Illud vero prorsus indubitatum ac certum ex publica fide tabularum, & Pontificii diplomatis testimonio, xenodochium orphanorum Veronæ Hieronymi studio atque opera fuisse excitatum; sed hoc ipsone, an alio tempore, cum vetera monumenta non distinguant, mihi in obscuro est: sunt tamen non pauca, quæ in præsens tempus animum magis inclinent; rei totius seriem, operisque molitionem haud nobis divinare licet, quare ad certiora stylium vertamus.

Inter mentes late;

F

A

Veronæ ut notitiam excitar.

a Pauli III. dati anno 1546. 8. Novemb. & Pii IV. anno 1563. 27. Maii, sese Rossio.

CAPUT VII.

Brixia orphanorum domus constituitur:

24 IN hoc ipsum tempus Brixensem primam ejus professionem ex agro Veronensi, orborumque domicilii institutionem reiiciendam mihi omnino persuasum: quo primum Dominus Hieronymum advocavit, ubi parcm ejus animum ac virtuti benemerendi materiam

A materiâ præparaverat: communis enim calamitatis haud expers nobilis civitas, fame & morbo peracerbe vexata, ingenti derelictorum pauperum turba laborabat. Quare late omnia miseris obsideri cum cerneret Hieronymus, ingens ejus animo cura injecta, nec misericordia solum mota, sed industria excitata, ad ferendum in extremo casu destituta sobolj solatium, quam sua posse opera erigi & juvari non desperabat. Itaque angustis & obscuris ædibus ad portam, cui a S. Joanne nomen est, utcumque paratis ad miseros orphanosque colligendos dilabitur, brevique non exiguae eorum inventus est numerus, quos omni cura destitutos sensim in trivis misere consuebat egestas: quibus ille paratas in aedes adductis, quotidiana pabula emendicabar, callectamque misericordiam & ipse egenus, inter egenos dividebat. Neq̄ deerat miseris civitatis tempestiva benignitas, quam non tam pauperum egestas, quam ardens Hieronymi in pauperes caritas, & summa in se ipsum vitæ asperitas exprimebat; pauperibus enim necessaria subsidia tota urbe conquiriti, sub noctem diurnis misericordiae officijs defesso, humus vel asseres lectum, frustula emendicati panis pabulum præbebant; nihilo illo ad suum victum admittente, quod ostiatum non obsecrasset, & e divisis etiam pro cuiusque inopia congestis subsidiis superfuisset. Qui Christianæ pietatis ardor permultos dies spectatus, ad abunde cum Christi miseris communicandam benignitatem, universam civitatem vehementer accendit; quare opportuna civium caritate opificum adjumenta sunt quaesita, a quibus artificium aliquod domi cum didicissent, in promptu haberent, unde sibi aliquando victum suisque compararent.

B unde cum Christi miseris communicandam benignitatem, universam civitatem vehementer accendit; quare opportuna civium caritate opificum adjumenta sunt quaesita, a quibus artificium aliquod domi cum didicissent, in promptu haberent, unde sibi aliquando victum suisque compararent.

25 Sed cum ad celebriora civitatis templa suo more supplicatione indicta, sacro pendens et patibulo Christi vexillo præcunte, aliquando processissent pauperes, sacrarum precum carmina concinentes; ingentem admirationem ac voluptatem omnibus attulit rei novitas, & inusitata pietatis species, multorumque animos religionis ardor incessit: exinde mirifice cepit opus tota civitate celebrari, vehementerque approbari. E secunda igitur omnium admurmuratione, cum rei bene gerendæ spem maxime affulgere cerneret Hieronymus, orborum causæ non indormiens, de ea apud primores civitatis diligentem egit, nec irritum conatu: pia siquidem, & ardenti hominis facundia civitate vehementer domicilium orphanorum expetente, brevi obviam civium liberalitate, ea æris precarii summa est expressa, quæ ad contubernij primordia & incrementa satis esset, donec angustum antea, rude & obscurum domicilium suis brevi partibus expositum & auctum extiterit. Hieronymo semper ante civium oculos orborum angustias proponente, acreque stimulos ad properandum opus admovente; factum pio loco a Misericordia nomen. Non modo autem per id tempus pia Hieronymi sedulitas, sed multo magis singularis de illius probitate opinio, quæ apud Brixianenses diu floruit, mirifice ad opus augendum, multos etiam post annos valuit. Nam Zacharias Pezanus, pius & honestus civis, Misericordiae locum ex asse hæredem sibi instituere decreverat: sed cum plerique prisca paupertatis reitentiissimi minus commodum assererent hujusmodi loca certis redditibus ditescere, alioque cuperent hæreditatem transferri; Zacharias ita morem gerendum paupertatis amatoribus censuit, nihil tamen ut pauperum commodis detraheretur. Quare majori xenodochio Brixianensi sua bona ea conditione legavit, ut orbis infirmis medicamenta omnia curaret, paramentis ecclesiam instrueret, domicilium in ampliore formâ edificaret: quæ omnia executioni mandari per xenodochii Curatores S. Carolus, Apostolici Visitatoris munere provinciam Venetam iustans, omnino jussit: unde extirrit nova, quæ modo cernitur, edificatio.

C 26 Sed ad Hieronymum redeamus, qui dum Brixia totus pauperum commodis infudat, intelligit certa fama multorum sermonibus vulgata, nihilo meliori loco res pauperum Bergomi esse, quin acerbiore clade consternatos extremum implorare piorum subsidium. Non tulere diu Hieronymi viscera tantam miserorum calamitatem; sed, cum Brixia locus orphanorum adeo jam in tuto videretur esse, ut per alios commode administrari posset, habito e sedula pietate aliquorum delectu, pio operi homines spectata fidei, caritatisque Christianæ præfecit; tum non sine magno Brixianensium mœnore Bergomum accurrat.

26 Sed ad Hieronymum redeamus, qui dum Brixia totus pauperum commodis infudat, intelligit certa fama multorum sermonibus vulgata, nihilo meliori loco res pauperum Bergomi esse, quin acerbiore clade consternatos extremum implorare piorum subsidium. Non tulere diu Hieronymi viscera tantam miserorum calamitatem; sed, cum Brixia locus orphanorum adeo jam in tuto videretur esse, ut per alios commode administrari posset, habito e sedula pietate aliquorum delectu, pio operi homines spectata fidei, caritatisque Christianæ præfecit; tum non sine magno Brixianensium mœnore Bergomum accurrat.

CAPUT XIII.

In agro Bergomeni fruges metit: duo pia loca in civitate excitat.

27 **I**n agro ipsaque civitate Bergomeni mirum est, quam multa & præclara e divina re animorumque salute gesserit Hieronymus; ut felici plane Bergomenis sorte in eas partes, ad universas Christianæ caritatis vires explicandas, a Domino destinatus videatur. Primum enim ditionem ingressus, domicilia pene omnia præterita fame & lye habitatore exhausta offendit; tanta inter ceteros rusticorum edita strage, ut, cum essent jam albæ ad messem fruges, nulli tamen, qui messem facerent, superessent operarii, & falce ac messorie diu frustra expectatis, jam jam fata deperirent. Sed tantam frugum jacturam non tulit Hieronymi caritas, qua factus omnia omnibus, aliquot adhibet, quos agre colligere potuit, rusticos homines, messorias falces undiq; conquiret, & communis calamitatis famis propulsandæ causâ, non minus utili, quam & difficili & periculoso conatu messem adoritur; & licet flagrantissima æstate ardentissimoque cælo, infesto caniculæ signo agros prope adurentem, ferverent omnia caloribus; haud tamen vir pius vel laborum insolentia, vel mordentis sideris æstuosa vi furente, factus est ad audendum segnior: ut enim magnis omnia caloribus arderent, unus tamen Hieronymus ardentiori conflagrabat caritate. Quibus vero horis dabatur messoribus ab opere cessatio, tum ad vires quiete sublevandas, tum ad corpus cibo reficiendum; ille ad stas preces fundendas sese referebat: tum aqua & pane corpore non nihil refecto, intermissum opus cum aliis repetebat, paucorumque dierum labore servavit, quod operam penuria deperisset. Sed non magis per id tempus, in demetendis frugibus, quam in messorum animis juvandis, & Christianæ doctrinæ rudimentis informandis, versabatur ejus industria & labor. Cum enim illi veteri & recepta consuetudine, quamquam prava, in ipso opere ad fallendum tempus, & laborem levandum, ineptas vanasque cantilenas, & plerumque turpes inducerent; Hieronymus, prudenter ea levitate cantus rejecta, ad sacra concinenda tanta facilitate traduxit, ut cum Dominicum carmen, vel Angelicam salutationem, fidei Symbolum, vel alta voce præcineret, præcuntem illi sequerentur, quamque præcationis partem ipse præfatus esset, eandem ceteri redderent; ut immensâ camporum spatia lateque psallentium vocibus jucundissime personarent, novo & salutari Hieronymi instituto.

28 His in agro peractis, Bergomum tandem pervenit, ubi parum iterum suæ industris campum nactus, egregios subiit deniq; labores, sed non penitendos etiam fructus legit. In pauperes primum & orbos coniectis de more oculis, quos extrema vexabat inopia, ac pene consuebat, de illorum levanda egestate cogitare cepit: nec multo post extra urbem paratis, quoad potuit, ædibus in suburbio S. Leonardi ad Divæ Mariæ Magdalensæ, collectis orphanis certa sedes est attributa,

ARCT. AUG. FURTURA. D. Brixia rebus ordinatis Bergomum abiit.

Fruges ad messem operam paraverat.

collece rusticis demerit.

messorum a turpibus cantilinis abstrahit.

in suburbio Bergomeni idcirco orphanis obsideri.

Brixia

aditum perat.

orphanos colligit.

ultimum sibi illisq; mandavit.

artificia eos doceri curat.

impetrat orphanis præclaram domum.

certis bonis postea dotatam.

AUCT. AUG. TURTURA.

Et puellarum pauperum domum strigit

tributa, & pariter erant prospectum: cumque festis diebus cum iis per urbem egredere...

nem in dies magis urgeret Hieronymus, repugnantes admodum & adversas experiebatur permultas...

Sept. Turtura possit

domos infamas curat elocari bo-

eaque ne cessit. plures com-

CAPUT IX.

Instructo domicilio, impudicarum mulierum saluti consulit.

Primus in Italia impudicas mulieres, ut Janitulum montalis curavit. non habitare;

ecclesio Bergomi domicilio.

aggreditur eas in lupanari;

adulas ad pud bonas matronas exheredit;

Magnum aliud praeterea, & luculentum opus tota Italia celebre est aggressus, ut earum mulierum spiritali saluti, quas inhonestae Venere...

31 Dominos conductitiarum aedium, in quibus morabantur, saepius adibat, monebatque non permittendum turpem quaestum...

E

ades conparat, in quibus summi degen-...

32 Cum igitur ab saedo illo & exitiali quaestu ad pudicitiam plures animum revocarent, earumque numerus indies increbresceret...

F

sumptus necessarios procurari.

33 Quaecumque vero in quotidianos sumptus necessaria erant, hinc inde diligentissime collectis tota civitate...

leges praescribit.

A vestigali abunde aleretur. Prompta siquidem ad id erat liberalitas civium, & piorum ultro oblata benignitas: in precipuis autem, quorum gratia & liberalitate pii loci nitebantur initia, Bergomenfis Antistes Lipomanus, & b Dominicus Tassus numerabantur.

a Hic est Joannes Tisserandus Scriptor Vita quinque Martyrum ex Ordine S. Francisci in Mauritania occisorum, quem dedimus 12. Januar. & G. 3. de Tisserando egimus, Martyrologio Franciscano Arzuri ad 7. Augusti inscripta.

b De illustri familia Tassorum extas praeclarum opus Jui. Chiffreii typis Plantiniani excusum: De Dominico infra eorum agitur l. 4. c. 1.

CAPUT X.

Rudes homines in agro Bergomenfi Christianae fidei mysteriis imbuit.

34 B ergomi rebus ita constitutis, non amplius intra mœnia se continuit, sed vicina egressus in oppida, ad rusticos & rudes homines, Christianae legis cum explorato salutis discrimine penitus ignaros, suo labore erudiendos, animum adjecit. Dolebat vero vehementer B litterarum praesidio destitutum, impensius non posse omnium salutem succurrere; sed, quando nec ætas nec otium ad litteras invitabat, statuit alienæ salutis amator, exemplo vitæ & rerum salutarium simplici explicatione, tradendisque Christianæ vitæ præceptis, proximorum salutem, quoad posset, consulere. Quare Bergomenfis Antistitis sacra benedictione communitus, bonaque cum venia dimissus (nihil enim ille majorum minorumve rerum, Episcopo inconsulto, ejus in dicecisi facere consuevit) e pueris jam ante ab se collectis, aliquot in summis totius Christianæ doctrinæ capitibus magis versatos, delegit: qui se & ad alios erudiendos, vicos & oppida obeuntem comitarentur: eoque pusillo grege stipatus, hoc ferme ordine rem aggreditur. Vicum aliquem ingressi ecclesiam adeunt, ibique fusa oratione, & tutelari Divo ejus loci consuluto, felicem operi progressum deprecantur: tum tintinabulo in hunc usum allato per vicum circumstrepente, advocabatur concio, collectoq; auditore, & ad salutarem Christianæ doctrinæ institutionem invitato, ad rudem, & infimam plebem tenellamque ætatem instruendam descendebat; opus egregie adjuvantibus pueris, inter quos, partito onere, brevi complures sacræ fidei mysteriis imbuebantur. Neque vero inter puerorum opera languebat Hieronymi studium, aut remittebantur curæ: sed majores ille convenire, gravioris ætatis homines instruere, in quibus non exigua inerat laborum materies: summam enim reperiebat Symboli fidei, præceptorumque Dei ignorationem, multos ætate jam graves, Dominicæ precationis, Salutationis Angelicæ formulam minime tenentes, ac ne quidem sanctissimæ Crucis signum manu sibi rite imprimentes, quos ille Decalogi Ecclesiæque præceptis, & aliis Christianæ fidei rudimentis ad salutem necessariis fatis eruditos, ad ea omnia servanda longa cohortatione invitabat: idque publico in foro, in triviis aut agris; ubicumque tandem aut collegisse, aut collectam invenisset multitudinem, ibi dicebat, aperto parentique celo tonabat.

35 Erat autem illi dicendi initium perfamiliale ab illis Prophetæ verbis: Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra, apposito sane exordio ad obdurata hominum corda primo loco perstringenda: satis gnarus, nihil æque divinos afflatus excitantisque gratiæ super nos impulsus retardare, vel repellere prorsus ac extinguere, quam humanæ voluntatis divinæ semper obluantis duritiem, & obfirmatam in suo sensu, hoc est, in scelere pertinaciam: in concione obiectis, qua superum præmiis, qua inferorum suppliciiis,

Februarii Tom. II.

multis de vitiorum turpitudine allatis, suos auditores ad Christianæ legis observantiam impellebat. Quo in genere adeo eloquens Hieronymi pietas, & facunda caritas errat, ut plurimos a scelere revocatos ad optimam frugem traduceret, qui Sacerdotum pedibus advoluti, multorum annorum onera, sacra Confessione deponabant: & sane quos non movisset ille, quem Spiritus Dei plane movebat & urgebat? Simplici ille quidem & inelaborata oratione ad multitudinem agebat; sed adeo plena pietatis, divinorumque sensuum, tanto ardore animi atque oculorum, tanta cœlestis spiritus efficacia & ostensione; ut ad auditorum animos ea spiritus dulcedine resperfa, & ardore incensa, mirifice se profundens oratio, eos ad cordis compunctionem & vitæ emendationem facile promoveret. Itaque plures ille humili simpliciq; dicendi genere Christo peperit, quam eruditæ & disertæ multorum conciones.

36 Quoniam vero intelligebat se litterarum, ut diximus prorsus expertem, multo minus posse, aut dicendo, aut docendo aliorum salutem prodesse, idcirco, quæ sibi hac in parte deesse intelligebat, pietatis exemplis, & vitæ documento compensare decrevit. Quare, cum circumjectos pagos & villas assidua catechesi obiret, communi tantum misericordia ostiatim emendicata victitabat, & inter pueros, quos ad catechesin adhibebat, meliore stipe divisa, si quid erat asperi panis & mucidi sibi reservabat. Vesperti vicis, ac pagis obeundis, rudibusq; informandis defessus, orationi ad multam noctem de more se tradebat, eandemque nondum illucescente die, repetebat. Inter quotidiana etiam illa caritatis officia, & docendi labores suum institutum retinuit, ut certa commentandi precandique spatia non omitteret, ex quibus ad proximorum salutem procurandam alacrior & robustior redibat: nec tenuis certe, aut poenitendus extitit tantorum laborum fructus: nam e letali rerum salutarium ignoratione innumeri pene liberati: Sacramentorum & poenitentia creber usus multis persuasus: alii e veteri multorum annorum cœno, Hieronymo monitore, sacra Confessione emergere: complures, eodem adhortante, depositis odiis, in mutuos amores & complexus cum inimicis concessere: præceptis etiam illa temere jurandi, alienaque rapiendi licentia (rusticorum consueta vitia) Hieronymi voce multum castigata & repressa. Sed ægros etiam eadem caritate complexus est; nam si qui erant in oppidis, humanissime invisebat, eosque & precibus ad Deum, & salutari aliqua cohortatione levare studebat: iis in laboribus diebus permultis magno animorum quaestu absumptis, Bergomum peredit.

CAPUT XI.

Nova sociorum ad Hieronymum facta accessio.

37 A ntevererat hominis reditum pravolans laborum fama, universamque compleverat civitatem; ut omnium sermonibus passim celebraretur tam ardens de omnibus benemerendi studium, tamque excellens in infimos quosque, & effusa caritas: cujus illustri exemplo, non exigua ad eum novæ sobolis lucra rediere, Nam multi se laborum socios constanti consilio ad illum aggregarunt, inter quos præcipui referuntur Alexander Besuzius, & Augustinus Barilus cives nobilitate & fortunis clari, sed opulento etiam sacerdotio uterque clarior & ditior; qui Hieronymi exemplo permoti, sacerdotii reditibus sponte exuti, ampolque patrimonio pauperum usibus attributo, strenuo in vinea Domini operario novos colonos se se addixerunt, & ejus incitabantur exemplis, ejus etiam vitæ genus cupidissime expetiverunt: Ab

X 2 Hiero-

Obtenta ab Episcopo facultate,

assumptis aliquot pueris,

ad vicum abiit,

rudes instruit, in templo,

trivitiis, agris,

Pfal. 94. 8.

perstrinxit frangit,

alia emendationum praesidia

visitat et de mensura casto,

frequentes orat,

varios fructus in proximo facit,

Augus sibi fecit Bergomi Alexandrum Besuzium & Augustinum Barilium,

AUCT. AUG. TURTUR. RA.

Hieronymo peramanter excepti in partem laboris & meriti, omnes suas curas & cogitationes ad proximorum salutem pauperumque curam in posterum contulere diligentissime: illoque ductore, tantum, Divina juvante gratia, in caritatis schola profecerunt, ut ad ultimam usque senectutem omnium virtutum laude florentissimi in Congregatione vitam egerint, non levi tandem sanctitatis opinione caelo, ut pie credimus, & transcripti. Eadem ratione admissi etiam in eundem numerum alii pii probique viri, quibus eadem a Deo donata mens erat: ministri etiam plures, seu auxiliares socii ad domesticos labores destinati, per id tempus Hieronymo nomina dedere, quorum pietatis fervor in Deum, & in pauperes ardor caritatis tota civitate maxime enitebat. Horum certa summa iniri, singulorumque nomina distincte reddi haud potuere, permixta confusaque omnia nobis vetustate tradente. Ceterum piorum Fratrum nomina mihi haud dubium, esse Deo in æterna felicitate nota. Hieronymo autem non admodum fuit eo tempore sermone vel exhortationibus laborandum ad socios sibi conciliandos; cum occurrentis in omnium oculos Christianæ pietatis fulgor, virtutumque lumen in singulis ejus dictis, ac factis emicans, ardentius hominum corda & mentes, quam discretissima oratio, inflammaret, & animos vehementius ciceret ac raperet, quam eloquentissima concio.

postea Jan. die mortuus

et variis alios

ejus zelo & virtute incitatus.

a Desuæius in Ordine Somaschensi perseveravit. Barilus ad Testimonios transiit, eorum dein apud Venetos & Patavinis Prepositus, obiit 10. Aprilis anno 1565. ut refert Tuffus in histor. Testimoniorum cap. 24.

C A P U T X I I.

Profectio Hieronymi Novocomum, civitati & pauperibus admodum frugifera.

Novocomi

Primum Comitum edit.

cibus cum pauperibus sumit.

laßteit pauperum supplicat. elocum.

38. **E**Xtra etiam Venetæ ditionis fines suæ pietatis studia per id tempus laxavit, siquidem Novocomum usque ab eo excursum, oppidum in Cisalpina Gallia, & antiquitate & nobiliorum ingeniorum gloria perillustre: quo direxit iter Hieronymus consueto puerorum comitatu, sanctoque Crucis vexillo præeunte. Et Primum Comitem tum Novocomi commorantem primum adit, hominem antea illi, opinor, non ignotum: a quo mutuis benevolentie signis humanissime exceptus, diu semoto loco assidentes simul egere: intermisso postea colloquio, jussit Primus novis hospitibus mensam sterni, apponique cibaria. Ea dum curant domestici, Hieronymus cum suis supplex in genua provolutus, consuetæ orationi aliquandiu vacat: qua absoluta, & benedictione ab eodem appositis cibus impertita, communem benignitatem ipse inter pauperes dividit: enixeque rogatus a Primo, ut honestiori & lautiori domesticæ mensæ accumberet, collaudata hospitis humanitate, actisque gratis, communi mensa ciboque cum pauperibus uti voluit, quibus idem promus & pocillator aderat. A mensa Deo gratias acturi in preces iterum sedant, quibus rite persolutis, cum aliquandiu cum Primo, & Francisco ejus fratre, piis colloquutionibus subsistisset, hospites humaniter rogavit, ut bona eorum cum venia sibi liceret, puerorum supplicatione indicta, civitatem obire.

39. Circumduxit de more Hieronymus pium agmen sacras precepciones continens: habuit inusitatum civibus spectaculum solitos admirationis & pietatis motus, brevique non frustra suscepta peregrinatio aut supplicatio apparuit: plurima siquidem in communem animarum salutem ab illo gesta, ut pauperum præsertim inopie solitudinique consuleret: quorum ibi etiam vagam multitudinem & errandam conspicuus ad illos

colligendos, domiciliumque instituendum, amicum D adjecit. Vespero communicato cum Primo consilio, advocatisque ejusdem Primi opera e civibus, qui pietate & nobilitate ceteris præstarent, duobus tribuisse in novi operis partem, clerice ad pii instituti exordia maturanda, manus est admota: Divinoque numine pie & religiose coeptis feliciter annuente, duo brevi derelictorum loca, consuetæ Hieronymi industria & labore, sunt excitata; alterum in civitate sub S. Leonardi nomine in suburbiis alterum ad S. Gotardum: adnitente in primis & utrumque opus egregie adjuvante Bernardo Odescalco, e primaria civitatis nobilitate viro & Thomæ Odescalchi olim Mediolanensis Senatoris patre, qui Christiana liberalitate inter ceteros Hieronymi coepa firmavit & auxit: neque unquam postea desiderata est civium benignitas ad locorum perennitatem.

40. Singula referre ad domesticam disciplinam spectantia, superioribus præsertim non dissimilia, supervacaneum puto: solita enim fuere Hieronymi in pauperes & reliquos cives caritatis studia, eadem vitæ asperitas, poenitentia rigor, orationum commentationumque assiduitas, pauperum domicilia iisdem cum superioribus munita legibus, vivendique disciplina. Quamdiu vero apud Primum hæsit Hieronymus, cubiculo ad pernoctandum sola palea strato cum pueris est usus: neque ullis Primi precibus, quin super paleas & ipse cum pauperibus cubaret, adduci potuit. Non exigua interim ad alios cives de more derivata animæ subsidia, tum opportunis cohortationibus, tum tempestivis colloquiis. Quamquam solida illa Christianæ virtutis specie tanta cum animi demissione, omnium oculorum fide sæpius explorata, maximos ad pietatem motus, etiam Hieronymo tacente, in omnium animis excitabat, plurimosque ejus instituti studio incensus illi adjungebat: quorum deinde labore, & opera, post Hieronymi discessum, ex præscripta disciplinæ forma fuere pia loca sanctissime administrata.

C A P U T X I I I.

Primi Comitij Hieronymi socii res gestæ, & obitus.

41. **I**nter multos, quos sibi adjunxit socios Hieronymus, merito primum locum is obtinet, cui Primo etiam nomen fuit, a quo Hieronymum Novocomi hospitio receptum diximus. Is ex nobili & perantiqua Comitum familia fuit: quæ a tribus Desiderij Longobardorum Regis ex sorore nepotibus Amphortio, Fusio, & Cato originem duxit: quique toto eo tractu, qui inter Novocomum & Leucum Lupiaz ad supræmam usque Larii divortia excurrit, a Rege liberali donatione accepto, honoris etiam gratia, sunt ab ipso Rege Comites appellati. Inde factum est, ut horum etiam posterii sint Comites dicti, ab iisque majoribus propagata Comitum familia, quæ non modo in illis locis, sed etiam Mediolani complures habuit nobilitate & doctrina illustres viros, inter quos Primus hic noster Aloysii filius eminent, qui Hieronymo agrum Novocomensem oberranti, tandem hæsit, magno certe senore impense caritatis hospitii. Erat vero Primus non modo Latinis, Græcisque, verum etiam Hebraicis & Chaldaicis literis pereruditus, & tam humanæ quam divinæ sapientiæ doctrinis illustris, æque autem in studiis bonarum artium, ac in rebus æquie optime versatus, & quod caput est, ita innocentes vixerat, ut doctrinæ experientiaque ornamenta emendatissimi antea vitæ mores abunde cumularent. Primus enim ita lubricos adolescentiæ annos in vorticoso illo & præcipiti ætatis flexu egerat: ut, cum Christianæ disciplinæ institutione egregie coha-

A cohererent morum probitas ac innocentia.

41 Sed Hieronymi vitæ genus attente postea contemplatus, sapiusque cum eo de rerum cælestium amore, & humanarum contemptu collocutus, ita illius exemplo, alloquio & suavi consuetudine permotus est, ut se omnino Hieronymo adungere, penitusque tradere decreverit; idque tanta animi submissione, & verborum ardore præstitit, ut se nunquam ab illius sententia & voluntate ne latum quidem unguem recessurum profiteretur: & quidquid ille de se in posterum decerneret aut juberet, id unum non modo justum & equum ducturum, sed etiam omnino gratum, & jucundum sibi futurum assereret. Magna cum animi voluntate excepit Hieronymus tam promptam & ælarem in Dei obsequio hominis voluntatem, & in eandem caritatis palæstram novum admisit athletam: cujus adeo magni & ardentes exitere in novo vitæ genere profectus, ut, cum antea Philosophiæ sacræque Theologiæ eruditus Magister haberetur Primus, tum, ubi in Hieronymi schola cæpit discipulum fieri, se novo Theologiæ genere apud imperitum Hieronymum exornatum, veroque Christianæ philosophiæ lumine collustratum, ingenue palamque gloriaretur, eoque nobiliori doctrina imbutum fuisse, quo præstantius est bene agere, quam erudite & subtiliter differere. Nox & tenebræ, aiebat, cæcæque errorum ambages superiora omnia; vera tum mihi Christianæ philosophiæ lux oborta in humili Hieronymi schola, ubi non ingenium exacui, sed voluntatem expoliri, & ad Dei amorem iucendi, egregio sui ipsiusque rerum humanarum contemptu, in dies expetior.

42 Huic uni postea facis jam Evangelicæ paupertatis & rerum cælestium præceptis exulto, novorum locorum curam demandavit Hieronymus, reliquisque sodalibus in administratione præfecit. Et operam suam præstitit Primus quam diligenter, uniceque Hieronymus carus semper exitit, qui singularem in eo doctrinam tanta cum morum probitate & sui ipsius despicientia vehementer admirabatur, sapiusque commendabat: quod rara admodum accidat, ut ipse aiebat, scientiæ & humilitatis conjunctio; illud vero frequentissimè experiamur: Scientia inflat. Is, quoad Hieronymus vixit, in pauperum cura tum Novocomi, tum Mediolani, postremo etiam Somaschæ homini adjumento maxime fuit, & multis annis ipsi Hieronymo superstes, nunquam pium opus semel susceptum intermisit.

43 Ceterum cum Patres anno altero supra trigessimam a Hieronymi obitu de Religione instituenda cogitarent, impetratoque jam Pontificio diplomate a Sanctissimo Pontifice Pio V. ut Apostolica facultate solennia Religionis vota nuncupare libere possent, Primus unus e sodalicio & solus abstinuit, gravem prætem causatus, ac virium imbecillitatem, quod scilicet non parem animo socium, & religionis oneribus idoneum corpus esset sortitus; vel ea causa fortasse, quod homini, licet tantis virtutum & doctrinæ ornamentis exulto, persuasum esset, sacris Ordinibus nusquam initiari, ut Hieronymi humilitatem in hoc etiam æmularetur, nolletque ad hoc Religionis imperio cogi. Quamquam ne hac quidem via licuit sacerdotio abstinere: cum enim ad gravem usque ætatem in ea persistisset sententia, tandem e veteri & obfirmata voluntate hominem depulit Nicolai Ormaneti auctoritas, cui uni plurimum in sui moderatione deferebat Primus, ob egregiam illius probitatem, insitamque animi prudentiam, & rerum omnium cognitionem. Allegaverat autem Mediolanum Ormanetum S. Carolus, propterea quod Mediolanensis Ecclesiæ Pontificatu inauguratus, cum Roma abesse per Summum Pontificem minime posset, eximiam vero & numeris omnibus absolutam animorum curationem, & Ecclesiæ administrationem animo meditaretur, eam interca per

Febuarii Tom. II.

idoneos viros undique collectos, quoad liceret, sibi præstandam statuerat. Quare Ormanetum virtutum fama perillustrem Verona Romam accitum, & Vicaria auctoritate ornatum, Mediolanensi Ecclesiæ administratione præfecit, ibique a novo & diligenti viro prima semina jacta tantæ messis in agro Mediolanensi, a S. Carolo postea exulta atque collecta. Primo igitur familiariter admodum cum uteretur Ormanetus, eique sacros Ordines ardentissime sæpius suaderet; tandem aliquanto recte monenti cessit. Primus, ejusque probato consilio, plurium dierum oratione & pœnitentia, sacroque in primis Confessionis Sacramento totius præteritæ vitæ culpis deteris, sacris Ordinibus rite initiatus est: ad primitias Sacerdotalis Ordinis Divinæ Majestatis libandas dispositus, primum habuit sacrum multa cum animi pietate & lacrymis. Ex quo tempore suscepti muneris dignitatem sedulo perpendens, quo majoribus virtutum ornamentis ad tanti operis administrationem accederet, & seipsum hostiam vivam sanctam & Deo placentem quotidie offerret; terrenis rebus procul ab animo remotis, tota mente cælestia deinceps est consecratus.

44 Quare, licet religio instituti vinculo solutus esset, vitam tamen fere omnem apud nos egit, proximorum & pauperum commodis animarumque procuratori maxime intentus: Mediolani per multos annos in pauperum S. Martini domicilio ab Hieronymo erecto commoratus, Theologiam illam, quæ in differendi subtilitate & Christianæ veritatis controversiis dirimendis versatur, pluribus in Religiosorum domibus est professus: in explicandis præterea de interiore foro quaestionibus, & conscientiæ causis, multis per id tempus operam suam præstitit: sacre etiam Scripturæ interpretem apud alios Religiosos Ordines magna cum laude egit: ad gynecea sacrarum Virginum crebra divini verbi ardensque declaratio & mirifice salutaris ab eo habita. Ab Episcopo Novocomensi ad novos quosdam magistros e Valle Tellina missis, tum illis, tum plurimis aliis Catholicæ fidei defensoribus admodum utilis fuit, quos congressu & disputatione ab insanis opinionibus revocatis, ut voluntaria abjuratio hæresi valere iusta, cum Catholica Ecclesia redirent in gratiam, ad Quaestorum tribunal adduxit. Magno præterea & celeberrimo Trident. Concil. interfuit, ubi eruditionem suam Patribus illis pluries egregie probavit. Gregorio XIII. Summo Pontifici carissimus fuit, cui etiam Latinis litteris datis summam dignitatem est gratularus: paupertatis studiosus, & beneficia ecclesiastica, quantumlibet pinguis, nunquam admisit.

45 Hujus etiam opera & studio, aliquot Marci Antonii Majoragii politioris doctrinæ & disertissimi oratoris monumenta prodierunt in lucem: quorum, quæ plurima moriens imprimenda reliquerat, ad Primum illius consobrinum cura delata est: ex quibus lucubrations in pættiones oratorias Ciceronis maxime commendantur, quæ a Primo, Petro Galefino inscriptæ, primum in lucem prodire. Nulla ipse litterarum monumenta vir alicui doctissimus reliquit, ut non ab re celebre illud dictum ei accommodaverit Albanus: Scribere renuit, quia, quod scribendum erat, quotidianæ operationis pagina monstravit. Vixit Primus supra quintum & nonagesimum annum, adeo vegeta tenacique doctrinarum omnium memoria, ut quibuscumque de rebus interrogatus eruditissime responderet, Doctorumque placita & animi sensa adeo prompte & fideliter redderet, ac si nuper de libro, quæ recitabat, hauisset. Obiit anno præteriti seculi nonagesimo tertio. Huic gratia habendæ quam maximæ, quod multa, quæ de Hieronymo scribimus, ab eo derivarint, quem unum haud potuerunt latere Hieronymi opera, cujus ad obitum usque individuus vitæ comes exitit.

AUCT. AUG. THERTU. RA. D. *Carolo S. Caroli Borromæi Inductus, illud inscripti* *magis pietate* *docet Theologiam* *concionatur* *beneficior conversit* *interfuit Conc. Tridentino* *Gregorio Papa XIV. caris* *erat edd librori Majoragii con- scribitur* *obit anno aetatis 95.* *Christi 1593.*

referuntur subiectis

instructio- nem exten- dit

gille Jole præstitit

Ja. Cor. 11.

non emittit nota

ditu sacra- dotium re- volit

ab Orman- eto

AUCT. AUG. TURTUR. RA.

C A P U T X V.

Leonis Carpani unius e primis Hieronymi sociis vita, & obitus.

alter socius Leo Carpani

46 Ad egregios etiam Hieronymi conatus promovendos, Leonem Carpanum, virum & splendore generis illustrem, & fortunarum copia opulentum ac prædivitem, Dominus excitavit, ad quem a Primo directus est Hieronymus una cum pauperibus, dum Meronii forte degeret Leo Plebis-Incinii pago, quod olim Licinii oppidum dicebatur, non infrequenti, nec ignobili; sed a Longobardis postea dirutum, in varios pagos seu vicos diductum est. Is Hieronymi studio alienæ salutis procurandæ, & teneræ destitutæque sobolis instituentæ caritate mirifice delectatus, fuit primum horum operum laudator & admirator, mox etiam sectator evasit. Ad hunc enim orbos viginti octo, quos secum Novocomi habuerat, adduxit, ejusque pietati commendavit: hos perhumaniter excepit Leo, partemque suarum facultatum ad eorum aliorumque pauperum sustentationem liberaliter depondit. Fuit complures dies Hieronymus una cum pauperibus apud Leonem, a quo ad infimam plebem adjuvandam, & tradendis Christianæ religionis initiis, suo more passim dilabebatur.

eum cum 38. orpb. nis encipit

47 Interea sagaci viro Leoni maxima per id tempus cognoscendi novi hospitis, atque introspiciendi penitus ejus animi sensus, est data facultas. Cæpit ergo diligentius illius vitam & mores pervestigare, ejus dicta ac facta dies noctesque etiam ex inopinato curiosis & oculis & auribus observare. Cum autem non dubia oculorum fide majora quotidie sanctitatis experimenta in Hieronymo deprehenderet, quam fama & auribus antea accepisset, semperque notitia pariter, & admiratio cresceret tantum viri vehementer animo est commotus Leo, seque ipsum attentius intuens, & ad ejus normam explorans, varia cæpit & magna animo volvere, puriorisque vitæ & sanctioris exordia meditari. Ad id maxime urgebant hominem frequentes subinde illati ab Æmiliano in quotidiano congressu de Christiana perfectione, de animæ salute, de rerum humanarum contemptu sermones; in quibus illud etiam sæpius ingerere solebat, non semper tanti esse in magna fortunarum copia, quando libeat, & in quos velis, esse liberalem, & de eo, quod in tanta abundantia superest, aliquid indigentibus impertire: difficile illud unum esse & arduum, in quo summa rei posita videretur, rebus omnibus carentem, ipsa penuria vivere contentum: in pauperum usus non modo quidquid etiam consequentia tempora sint allatura, destinare: adhæc omnem statuendi, sentiendi, agendique libertatem alterius imperio subjectam habere. Illud præterea non infrequenter repetebat Hieronymus, stultissime nos morum correctionem, vel bonorum operum executionem jam diu animo conceptam, in dies differre, quando nos lateat qua hora Dominus noster venturus sit, qui, licet pœnitenti veniam sponderit, vel integrum tamen diem non promissit.

ejus eximio plus

Or pils ad-bortationibus incutitur

resolub

humana repudiat

48 Hærebant hæc aliaque iis affinia animo Leonis, & perinde ac sibi uni a Domino dicta accipiebantur; propterea quod antea etiam hujusmodi cogitationes ejus animo sæpius subreperent & occurrerent, varieque mentem cæcis offusam tenebris, & somno pressam pulsarent, sed cælestium donorum ignarus, immissa de celo semina tacito fovebat in pectore, nec ulla pietatis cultura excolebat. Verum aliquando simul exhortationibus, simul Hieronymi exemplo, mollitus & excitatus, ita ad amorem cælestium & mundi contemptum est incensus, ut repudiatis rebus humanis, ad laboriosam Hieronymi vitam, abjectamque exercitio-

rum disciplinam, sese aggregare statuerit. Re secunda mature perpensa, solum Hieronymus solus adit, ad ejusque vestigia provolutus, supplex in idem vitæ institutum adscribi postulat, sibi in animo esse caduæ rebus nuntiam remittere, & tam fortunarum, quam libertatis facultate ab se penitus abdicata, se totum quilibet arbitrio & imperio submittere, & seipsum pauperem pauperum servitio devovere: promitte faceret, orat, tam piæ & justæ postulationi satis, quam Deo gratissimam fore non dubicaret. Nihil tum ex Hieronymi voluntate magis. Quare de tam subita mutatione tacito gaudio in sinu gestiens, Deo bonorum omnium largitori ex imo corde gratias egit, & Leonem peramanter amplexatus, Christi pauperum numero sociavit: cujus facultates in eorundem fere pauperum commodum cesserunt. Tam ardenti conversioni ex æquo respondere reliqui progressus: ex quo enim semel in tanti viri perpetuam curam & disciplinam se tradidit, vix paululum commonstrata via, urgere toto cæpit animi impetu ad instituta Magistri, & fructuosæ ejus consuetudinis beneficio in dies confirmatus, ita cælestis sapientiæ fontibus inhiare, ut instar apis sedulæ spiritualium eloquiorum, & exemplorum floribus insidens, intra pectoris suis alvearium sincera pietatis virtutumque mella quotidie conderet.

Or si pauperum servitio dicitur

inter socios adaptatur

praclare pius

E si sacerdos

gratus Paulo IV.

Or Tit P.

rennis Archiepiscopatum Neapolitanum

49 Sacris postea initiatus, multos annos tanta pietate sacerdotio est functus, ut omnes virtutum exemplis ad æmulationem provocaret, orationis præsertim, piæque commentationis studio, & humili sui abjectione perillustis. Multis annis hic etiam Hieronymo superstes, Paulo Quarto unice carus exstitit, a quo primas Aulæ dignitates sibi oblatas e Christiana humilitate constantissime rejecit, supplex Pontificem deprecatus, ne a suscepto humilioris vitæ instituto, & suæ aliorumque salutis studio abstractum, insanis fluctibus aulæ tumentis objiceret. Morienti Pontifici adfuit Leo, precibus & pietatis officiis ad Deum migrantem strenue adjuvans. Nec minus postea Pio Quinto gratia exstitit Leonis probitas: is enim plurimum hominis virtute delectatus, cum religioso sacello, cui sacrorum sanctioraque pignora Sancta Sanctorum nomen fecere, præfecit: adeoque mirificum de ejus virtute iudicium semper Pontifex dedit, ut Leonem agrotantem non alienum duxerit a Pontificia maiestate invisere. Archiepiscopatum etiam Neapolitanum ultro sibi a Pontifice delatum, eadem, qua reliquas dignitates, constantia, repudiavit ferunt. In quo non vulgare fuit Pontificiæ benevolentia in Leonem argumentum, & egregium de virtute Leonis testimonium, vel quod a tam sancto tamque sapienti Pontifice ad amplissimam Ecclesiam fuerit expetitus, vel quod tam insolito studio pauperatis illud egregie Leo contempserit. Extrema senectute confectus obiit Leo, ea virtutum laude & sanctitatis opinione florens, ut haud indignum Hieronymo Magistro discipulus censeri possit.

LIBER TERTIUS,

C A P U T I.

De principe Congregationis loco Meronii in communi conventu deliberatum.

IN menses protracta apud Leonem Hieronymi commemoratio, de communi re consultationi locum fecit, deque ea deliberatum est tum cum iis, quos penes se habebat, tum etiam accersitis adesseque iustis, qui familiis aliis regendis præerant; vel quia

conversati caris sociis

A certum anni tempus ad publica negotia solenni cum aliorum congressu transgenda constitutum urgeret; vel quod pla Leonis liberalitas reliquos invitaret, cunctumque sociorum convocandum suaderet. Igitur, conventu coacto, post longam Divini numinis invocationem ad communitum rerum deliberationem accedunt. Primus ad convocatos socios orationem habet Hieronymus & Christiana pietate fatis ardentem & gravem, cujus ea summa fuit: Quae a Divina mente manarent, universa certis legibus vinciri, & suavi Divinae providentiae dispositione, vario ac multiplici nexu inter se ad perpetuitatem stabili; quo certo & inviolabili rerum ordine perturbato, deficerent singula ac plane deperirent: proinde institutam hanc a se susceptamque qualemcumque pauperum curam, eorum opera & caritate multis jam locis hucusque administratam, a summo bonorum omnium Largitore haud dubie profectam, ad eandem quoque ab supremo Numine praescriptam rationem omnino conformandam, & Divinae providentiae exemplo constabiliendam, in perennem consequentis aetatis propagationem. Nullo autem opportunitate modo perpetuitati & prudenti rerum administrationi consultum iri, quam constanti & certa rerum ordinatione communi sancita B voto: ejus rei causa accessit oportune convenisse, nimirum ut iis de rebus, quae ad publicam rem facerent, simul in Domino deliberarent.

Hieronymus ad vocat proposita vota deliberranda

et Sedem aliquam, qua restitui profectur

in alteram vocis solus loquiritis

in valle S. Martini magis expetita

ob maledictam iniquitatem

discedit

tamen etiam alienatis animis, ne quid dissensionis vel rixarum sua causa inter incolas Caloltianos oriretur, pacis & caritatis amator, alio divertit, Bergomensemque conditione excessit, & Addua transmissa Garlati non longe ab Olginato, aliquamdiu haesit.

AUGUSTINO TURTIARA

4 Sed ne eo quidem loco res ex animi sententia processit: quare iterum a multis invitatus, remensa Addua, ad Vallem-S. Martini revertitur, in ea tandem sedes sibi quaesiturus: jam enim castro strepitu, omnino detonerant, quae Mazolenus in Hieronymum conjecerat maledicta, cujus ubique nota probitas Caloltii in primis avidè expetebatur: sed ille ad postremos Vallis vicus Somascham, & Vercuragum digressus, tandem non sine certo Numinis afflatu Somascham ceteris omnibus locis praetulit, eamque primam suae congregationis sedem & principem delegit. Cur vero adeo humili vico, nobiles posthabuerit civitates, haud mihi exploratum nisi id forte in eximiam hominis humilitatem referamus, qui lucem hominum, civitatisque splendorem averfatus, solitudinem quaereret & latebras. Tanti certe Hieronymi sententia hac in re perpetuo valuit, ut non modo, qui proxime Hieronymum sunt secuti, hinc loco veluti omnium parenti primas deculerint, sed multos etiam E post annos exortae Religioni, Somaschensi nomen indiderint, humilisque vici nomen, vix angustis antea finibus notum, multis jam orbis partibus illustraverint,

et vicum Somaschae, eligit

CAPUT II.

Pagis Somaschensis descriptio, aetris temperies.

5 Quando nihil frequentius posthac occurrit Somaschensis domus commemoratione, & prima congregationis atque adeo Religionis sede; non erit a praesenti descriptione alienum, neque lectori injucundum, loci non omnino noti naturam situmque, ad majorem historiarum rerumque gestarum claritatem, non longa digressionem a silentio vindicare. Agri Bergomensis, qua ad meridiem vergit, & interjecto Addua flumine, Brigantio monti opponitur, non ignobilis & peramena Vallis-S. Martini Bergamo sex fere milliariis distat visitur, duplo fere in longitudinem, quam in latitudinem spatiosior: nam longitudine ultra septem milliaria protenditur, ubi vero latissima est tertium non excedit. Vallis tota non admodum late in planities expanditur, sed in colles clementer assurgens, vicis ferme duodecim distinguitur, iisque non infrequenter nec incommodè habitatur. Vicorum princeps est, cui Caprino nomen, edito in loco situs. Regio satis fertili, sed vini cum primis optimi feracior: secundum vinum oleo, pecore, ceterisque fructibus abundat, frumento non item, quo vix, ac ne vix quidem incolae alit, nisi aliunde importato; sed castaneae, quarum in primis est Vallis dives, tritici vicem apud eos praestant: aquae non magna penuria, praeter enim pluviales collectas, fontibus etiam hinc inde passim erumpentibus, & aquarum divortii solo frequenter intertercifo, satis irrigua conspicitur: praeterea Addua flumine perpetuo tracta alluitur, unde nec pisce caret. Gens indigena corpore robusto, & viribus valens caelo utitur admodum salubri & perameno.

Somaschae vicus agri Bergomensis

in Valle S. Martini

regio fertill

6 Qua Mediolanensi ditioni Leucum Lupiae versus contermina est, duo postremi Vallis vici Somascha, & Vercuragum occurrunt, Somascha Vallidervae montem imminet, jugo adeo excelso, ut ipsos avium volatus fatigare possit: hic Somascham leni ac demissos collis jugo insidentem excipit, pede in imo ad ipsam Adduae planitiem Vercuragum Somaschae e regione respondens sustinet. His duobus vicis clauditur Vallis; vix enim ab illis digressa ad aliquot passus excurrit, Olginatum fere e regione

inter Vallidervae montem

AUCT. AUGUSTINO TURTORA.

et flos Adduam

et Galaveſia

in hereticis

heri falub

heri;

purgato

caulis;

oblectum

mentium

et a-bard

fractis;

regione ultra Adduam proficit Somascha, ideoque Mediolano ad eam accessus facilis & apertus. Addua enim publico navigio trajecta, spatiosa sese offert planities a montium radicibus ad fluminis ripas excurrentes: ac solum non nihil asperum, omni plantarum genere crasum, virgultisque omnibus prorsus detonsum, & frequenti glare grandioribusque saxi respersum: impeditum etiam Adduæ ripis, quæ pari libra cum aqua sunt: quod si magnæ pluvie fiant, lubrico & lacunoso cæno inæqualem & difficilem transitum præbet, Galaveſia præsertim interdum exundante, quæ in summis exorta montibus, & mediâ inter illorum cacumina per abruptas cautes lapsa, longo varioque flexu, vorticosis gurgitibus per confragosas valles agitur, donec in apertam hanc fluminis planitiem evadat, ubi nullas fere, quibus contineatur, ripas habet, sed paullum defosso solo, nec satis lato alveo, per glareas in Adduam se exonerat. Extremam hujus planities partem Galaveſia intersecat, eamque a montibus dividit, qua transmissa, collis non magna acclivitate promissus nascitur, passibus quingentis, minusve, qua brevior est via, nullibi apertus, sed undèquaque multa succrescente arborum sylvâ & agrorum cultu sylvestris, ita ut non facile introrsum inspicere possit. Ut autem sese jugum implicat, partim via se ostendit, partim læcet: ita vero leni tractu atollitur collis, ut subinde in agrorum planities expatiatur, & frumenti, vini, aliarumque frugum feracissimus existat, vireſcentiumque segetum & arborum varietate peramœnus.

7 Ipsum clii verticem Somascha insidet humilis omnino vallis vicus, ubi ducenta ad summum capita recensentur: æris vero salubritate cœlique clemencia maxime insignis; vix enim sive digna, quæ de illius cœli tempeſtate feruntur, videri possent, nisi longa incolarum ætas, vegetaque semper longa ætate senectus, eadem confirmarent; qui immature admodum eripi putantur, si festagenarii supremum diem clauferint, cum in ea ætate maxime agriculturæ labores perferre, & caloris frigidique vim, ac ceteras temporum injurias negligere soleant, viridique senecta ad centesimum usque annum utantur: quam adeo amicam cœli naturam, cum in aliâ multa, tum in ipsâ loci regionem, tum in ventos referendam arbitror. Et quidem collium habitationem saluberrimam non semel affirmavit Aristoteles, ibique degentes duplo fere diutius ceteris vivere multis in locis experimenta comprobant; quod scilicet non pigro, immoto, ac torpente cœlo, sed ventorum flabris purgato, ac fere semper irre quieto utantur: nullius enim loci aer

C impurius, quam ejus, qui agitationis expertus est, propterea quod halitibus vaporibusque e terra quotidie remissis, pigrum illud cœlum crassescere, fumidis feculentisque spiritibus oppleri, & tamquam sordibus inquinari ac fœdari sit necesse; inde sit, ut qui sub illo vivunt, habitudine corporis fere numquam bona utantur, colore omni firmæ valetudinis indice destituantur, maciemque perpetuam ex eo trahant, donec sensim corpore intabescente longo morbo ad interitum ferantur. Quod si ventorum appulsu & agitatione vapores illi & exhalationes dissipentur, aut calore validiore flabrorum impulsionem nato, concoquantur & expurgentur, tum salubritas cœlo, & hilaritas accedit maxima. Quarum Somascha admodum dives: quippe collibus undique enascentibus, peramœna, & crebra ventorum agitatione aerem perpurgantem, bonæ valetudini peropportuna: ventorum autem salubrioribus admissis, noxiis bonæque valetudini adversantibus caret. Et quoniam rapidis validioribusque ventis optabiliores sunt & jucundiores lenes remissæque auræ; propterea quod ajunt multum ad loci salubritatem facere, si vehementiores venti, etiam si salubres, obiectu montium aut silvarum prius refracti & accisi afflent, & quasi de longinquo itinere fessis aspirant; ne hoc quidem commodum Somaschenſi oræ deest;

quandoquidem ex ea parte, unde ventorum vis major D existere, & rabies erumpere potest, ita oppositis montibus iisque silvestribus est communita, ut omni favitia refracta, lenissimi adspirent, molliterque accedant, quod etiam cum voluptate fit: ubique enim densæ arbores, quatientibus ventorum flabris, luxuriantem comam ita ramos inter se collidunt, ut eo ramorum foliorumque attritu, auræ murmur perennis sibilusque gratissimus erumpat, Atque hæc situs locique natura, Ad Hieronymum igitur, institutumque nostrum ut revertamur, exploratis, ille, uti diximus, aliis locis, vicinarumque animis percussatis, difficultatibus undique suborientibus, nullus aprior Somaschenſi jugo visus est locus, ubi tandem posita sedes, & domicilium nostræ religionis est constitutum.

C A P U T I I I.

Qualis Somaschæ domesticorum disciplina, & in externos caritatis officia.

§ A Pud Ondros primum divertit Hieronymus, quorum ædes in area Somaschenſi visabantur, pauperibus recipiendis peridonæ: postea Hieronymi & sociorum usus conductæ, & Andree Borelli libertate, qui unus maxime pium opus industria & pecunia urgebat, suppellectili ditatæ; sed Hieronymi institutis, legibus longe ditiores redditæ. In his enim domestica disciplina ejusmodi est constituta, qualis domum hanc ceterarum caput ac præsidem duceret, a qua veluti a fonte in ceteras uberiore derivarentur omnium exempla virtutum, & unde certa, ac firma, & ubique sui similia vivendi jura, tamquam a capite omnes accerferent familiaræ, purumque nostri instituti & disciplinæ spiritum haurirent.

9 Paupertas eminebat in primis, cum in victu ac vestitu, tum reliqua suppellectili, quam pauperem & curram exoptabat Hieronymus, malebatque reculam, quam rem familiarem sibi domi esse. Et certe victus per tenuis erat, idemque aridus & durus ex eo genere maxime, quod rusticis usui esse solet: ac ne velle illi cibi tenuitate quippiam de pristino ardore deprimeret, plus inducebatur super mensam anagnostes, qui conceptum pietatis ignem sacra lectione inter epulas perpetuo aleret. Asperioribus autem cibis ut cito assuescerent delicatioribus stomachi, natura & usu laucioribus assueti, faciebat patiendi ardor & mortificationis studium, quod supra modum inter eos fervebat, novas semper faces Hieronymo subiciente, & majores flammæ excitante; qui mirum se præbebat Magistrum in corporibus castigandis, & Patrum voluntatibus frangendis, reiiciendisque appetitionibus, ut nonnumquam nimiam hominis severitatem accusarent, & asperitatem; & quidem veteris Adami commotiunculis interdum excitabantur, quibus postea Divinæ gratiæ beneficio sedatis, rationabile omnino obsequium ab Hieronymo deposci omnes fatebantur. Insignem hanc corporum voluntatumque mortificationem comitabatur obedientiæ & humilitatis studium: quarum virtutum ferventissimus Hieronymus sibi non dissimiles alios volebat. Ad hæc diurnæ, nocturnæque preces, quotidiana etiam de rebus divinis commentandi spatia numquam intermittebantur, sacrisque libris jucunda pabula animo assidua lectione queiebantur: ac, ne perpetua quiete languerent, subinde laboribus etiam frangebant corpora: atque hæc quidem domi.

10 Foris vero sedula opera navata proximis, ac plurima animæ & corporis collata subsidia tum ægris, tum sanis. Ad conquirendam miseram & derelictam sobolem, suo more se vertit Hieronymus, usitataque in paupe-

Edibus conductis

primæ sedum caput sicuti Hieronymus,

prescribitur ut situm pauperum

humilium obedientiam,

et frequenter preces

A pauperes ministeria explicanda. Cum vero plurimos non tam egestate, quam variis morbis misere confictari, ac prope confici cerneret, nec Vallis opportunos haberet agrorum curatores, eorum ille curationem in se suscepit. Quippe non ignarus multarum rerum, quæ ad plagas & ulcera illa persananda morbosque tollendos valerent, qui sponte interdum suborientes, aut tumore, aut suppuratione, vomitibusque certas corporis partes acerbissimo languore torquent atque discruciant; novo spiritus ardore, novum etiam hoc caritatis genus in eos exercere constituit, in quorum gratiam harum sibi rerum cognitionem & usum diligenter compararat. Itaque plurimus undique conquisitus & collectus æger est, Hieronymi curatione brevi sanandos: permulti accedebant deformatumore & ulceribus fœdi: alii quibus putrefacti sub cute humores sanguinem in saniem verterant: aliorum ex tuberibus scatentes vermes odorem teterrimum efflabant: sed Hieronymus numquam, aut sordes cavat, aut putridam tabem exhorruit, aut fœtorem est averfusa: sed pietatis & officii plenus, loca tumore & sanie fœda, leni mollique tactu contrectans (ne cura aut officium faceret dolore) calida lavabat, ebullientes cum sanie vermes expurgabat, tum imposito medicamine, & fasciis obvolutis, data elemosyna, domum dimittebat: cumque sæpius simili foverentur officio ægri, tandem sanitati reddebantur. Nec dubito ulcera permulta, quæ omnium medentium artem & industriam facile elusissent, excellenti Hieronymi apud Deum gratia magis, quam unguentis, purgata atque sanata. Quantum vero studii & ardoris ad hæc munera caritatis adferret, illud unum in hoc genere admodum insigne testetur: quod, si quando alicujus morbi ulcerumque fœditatem experiretur sensum non nihil abhorrere, eoque aspectu ab officio retardari, deformatum agrum illum, & fœditissimum statim advocabat, præ ceteris diligentius curabat, ac ut de repugnanti sensu vindictam sumeret, ulceribus labris admotis oscula sæpius imprimebat: idque tanta cum animi voluptate, quanta Christi Domini vulnera exofculari contigisset.

B Intenfortiori etiam cura a corporis ad animæ salutem Hieronymi studia vertebantur. Circumobibat frequens Vallis vicos, singulos catechismi institutione, & Christianis præceptis erudiens: nullusque fere Hieronymi & sociorum sermo cum externis erat, nisi de animæ salute piisque rebus, de supremo scilicet vitæ die, de reddenda ab unoquoque summo Judici ratione, de inferorum cruciatibus, & æternæ vitæ gaudiis; utili sane & frugifera admodum congressione. Adeo vero piorum colloquiorum usus illis erat solennis, ut criminis instar haberetur, si quis cum externis agens, non commodum aliquem de pietate sermonem instituisset, hominemque salutari aliquo documento auctum dimississet. Nulla tandem illis studia æque cordi, quam divinæ quærendæ gloriæ, & humanæ tuendæ salutis, in qua procuranda, piis intenti curis, perpetuo defudabant, cum proximorum fructu non tenui aut pœnitendo. Magni etenim fiebant ad Patres undique concursus spiritualis institutionis gratia, diebus præsertim festis, quibus totis in habendis ad simplices cohortationibus, simulque tradenda pueris, ac rudi illi vulgo Christianæ fidei doctrina singuli versabantur.

C Itaque aliquamdiu cum morbo & lassitudine in itinere luctatus, locum tandem obvium habuit, olim valetudinarium, sed tum vetustate dirutum: casa verius fuit ruinosa, quam domus, cœli patens injuriis, revulsis foribus & ostiis, ventorum flabris atque imbris undique pervia. Huc se recepit cum suis æger Hieronymus, humique super stramine cubitans, quod forte aderat, morbi molestias tolerabat, omni præterea humana ope destitutus, solam cœlestem expectans. Sed fidelem servum non est frustrata summa bonitas, quando non multo post factum est, ut quidam Hieronymi studiosus illac iter haberet, qui puerorum turbam conspicatus, & quod erat, forte conjiciens, locum adit, hominem febrimiseræ æstuantem ut offendit, amice invitat, & enixe rogat, ut se deferri patiatur ad hospitium, quod non longe aberat, quo si solus secederet, humanissime exceptus, liberaliter etiam haberetur, donec, vi morbi discussa, convalesceret. Sed nulla ratione admisit Hieronymus sibi uni oblatum domicilii beneficium: namque humanissime actis amice gratis, eo beneficio se uti non posse, respondit, nisi secum Christi pauperibus etiam admisisset, quibuscum vivere & mori sibi statutum esset; F verum, vel quod homini nimis molestum videretur, eam domi colligere puerorum turbam, vel quod tecti hospitiique angustia tantam excluderent multitudinem, bonus ille vir non annuit, Mediolanumque discessit. Hieronymus vero, cum ea quiete meliuscule se habere, & divina etiam ope aliquid virium recepisse videretur, & pueris melius omnino esset factum, ad cœpti itineris labores & incommoda hilaris, animoque erectus reverti jam meditabatur, adeo Christi amore & Crucis siti, quidquid erat asperum, mitigante; sed minime pares animo corporis vires suppetebant.

14 Interim autem amicus ille Hieronymi, Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis negotiorum curator, quid illi in itinere accidisset, quantumque vir Hieronymus esset, ad Ducem abunde detulerat: quibus permotus religiosissimus Princeps, statim qui ægrum Hieronymum Mediolanum commode adveherent, dimiserat, quorum opera in urbem delatus, (nec enim languente jam corpore pedes ulterius progredi valebat) ad humile xenodochium, stipante ejus latera exigua illa puerorum manu, deferri enixe postulavit: cumque lautiozem & honestiorem locum, vel etiam in Aula, & omnia curationi opportunitiora illi sponte offerrent, ac Ducis etiam voluntatem obtenderent, numquam annuit Hieronymus, qui voluntatem

CAPUT IV.

Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Francisci Sfortiæ in Hieronymum liberalitas maxime insignis.

12 **D**Um hæc Somaschæ geruntur, Hieronymus majora semper animo in pauperum gratiam

molens, novum etiam domicilium in eorum usum (quod jam diu animo complexus erat) sibi tandem Mediolani excitandum statuit, maxima videlicet spiritualis lucrispe in admodum nobili & frequentissima civitate blandiente. Quocirca re familiari egregie constituta, domesticis & externis bene precatus, ac valere jussis, hoc quoque proficindere novale est aggressus, & quando magnam provinciam adoriretur, magno etiam stipatus milite, triginta quinque scilicet puerorum manu, discessit: quos ille sub vexillo Crucis, quasi agmine instructo, dispositos, & Sanctorum Litanias aliasque preces inter itineris molestias concinentes, ideo circumducebat, quod consimilium locorum disciplinam usu jam didicisset, facilius per eos, in novis domibus constitui, ceterosque eorum exemplo commodius erudiri. Ad pios autem Hieronymi labores magis illustrandos, Divinæ providentiæ nutu factum est, ut in ipso itinere Hieronymus non levi corripere febrim, & e pueris nonnulli cum eo pariter decumberent. Nulla vero hic erant precibus auxilia erant obvix hominum misericordiæ, tectum nosocomia suppetebant.

13 Itaque aliquamdiu cum morbo & lassitudine in itinere luctatus, locum tandem obvium habuit, olim valetudinarium, sed tum vetustate dirutum: casa verius fuit ruinosa, quam domus, cœli patens injuriis, revulsis foribus & ostiis, ventorum flabris atque imbris undique pervia. Huc se recepit cum suis æger Hieronymus, humique super stramine cubitans, quod forte aderat, morbi molestias tolerabat, omni præterea humana ope destitutus, solam cœlestem expectans. Sed fidelem servum non est frustrata summa bonitas, quando non multo post factum est, ut quidam Hieronymi studiosus illac iter haberet, qui puerorum turbam conspicatus, & quod erat, forte conjiciens, locum adit, hominem febrimiseræ æstuantem ut offendit, amice invitat, & enixe rogat, ut se deferri patiatur ad hospitium, quod non longe aberat, quo si solus secederet, humanissime exceptus, liberaliter etiam haberetur, donec, vi morbi discussa, convalesceret. Sed nulla ratione admisit Hieronymus sibi uni oblatum domicilii beneficium: namque humanissime actis amice gratis, eo beneficio se uti non posse, respondit, nisi secum Christi pauperibus etiam admisisset, quibuscum vivere & mori sibi statutum esset; F verum, vel quod homini nimis molestum videretur, eam domi colligere puerorum turbam, vel quod tecti hospitiique angustia tantam excluderent multitudinem, bonus ille vir non annuit, Mediolanumque discessit. Hieronymus vero, cum ea quiete meliuscule se habere, & divina etiam ope aliquid virium recepisse videretur, & pueris melius omnino esset factum, ad cœpti itineris labores & incommoda hilaris, animoque erectus reverti jam meditabatur, adeo Christi amore & Crucis siti, quidquid erat asperum, mitigante; sed minime pares animo corporis vires suppetebant.

14 Interim autem amicus ille Hieronymi, Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis negotiorum curator, quid illi in itinere accidisset, quantumque vir Hieronymus esset, ad Ducem abunde detulerat: quibus permotus religiosissimus Princeps, statim qui ægrum Hieronymum Mediolanum commode adveherent, dimiserat, quorum opera in urbem delatus, (nec enim languente jam corpore pedes ulterius progredi valebat) ad humile xenodochium, stipante ejus latera exigua illa puerorum manu, deferri enixe postulavit: cumque lautiozem & honestiorem locum, vel etiam in Aula, & omnia curationi opportunitiora illi sponte offerrent, ac Ducis etiam voluntatem obtenderent, numquam annuit Hieronymus, qui voluntatem

AUGUSTINO TURTIU. RA. D.

Somaschæ obli sum 39. pueris

Litanias cantantibus

febrim corripit

in ruinosa diruta casa verius fuit

venit hoc spiritum abique puerorum consortio

intra Sfortiæ Ducis Mediolanum advehitur

suscepit etiam agrorum

morbos curat tumorem atque vermes remedit

et sanctis precibus

ulcera fœdissima osculatur

juvat vicinos catechismo

et pietate colloquitur

cum magno fructu

AUCT.
AUGU-
STINO
TUARTU-
RA,

domum
eiusquam
elegit

in Duce per
auctum
oblatam
pensionem

non admit-
tit

et sapientiam
obrutam
repudiavit

pluris glori-
amator ob
nihilita-
tem ab O-
ratore in-
dicatum.

voluntariæ paupertatis incommoda cunctis aula deliciis ac splendoribus anteferebat. Exigua igitur perangustaque domo receptus est, quæ Divi Martini sacello juncta, illis pueris colligendis ac servandis usui erat, qui forte a paterna domo vel parentibus vagi ac dispersi, tota urbe aberrantes, vagarentur. Jucundum maxime fuit Hieronymo vile hospitium, utpote suo instituto valde consentaneum; cumque illum Dux imperaret quibuscumque rebus opus erat liberaliter haberi, ille, gratis semper Ducis benignitati per internuncios actis, Evangelicæ paupertatis memor, oblatas commoditates non admittebat.

15 Quare Dux tantæ rerum humanarum despicientiæ, veræque paupertatis Evangelicæ periculum facturus, nobilem aulicum ad Hieronymum allegat, qui sibi a Duce magnopere imperatum referat, ut quæcumque ad suam suorumque vitam tuendam necessaria essent, munifice suppeditaret: ac, ut dictis fidem facta astruerent, crumenam illi multo auro refertam Ducis nomine offert, urgetque, ut velit transmissum hoc munus libenti animo accipere, ac propriis suorumque necessitatibus consulere. Hieronymus quamquam ignoraret, quorsum Principis liberalitas tenderet, tamen a solida paupertatis virtute consilium sibi petens, actis verbis amplissimis, ut tanta Ducis munificentia postulabat,

gratis, eique omnia fausta feliciaque precatus, respondit, se summa illius paupertatis legibus, quam sibi profitendam proposuerat, omnino impediri, ne præsentis pecuniæ subsidio fueretur: e contra instabat nunciis, licere pauperibus, salvis paupertatis legibus, oblata admittere; proinde nihil illum in perfectæ paupertatis jura peccaturum, si Principis liberalitati morem gereret: sed nullis plane rationibus perpelli potuit, ut vel obolum admitteret, testatus se non auro, sed hominum salutem, Evangelicæque paupertati studere: quin Divinæ providentiæ non levem se irrogaturum injuriam, si tantam auri vim collectam apud se reconderet, cum illa sibi, suoque gregi victum passim & ostiatim emendicanti in dies abunde sufficiat: quare sibi magnopere cavendum, ne humani auxilii tam larga liberalitas aliquid de Divinæ opis & providentiæ fiducia detraheret: quocirca patere- tur, orat, ut vel quotidianis laboribus, vel precario victu paullatim collecto, se socioque pro suo veteri instituto aleret. Cumque studiosus adhuc offerret, enixeque obtruderet aulicus Ducis nomine pecuniam, semper tamen idem aut persimile tulit responsum, collaudata scilicet regia Principis munificentia, sedulaque aulici opera commendata. Denique, ut finis sit, in pecunia tam fortiter constanterque repudianda, adeo sanctæ paupertatis tenacem se præbuit Hieronymus, ut superante liberalem Principis beneficentiam aulicæ industriam paupertatis proposito, majori omnino, quam obtruderetur, constantia reiecta pecunia fuerit.

16 Franciscus hoc tam egregio facto mirifice delectatus, etsi opinionem de Hieronymi virtute non vulgarem induerat; certior tam reddi per suum Oratorem voluit, qui tum apud Venetos morabatur de hominis nobilitate & rebus gestis: a quo cum multa, quæ armatus foris & domi togatus Hieronymus gesserat, pari laude & admiratione digna accepisset, ex illo cœpit hominem magis, quam antea, humanissime colere, ejusque instituto vehementer favere, cujus virtutem magna sanctitatis opinione firmatam admirabatur.

CAPUT V.

Pii loci exordia, & varia de Hieronymo Mediolanensium judicia.

17 **E**O autem Hieronymi curæ primum spectabant, ut pueris tum secum adductis, tum urbe tota

Mediolanensi vagis ac dispersis certum poneret domicilium, & corporis animæque periculis suo more subductos, in tuto locaret: quod pium hominis votum ad Ducem delatum, ab eo vehementer probatum est, certumque ex suis navum & industrium hominem negotio præfecit, qui loci institutionem maturaret, efficeretque, ne quid ad eam rem absolvendam desiderari posset. Curatum est Ducis mandatum diligenter, & illæ ipsæ ædes, in quibus supra Hieronymum primo confedissee docuimus, sunt in pauperum usum destinatæ, Hieronymo locum maxime approbante. Cumque ædes illæ ad xenodochii majoris jura pertinerent, Ducis nomine & auctoritate, cum xenodochii curatoribus rite confectis emptionis tabulis, & certa pretii parte per soluta, inter partes conventum est, ut perpetuo pauperum usui cederent ædes, interim Francisco annum censum per solvente, donec integram pretii summam curaret, aliquanto etiam æris ad primam novæ domus suppellectilem attributo, quod Sfortia imperante omnino servatum est. Sed vix altero ab ea pactioe anno, peracerbo & perpetuo Mediolanensibus flebili funere, elato Francisco, haud potuit pacta pecunia per solvi. Quare ad Philippum Secundum Mediolanensium Imperio devoluto, placuit Catholico Regi eandem esse prioribus tabulis vim, e publicisque ærarii Regii pecuniis, annum pensum nondum soluti E pretii, per solvendum iussit: quod pium Regis edictum ad multos annos religiose servatum est, donec Galeatii Moroni Maceratenfis Antistitis hæreditate, ita pii loci necessitatibus subventum est, ut cum ad reliqua nomina, tum ad hoc etiam dissolvendum facultas fuerit.

18 Sed ad Hieronymum redeo, qui optatum jam nactus domicilium, ad pauperes orbosque colligendos sedulo se convertit, quorum tantam brevi intra hospitii septa turbam coegit, ut admirationi voluptionique pariter eorum aspectus esset. Non referam hic amplius institutorum locorum rationem: satis ex hucusque dictis indicata. Eadem Hieronymo curæ, iidem exhauriendi labores, dum domesticam disciplinam constituit, dum pietate & opificio pueros informandos curat, dum illis subsidia precario tota urbe conquirat. Neque etiam multis referam, quam ingenti primorum ordinum gratulatione prodeuntium festis diebus solenni cum supplicatione agmen sit exceptum, & quantis laudibus puerorum pietas & modestia commendata: facilis ex superioribus conjectura, licet hæc omnia Mediolani nescio quid amplius splendoris & publicæ acclamationis habuisse videantur.

19 Verum, ne qua deesset in tanta operis laude, humilitatis & patientiæ materia, probataque virtus magis eniteret, cum aliorum incerta & dubia, tum vulgi iniqua, de se ipso judicia expertus est Emilianus. Siquidem dum tanti Principis nix præsidio, seu multo magis Dei, eo in opere multos labores exudat, & multis est admirationis materia pariter & sermonis, multiplex etiam & frequens de eo, variantibus sententiis, obmurmuratio populi, in tam ampla præsertim, adeoque frequenti civitate, & nondum plane illius intimæ sanctitatis fulgore apud omnes explicato. Quare inter operum initia, contemptui erat multis, qui hominem hypocritis & ignaviæ insimulantes, palam deceptorem, delirum, variisque ad contemptum nominibus appellabant, & probris ac contumeliis incessere non verebantur. Alii, ita divino Numine eorum studia attemperante, melius sentientes, cum aliquid supra humanum de Hieronymi virtute animo conciperent, ejus sanctitatem veneraturi, in manus aut vestium oscula certatim ruebant, vel propriam manum, qua prætereuntis vestes religiose contingissent, osculaturi ori admovebant. Nonnullorum vero judicia erant eventus expectatione suspensa, quando nec in præsentia novum insolensque opus externi hominis approbare vellent, neque palam vitio vertere auderent, quod,

Domicilia
orphanis
imparat,

sumptus
conferentibus
Duce
Sfortia,

dein Philippi
11.
Rege Illi-
span.

E Episcopo
Maceraten-
sibus

pueros in-
stituit,

publico m-
bis applam-
su

a nonnullis
irridetur,

ab illius
Sanctus
honoratur

A quod, approbante Principe & summis Ordinibus, in ipsa curia luce gerebatur. Quare attentis animis observabant, quo tandem ejus gesta evaderent, cujus virtutis splendorem, caligantis mentis acie nondum clare discipere poterant.

laudes eius

20 Sed Hieronymo, ut permolesta erant, quae in ejus venerationem obsequia deferebantur; ita cum inter mendicandum alios obviam haberet, sese disteriis & scommatibus iridentes, vel conviciis & laedoriis palam profcidentes hos ille obturata aure praeteribat, mirifice lacus, quod pretiosiora, quam peteret, ac magis optata dona reciperet, nobilem scilicet ludibrii & contumeliarum stipem: eratque perfamilia, cum ad communem misericordiam colligendam, totus squalore deformis ac macie, crassa tunicula reclusus prodiret, sibilis & conviciis excipi, insequente a tergo velut amentem lasciviente puerorum turba: ita scilicet summus in ore pallor, atrita lacerna, humerisque pendentes manticae, squallens & promissa barba hominem ludibriis & probris facile opportunum apud insanum vulgus reddebant. Diu tulit indignum infimae plebis contemptum Hieronymus, numquam animo vel levissime commotus: adeo Christi caritas, & sui contemptus omnes exorbebat irrisiones, & probra devorabat; donec in vulgus solida virtutis clarior explicanda oblata occasione, quam subiiciam, omnia tandem cessare in commendationem probitatis & virtutis, verso in admirationem contemptu, & contumeliis in laudem recidentibus. Idque hujusmodi fuit.

approbatio

omnis in admirationem

CAPUT VI.

Mediolanensibus morbo laborantibus succurrit: infigni Ducis testimonio ejus caritas commendatur.

Grassantibus Mediolani morbis contagiosis,

21 **E** Bellorum motibus, quibus per aliquot annos tota Mediolanensis provincia nutarat, quasi efuncta semente haerant in Mediolanensium animis mortifera vitiorum omnium germina, quae sedatis deinde tumultibus, pacem & quietem, quasi culturam pacta, in dies manare, latiusque se fundere, ut nulla pietatis facies, nulla caritatis indicia apparerent. Cumque in tartarum ruentibus animis Hieronymus, qua vix exemplo, qua verbo & cohortatione, tempertivam porrigere teram maturaret, nullo vulgus pia hominis officia in pretio habebat; sed, cum ad malorum scelera vindicanda, proborumque exercendam virtutem, cepit morborum gravitas civitatem affligere, frequentesque invadere domos; tum maxime enituit Hieronymi virtus, commendataque passim in vulgus nullo plane discrimine praecellens hominis caritas. Omnibus siquidem in ea morbida, ac fere pestifera anni intemperie, metu trepidis ac percussis, cum admodum rari & infrequentes apparerent, qui laborantium multitudini navarent operam, & tantam agrorum subirent molem; unus Hieronymus, metu omni deposito, cum in nosocomio suo Divi Martini, tum alibi etiam vel sui periculo capitis, praesto erat agrotantibus, quibus omnino sibi subveniendum, aut certe in communi calamitate abiiciendam vitam statuerat. Et sane hic, si quisquam, locus Hieronymi caritatem maxime illustravit. Quos enim graviore morbo conflictari sentiebat, hos saepius invisens, vario placidoque sermone, ad perseverandam animi agritudinem & corporis dolores, hortabatur: multisque de aliorum constantia in cruciatibus & doloribus perseverandis memoriter & jucunde narratis, agritudinis fastidium & morbi acerbissimam lenire curabat. Cumque, morbo grassante, omnia tandem miserorum squalore, & gravissimo ac teterissimo odore, qualis agrotantium in egestate solet esse, completerentur; Hieronymum tamen strenue omnibus

magna caritate servavit aegros,

ad esse, jacentes, si opus esset, erigere, praeparatos cibos suis manibus apponere, omnia denique munera quae in Dominum ab officioso & diligenti famulo praestanda viderentur, studiose ac demisse exequi, magna cum admiratione cernebant universi.

AUGUSTINO TURTORA.

22 Neque vero tam pio labori tamque attenti caritati Divina bonitas defuit; siquidem, cum tota jam civitate insanabilis illa morborum vis adeo graviter per omnium ordinum capita grassaretur, nullis ut hominum consiliis, nulla diligentia, nullis suis precibus mitigati posse videretur, quotidieque multa corpora lurida tahe affecta, vi morbi misere conficerentur & interirent; integer tamen Hieronymus atque intactus semper servatus est: quin etiam (quod fidem pene superat) neque eorum ullus, quos inter agrotantes in suo xenodochio aluit & curavit, sive ex pueris, sive ex ministris, toto eo tempore desideratus est, quod pro miraculo ab omnibus est habitum: idque Hieronymi non quidem diligentiae & industriae, quamquam ea maxima erat, sed sanctitati acceptum retulerunt universi: cum ille sevientem agritudinem non tam medicinis depellere, quam orationibus & magnis poenitentiae asperitatibus laesi Numinis iustissima flagella avertere, iratumque Deum sua familiae propitium facere niteretur.

servatur sanctum omnibus adiutoribus, sibi

23 Quam multa vero, & omnium astimatione majora in rem communem gesserit eo tempore Hieronymus, facile, quae subiiciam, testabuntur. Nam ipse Dux cum Joannis Petri Caraffae opera (e cujus nutu hominem plurimum pendere didicerat) existimaret Hieronymum ad ea pietatis studia Mediolanum destinatum, datis ad Caraffam literis humanissimis per suum Internuncium, apud Rempublicam Venetam tum commorantem, el gratias egit quam maximas, quod hominem Mediolanum allegasset, tam magno totius civitatis bono: quam gratiarum actionem minime sibi debitam ingenue fateatur Caraffa. Placet hic ejus verba adscribere, quibus in Epistola ad Cajetanum Thienavum Neapolim data Venticentis quintodecimo Kalendas Februarii, millesimo quingentesimo trigesimo quarto ita rem explicat. Bergomensis Amilianus noster, permittente Episcopo, reliquit Bergomum, & ducto secum quinque & triginta militum exercitu, Mediolanum petiit, ubi, non dico, quanto cum applausu exceptus sit: hoc tantum dicam, gratias mihi Illustrissimum Ducem Mediolani egisse per suos, qui hic sunt, qui cum literis ad me venerant, quasi ego illuc Amilianum miserim: & certe hic honor mihi sine causa defecit. Ubi Bergomensem vocat, quod ibi aliquanto commoratus, ea, quae supra diximus, gesserit. Exercitu autem illo triginta quinque milium, pueros innuit, quos secum Hieronymus adduxerat. Habes, amice Lector, eodem in loco duo gravissima de Hieronymi virtute testimonia, alterum Francisci Sfortiae Ducis Mediolanensis, alterum Joannis Petri Caraffae non inde multo post in Summum Pontificem electi.

laudatur a Duce Sfortia,

et Johannes Petro Caraffa, dicitur Papa Tanto 4.

24 Quanto autem in pretio eum haberent reliqui civives, & quale iudicium de ejus vitae genere facerent, frequentissimi e nobilioribus declarant, qui ad idem vitae genus sponte sese aggregarunt. Inter quos praecipua pietatis laude commendatur Fredericus Panigarola ex eo ordine, quos Protonotarios Apostolicos vocant, qui, spreto opibus contemptisque honoribus, divino se totum famulatu mancipavit, Hieronymique vestigiis insistentem, in eodem S. Martini loco, vitam omnium virtutum laudem florentem, per multos annos traductam, magna tandem sanctitatis opinione Somasche absolvit. Eadem etiam mens a Domino donata Francisco Bavio, & Hieronymo Novato, alterique Hieronymo Calco, & Ambrosio Schiepatto Mediolanensibus; quibus accessere Augustinus Galus, is, cujus de agricultura monumenta vulgari sermone conscripta leguntur, & Jacobus Alefius, nobiles Braxiensis, tum Bernardus Odescalcus Novocomensis, & alius

adhibet sibi novos factos e nobilitate.

Mediolanensi.

Braxiensis,

AUGUSTINO TURTORA.

Graviss. &c.

alios & Spinulorum familia Januensis, Franciscus item Dertonensis vir eruditione insignis, & Guido Vercellensis. His autem complures alii quotidie & splendore generis & litterarum eruditione nobiles jungebantur, qui spreto humanæ vitæ commodis, & nuncio libertati misero, Christi paupertatis incommoda subire, seque totos Hieronymo informandos committere non dubitabant. Hoc vero certum plane divinæ virtutis indicium apud cordatos habebatur, hominem scilicet externum & pene ignotum, vili abiectoque pauperum servitio adductum, tam multos, eosque e Principibus civitatis sibi adjunctos, a summo opum & familia splendore, ad abiectissima pauperum ministeria deducere.

CAPUT VII.

Ejus Ticini gesta.

Magnis votis exoptatus.

24 Mediolanensem hanc profectionem Papiensem statim haud minus frugifera excepit, quam ille, Mediolani rebus satis bene constitutis, & regimini puerorum idoneis e prima nobilitate viris præpositis, hoc tempore suscepit, quod non amplius viginti milliaribus Mediolano ea civitas distet. Prævenerat autem Hieronymi adventum percelebris ejus nominis & virtutum fama, quæ ob admirabilem in primis rerum omnium contemptum & eximiam in egenos caritatem, summam illi apud eos civis conciliaverat sanctitatis opinionem, ut eum præsentem intueri aliquando cuperent, de cujus virtute tam multus perstreperet sermo. Prima igitur Papiensi solo impressa Hieronymi vestigia, ea civium oculis spectanda obtulere, quæ jam omnium animis prævolans fama obiectisset. Vix civitatem ingredienti obviam adfuerit frequentes, insolito & oculis insueto spectaculo circumfusi, quibus pauperum turba, quæ elato salutari redemptionis nostræ signo, suffragia Sanctorum posceret, hymnosque non sine Ecclesiæ cantu modestè & religiose perfolveret, tantæ erat admirationis & voluptatis, ut nova inusitatai spectaculi specie animum atque oculos non satis explere posse viderentur; sed Hieronymum in primis, stupore prope defixi suspiciebant, & ejus nobilitatem & virtutem animo revolventes, admirabantur universi, qui tam gravi ætate, tam vili in veste, tanta cum animi demissione & religione, supplicationem comitaretur, cujus gravis ille ardensque & permodestus oculorum circumjactus, & nobilis species licet squalore obsita, obsoletaque ipsa vestimenta pietatem afflare, & redolere sanctitatem videbantur.

Ticini exoptatus.

moribus suis edidit.

hospitia nobilium non admittit.

diverit in nosocomia.

agris edidit locum.

in publico foro degit.

25 Itaque certatim nobilioresque quique ei proprias edes deferbant, hospitioque invitabant, rati nimirum satis eum felicem, magnoque auctum honore, cui primo contigisset Dei servum recto excipere. Sed ille suæ paupertatis & humilitatis tenacissimus, omnibus permodeste gratis actis, pervicit tandem, ut ad nosocomium duceretur, quod adeo libenti animo curavere, qui publico valerudinario (cui a Misericordia nomen est) præerant, ut complures jam ibi receptos missos facerent, quo Hieronymo cum suis commodior locus esset: forte enim sperante multitudine, non omnes admittēbant eo tempore valerudinarii spatia; sed hoc nulla ratione tulit Hieronymus, enixe obtestatus, se omnino alio in quemvis publicum patentemque locum secessurum, si vel tantulum incommodi primis hospitibus suis afferret adventus. Quare per aliquot dies ad sanum SS. Gervasii & Protasii sub communi porticu fuit. Tantam animi demissionem, & in proximis caritatem abunde compensavit Divina benignitas: siquidem visum est xenodochii curatoribus locum Hieronymo destinare, quo solus cum suis secedere, libereque illis præesse posset.

26 Domuncula erat prope sacellum Spiritui sancto D sacrum, cui loco a columba Spiritus sancti Symbolo, quæ pro foribus expressa cernebatur, Columbinæ nomen fecerat civitas, eaque illi etiam hodie solenne Columbinam appellari. Ut eo divertat Hieronymus permisum, sed non sine magna Numinis providentiâ, quod brevi eventus ipse indicavit. Ibi solita cœpit obire in pauperes & reliquos omnes caritatis munera, sed præcipue cum primoribus civitatis, de novo orborum domicilio instituendo, magno animi conatu agere est aggressus: nec fuit difficile rem ex animi sententia perficere, quippe libenti sime annuerent universi, quorum intererat, eumdemque ipsum locum, quo cum suis secesserat, ad eam rem perficiendam illi perpetuo concesserunt. Quo felici eventu Hieronymus mirifice lætus, nihil cunctatus, statim orbos derelictos sibi aggregare, domesticam disciplinam componere, pietatis opificiique institutione eos sedulo exercere, tum ea, quæ ad domesticam suppellectilem cibumque pauperibus parandum facerent, naviter procurare. Prodiat ille quotidie onustus manticis ad rogitandam passim stipem, & vitæ subsidia conquirenda, pauperibus domicilio inclusis, sæpiusque fora obibat cum sporta obsonatum, dum illi domi confidentes, artificum opera ad mechanicas exercentur, summa Christianæ fidei capita & sacras preces ediscunt, quas postea, intructo agmine, festis diebus tota civitate usitato more decantant. Magni animorum motus in urbe facti, magna ad pietatem commotio & ardor ex novi operis inspectione: cujus institutum larga postea Papiensium benigntate auctum (ut est ea civitas cum aliis rebus permultis, tum maxime Christiana pietate nobilis) adhuc etiam magno pauperum civium commodo viger. Ita cum Hieronymi humilitate & abiectioe Divina bonitate & liberalitate decertante factum est, ut, qui sibi publica fora ad hospitium paullo ante elegerat, ne pauperibus in valerudinario incommodo esset, statim perpetuum & sibi & pauperibus inveniret domicilium.

accipit domunculam.

erigit orphanorum domicilium.

Sanctis moribus insit.

27 Sed, dum solita sua disciplina domesticos e virtute fingit, & ad normam Christianæ pietatis totos instituit, ad externorum etiam utilitates & salutaria commoda paribus sese studiis explicat: & quæ sibi a doctrina & ingenio ad proximorum salutem procurandam adiumenta deesse sentit, ea vitæ exemplis, ut antea diximus, compensare nititur: quibus ardentius humana pectora incendi, acriusque cieri, quam discretissima oratione usu ipso didicerat. Et certe quam ex animi voto & ingenti civium fructu Hieronymi labores acciderint, docet par nobilissimorum sociorum, quos tamquam illustria victoriæ tropæa gloriosus revexit: de quibus, antequam progrediamur, nonnulla hic obiter dicenda.

saluti exoptatus.

locos acquirit.

Annum Christi 1534. ætatis ejus 53. adscriptis margini aufer.

CAPUT VIII.

De Angelo Marco Gambarana.

28 Angelus Marcus & Vincenſius e Comitibus uterque Montis Segalii, & perilluſtri atque vetuſta apud Papienſes Gambarana gente, non opibus modo & nobilitate, ſed animi etiam moderatione & civili prudentia inter ſuos facile principes, duobus florentiſſima totius civitatis lumina omnium ſententia ceſſebantur. Hi sæpius Hieronymum veræ pietatis ſenſu intuiti, illius exemplis & cohortationibus incenſi, & deguſtata nonnihil interius virtutis dulcedine, non modo novos plane animos ſe induere, novas ad pietatem impetus experiri ſentiebant; ſed etiam, ut illi ſe totos penitus dederent, crebris ſtimulis incitabantur. Verum, ſæculi voluptate ſuaviter animo & ſenſibus blandiente,

Nobiles a gente Gambarana.

visis ejus virratibus.

A diente, adhuc distrahebantur, & honorum opumque fulgore mentis aciem perstringente, incerto fluctuabant animi consilio; neque satis vitæ suæ rationes explicare, neque, quid sequendum, videre poterant. Sed, cum singularis illi in hominum animis perite tractandis & versandis Hieronymi suavitas & vis salutaria per colloquia sæpius accessisset, tandem ejus instituti humilitatem multo potiorem honorum titulis duxere, & humana gloria præ cœlestis desiderio abjecta, ad paupertatem & Crucem tamquam ad portum salutis confugere omnino decreverunt. Itaque ab Hieronymo in pauperum Jesu Christi disciplinam sunt admissi: multo certe nobiliores & illustriores, hoc edito inter suos cives Christianæ humilitatis & abjectionis exemplo, quam antea genere aut opibus. Multorum corda pupugit ad pietatem, rarum & insolens exemplum. Tam illustria vero Christianæ pietatis exordia, majora semper sunt subsecuta in utroque incrementa, quorum aliqua seorsim hic breviter recensenda.

Or colla-
guis ac-
cessi,

ejus infl-
entum am-
plianur.

Angelus
Marcus,

illi ab epi-
stolis etiam,

B

eo mortuo
nutantes
confirmat,

privilegia
Congrega-
tionis im-
petrat

C

Paulo III.

anno 1540.

Pio IV.
anno 1563.
confirmata.

29 Ac, ut primum de Angelo Marco dicamus, Hic præ ceteris videtur fuisse Hieronymo carus, consiliorum videlicet particeps, & peregrinationum comes; ab epistolis etiam, nam adhuc nonnullæ apud nos asservantur literæ Angeli Marci caractere exarata, & Hieronymi manu proprii nominis chirographo subsignata. Quo loco mihi venit in mentem cogitare plurimi semper inter ceteros Angelum Marcum ab Hieronymo fieri consuevisse, quod supernæ lucis beneficio doctus præfagiret animo, quam generosum Ducem nascenti suæ Congregationi pararet Dominus, cujus aliquando virtute sustineri, imperio regi, studio & opera ad instituti perennitatem stabiliri, denique Religionis etiam nomine decorari deberet. Et certe hic unus a Domino delectus maxime videtur ad ea pietatis opera absolvenda & perficienda, quæ Hieronymus præpropere morte abiens, inchoata reliquerat. Primum enim sub obitum Hieronymi cum animo nutarent permulti, & ab instituto resiliere meditantur, Angeli Marci opera & auctoritate sunt in bene cæptis confirmati.

30 Deinde, cum multa in operum progressionem socii experirent adversa, oppugnatoreque non desissent, qui auctoritate & potentia plurimum negotii & molestiæ in vinea Domini strenue desudantibus exhiberent, in eam sententiam itum est ab omnibus, Angelo Marco referente, ut curarent Pontificia auctoritate Congregationem muniri, liceretque illi per Sedem Apostolicam sua obire munera, frustra contranite oppugnantorum audacia. Ad eam rem allegatus est Romam idem Angelus Marcus: neque potuit majore studio, quam is fecit, communis causa suscipi; siquidem ita sedulo & prudenter rem cum Summo Pontifice transigit, qui tum erat e Farnesia gente Paulus Tertius, ut datis litteris Apostolicis anno præteriti seculi quadagesimo, pridie nonas Junii, plurima in Congregationem contulerit ornamenta. Litterarum diploma adhuc apud nos in tabulario asservatur; earum vero exemplum primum occurrit in Religionis Bullario, non ita pridem nostrorum Superiorum jussu typis excuso. Ejusdem generis etiam litteræ sunt postea a Pio Quarto anno sexagesimo tertio, sexto Kalendas Junii impetrata, sed prioribus gratis & privilegiis longe ampliores.

31 Verum his rebus minime contentus Angelus Marcus, qui toto pectore confirmandæ Congregationis negotium suscepisset, cœpit tandem de eadem per Summum Pontificem in Religiosorum Ordinum album referenda, & in consequentes propaganda posteritates, certisque vincienda legibus, serio & studiose agere. Non tam suo ipsius consilio permotus, quam defuncti Hieronymi, cujus ille sensum & mentem cognitam habebat: sed in hoc magis opportunum tempus dissimulandum, & protrahendum negotium judicaverat. Igitur

Februarii Tom. II.

in deliberationem re cum aliis Patribus sæpius vocata, ne in tam gravi consultatione proprio fallerentur sensu, rem totam cum Domino transigere, & per orationes ac sacrificia aliasque corporis afflictationes Divinam voluntatem explorare statuerunt. Quare per multos dies orationibus & sacrificiis insistere universi, quibus vota, jejunia, acerbæque alia corporum supplicia non pauca addidere: per externos etiam pios & religiosos Sacerdotes plura sacra in eandem rem sunt curata: tum satis diu & spiritualium exercitiorum usu, & perseverantis inedia rigore, cœlesti Numine propiciato, tandem de re proposita communi voto deliberant; ut quando, Hieronymo nimis mature erepto, & nondum Religionis ordine canonice instituto, Congregatio angustis paucorum hominum vitæ spatii terminata, facile interitura videretur, quod scilicet permulti & litterarum studiis, & moribus probe exculti, nulloque obligationis vinculo in Congregatione adstricti, vel aliis Religionum ordinibus passim nomina darent, vel ad pingua in sæculo sacerdotia, aliasque dignitates dilaberentur, hoc etiam postremum, ad egregia Hieronymi cœpta absolvenda, procurarent, ut Apostolica auctoritate inter sacros Religionum Ordines Somaſchenſis Congregatio referretur: quo perpetui ad posteritatem laborum & operum fructus manerent, & iterum Domino benedicente, copiosius in Ecclesiæ gloria ad Dei gloriam & animarum salutem matureſcerent. Negotii feliciter perficiendi spem maxime faciebat, quod Romæ cum Sanctissimo Pontifice Pio Quinto tractanda res erat, Patrum Congregationis olim perstudioso, necnon Hieronymi memoriz impense addicto, quocum egerat sæpius. Igitur e Patribus cura gerendæ rei demandata est Aloysio Boldonio Papiensi homini divinis humanisque litteris exculto, & tunc in florentissimo Ticinensi gymnasio græcas litteras profitenti; qui Romam profectus, adeo felici eventu brevi negotio quingentesimo sexagesimo octavo, octavo Idus Decembris, ipso S. Nicolai natali die, publico diplomate dato, universa approbatæ Religionis jura Somaſchenſi Congregationi benigne contulerit, addito infuſper honorifico tum Hieronymi, tum Patrum Elogio.

32 Sanctæ Sedis Apostolicæ, confirmatione impetrata, sequens annus sexagesimus nonus Divina benignitate plane felix & faustus natalis illuxit Religionis, emissis scilicet a sex e primis illis Patribus solenni ritu professionis votis tertio Kalendas Maii, S. Petro Martyri, & Catharinæ Senensis sacro die, Mediolani, in ipso Divi Martini Sacello; Derthonensi Antistite Casare Gamba, nobili Brixienti Comite, atque Senatore Regio Ducatus Mediolani ipsa vota, ex Apostolicarum litterarum præscripto, recipiente. His actis a Patribus illis de Generali eligendo statim itum in vota, communiq; suffragiorum assensu, Angelus Marcus primus Religionis Præpositus Generalis est renunciatus, nemine, præter ipsum, dissentiente, integroque triennio Religionem administravit. Nam ultra ne liceret eam supremam dignitatem prorogare, diplomate Pontificio cautum erat. Hujus tum præclare gesta in eo magistratu, tum illustria virtutum exempla toto consequenti vitæ cursu edita, cum ad historiam Religionis pertineant, ea universa ad illius scriptorem integra reiicio; hic solum felicem ejus mortem ad totius vitæ specimen breviter attingam.

33 Solenne erat Angelo Marco quotidie e codice horario statim diei psalmodiam in genua provolutum reddere, diutius rerum cœlestium commentationi vacare, tum rem sacram peragere, in quo ministerio adeo intimo pietatis sensu afficiebatur, ut inter orationum, & sacrificiorum vota nihil æque a Domino suppliciter & enixe contenderet, quam ut supremo etiam vitæ die liceret sibi immaculatam hostiam illam immolare.

Y

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTLU.
RA.
D

Præmissa
presibus,

Pauli q. s.
sumptis,

post seriam
delibera-
tionem

E

Congrega-
tionis ea

Ordinibus
religiosis
annun-
ciata a Pio
V.
anno 1568.

Or e missa
anno 1569:
professione

F

eligunt
I. Gene-
ralis

additis
orationi,

AUCT. AUGUSTINO TURTURA.

molare. Vel supra vota facis est hominis pietati a Divina bonitate factum; orandi enim & sacra rei agenda percupido, vel ipsa jam adventante morte, licuit & sancto sacrificio & orationi vacare. Nam, urgente vi morbi, jam morti vicino ita Divina virtute aucta sunt vires, ut ipso die, quo extinctus est, & commode lecto surgere, & inusitata animi pietate & uberrimo lectu sacrum peragere potuerit; ut in factus ille sacrificantis ardor & pietatis sensus non obscura praesagatio, si animadvertetur, imminenti obitu esse posset. Post obita rite divina, viribus iterum destitutus, lecto deiecit: cumque Angelus Cerrus tum Mediolani & mendendi peritia & genere admodum nobilis agrum invisisset, & venarum pulsu explorato, morbi gravitatem deprehendisset, iussit aegrotanti perpetuo adesse vigiles, qui in omnem eventum parati, agrum diem noctemque custodirent. Proxima sequenti luce sacer instabat dies: itaque vesperi de more ut familiae contenti aures daret, confedit; quippe ita domesticis omnibus paterna illa sua caritate & mansuetudine carus erat, ut ei multo libentius, quamquam Superiori domus, cordis arcana detegerent, & intimas conscientiae latebras animorumque maculas confessione aperirent, quam Sacerdotibus ad id assignatis. Cum autem numerosae familiae Confessionibus excipiendis, nimis defatigari videretur. erant, qui precarentur, ut in sequens matutinum tempus reliquos reliqueret, quibus ille in haec verba, hilari vultu & praesenti animo, respondit: Nunc accedite, filii, mane enim haud licebit. Quam vocem praedictionis vim habuisse non multo post innovuit, cum denunciationi respondit eventus, licet tunc minime animadversa, cum nullus supremum casum tam proxime impendentem suspicaretur.

A agrum alicuius die vultu celebrat sacrum,

audis confessionum suorum,

de nocte ad templum abiit,

in oratorio moritur.

B

34 Sed alia jam nocte, iis etiam, qui custodiae gratia aderant, quieti traditis, sensim, ne cuiusquam somnum interturbaret, lecto confurgens, vesteque indutus ad ecclesiam, qua vix a Patris cubiculo aberat, discessit, ibi scilicet vitae spiritum redditurus, ubi sanctae professionis & religionis spiritum antea hauserat; sed, cum fores clavibus obferatas offendisset, vehementer indoluit ingemuitque, & ad proximum oratorium divertit, ubi nixus genibus, ad momentum illud aeternitatis arbitrum oratione se comparat, advenienti; Domino paratus occurrere studet; & aliquamdiu supplicando ducta mora, manu scabellum, cui inharebat, gravi ictu quatens, quasi migrationis dato signo, irrevocabilem illam supremam rei clausulam, ut erat in genua prostratus, & in precibus effusus (egregis lae sua salutaris indicis) consummavit. Eo ictu a somno excitati excubitores, ubi Patrem lecto & cubiculo exisse compertiunt, accurrunt ad proximum oratorium, unde strepitus insonuerat, ibique genibus & scabbello innixum, jamque extinctum deprehendunt. Tam repentino inopinati casus eventum consternatos vox & sensus, penique spiritus defecit; sed novum pietatis sensum & admirationis voces addidit ipsum mortis genus, quo Pater extinctus est. Ut enim decebat vere religiosum virum & familiae praesidem, aliis somno deditis, ipse orans animam egit. Ea res postera luce a Scipione Albano, qui primus rem litteris consignavit, funerique interfuit, imo praesuit & duxit; ad S. Carolum delata, cui Pater aequae notus ac carus erat, etiam tanti viri amissione admodum indoluit, mirifice tamen tam pio mortis genere, defuncto gratulari visus est. Quam migrationem admirabiliorem apud me reddunt duo illa; alterum, quod eam praesens ac praedixit; alterum, quod eam precibus impetratam non levis conjectura confirmet. Hic ipse Angelus Hieronymi vitam egregio volumine conscripisse fertur, quod opus si ad nos pervenisset, vel me hoc scriptiois onere levasset, vel certe multo plura & maiora ad scribendum attulisset.

CAPUT IX.

De Vincentio Gambarana.

35 Vincentius ab Hieronymi obitu, reliquam feretatem omnem Bergomi orphanorum, puellarumque regimini praepositus exegit, tanta vitae innocentia & Christianae pietatis laude florens: ut eum Bergomenses tamquam virum sanctum omnino suspicerent, multaque ab eo passim extra vires modumque naturae agris corporibus adiumenta afferri narraret, quae haud dubiam hominis sanctitatem testarentur, quale fuit illud, quod subjiciam. In S. Alexandri aede quemdam intuitus altero tantum genu inflexo, sacro interesse, ratus id communis irreverentiae vitio fieri, hominem modeste admonuit, ut in tanti sacrificii honorem alterum etiam inflecteret, multum dedecere Christianum, ita rei sacrae adesse: ille rejecto pallio, genuque detecto, ostendit id non vitio, sed infirmitate fieri, adeo morbi vi offenso nervo, ut frustra illud inflectere conaretur. Pater, hominis aegritudinem miseratus, magna fide plenus, Deo interiore animi affectu agrum commendat, manumque in formam Crucis ducta, infirmam partem obsignat, & inter signandum blande subiicit: Atqui ne vereare, frater, cum sacro adhaes sacrificio, omnino deponere & hoc genu, etiam inflexum; id enim utique Deo libitum. Cumque ille experiri veller, num succederet, plane sensit morbum omnem abcessisse, recteque postea semper eo genu convuluit. Vincentius vero domum reversus, totius familiae preces, ad gratias Domino referendas, auxilio sibi deposcit: quod scilicet piorum pauperum orationibus (ut ille aiebat) debili Dominus reddidisset sanitatem: ita videlicet auctore & magistro Hieronymo, omnem praecari operis laudem in alio referre didicerat.

Placuit Gambarana lazar Sancti habetur,

gen mole affectum,

signo Crucis manus inflecti possit sub statum;

36 Multa praeterea passim tum agris, tum sanis, & animi & corporis subsidia praestitit, quibus indies de eius sanctitate concepta opinio mirifice augebatur, donec tandem, quam apud omnes constans & singularis floruerit, obitus ipse indicavit, cujus per urbem vix evulgata fama, ingentem excivit civium multitudinem, qui ad ejus pedes vel manus osculabundi, magna cum religione & lacrymis, dulciq; sensu pietatis, sese abiciebant, permulti ad manus, aut vestium contactus rosaria & coronas proferbant. Sed & ipsum funus, quaeq; funeris apparatus sunt subsecuta, clarius, quam egregia sanctitatis opinione decesserit, confirmantur. Nam pauperissimi Sacerdotis funebri pompa tam soleenni apparatu est instructa, ut Clerus tum regularis tum secularis, ne a domesticis quidem requisitus, adhaerit frequentissimus cum facibus, cereisque ardentibus, ad ejus cohonestandas exequias: feretrum eleganter exornatum subvectabant certatim nobilium colla, maxima funeralium ac luminum copia prosequente; nihil enim ad pompae speciem, quam maxime fieri posset, augendam, piorum civium caritas, & in Patrem amor desiderari voluit. Procedente vero funere, peracerba omnium exaudiebatur querela, ingens maeror, uberrimus fletus. Cum autem domi nullus esset sepulturae locus, quando privatum sacellum domesticis tantum sacrificiis & familiae commodo inferviret, in aedem Divi Dominici Fratrum Predicatorum, cadaver est illatum (erat enim Vincentius ejus cenobii Patribus unice carus) absolutisque de more Ecclesiae supplicationibus non sine cantu musicoque concentu, peculiari in loculo conditum est, quo a ceteris discretum, ad posterorum venerationem facilius fervaretur, tam densa interim multitudine & frequenti populo ad oscula & contactum manus aut vestium tum maxime convolante, vix ut humando corpori amplissimo in templo locum daretur. Placuit Magistro Fratri Pauli in

mortu et magna sanctitatis fama,

F

solemni pompa Cleri papaeq; sepelitur, in aede S. Domitiani,

AUCT. AUGUSTINO TURTIL. RA. D

A lo in eodem cœnobio tum Lectori, Patris sepulchrum hoc simplici pioque epigrammate exornare; cuius postea exemplum nuper Bergomi inter antiquiora pii loci Divi Martini scripturarum monumenta nactus, hic iisdem omnino verbis subiicere visum est. Sic autem habet:

epitaphio bergomati

37 Vincentius ex Comitibus Gambaranis Papiensis, Sacerdos, cum in hujus seculi bonis magnus esset, Christi Jesu pauperiem secutus, in humili societate Patrum Somaschæ, orphanorum ministerio se totum dedit; ubi qualibet virtute Christiana excellens, ceu fulgentissimum sidus, e mundo sublatus, pios quosque mœtissimos dereliquit. Dormivit vir optimus Bergomi in Domino, quinto Cal. Julii 1561.

Aliquot viri nobiles, & Religiosi orphanorum tutores propriis sumptibus, tumulo erecto, nobile quoque funus peregerunt.

reliquia aservantur

38 Sed & hoc non omittendum, enixe complures curasse, ut e paupere suppellectile, quæ pio viro usui fuerat, sibi quidpiam impetrarent, tamquam sacrum pignus aservandum: sed admodum paucis e reclusa mos geri potuit. Vidimus non multis abhinc annis Bergomi apud Franciscum Pefantium pium senem Vincentii cyatum, quo ad potum utebatur, theca coriacea inclusum, religiose adhuc custodiri, qui etiam se Vincentii precibus multis in rebus passim adjuvari testatur. Cum vero multis post ejus obitum mensibus Divi Dominici templum demoliri necesse fuerit, quo civitas ad securiorem arcis formam accommodaretur, alioque deferrentur mortuorum cadavera. Vincentii corpus integrum repertum est, cœlestem ex urna inhalans odoris suavitatem. Cumque S. Dominici moniales Patrem ad se deferri enixe curarent cum aliis ejusdem ordinis Fratribus, obstitere S. Alexandri Sacerdotes; qui locum intra parœciæ fines asserentes, ecclesiam parochialem suo jure, eoque pignore minime spoliandam contendebant: & post aliquam juris disceptationem S. Alexandri ecclesiæ corpus est ab Episcopo adjudicatum: eaque occasione refreicata quasi Patris memoria, excitata iterum est ad funus & pietatem magna civium multitudo, & non sine pompa ad S. Alexandri conditum: donec tandem Patrum opera & studio recuperatum pignus Somascham est delatum, & Magistro suo Hieronymo aspositum.

corpore aservitur in sepulchro

expetitur a pluribus

transferuntur ad S. Alexandri sepulchrum

inde Somascham

CAPUT X.

Lectis novis comitibus, Somascham redit.

39 Sed ad Hieronymum redeamus, qui anno jam vertente, cum solennioris conventus tempus appeteret, Angelo Marco & Vincentio comitibus Papiæ discessit: abeuntem multorum desideria & lacrymæ sunt prosecutæ. Mediolani paucis diebus commoratus, aliique focis vocatis, pio ac nobili comitatu auctus, Somascham contendit. Mediolano autem discedens, Meratum (oppidum est Brigantii montis) recta hospitii gratia divertebat, ubi cum illum multi hospitio sibi conjungere expeterent, vincebat tamen competitorum omnes benevolentia studiis & caritatis ardore Franciscus Albanus, qui Christianæ hospitalitatis partes adeo explebat abunde, ut ad eum properans Hieronymus, comitibus dicere soleret: Ad Abrahamum nostrum divertamus, quando nihil illi carius accidere potest, nosque adeo hilari vultu & liberali opera excipit. Quæ postea Francisci in Hieronymum ejusque disciplinæ alumnos Christiana caritas, ad posteros etiam Albanæ familiæ transmissa est. Ut enim ceteros taceam, ejusdem Francisci nepotem, suarum laudum præconem habuit Hieronymus Scipionem Albanum, qui ex nobili illorum ordine, quos Protonotarios Apostolicos appellamus, sacræ Theologiæ laurea donatus, Februarii Tom. II.

Hieronymus Papiæ abeuntem

inde Meratum

exceptum a Franc. Albano

patro Scipionis magis scriptoris

& Scalensis Ecclesiæ Mediolani Canonicus, piam Hieronymi memoriam veneratus, ætate jam gravi, ejus vitam brevi, sed admodum gravi commentario est prosecutus, quem viginti abhinc annis Mediolani excusum evulgavit.

40 Somascham reversus Hieronymus mirifice universos exhilaravit, ingenti ipse vicissim gaudio perfusus. Cumque per id tempus eo etiam reliqui primæ auctoritatis Patres convenissent, fufis de more ad Deum precibus, habitaque ab Hieronymo in publico conventu, suo illo dicendi ardore, exhortatione, in communem deliberationem sunt vocata, quæ ad publicam rem facerent. Sed quid præcipue eo anno constitutum, ne divinare quidem nobis licet: adeo consulam & mutilam harum rerum seriem vetusta autographa nobis tradunt. Libet tamen hic ad ipsam Somaschensem domum, Hieronymique familiarum iterum oculos convertere, quam numero juxta & virtute in dies augeri curabat: unde currentes per se novos alumnos, Angelum Marcum præsertim & Vincentium, acrius ad Christi vestigia incitabat, urgebatque ad majora, ostentato sæpe veteranis ad solatium pariter & incitamentum eximio novorum militum ardore, & proficiendi studio. Aderant tunc Somaschæ, in numerosa valde familia permulti, non minus eruditionis laude quam generis nobilitate præstantes, sed multo certe, quam terrena gloria, Christianæ humilitatis luce magis conspicui, & virtutum splendore suspiciendi. Quam gratum Superis hominibusque jucundum spectaculum & admiratione plenum fuisse dicemus, in corruptissimis illius ævi temporibus, Patricium Venetum intueri vitæ sanctitate excellentem, rudi tritoque vestitu ac prope rusticano indutum, frequenti cum illustrium virorum comitatu, non modo Divinæ legis imperata toto pectore capessere, sed ardua etiam præcæ pietatis studia colere, dura paupertatis incommoda perferre, Crucis Christi probra majore animi ardore prosequi, quam reliqui mortalium perditissimi fluxas voluptates confectentur?

Somascha conventum publicum habet

juuonum animos ac studio

E

præli in virtutum exercitiis

subditos regit in summa statum celeritate

F

quidam comites

diligenter

virtutum exercitiis summo studio

elemosinas pauperibus distribuit

suos ad varia loca mittit

41 In eadem vero familia cum diversâ cernerentur ingenia, gradus, ætates, animi dotes, ac nationes; aliorum enim florentem juventutem egregia naturæ dona commendabant; multorum constans ætas exquisitis litteris, & laurea etiam Doctoratus ornabatur; aliorum sine litteris sola vitæ probitas erat in pretio; nonnullorum cana & fere extrema vitæ pars eximia prudentia erat verenda; Sacerdotio permulti erant insigniti, alii non item; tamen cum essent ex tanta varietate permixti, summa tranquillitate concordissime vivebant, & pacatissime regebantur. Quid hic vero operum exercitia & illorum labores exequar? quos satis constat adeo in quotidianis fere agriculturæ operibus pauperum causa defudare solitos, ut ipsos plane agricolas laborum assiduitate vincerent ac superarent? Verbis autem non satis assequi possem in tanta operum contentione quotidianos novæ familiæ, cum in omni varietate virtutum, tum in caritate erga Deum & proximos, tum in sui despectione & abjectione progressus: siquidem, Hieronymo præsentem & urgente, fervebant adeo in dies apud eos virtutum omnium studia, ut in illorum victu & moribus expressa quædam Apostolicæ religionis facies emicare videretur.

42 Cum vero multa interdum elemosinæ gratia offerrentur, admodum pauca admittebat Hieronymus, cetera pauperibus abunde dispertiens: sive quod abundare, sive quod suis ad meritum & pietatem emendicandi laborem, ultro delatis elemosynis, præripi nollet: atqui extremæ plerumque elemosynarum paucitati, cibariumque omnium penuriz & caritati, par etiam erat in Dei fervis patientiæ vis, patiendi ardor, & pœnitentiæ cupiditas. Censebantur tunc in ea domo capita supra sexaginta, indeque vel

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTU-
RA.

ad ordiēda nova loca, vel ad cœpta adjuvanda, multiplicemque messis varietatem, pro re nata ab Hieronymo mittebantur: e sanctæ contemplationis sinu ac solitudinis tranquillitate in apertum actionis campum, ac proximorum animæ & corporis commoda procuranda, exire jubebantur.

C A P U T X I.

Novo domicilio in arce Somaschensi constituto, ardentius pietatis studia colit.

CUm vero apud multos propagaretur quotidie magis salutaris disciplinæ nomen & fructus, & opinio famaque probitatis plurimis parta documentis, semper novis augetur virtutum experimentis; complures Somascham ad id pietatis spectaculum, & Christianæ probitatis officinam oculis contuendam & usu ipso degustandam, non modo itineris intervallo convolabant: alii etiam mirifica virtutum fragrantia illecti, ad hos confluentes, se suaque omnia in eandem vitæ societatem conferebant; ut Hieronymus ad novi domicilii molitionem animum adicere fuerit coactus: sive quod domesticorum numerum cum dies ipsa progrediens duplicasset, multis jam capitibus aucta familia ampliores postulat ades; sive quod, affluenti multorum concursu, nimium frequentari habitationem cerneret. Ut enim Christiana pietate admittebar eos juvabatque, quoad posset, qui vel ad impertranda apud Deum suffragia accederent, vel ut de rebus divinis illos consulere, aut Patrum monitis & suavi alloquio aliquod ægrotanti animo levamentum quærent; ita per molestem illi erat creber admodum & nimium frequens aliorum accessus, qui vel gravi & pia Patrum consuetudine illecti, ad fallendum tempus læpius ades frequentabant, vel quadam, uti dixi, sanctitatis fama permoti, oculos & animum presenti spectaculo tantum pascere cupiebant: quorum accessum idcirco non admodum probabat, quod singulis pene horis adeo amicam interturbarent sibi & ceteris quietem orationis, vel consueta in alios caritatis officia impedirent. Adde, quod solida humilitatis Magister, etiam non mediocrem de Patrum probitate & integritate famam, longe lateque diffusam, ad unius Dei laudem referret: sibi tamen aut aliis vanitatis periculum creari exteriorum concursu nolebat, quorum aspectus blande admitteretur, & laudantium voces aliquo cum inanis gloriæ periculo exciperentur.

C44 Quare abruptenda abiciendaque omnia dicebat, quorum in voluptate & consuetudine aliquid ad perfectæ vitæ rationem impedimenti residere, vel periculi timeretur. Per speciem igitur laxandi ades, utriusque incommodo statuit occurrere, & novum domicilium alibi curare, bonamque familia partem eo transferre: qua de re sollicitus, oculum primo proximæ arci Somaschæ, totique valli imminenti adjecit. Abest hæc Somascha ad milliare, vel eo amplius, quod totum alto difficilique accessu consumitur, ingenio loci atque natura adeo munita, ut non facta, sed plane nata arx videatur, quæ inexpugnabilis cujusque numeros expleat. Valli enim Adduæque imminentes partes altissima præcipitia tuerentur, alia latera invia montium juga muniunt: inde vero millibus & tormentorum globis petitiones commodissimæ, sive in Adduam, sive in subjectos pagos & villas: sed tunc omni ædificiorum mole diruta, & æquata solo, omnibus pervia apertaque jacebat. Inter ruinas exigui facelli vestigia Divo Ambrosio dicati visebantur. Opportunus suæ illorumque stationi visus est locus, quod in summo aqua planities late patens, veterisque ædificii signa novis ædibus extruendis sese offerrent. Saxeæ igitur in arce cellulis e vi-

li rudique materia utcumque dispositis, & facello in D primis Divo Ambrosio veteri Patrono instaurato, brevi rude & impolitum opus, magnis sane Hieronymi & aliorum laboribus, stetit: quando non fabri operæve frequentes accersitæ, non pecunia in sumptus erogata, sed opus ipsi per se magna ex parte struere, materiam e silvis suis manibus cadere, humeris convehere, saxa & cœmenta comportare, & qua poterant arte, singula componere, uno Hieronymo fabrilem, lignariam, cœmentariam, & quamcunque usum coegisset, artem non inepte exercente. Sed cum ceteræ fere opportunitates ad pauperum commodum suppeterent, una aqua portabilis copia desiderabatur, ad quam suppeditandam, jubet Hieronymus cisternam sub ipsum facelli locum altæ admodum profunditatis justæque latitudinis ad aquilegium in saxo excavari. Difficile vero omnino apparebat pluviali aqua dumtaxat, e tam angustis ædibus collecta, aut excisæ concavitati, aut degentium necessitati satisfacere. Sed eventu plane admiratione digno, aliunde Divina providentia indigentia occurrit abunde: siquidem in ipsam cisternam subita pellucidæ aquæ vis & ad potum apprime gratæ, non quidem pluvio cœlo collectæ, sed occultis terræ venis derivatæ, influxit indeficienti ad hanc usque diem copia.

C45 Spectabatur jam ædificium rudi vilique schemate absolutum, sed cœlestium virtutum splendore illustre. Eo igitur recepti una cum Hieronymo e Patribus permulti, sanctæ pietatis studia maxime auxere; Sacerdoti quotidie eo in facello sacris operanti summa cum pietate aderant, longiores ardentioresque in preces sese dabant, tum psalmodiæ & rerum spiritualium inter se collationi sua spatia tribuebant, magna in primis victus austeritate usi: ad corporis enim refectionem, statis horis imbricis sonitu advocati, villi ægrestique ciborum genere famem, frigida fere sitim mitigabant, enitente in primis aspera Hieronymi abstinentia, qui præter panem & aquam nihil ferme consueverat ad quotidianum victum adhibere. Quod tam difficile jejunium ac pene incredibilem abstinentiam vix aliquando postea remisit: certe aqua potum numquam omisit, licet magnam initio difficultatem, magno cum naturæ fastidio se expertum fateretur, ut hujusmodi potioni dumtaxat delicatum assuesceret stomachum: sed Divina gratia bene juvante, constante ille voluntate assiduoque usu omnem pervicit oblectantis naturæ vim, postremisque vitæ annis frigidam solum ad potum usurpavit.

C46 Quoniam vero divinæ humanæque caritatis studia perpetuo se invicem excipientium officiorum cursu ita temperare consueverat, ut neque divinum studium ipsum redderet proximorum & pauperum præsertim negligentem; neque horum cura a perpetuo cum Deo familiaritatis cursu averteret; ad orphanos etiam eo transferendos animum adiecit: quo facilius, post sanctæ Mariæ otia, ad solita Marthæ ministeria se conferret. Uno igitur arcis fastigio Patrum domicilio occupato, remotiorem venatur pauperibus sedem, quam brevi sibi illisque percommodam est natus. Qua enim Adduam versus protenditur arx, non continenti excurrit tractu, sed quasi duas in partes saxea moles distinguitur, justaque spatii intercapedine duæ rupes illa dissociantur. Sed inculcus erat omnino locus dumetis, spinis, virgultisque obfusus; visus tamen Hieronymo ad rem idoneus, quod inter prominentia ingentium rupium saxa, ad domicilium construendum, interjecta appareret satis lata, quam dixi, intercapedis area. Iraque succidendis extirpandisque arbutis, loco purgando, manus omnium primus admovit Hieronymus, rudera permulta inutillemque materiam suis extulit humeris; tum, repurgata area, æquato solo, egesta terra, scrobibusque actis, posita sunt fundamenta, ducti parietes, impositum tandem fastigium; ut

& cister-
na in saxo
excavata

In magna
abstinentia
degit.

potum aqua
contentum

F

ades or-
phanorum
construit;

in arce
Somaschensi

tum diru-
ta

novum do-
micilium
per suas
extruit;

A ut eodem, quo antea Hieronymi labore & industria, brevi domuncula pauperibus excipiendis peridonea steterit. Quibuscum fere degebat, consuetis laboribus & exercitiis occupatus, hic eorum morbis medebatur, hic de rebus divinis eos instruebat, hic artium exercitia edoceri curabat: & si quando ad Patres in arcis fastigio sese conferebat, vel Somaſchæ degentes invisebat, aut circumjecta loca catechismi institutione lustraret: hilaris ad exiguam illam orphanorum vallem tamquam in quietis & orationis portum redibat: ita enim locum appellabant, quod inter summos arcis vertices humiliori depressiorique loco concludatur: estque etiam hodie illi vulgo exiguæ vallis nomen, Vallettam vocant.

portum sing
quietis &
orationis
appellatur

47 Illud vero omni admiratione dignum non præmittendum, quod hic accidisse tradiderunt, & qui rem oculis eo tempore usurparunt, & qui ab eisdem certa narratione acceperunt: eo scilicet in loco cum aquæ inopia maxime fuisse Hieronymo oblectandum, quæ ad nullum profusus suppetebat usum, neque unde colligi, aut hauriri posset, omnino apparebat. Sed admirabilis plane Divinæ bonitatis vis indigentibus affuit, siquidem novæ & ad eum diem (quod quidem sciri possit) eo in loco inusitato eventu, ex alta montis rupe ipsoque saxo erumpente aqua, & sensim gutta jugiter perstillante, subiectoque vase collecta, abunde in omnes usus & cibi & potus & ablutionum suppetebat. Ad annos permultos integrum stetit post Hieronymum domicilium, donec & vetustate & assiduis imbribus ruente primum fastigio, dissolutaque contignatione, & parietum ceterorum compage delapsa atque dissecta, nemine penitus resistente, corruit univrsum. Sed proximis annis Patris Bartholomæi Brocchi, Somaſchenſis domus Præpositi, singulari pietate & industria iterum repurgato loco, ducto muro, instauratoque ædificio, cœpit pristina religio longo veluti postliminio veteri suo loco restitui.

agna colligitur ex
tempore stillant

ædificium
collapsum

reſtauratur

CAPUT XII.

Venetias revertitur.

48 Quintus jam annus ferme appetebat a Hieronymi discessu Venetiis, quod totum tempus in Gallia Cisalpina, multis rebus e communi animarum salute Dei que gloria præclare gerendis, impenderat; cum Venetæ reversionis, & videndæ patriæ occasionem quædam pietatis opera artulere: quæ jamdiu inchoata parentis opem, qua perficerentur, postulabant. Sed & ipsum visitationis tempus Hieronymi reversionem urgebat: nam piæ institutionis propagandæ consilium ne alicubi in sodalium pectoribus congelaret, vel objectæ difficultates bene cœpta retardarent, certam anni partem locorum visitationi destinaret, quam pedes semper obibat. Cum igitur modo ex Insubriæ locis rediret, alia etiam in Veneta ditione posita aliquando revivere statuit: licet enim domus illas periti & integri moderarentur administri, ad univrsam tamen amolienda quæ suborirentur incommoda, ejus præsentia permagni erat momenti: quin etiam extra ipsum tempus visitationis si quid uspiam privati negotii accidisset, in quo præsens ipse utilem operam præstare posset, eo subinde accitus impigre se conferebat. Quare locum etiam ceteris antiquiorem ex longo annorum intervallo revivisurus, in viam se dat.

visitat domum
amicitia a
se extru-
ctam

Plenitudo
magno cum
gaudio en-
sperant

49 Venetias ut appulit, quam ingenti animorum gaudio, & quam multis officiorum obsequiis sit exceptus, quippe jam sanctitatis fama & multorum operum gloria inclutus, silentio facilius, quam oratione consequi possum: sed non minori forte lætitia & ipse perfusus ex ejus loci inspectione, qui veluti primus laborum suorum fructus & industriæ factus ei maxime semper cordi fuit: quo in loco tam affinium quam ami-
Februarii Tom. II.

corum omnium nobili hospicio constanter recusato, veteri sua consuetudine inter Christi pauperes esse voluit, ubi omnia vidit summa cum voluptate meliora esse facta, familiam imprimis, quam ipse abiens reliquerat, multo majorem, accessione videlicet tum puerorum tum operarum non exigua. Ibi aggressus univrsa de more recognoscere, colloquium cum unoquoque instituebat: de animæ corporisque rebus edoceri, de totius familiæ regimine commonescieri volebat; idque singillatim & remotis arbitris, quo liberior omnibus animi sensa deprenderi facultas esset: quæ dicerentur, attente & diligenter excipiebat; metu vel verecundia, inter loquendum forte hæsitanti, oris & vultus hilaritas, tum blanda subinde interpellatio animos ad dicendum addebat. Si quid vero vel ad communem familiæ gubernationem, vel ad privata cujusquam commoda, sua opera procurandum aut constituendum erat, id totum prudenter & opportune præstabat: nec fere quisquam erat tristi contractoque animo ad Hieronymum accedens, qui depulso mœre disjectaque tristitiæ nebula, hilaris & lætus ab ejus colloquio non rediret.

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTU-
RA.
D
rationem
a singulis
eniglit;

omnes enim
bilarat;

50 Sed cum domi rebus omnibus prudentia & diligentia pari prospiceret, fors etiam non tenui elaborabat proventu: frequentissimi ad hominem confluebant, sed magno etiam animorum commodo reportato discedebant: adeo enim uberes cœlestis disciplinæ rivus in omnes derivabat, ut salutaribus monitis & rerum celestium ardore completerent univrsi. Unum inter cetera sunt Veneti eo tempore in Hieronymo admirati, quod miseram scilicet perditorum hominum vicem tam acerbo animi sensu indoleret; ut nullam capere quietem, nullo frui commodo posset, donec ab exitiali animæ sopore & longo scelerum veterino sopitos excitasset, & letali noxæ facta medicina, ab inveteratis abstractis flagitiis, ad sanitatem traduxisset: id vero tanto cum animi ardore, & in perditissimos quosque paterno benevolentia & caritatis affectu procurabat; ut id unum omnibus maxime esset admirationi, vere tum illud oculis cernentibus, quod S. Gregorius aiebat. Qui a vera justitia compassionem habet. Quam magno successu, quanto animarum proventu, in hoc opere laborarit, piget hic fusius referre, cum in promptu sit conjectura assequi, si modo Hieronymum satis hucusque novimus.

E
externos
ad mirum
excitat;

a precibus
alios ab-
trahit;

51 Abeunte jam anno discessit, duoque maxime hominis profecionem nobilem reddiderunt atque illustrem; alterum adventantis suæ mortis vaticinatio, alterum communis omnium fletus & ingens mœror: amico enim illi suo perfamiliari, cujus supra meminimus, ejusque postea Vitæ scriptori, & aliis, jam digrediens aperte significavit, suam ex hac vita migrationem, non multo post hunc Venetiis discessum, subsecuturam: proinde ita valerent, veluti Hieronymum non amplius in hac vita revivisuri. Nec vana cecidit denunciatio: vix enim elapso anno, Somaſchæ obiit Hieronymus. Tam ingens vero omnium fletus abeuntem est profecutus, ut occumbentem verius, quam discedentem flere viderentur, meritoque illud hoc loco usurpare nobis liceat: Magnus autem fletus factus est omnium dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri: & deducebant eum ad navem.

discedit
magno lan-
ctu altior;

F
lib. 2. c. 5;

mortem
imminentem
rem prædixit
est.

A& 26;

CAPUT XIII.

Venetis rediens, mira abstinentiæ documenta edit in itinere.

52 Ux in præsens & proximum sequens caput rejicimus, scio ab aliis tamquam ab Hieronymo gesta, cum primum Venetiis discessit, sexto ab
Y ; hinc

A Hæc bis centenas longa extendantur in ulnas.

Et rursus non multo post hæc eadem subjicit.

Nam carpio sæpe pererrat

In bis centenos (abstrusa cubilia) passus.

Nec absimilia sunt, quæ in eandem sententiam eodem libro repetit.

Nec vero loca, cuncta lacus sunt commoda votis, Nate, tuis, vada cum semper mediocria temnat Carpio, & occulti subeat stabula alta profundi.

Ergo vadis spretis, altum pere.

56 Sed hæc satis. Benaci ripas inspiciamus in quibus

et ipsi confis arboribus,

junctis fontibus,

hinc inde ab utraque parte amœnissima loca & cultissima oliveta spectantur, quibus horti passim interjecti sunt, odoriferis confiti arboribus Citris, Medicis, Massilicis, Limis, aliisque fragrantiam & odorem reddentibus, felicitate proventu hæc omnes arbores ibi propagantur & adolefcunt: nec desunt personantes rivi & obstrepentes gelidissima fontium perennitates: inde enim Frigello frigidissimo fonti, nomen factum ajunt. Est in ipso lacu ad meridiem brevi tractu & subicio ponte a terra discretus Sirmio, Catulli Poetæ elegantissimi & natalibus & carminibus celebris vicus: cujus situ nihil amœnius, & ad vasta lacus asurgentiumque montium spatia longe lateque despectanda commodius: ubi miræ antiquitatis nobilissima vestigia cernuntur aquæductus, & antra fornicato opere & concamerato amplissima. Non infrequentibus vero oppidis ac vicis Benacensis ora habitat: licet enim ad Boream montes asurgant asperrimi, qui lacum ab omni fere parte circumambiant, eorum tamen imi colles ac omnis radicum ambitus per oppida & vicos frequens incolitur; ad eam enim partem inflexo navigationis cursu, in conspectu sunt Madernum, Tusculanum, Fasanium, Gardonum, Portesium, Bojacum, Garganzum, Limon. Nec ulla forte illustrior Benaci corona ea nobili pagorum serie & aspectu. Oram illam, quæ Veronensem agrum spectat, Lagisium, Bardolinum, Garda, Brenzonum, Malfesenum non ignobiles pagi cingunt. Brixienis vero objacent Rivoltella, Desentianum, Minerium, Felicianum, Monigum. Nec reticendus inter ceteros humilior vicus Nacus, unde Benaco nomen factum plerique arbitrantur, ex ea parte, qua montem Baldum recta prospectat, intra colles montesque ad milliare & eo amplius excurrit Benacus, lateque exspatiatur. Ingressi finem, dextero in latere sese objicit Salodium egregio situ & peramœno, licet angusto: profundo enim admodum lacu una ex parte alluitur, & montium radicibus ex altera, ad lacus fere ripam excurrentibus premi-

et variis pagis atque oppidis,

C ne adeo late ubique exspatiatur. Ceterum qua montibus commissum, qua lacu coercitum, oblongam in figuram se explicat, nobilemque, & satis amplam incolis præbet habitationem. Quæ pars Benaco imminet, multiplici contignatione ad liberum aquæ montiumque aspectum extollitur, podiis elegantibus, pictura, aut opere albario exornata, ut accedentium oculos non injucunde excipiat. Veneto Magistratui celeberrimo oppidi loco stat amplum & illustre prætorium, additis ad prospectum pergulis, ac menianis commodisque ambulacionibus, quas oblectationis causa pererret prætor. Octo & eo amplius annuarum millibus oppidum frequentari dicitur, civili sane & perhonesto hominum genere, cumque aliarum rerum, tum eruditionis ingenique gloria omnino nobili: & inter cetera Benacensis oræ oppida merito ea patria princeps.

habitationem ipse electurans,

57 Hieronymus igitur, (ut paulum egressus ad eum me referam) loci naturam diligenter contemplatus, statim solitudinis amœnitate pellectus, avidissime se in silvas & sanctæ oria solitudinis rapi sentit, eumque sibi ad remotum aliquem recessum parandum, aptissimum judicat: quando montes frequentem hominum accessum arcerent, subiecta vero loca & ad stipem colligendam, & ad divinæ sapientiæ semina jacienda, proximisque

subinde juvandos, maxime commoda essent. Itaque actuali vitæ labores cum solitaria quiete, illius pericula & ærumnas, quas jamdiu expertus erat, cum hujus securitate & gaudio commutare deliberat: seque jam ultimæ laborum metæ, ut animo prælagiebat, vicinum, solito ardentius contemplationi & solitudini impensius tradere omnino decernit: neque inde ad socios, vel invifendos vel adjuvandos, pro re nata nisi evocatus, & raro admodum exire. Adhibitis igitur comitibus & amicis, tutus est quæsitus per eos dies contemplationi recessus; sed Deo utique aliter statuente, nihil unquam occurrit, quod Hieronymo satisfaceret. Difficilem rei eventum tertio die diligentius ille cum Domino in oratione expendens, statim rem illam minus Deo gratam interiori lumine est admonitus.

in oratione impeditur

58 Quare blandientis sensus deceptione, propriæque voluntatis & privati commodi appetitu deprehensus, proxima statim luce, veluti insanientem sensum correcturus, Salodio ad Brixienfes Cenomanos discessit. Amicus vero illis adeo pia Hieronymi memoria peccatori semper hæsit; ut illi perpetuo addictissimi vixerint. Scaini certe nullum unquam in Hieronymum ejusque alumnos humanitatis & benevolentis officium prætermisere: cujus rei fidem omnino faciunt Hieronymi litteræ familiares ad eos datæ, quæ adhuc apud nos leguntur. Bertazolus autem vel brevi Hieronymi consuetudine & usu ita est ad pietatem traductus, ut excellentem admodum probitatis & integerrimi Sacerdotis exempla reliquerit: opulentum enim Sacerdotium (duorum millium aureorum dicitur fuisse) sponte dimisit, paterno censu contentus: in majori Ecclesia Salodiensi pœnitentibus operam dedit assiduam: ibidem quotidie, non sine magno pietatis sensu & lacrymis, Liturgiam fecit, & sacram synaxim multis per Confessionem expiatis, impertivit: denique ætatem omnem ad extremam usque senectutem assiduis pietatis officiis & caritatis laboribus traduxit. Brixiam vero Hieronymum per id tempus evocabat etiam communis sociorum conventus, quem hoc anno pridie Nonas Junii ibi habitum, cum sexdecim eo loco convenissent vel familiarum præfecti, vel alii primæ notæ Patres, vetera autographa ipsius Hieronymi manu annotata docent. His rebus Salodii Brixique peractis, Somascham contendit.

Brixiam abiit,

Bertazole ad pietatem traductus,

conventum Brixie habitus, Somascham rediit.

CAPUT XV.

Remotioris solitudinis desiderio incensus, novam sedem in arce sibi constituit.

59 Somaschensi suæ solitudini atque adeo sibi ipsi restitutus, & externarum curarum tumultu tantisper vacuus, ad vitæ suæ rationes diligentius explorandas, seque ipsum ad unguem usque excutiendum de more convertit. Atqui sedulo sanctæ huic disquisitioni vacanti scrupulus hic unus, ac veluti aculeus injectus est, quo cœpit vehementer sollicitari & angui, quod scilicet per tot annos Christi vestigiis insistens, tamen remisse nimis ac frigide mentem ad ejus cœlestem disciplinam applicuisse videretur. Quæ una cogitatio cum hominis animum, & salutis obtinendæ & Divinæ gloriæ augendæ cupidissimum, dies noctesque sollicitum vehementissime haberet, de majori etiam spiritualis vitæ profectu severiorisque pœnitentiæ studio cogitare cœpit: quippe in Dei via cum ceteris exemplo & admirationi pariter esset, sibi tamen unumquam satisfaciebat. Inter hos autem animi motus, rursus igniculus ille solitudinis Salodii excitatus, adeo solito vehementior revixit, ardentiorique flamma erupit; ut ad ipsam eremi solitudinem, ceu Paradisum, tota mentis aviditate singulis horis inflammaretur Hieronymus & plane

Scrupalis angitur,

ob remissionem curarum ditentum

appetit solitudinem;

AUCTO-
RE AU-
GUSTI-
NO TUR-
TURA.

plane irrequieto animi motu deferretur; quo scilicet rerum cœlestium contemplationi liberius vacare, suoque uni Christo, ab aliis rebus omnibus plane alienus, & ab interpellatoribus vacuus, adherere posset. Ad colligendam enim mentem, proximorum institutione & congressu distractam, salutare admodum experiebatur per aliquod tempus aliorum vitare frequentiam. Itaque diligentissime per aliquot dies remotior adhuc quaeritur pœnitentiæ & contemplationi secessus, sed nihil ad rem occurrebat.

In profun-
da latebra

60 In arce autem ipsa, qua tota fronte Somascham vallemque spectat, profunda apparet latebra, sed adeo prærupto & confragoso situ, ut hominum iudicio inaccessible videretur locus: hanc eminus visam, sibi que opportunam ratus, cominus etiam lustrandam statuit; sed nulli aditus, semitæ nullæ ad latebram apparebant, omnia æmuis horrida, densis vepribus obsepta, & præcipiti loco adeo impedita, ut ferro & lacertis essent enata virgulta excindenda, manibusque ramusculi & fructices ad progrediendum hinc inde carpendi. Igitur cum omni difficultate acerrime oblectatus, illuc tandem adrepens pervenit, locumque attente contemplatus, ibi suæ solitudinis remotissimique recessus sedem legit, cellulam

cellulam
extruit se-
lus,

61 & oratorium extruere, totumque opus suis manibus absolvere constituit: nec interjecta mora, quod animo propulerat, opere complere aggreditur. Res ipsa fidem omnino excedere videatur, si cui loci natura nota sit, ut, quo sine ullo onere vix validissimus adrepere posset, eo tamen bene onustus accederet Hieronymus. Considerant in tanta vitæ asperitate, laborum defatigatione, & corporis conflictu, jam pene vires, & vividum illud firmæ constitutionis robur profusus elanguerat, sed cœlesti virtute naturæ imbecillitatem superante, firmus & erectus animus, attritum jejuniis corpus ac debile, lapidum, lignorum, fabuli, altarumque rerum oneribus supponere non verebatur, suis ille humeris materiam convehabat, suis aprabat manibus, & quidem ex infima Adduæ ripa ad eam usque summitatem fabulo deportato. Non deerant e Somaschensibus, qui hominem onustum & tam difficili opere implicitum intuentes, ultro se ipsos ad materiam comportandam, opusque absolvendum, perbenigne offerrent, quibus ille comiter actis gratis, ita respondebat: Quando in cœlo meriti præmium solum in terris laboranti responderet, perinde esse, sibi laborem detrachere, ac cœleste præmium imminuere; quod nulla ratione factum vellet.

C
latus sim-
sur jollu-
rio loco,

62 Absolutum tandem opus mirifice Hieronymum exhilaravit, quod nihil aut ad sanctæ solitudinis oria commodius, aut ad aspectum amœnissimum desiderari posset. Difficili enim ac pene impervio accessu ab hominum congressu remota solitudo molestos cœlestis contemplationis interpellatores repellebat; edito vero & patenti loco sita, subjectum vallis tractum, & anfractus, flexuosasque omnium locorum excursions, & vicorum intervalla, tum lata Adduæ spatia sese in lacum diffundentis, ita intuentibus objiciebat, ut tam vario & elegantium rerum aspectu oculorum acies quantumlibet fatigata, maxime recrearetur. Tam abditus recessus Eremiti nomen adhuc usque tempora loco facit. Ex arca domuncula orphanorum ad cretum suam sibi ille viam perfoderat & aperuerat; nec enim admodum longo tractu ab eo domicilio distabat; quo ceteris solutus curis, tanta cum alacritate & celeritate se proripiebat, ut ad suos illum Elysiis properare dixisset; ubi solutus curis humanis, majori cum jucunditate, quoad liceret, delitescere, quam si totius orbis delicias, angusto secum in eo terræ foramine clausisset. Eo autem recessu sanctæ contemplationis pœnitentiæque studium maxime est actum: ibi breviores quam antea somnos, sæva hyeme & cœlo obrigente, de nudo solo carpere, corpus arctiori inedia castigare, perenni lacrymarum fonte ma-

nante, superioris vitæ sordes animæque maculas ablueret, asperiori verberum flagellatione patrata in Deum scelera dignis pœnitentiæ fructibus emendare: cœlestium autem & æternorum meditationi intentus, adeo in eorum suavitate conquiescere, dulcique in somno divinæ contemplationis consopiri, ut jam Paradisi deliciis interesse, Deoque ipso se totum, quam maxime posset, explere videretur.

multis in
pœnitenti-
is,

63 Prodebat se tunc maxime assiduum hoc orandi studium & arctior, quam antea, cum Deo consueto, cum ex umbratili illo solitudinis recessu in solem ac pulverem, ad ceteros juvenandis & intrandos, suo tempore evolare. Quam enim totus Deo plenus, quam cœlestibus auctus muneribus e cæco illo montis latibulo prodibat? Si ad Dei amorem aut alia erant focii cohortatione inflammandi, id ille præstabat tanto pietatis ardore, ut spiritali illo igne, quo pectus fervebat dicentis, conflagrarent propemodum universi, & urenti illa voce, quantumvis frigidus incenderetur auditor, possetque expercus Domino dicere: Igitur eloquium tuum vehementer: abunde scilicet eructante Hieronymo, quod propinante divino Spiritu, in sancta quiete biberat, & totus Divino amore fervens, alios facile incendebat. Si qua vero caritatis obeunda ministeria, ea sibi Hieronymus tam novo & inusitato fervore, tanta cum significatiene insolitæ curæ virtutis depositabat & exequabatur, ut ad pristinas ejus virtutes, (quas tamquam numeris omnibus absolutas ceteri antea admirabantur) tanta appareret, hac assidua schola solitudinis, & precandi studio, & ardenti divinorum commentatione, facta accessio, ac si tirocinium quoddam & rudimentum superior vita fuisset: ita ille e continua Dei consuetudine redibat, quotidie cœlesti virtute auctior & seipso major.

assidus in
oratione,

magno ar-
dore exci-
tat alios;

64 Ceterum in supremos labentis vitæ menses dilata quies haud diu permisit Hieronymum solitudinis ocio frui; siquidem non multo post tum ex ejus prædicatione, tum subito rei eventu intellectum est, illam Hieronymum remotam sibi curasse: emi solitudinem, non tam sanctæ voluptatis conciliatricem quam proximi funeris apparatus, nec magis suæ quietis & tranquillitatis sedem, quam instantis ultimi discensus scholam: in qua scilicet extremum hujus humanæ fabulæ actum, quem jam appetere occulta quadam præsentionis vi intelligebat, adornaret, & solus cum solo Deo res suas antea transigeret. Quam certo autem vicinum suum præfagiret obitum, illud inter cetera argumento est; quod cum per eos dies a Joanne Petro Carassa jam Cardinali, cui se totum, ut antea dixi, permisisset, litteras accepisset, quibus Romam perbenigne invitabatur, ut ea in Urbe aliisque Pontificiæ ditionis civitatibus eadem caritatis officia exequeretur, suoque exemplo multos ad eandem pietatem excitaret (nullum enim adhuc Romæ institutum erat orphanorum domicilium, nullum puellarum) ille quadam die communi oratione cum aliis persoluta, ita de Cardinalis Carassæ voluntate ad eos retulit, ut diceret se eodem tempore diversis plane locis a duobus accersiri, Romam quidem a Carassa, a Domino autem in cœlum; tum adjecit, sed cœleste iter Romano haud dubie brevi præferretur: quod ab eo dictum non sine certa futuri eventus præsentione, non multo post res ipsa comprobavit. Loco vero solitudinis & eremi mansit postea semper religio & reverentia; & adhuc magna ex parte dirucus quamdam tamen pietatem ac sanctitatem redolere videtur.

morem
præsentit
brevis ad-
fuit;

invitatus
a Card.
Carassa
Romam,

cœleste iter
præfuit.

C A P U T X V I.

Ejus infirmitas & obitus.

64 Hieronymi de sua morte prædictionem haud tardus excepit eventus; siquidem gravissimo & eo

A & eo tempore populari morbo correptus, non multo post interiit. Adventantis autem vitæ finis haud dubia præcessere indicia; missis enim in præsentis frequentibus & apertis prædictionibus, certe asperiore illa postremo suscepta vitæ ratione, & plus solito pœnitentiæ rigore aucto, nemo non intelligebat, incitatioem in virtutis cursu motum non multum a fine distare. Tum vero illorum temporum misera calamitas, hominis animum præ ceteris vexabat, quod Catholicam Religionem novorum dogmatum peste & iniquorum seditionibus agitatum, vehementer in fide ipsa tuenda, quæ totius est Christianæ religionis firmamentum, laborantem cernebat. Quare afflictam ejus seculi conditionem, & rerum humanarum inconstantiam & vanitatem maxime pertractans, sordescens jam terris, ad superna elatus, caduca omnia averfari, communem lucem refugere, hominum consuetudinem devitare, cœlestia dumtaxat inter vota præceffeque anhelare, solum Deum inter gemitus & suspiria querere, & eodem plane cum Paulo spiritu cupere dissolvi & esse cum Christo. Neque diu fidelis servi vota tentationum certaminibus, & pœnitentiæ laboribus satis fatigati distulit Divina bonitas, sed felici plane genere mortis, quasi emerito militi morem gerens, ut primis ultima responderent, ex caritate in proximos, qua tota vita maxime exarserat, mortis gloriosæ causam ille præbuit, quo Christum pro humano genere morientem etiam supremo interitu imitaretur.

*Hæresi in-
valensente,*

*portatus
vita lon-
gioris,*

*aspicit ad
Christum,*

Phil. 1. 23.

*inguinaria
lue corre-
ptus,*

*extremis
munitur
Sacramen-
tis;*

*moribun-
dus ad jam
res adbor-
tatur;*

pariter eum deficeret. Inde manibus, oculis, totoque corporis habitu insita pietate ad cœlum erectis, Jesu & Mariæ sanctissima nomina subinde ingeminans, sui ad ultimum compos, leniter oclusis oculis, quieto & tranquillo vultu, inter psallentium & lacrymantium choros, media jam nocte exacta, repetenti Deo spiritum reddidit Æmilianus. Ejus migratio sexto Idus Februarii annotanda, quem diem sanctus etiam Æmilianus in Armenia minori, egregio martyrio illustravit. Obiit diem suum anno trigésimo septimo supra millesimum quingentesimum humanæ salutis; ætatis vero suæ sexto & quinquagesimo abeunte, vigésimo quinto a sua ad Deum conversione, sexto jam exacto a prima sua Venetiis discessione, & duodecimo a depositione togæ, novi rudisque habitus, & asperioris sanctorisque vitæ institutione. Quod de mense, & illius obitus die a nobis dicitur, non me lateat aliorum sententiæ & receptæ hucusque opinioni valde adversari; sed certe veritatis a nobis proditæ probationes etiam luce meridiana clariore, si desiderentur, afferemus primo capite sequentis libri. Obiit Somaschæ in Ondæorum domo, atque in ea solitudine, quam vivens præ ceteris locis mirifice coluit: neque dubitandum, quin præcipua quadam caritate cum Hieronymus locum et cœlo respiciat, quem in vita adeo dilexit. In ecclesiâ S. Bartholomæi ibidem sepulturæ mandatur, vir cum virtutum omnium exemplis, tum excellenti in Deum & proximos caritate admodum illustris, & terrenarum rerum siveque ipsius contemptu plane eximius & singularis.

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTU-
RA.

*inter san-
cta vita
moritur
8. Februa-
rii, anno
1537. etæ-
tis 56.*

*sepellitur
in templo
S. Barthe-
lomæi.*

LIBER QUARTUS
CAPUT I.

Plurium testimonio Hieronymi probitas commendatur.

I Firmam illam & constantem integerrimæ, probitatis atque adeo sanctimonix opinionem, qua adhuc in humanis apud omnes floruit Hieronymus, subsecuta mors vehementer confirmavit & auxit: quam non dictis, sed scriptis etiam quam plurimi testatam esse voluerunt. E multis ego pauca seligam. Joannes Baptista Guillhermius Juris utriusque Doctor, & Felrensis Ecclesiæ Canonicus, Episcopo Bergomensis, vivo Hieronymo, Vicariam operam præstabat. Is illius virtutum spectator & admirator sæpius fuerat: accepto igitur de ejus morte tristi nuncio, ita ad amicum de eo scribit: referam autem ejus epistolæ partem, integra fide Latinitati donatam.

*Vita Hiero-
nymi ad-
firmatam
confirmant
Guillher-
mius Epi-
scopi Ber-
gomenfis
Piscarius;*

F

2 Certissimis te nunciis Hieronymi Æmiliani strenuissimi in Christiana militia Ducis obitum accepisse non dubito, & duorum e sociis hujus præfecturæ, qui suum obiere diem. Eventum morbi & mortis casum describere si tentem, vereor, ne pietate ac intimo cordis dolore percussus nimium commoveare. Ceterum divinæ felicitatis sortem certa spe (tanta erat illius in Christo confidentia) devoraverat animo; ut ipsos cœli cardines manibus contrectare videretur: frequentibus adhortationibus suos sæpe compellabat, hilari serenaque fronte & ridenti oris aspectu, ut quemque suavissima Christi caritate incenderet. Certum sui obitus diem sic animo præfagibat, ut nihil minus illi de proxima morte constaret, quam mihi me in præsentiarum has ad te literas exarare. Subduxisse ad calculum rationes suas, & cum Christo Domino pactum iniisse dicebat. Patriæ Venetiæ nulla mentio, de parentibus sermo nullus, frequentissima solum de Christi imitatione oratio. Adventante solenni Servatoris nostri Nativitate, hinc disceserat, sed primo me convenit, ad pedes provo-

*hac man ab
obitu missa
epistola;*

lutus

AUCTORE AUGUSTINO NOTURATA.

volutus fidem Christi commendavit, supplex errorum veniam petiit, tum recessit ea sponione, ac si numquam (ut evenit) eum essem revivurus. Somaschæ ad cœlestem patriam evolavit, ubi quamplures probata vitæ Papienses, Novocomenses, Bergomenses Patres demorantur. Hodie non una in ecclesia sacris illius manibus parentatum est: Mercurii die peragendis funeris cœremoniis iterum litabitur. Summum Pontificem vel Episcopum nostrum e vivis excessisse diceret. Eo devenerat vitæ abstinentia corporisque maceratione, ut majores progressus minime exoptare posses. Age, Divinæ sic collibuit majestati: nullius mihi hæctenus acerbior obitus visus. Orbitatem infelix hic grex proborum moderatorum sentit acerbam: divinæ tamen bonitati non diffido, quin infinitæ omnipotentæ familiaria opera non perpetret. Epistola longitudinem ut excuses, oro: hic enim alter ab ultimo Bacchanalium dies est, quo ita me tecum hac oblector descriptione, hæcque ex M. Martii nostri narratione. Defuncto Deum propitium rogo: obiit autem die septima mensis hujus.

confirmante obitu

3 Atque hucusque Vicarii litteræ, ex quibus duo maxime annotari velim: alterum quidem, quam amplum & illustre testimonium de Hieronymi probitate tantus hic vir tulerit: alterum, quinam certus fuerit ejus obitus mensis & dies. Cum enim in Vicarii litteris mensis nomen non apponatur, constat autem illas extremis Antecinceralibus feriis esse datas, diem enim ultimo Bacchanalium proximiorum aperte nominat, quo litteras scripsit; multi ivere in eam sententiam, ut existimant mensem illum fuisse Martium: idque tam certo creditum, ut Nonis Martii S. Thomæ Aquinatis dicatis, a plerisque pia Hieronymi memoria coleretur. Sed tanta annorum series ab ejus obitu interjecta, facile quemvis decipere potuit. Non est autem difficilis veritatis perveftigatio: cum enim certissime constat eo trigefimo septimo anno, quo deceffit Hieronymus, mense Februario agitata esse Bacchanalia, seriamque Cinerum sextodecimo Kalendas Martii celebratam, ac proinde litteras biduo ante datas, pridie Idus Februarii fuisse conscriptas, omnino certum est Hieronymi mortem nullo modo in mensem Martium rejici posse. Qua in re omnis dubitandi suspicio prorsus evellitur, si quis veteres illas temporarias mobilitatem festorum, ut vocant, tabellas adeat, ante annum scilicet octogefimum secundum præteriti seculi editas, videlicet ante Kalendas Martii correctionem vulgatam, superiorumque annorum Epactas, Aureos numeros, & litteras dominicales singillatim perquirat, & rite præteritorum annorum tabellas percurrat & recurat, donec ad annum trigefimum septimum perveniat: diligenti enim & accurata temporum supputatione plane comperiet ejus anni trigefimi septimi Epactam fuisse xviii. Numerum item aureum xviii. Dominicalem litteram G: ex quibus planum omnino fit & indubitatum, solemnem illam Cinerum feriam eo plane die contigisse, quo dixi, mensæque Februario extinctum Hieronymum, illique in Bergomensis Ecclesia eo mense justa persoluta. Quod si ille Nonis Martii obiit, multis sane diebus funebri pompa hominis obitum Bergomenses antevertissent. Cum vero septimo Idus Februarii mortuum asserat Vicarius, nos vero sexto, id ita accipiendum, uti antea monuimus, quod scilicet tertia fere noctis vigilia expiravit, ac proinde melius sexto Idus ejus mors annotanda videatur. Hoc etiam addo: ubi legitur in litteris Vicarii, die Mercurii reliqua persolvenda, mendum suspicor esse: qui enim proxime sequebatur dies Mercurii, is erat Cinerum ceremonia solennis, quo certe die mihi verisimile non fit Hieronymo alicubi funebria persoluta, sed forte legendum die Martis, sequenti videlicet die, qui Lupercalium feriarum supremus erat. Sed jam ad reliquos pergamus.

non mens Martii

sed Februario

die 7. illis

4 Bartholomæus Spatafora non ignobilis suæ temporis Orator, in ea oratione, quam in obitu Marci Antonii Trivisani Venetiæ Ducis habuit, cum plurimos sanctitatis fama conspicuos retulisset e Venetis ortos, hæc tandem de Hieronymo addit, quæ integre Latine reddam: Illud vero ardentissimum caritatis vas Hieronymum Æmilianum, qui non ut vivorum salutis tantum, sed etiam ut defunctorum cadaveribus confu-leret, suæ minime parcebat vitæ, cujus non recens memoria solum, sed recentia sunt vestigia, recens est monumentum. Legitur autem Spataforæ oratio inter illustrium virorum orationes parte secunda, quæ Italico sermone conscriptæ circumferuntur.

Spatafora in O. oratione edita

5 Sed luculentum in primis est testimonium, quod Hieronymi caritati reddit Bartholomæus Peregrinus in eo libro, quem Vineæ Bergomensis inscripsit. Is parte 2. capite 114. iisdem plane verbis, quæ subjiciam, ea de Hieronymo scribit, quæ ipse oculis usurpaverat; ait enim: Laboravit etiam in hac Vineæ Dominus Hieronymus Mianus Patricius Venetus, & verus Christi servus, quando anno Domini 1532. Bergomum venit, & suis christianissimis exemplis & exhortationibus, & assidua sollicitudine & cura, congregavit multas a diaboli compedibus solutas mulieres, ut simul juste ac caste viverent: vagantium quoque puerorum orphanorumque multitudinem S. Mariæ Magdalenæ hospitali gubernandam tradidit. Hæc ex oculata fide. Rursus idem Bartholomæus capite 118. de Dominico Tasso, cujus opera maxime utebatur Hieronymus, ut diximus, hæc addit: Insuper idem magnificus Dominus Dominicus in ipso cœnobio cisternam cum aqua fluviali ex vicino amne construi fecit, & Domino Hieronymo Miano Patricio Veneto auxilio fuit, ad colligendas & uniendo meretrices, a peccato ad Christi normam conversas: tum & pueros & puellas nostra in Urbe mendicantes. Hæc ille.

Peregrinus in libro edito

E

6 Neque vero Reverendi Fratris Hieronymi Malfette Concionatoris sui temporis celeberrimi e sacro Capucinatorum ordine Epistolam præteritam, quam ille opusculo de Divino amore, a Reverendo Patre Fratre Bartholomæo ejusdem ordinis composito, præfixit, cum primum librum illum typis excudendum curavit, Patribusque & Fratribus servis pauperum, ac eorum pueris orphanis in operibus Insubriæ inscripsit: qua in epistola multa de Hieronymo ejusque operibus ex oculata fide refert, quæ pium lectorem scire operæ pretium est. Bonam igitur Epistolæ partem sincere Latineque redditam subjiciam. Cum igitur, inquit, hæc mihi rationes omnino persuasissent, ut libellum in vulgus ederem, cœpissimæque tacitus cogitare, cui tam pium munusculum destinarem, vestræ caritatis, opinor, non sine divino afflatu recordatio succurrit, cui maxime convenire id genus argumenti putarem. Vos enim, tamquam lucernæ ardentes, amoris divini radios, virtutum officiis consentientibus, effunditis; nimirum ad omnia pietatis opera instructi, ac incitati exemplis, præceptisque illius beatæ animæ Hieronymi Æmiliani Patricii Veneti: qui summo studio contendit, ut omnes omnium ordinum homines ad Deum incitaret atque pertraheret: quod eo maxime tempore signis apertissimis declaravit, cum divinæ caritatis & Evangelii zelo vehementer inflammatus, ut regnum Dei, quantum in eo esset amplificaret lautissimo patrimonio, nobilissimo genere, illustrissima patria contempta, se totum dilecto suo nudo & Cruci affixo Jesu Christo tradidit: cumque brevi peregrinatione suscepta, Bergomi primum, deinde aliis in civitatibus plurimis, omnia pietatis opera erga vos cœpit exercere; quos sordidatos inedia, frigore, nuditate afflictos complexus est & fovit humanissime: cumque in publica fame miserandæ calamitatis querimoniam passim exaudirentur, ille vobis tam benigne collegit, sic amavit, ita vestris commodis studuit, ut exemplis suis & admonitionibus

Malfetta Cappucinatorum in epistola delectata lib. 1.

F b. h. dicitur

ob ejus virtutes

zelum regni Dei amplificandi

collestiti scilicet, nibus

A nibus sanctissimis, animarum morbis mederetur, & corporum necessitatibus idem ipse inserviret, agris assideret, victum ostiatim pedes quaritans mendicaret. Quæ res & virtutum illius odorem suavissimum Divinis naribus afflarunt, & egregium lumen atque exemplar sustulerunt Insulari universæ, non in speciem quamdam sanctimoniam, sed intime & ex animo Deum colendi: quandoquidem illius opera, in multis ejusdem provincie urbibus celeberrimis, xenodochia & orphanotrophia erecta sunt, in quibus vestra eadem vox, quæ olim temporum calamitates deplorabat, nunc diurnis ac nocturnis horis laudes summo Numini perfolvit. Neque tamen hæc rebus gestis contentus fuit; sed, cum magnum egentium numerum collegisset, recto, victu, rebusque aliis ad vitam necessariis juvasset, multis præterea clericalis & laicalis ordinis persuasit, amplissimis patrimoniis abdicare se, atque in societatem tam piorum laborum communionemque venire.

orelli xeno-
dochie
& orphano-
trophis.

caritatem
orphano-
tam,

& agrorū,

patientiam
in ferendis
injuris,

ferocem
in precibus
votandis

Pius V. in
familiari
voitis;

Pontifice Pio V. vere Sancto, qui Hieronymum probe antea nosset, proficiscitur.

AUCTO-
RE AU-
GUSTI-
NO TUR-
TURIA.
D

voitis a-
nathemate
appensa.

9 Huc etiam faciunt tam multiplicia illorum vota, qui vel magnis itineribus ad ejus sepulchrum religionis causa accedunt; vel beato viro precibus se commendant: quorum permulti non exiguis gratiarum donis, tum ad animæ tum ad corporis commoda spectantibus, se in dies augeri testantur: & votivis tabellis oblatis, accensis funalibus, aliisque religionis significationibus ad sepulchrum adhibitis, beneficii accepti gratos se profitentur; nequidquam ædituo prohibente, & reclamantibus Patribus; Gravi quippe Superiorum nostrorum edicto cautum est, ne quod omnino ejus honoris genus vel admittatur, etiam profectum ab æternis, vel deferatur a nostris Hieronymo, quod sanctis viris, nisi supremæ Sedis accedente iudicio & consensu, deferri nequit. Sed quantumlibet obluantibus Superioribus, ægre admodum multis in locis piorum studia coerceri, & filiorum præsertim in Parentem optimum, & Congregationis auctorem pietatis ardor, & devotionis obsequium, non paucorum annorum cursu jam confirmatum, cohiberi potest. Verum de his sequenti & altero capite nonnulla dicemus.

C A P U T II.

Admiranda quædam de Hieronymo.

10 **E**TI, quæ toto vitæ cursu in Dei gloriam proximorumque salutem peregit Hieronymus, quæque illi divinitus sæpe contingere, mortalium profecto omnium commendatione sunt & admiratione dignissima; quædam tamen adeo extra communem rerum ordinem de eodem recensentur, ut illis admirabile nomen, peculiari quodam jure proprium, factum esse videatur. Quorum paucis exponendis, uno aut altero capite, immorabimur, quo splendidius Divina munera homini collata eniteant, & cœlestis benignitas ab omnibus laudetur impensius. Atque illud in primis admirabile, & ratum omnino Divinæ providentiæ & bonitatis argumentum in Hieronymo mihi videtur, quod unus ille tam multa opera aggressus, tam brevi tempore adeo secundo felicique eventu ad exitum perduxerit. Ex quo enim primo Venetiis discessit, ad ejus usque obitum anni non amplius quam sex intercessere, quibus ille duodecim ferme pia loca erexit, & legibus instruxit, adeoque certa & stabili vivendi ratione munivit, ut adhuc etiam multum aucta perseverent. Sociorum non exiguum collegit numerum, eosque non infimæ notæ, sed litteris nobilitatos, & fortunis omnino præstantes & eximios. Supra trecenta capita Hieronymi nutu & auctoritate regerantur, quorum permulti quam sublimes honorum & divitiarum gradu sint ad humile & abjectum vitæ genus traducti unius Hieronymi exemplo & cohortatione, jam factis antea dictum. Quod certe non tam in hominis industrii atque navissimi studium & diligentiam, quam in Divinam providentiam rejiciendum censeo. Nam vix primum servo Dei civitatem aliquam ingresso, licet ignoto homini & externo, abjectissimorum pauperum causam gerenti, omnia ex animi voto succedebant; ut ipsemet, cum tam effusam in pauperes & egenos Divini nominis benignitatem animo perpenderet, vel aliis enarraret, erubesceret omnino, ac pudore suffunderetur, tum eductis ex imo pectore suspiriis, sermonem clauderet illis verbis: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilis respicit? Nihil scilicet sibi arrogans, sed Deo, quidquid bene gestum esset, acceptum referri volens; neque immerito sase, quando, quocumque animum verteret, vel manum admoveeret Hieronymus, singulari quadam & admirabili ratione Divinam opem præsentem experiretur, quæ felici expeditoque

Hieronymus
ma. Laura
sen. anno
erigit 12,
pla. loca.

F
colligit
300. socios;

omata ex
voto succedant
dentia re-
fert in
Deum 1

Mal. 112.

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTU-
RA.

ditoque cursu suis cœptis obsecundaret. Quod cum in omnibus ejus gestis fere animadvertere liceat; tum vero, si ad singula descendamus, quæ egit aut dixit, quæque precibus a Domino impetravit, multo clarius admirabilem operum successibus elucefcet, inter quos ille mihi principem locum videtur obtinere, quem subijcio.

Somaschæ
aspera hye-
me impe-
diente ad
ferri panes,

11 Cum domi aliquando, Somaschæ in arce scilicet, ad numerosam familiam alendam, panis deesset, & cæli hyemisque fœda tempestate, quæ solito asperior inhorruerat, omnia perhorrent, viarumque aditus omnès nivium insolentia intercluderet, unde nec ab illis conquiri, nec suppeditari ab aliis diaria possent; Hieronymo denunciatur trichinii, cellæque panariæ minister una cum aliis, domi vix tantum esse panis, quo eo die tres quatuorve parce admodum ali possint: numerabantur autem supra quadraginta capita in ea familia. Tum ille nil commotus, eos etiam vetuit esse sollicitos, in Deum tantum spem conjicerent, admonuit, cujus brevi largam benignitatem essent experturi. Num qui olim, inquiens, tot Hebræorum millia, aluit in deserto, & ingentem hominum multitudinem paucis admodum panibus ad satietatem pavit, qui implet omne animal benedictione, & pullis corvorum cibum præparat, idem nostri curam gerens, rebus necessariis destituit? sicque animis ad salutarem confidentiam excitatis, ad orationem ipse secedens, Deo fidenter supplicat, ut extrema suorum inopia subveniat. Neque irrita vel inaudita preces. Is enim persolutis, urgente jam hora prandii, totum, quidquid erat panis, ad se deferri iussit: tres autem, quatuorve ad summum erant; quos in frustra comminutos, in gremium suum (quasi Divinæ confidentiæ agro seminis mandatis, uberem inde messem collecturus) injectit: tum manu ducta in formam Crucis, signant, tacitis secum precibus Divinæ clementiæ rem totam commendans: mox paucissimos panes illos intra gremium suum cœlesti benedictione usque adeo auctos sensit, ut large omnibus cœlestem gratiam dispersiens, non modo ad satietatem sufficerent, sed abunde etiam superfuissent. Facti fidem astruunt, qui præsentés & oculis & gustu rei veritatem explorarunt.

Pisces preci-
bus,

panes com-
minutos

signo Cru-
cis augetur,

quorum
frusta dno
servata

pellunt
morbo,

preæstam
febrim

creditor
precibus &
signo Crucis
sustulisse
morbo,

12 Magnitudinem vero miraculi, nescio, an auxerit, vel confirmarit, quod de eodem pane postea traditum accepimus; nempe post multos etiam annos asservatum, ad agritudines depellendas, vim habuisse. Res est sapienter experimento comprobata a Martino Martellino, qui tum ex illis unus erat, qui Somaschæ ab Hieronymo alebantur. Hic fructum panis, quem divinitus auctum non ignorabat, magna religione diu asseravit, cumque & spectatæ probitatis Sacerdos, & animarum Curator Gardæ-vallis-Canoniciæ diocesis Brixientis evassisset, sæpius agros invifens, trito in aqua vel jure pane, eos morbo levabat. Idque tum alias, tum præcipue nominatim postremis Martellini diebus hunc in modum accidisse ferunt. Nicolaus Ruggerius in vico Fossæ prope Gardam, quinto jam mense februi misere conflictabatur, nec arte medicorum levare poterat; accedit ad eum Martellinus Gardæ Parochus, allatique panis, quem in agrorum usum asservabat, paulum in aqua terit, tum ex agro portionem porrigit; magna fide haustum panem sanitatis consequitur, & Hieronymi meritis accepta refertur. Qui præsentés interfuerunt, factum testantur, sæpiusque Martellinus ad varia morborum genera, certo reparatæ valetudinis fructu, eundem panem adhibuit. Auctum vero non semel in extrema suorum inopia Hieronymi precibus panem videntur testes indicare, Somaschæ scilicet & Bergomi.

13 Quam multis agris, non tam medicamentis, quam precibus vel signo Crucis, ut alii testantur, maderetur, supra indicavimus: fuitque multorum sententia, illum, cum medicamenta quibusdam agris adhi-

beret, tegumenta curationum illis remediis de industria quarere, & valetudini, quam precibus erat impetraturus, velamentum obducere, ut scilicet remediorum adjumentis, non suis precibus æger convaluisse crederetur. Quæ res non valde quidem a veritate abhorret: nam permulti ulceribus gravissime affecti, quæ insanabilia apparerent, adeo levi curatione, brevique spatio convaluerunt, ut merito in admirationem, majorisque virtutis quam sit naturalis opinionem, eorum curatio veniret.

14 Nec minorem habet admirationem, quod paullo ante, quam extrema infirmitate decumberet Hieronymus, universis pene spectantibus & audientibus, qui domi erant, evenit. E collectis ab illo pueris unus etiam ille illa populari, quæ tum passim, ut diximus, grassabatur, gravissime correptus, pene exanimis jacebat: linguæ enim usum ex morbo perdidit, omnique motu destitutus, mortuus potius, quam morti vicinus omnibus videbatur: resolutis tamen momento faucibus, exclamat, mirum sibi & admirandum plane visum objectum: urgent præsentés, ut, quid rei illud sit; proloquatur; tum distinctis verbis & clara voce profertur: E sublimi illustrique loco sedem ab se inspectam, auro & gemmis valde conspicuam, & cœlesti fulgore radiantem, cum epigrammate aureis litteris in hæc verba exarato: Hieronymo Æmiliano præparata. Non dubium, quin ex ore infantium & lactentium Hieronymi servi sui laudem Deus perficere voluerit. Sed ille ea re vehementissime commotus, cum se magis in quamdam sanctitatis opinionem hinc rebus trahi cerneret, fugam inde omnino meditabatur, eam cito arrepturus, nisi morbus hominem lecto citius affixisset.

15 Jam morti fere vicinum majores illius vici convenerunt, ut moriens ipsis bene precaretur, & aliquid e salutaribus monitis instillaret; quibus ille testamenti loco hæc documenta reliquit: Si festis diebus a ludis, saltationibus & choreis abstinuissem, si sacros eos dies Christiane & religiose coluissem, si blasphemandi impiam consuetudinem sustulissem, se certissimum apud Deum sponforem futurum, eorum agros a grandinis injuria tutos fore. Præstiterunt illi per aliquod tempus debitam festorum celebrationem, & blasphemiam cessationem; stetit etiam Hieronymi promissis Divina bonitas; nam grandine per vicina loca dire grassante, Somaschensis ager immunis cernebatur; idque aliquot annos perdurasse illius vici seniores testati sunt. Sed rursus illis vel junioribus ad pristina redeuntibus, rursus etiam grandinis flagello graviter justeque percelluntur.

C A P U T I I I.

Alia ejusdem generis.

16 **P**ost ejus obitum etiam permulti se illius precibus variis in rebus adjuutos testantur, inter quos, ut ab antiquioribus initium faciamus, Joannes Antonius Mazzolenus Caloltii Notarius maxime eminent: qui viventi Hieronymo insensibilis fuerat, cumque Caloltii primo domicilium ponere, uti statuerat, non esset passus, conviciisque hominem impetere, tamquam errorem & mendicum numquam destitit, uti suo loco monuimus. Hic capitis dolore numquam intermittente vexabatur, quin subinde etiam vehementi accessione facta, adeo graviter excruciabatur, ut desipere & insanire, ac pene de potestate mentis dejici videretur, frustra per multos annos adhibita medicorum opera. Vulgato Hieronymi obitu, fama que tunc maxime apud omnes de illius sanctitate increbrescente, tandem valde commotus est; quod unus ipse adversatus esset homini adeo probo, & omnium testimonio fere sancto:

& aliter

a puero moribundo

visi sedes illi præparata:

E

ob ejus plures mentiones servatas

ager a grandine immunis fuit.

F

Inimicus ejus

A sancto: cumque ad defuncti corpus omnium ordinum concursus undique Somascham fieri cerneret, & ipse facti pœnitens, hominem vita functum venerari statuit, quem vivum contempserat. Ad feretrum igitur genibus nixus cum oraret, solitoque capitis dolore torqueretur, subit animam ea cogitatio, ut ad morbum depellendum, Hieronymi intercessionem imploraret, quem Beatum ab universis prædicari audiebat. Veniam igitur offensionum primo deprecatus, magna fide ejus opem poscit; si ea, inquit, o Hieronyme, quæ de vitæ tuæ sanctitate circumferri audio, ita se habent: & mihi misero peccatori indulgere, & capitis dolorem precibus tuis abigere digneris oro. Vix pœnitentiam abolverat, cum capitis dolore vexari desit, neque amplius morbus rediit. Acta ab omnibus Deo, Hieronymoque gratia: fuitque apud universos illustrior gratia, quod prima ab Hieronymi morte præ ceteris fuerit inimico collata.

17 Anno etiam volventis seculi decimotertio mense Majo, Veronica monialis monasterii sanctæ Matris Domini, Bergomi, ætate jam affecta, quæ sexagesimum exceperat annum, gravi ischiade laborabat cum ulcere putido circa femur prope os coxendicis, ut Joannes Paulus Barilus monasterii medicus, morbo sæpius inspecto, assereret, aliqua certe ad ægotantis solatium adhiberi posse remedia; ceterum desperatam esse morbi sanitatem, tum ob gravem ægotantis ætatem, tum ob addita ulceri ob temporis diuturnitatem (ut fieri affolet) & labra callosa, & ossis exsionem, acerbissimo cum languentis cruciatu. Medicamentis nihilominus ad experimentum adhibitis, plane compertum, irritamenta potius quam medicamenta fuisse: post quartum enim mensem, ita morbi vis increbuit, dolorque sese intendit, ut nisi ligneis adminiculis utrique axillæ subiectis, progredi aut se loco movere non posset. Cum igitur decimo Cal. Decemb. Horatius de Federicis, Vicarius Generalis Episcopi Bergomensis, de Hieronymi vita & moribus in eò monasterio inquireret, admonita fuit ab aliis etiam Veronica, ut se proxima luce examini subiiceret, & quæ de Hieronymi sanctitate admodum juvenis a senioribus audiisset, integra fide exponeret. Illa vesperi cubitum discessura, cepit earum rerum memoriam diligenter recolare: cumque multa profus admiranda succurrerent, quæ a fide acceptisset, eam etiam induit mentem, ut se illi admodum ægram commendaret: & statim genibus nixus, orationi se dat, intimo cordis affectu Patrem rogans; ut, si ea vera sunt, quæ de sanitate aliis ægris reddita, & de panis multiplicatione auribus accepit, hoc etiam ceteris beneficiis addere velit, ut se gravi & infamabili infirmitate laborantem, suis precibus liberet: tum ita Deo, Hieronymoque benefidens, lecto se componit, solitis dolores, quibus singulis noctibus acerrime cruciabatur, non amplius experta, somnum commode capit.

Brimo mane expergefata, morbo se liberam sentit, lecto surgit, nulloque lignorum usu adhibito, scalas descendit, sola salutationis Angelicæ signum & nocturnæ psalmodiæ dat; absolutis nocturnis horis iterum scalas ascendit: eodem die ad examen vocata, rem, ut est, exponit. Multisque interiectis diebus, iterum Vicarius Veronicam examini subiicit, quæ se multo etiam saniorum testata est, eum primum ne uno quidem gradu, sine fulcris axillis sustinendo corpori subiectis, promoveri se posset. Abiecta lignea serperastrâ illa & adminicula, ad Hieronymi sepulchrum suspensa cum facti narratione visuntur.

18 Jacobus Metaxanus Cephaloniæ nobilis, cum in Seminario Patriarchali Venetiis studiorum causa degeret, sæpiusque a Patribus nostris de Hieronymi rebus gestis audisset, a Vitam etiam perlegisset; tanta pietate in eum accensus est, ut eum elegerit sibi Patronum & Advocatum apud Deum, seque totum uni illi in rebus omnibus commendaret. Anno igitur hujus seculi XIV. februarii Tom. II,

bristertiana, eaque duplex, nec intermissa, juvenem incurfabat, misereque extorrebatur, nec deerant manifesta malignitatis argumenta; cumque medicorum præceptis minus obtemperaret æger, factum est illius intemperantia, ut ad usque salutis desperationem morbus invaluerit. Cogitur ergo quadam die medicorum confensus, inter quos duo insigniores erant Marcellinus & Amaltheus, qui morbi gravitate perspecta severe uno consensu pronunciant, agrum in sequentem lucem vivere non posse: jam enim sensibus destituebatur. Marcellinus in discessu eum quam primum postremo sacra unctionis auxilio muniendum commonet: advocatur illico Sacerdos, suprema unctionis minister, a quo pluries interrogatus, num sacro oleo inungi vellet, vix tandem inter mortuis vocibus, & oculorum motu annuit. Post extremam unctionem, cum jam animam agere videretur, ab eodem Sacerdote sacris precibus, quæ ad emigrantis animæ commendationem ex Ecclesiæ ritu adhiberi solent, expiatus est: complorataque a medicis & omnibus ejus salute, mors imminens in singula momenta expectabatur. Aderat forte ex nostris Pater Franciscus Zoia, qui morienti astabat: hic in imaginem Hieronymi, quæ ægotantis capiti imminet, oculos coniciens, Jacobum hortatur, ut se Hieronymo Patrono suo sanitatem a Deo impetraturo commendet, arreptaque imagine, exosculandam morienti porrigit. Nec vana denunciatio cecidit, nam ille Patroni sui effigiem intuitus, pie osculatur, ejusque intercessionem, utcunque potest, voto expetit. Nec mora: Hieronymo ad opem vocato, morbi vis sese remittit, liberiusque jam meante spiritu, sermo redit agro una cum sanitate. Postera luce adest Marcellinus quasiturus, num vixisset: deducitur in cubiculum, comperit, discussa febris, omni morbo convaluisset, rei que magnitudine obtupescens, protinus exclamat: En Lazarum ab inferis revocatum. Et deinceps recte convaluit, medicoque affirmavit se Hieronymi ope voto quæsitâ, morbo emeruisse; idque Jacobus juratus Venetiis deposuit, hujus rei confectis tabulis, seque meritis, & deprecationi Hieronymi sanitatem debere professus est.

19 Capitis dolore acerrime quidam Sacerdos ex nostris vexabatur, cumque nullo remedio tanto dolore levare posset, sepulchrum Hieronymi adit: ibi aliquamdiu orat pro sanitate, meritaque Hieronymi interponitur: tum capite ad sepulchrum inclinato, illud exosculatur, caputque dolore vexatum aliquantisper ad sepulchri petram sistit: quo contactu dolor omnino illico abscedit, eumque ille eventum, ceu miraculum, omnibus statim narravit.

20 Gregoria Emilianæ fuit Hieronymo ex Luca fratre neptis, Virgo Deo sacrata, in monasterio monialium S. Ludovici Venetiis, ubi octogesimum annum agens, miro religionis & pietatis exemplo clara, & monialibus omnibus cara excellit: hæc pluries referre solebat se Patronum sanctum habere, ad ejus intercessionem adversare aliqua imminente se referret, eumque deprecatorem apud Deum adhiberet: a quo etiam multa se accepisse insignia dona profitebatur; idque serio aliis monialibus, cum de Dei rebus ageret, narrare consueverat.

1 Vitam ab Andrea Stella, de quo cap. 4. agitur, scriptam, ut addit Rossus,

CAPUT IV.

Alia beneficia Hieronymi precibus divinitus concessa.

21 Bergomi in monasterio puellarum suburbii S. Antonii Lucia Brigida quindecim jam annos

Z rheuma-

AUGUSTINO, TURILLI, R.A., D

ex febril moribundis

ex oculorum ejus imaginem,

implorat optum,

Janatur

alios capitis ad sepulchrum inclinati, dolore liberatur

F

neptis ejus intercessione varia beneficia impetrat.

ventam de precatus implorata ejus optum

liberatur dolore capitis

ischiade laborans

Or clauda facta

statura sanctissimum Hieronymi

ejus optum implorata sanatur

AUCT. AUG. TURTI- RA.

sublatu rheumatisms

rheumatismum (fluxionem falsam nostri vocant) patiebatur: quo noxio humore calentibus admodum naribus (quo maxime defluebat) caput etiam ardenti inflammatione incendebatur: neque gravedini subveniri ulla medicorum pericia poterat, frustra jam per tot annos implorata eorum industria, & adhibitis remediis, diligentique ciborum delectu servato. Erat autem genus morbi tum ob narium capitique inflammationem valde noxium, tum ob putridam defluentem pituitam omnibus horridum & invisum. Lucia igitur, damnata quadam die inutili medicorum opera, ad Divinam opem, Hieronymo deprecatore, se convertit, ejusque meritis & intercessione sanitatem a Domino ardenti prece deposcit. Utilis omnino Patronus Hieronymus exitit; siquidem citissime sanam se sensit, omnique ciborum genere in posterum sine ullo delectu ac discrimine usa, nullam prorsus offensionem est experta, itaque Deo Hieronymoque deprecatori gratias agit.

difficultas partendi

21 Somaschæ Catharina Vulpia Ambrosii uxor difficili partu laborans, duabus noctibus & die integro discruciabatur vix ferendum in modum, nec factum eniti poterat; cum ad eam accedit Andreas ejus focer, vixque parentis cubiculum ingressus, eamque tam acerbo cruciatu oppressam, & exclamantem inquit, illico recessit, non diutius languentis aspectum ferre valens, in proximumque cubiculum secedens, ad imaginem Beatæ Virg. accedit, ibique humi positus genibus, fusa oratione, Hieronymi merita ad impetrandum laboranti levamentum adhibet, polliceturque se argenteam imaginem Hieronymi sepulchro oblaturum, si pragnans facilem partum enixa sit: statim ac Hieronymum voto propitiavit, partus incolumis prodit, nullo fere doloris sensu, cum de utriusque vita ab omnibus antea dubitaretur. Andreas, argentea tabella Hieronymi sepulchro oblata, eum sui beneficii auctorem professus est.

colicus dolor

23 Eodem in loco Prudentia Amigonia colicis doloribus sæpius acerrime vexabatur, nec ulla jam arte levari poterat, medicamentis omnibus irritò exitu tentatis; cum Hieronymo tandem, ardentissimas in preces fusa, se commendat, votique sponione obligat diebus singulis, vita durante, recitaturam ter orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, in honorem Dei & Hieronymi; emissioque voto, nullo unquam postea dolore tentatur: quam gratiam Hieronymi precibus & meritis se debere testatur.

P. Andreas Stella

24 Sed externa beneficia recensenti haud præterenda domestica: prodendumque maxime, quod ex nostris Pater Andreas Stella in Hieronymi Vita a se conscripta de se ipso publice testatus est. Ego rem scitu non indignam eo fusus explicabo, quod supremus a nobis tanti viri discessus admonet de eo liberius ea scribenda, quæ, illo vivente, minime licuisset. Res igitur in hunc plane modum se habuit. Allegaverat in Dalmatiam Clemens VIII. cum Apostolici Visitatoris munere Michaelem Priulum Antistitem Vicentinum, ad eam provinciam recognoscendam, & legibus ac constitutionibus ex Ecclesiastica disciplina, si opus esset, communicandam: debebat vero tunc Vinceratæ, collegio nostro præpositus, Pater Andreas Stella, qui eam Theologiæ partem, quæ de conscientia nodis quaestionibusque dissolvendis agit, publicis lectionibus in aula Episcopali, magno sane nomine & concursu, nec fructu minore, explicabat: ad populum etiam in ecclesia majore, nitido illo suo ac florenti dicendi genere, quo plurimum valuit, ac plane aureo eloquentiæ flumine, sæpe dicebat, auditusque ibi fuerat in magni jejunii feriis tam denso & frequenti auditore, ut in templo, aliqui amplissimo, interdum tamen ægre admodum ad suggestum percurrere possent. Hunc igitur sibi Michael Theologi nomine in eo munere adsciverat: quorite obito, cum Venetias rediisset, seu

Theologia Professor

conclusionatur extimins.

laboribus perfundi muneris fractus, seu novi cæli inclementia graviter affectus, vix ab eo reditu mense decurso, ingenti sane patriæ mœrore, & Ecclesiæ Vicentinæ damno ex humanis creptus est. Vir omnibus & probitatis & prudentiæ numeris absolutus, & in Ecclesiastica disciplina constituenda, & retinenda nulli secundus: cui etiam cum multa Religio nostra, tum collegium Vicentinum acceptum referre debet. Persimile autem vitæ periculum, sed dissimili exitu non diu ab ea reversione adiit etiam Pater Stella; nam mense Septembris anno præsentis seculi quarto, improba febri correptus est, cujus pestifera vis quo minus initio se proderet, tanto periculosius vitalia populabatur, medendique peritos diu ancipites incerti eventus exitu detinebat: ad gravem autem corporis morbum, gravior etiam mentis ægritudo, phrænesis scilicet, addebatur, quæ aliquot dies hominem tenuit: in manifesto tamen delirio non deerat illi qualiscumque dicenda pietas: a medico enim adiri se non patiebatur, nisi antea de genu ibi ad ejus lectum quinquies orationem Dominicam, & salutationem Angelicam recitasset: magnum certe insitæ probitatis argumentum, ut natura, quæ in eo genere morbi se maxime prodit, ad ea pietatis officia prorumperet. Ægro igitur per multos dies graviter conflictato, tum morbi improbitas omnino erupit, cum adeo misere jacenti nullam prorsus reliquam esse vitæ spem medici uno consensu affirmarent, eique tamquam medicorum sententia plane deposito, extremam funeris pompam nostri appararent: & non una in ecclesia ejus salutis causa indicta esset a nobilioribus civitatis supplicatio.

febril pestifera correptus

25 Cum igitur ad sanitatem mens agra rediisset sacro jam pane Viatici nomine refecto, & aliquantisper orationi intento, Hieronymus noster, cujus sepulchrum non multo ante religionis causa adierat, animo occurrit, simulque voti concipiendi mens est data, quod ille statim hiic verbis nuncupavit: Bone Deus, si pristina redantur vires, lucisque usura addatur labenti vitæ, me servi tui Æmiliani ordinis nostri Auctoris Vitam scripturam recipio: & si Religionis meæ Præses, Divina tua voluntatis interpres, annuerit; voti etiam religione me obstringo. Mirum dictu: vix concepto voto in Hieronymi obsequium, remisit se morbi vis, ceterisque de ejus salute desperantibus, unus æger certissimam vitæ & sanitatis spem illico concepit: nec ea frustratus, siquidem in dies immunito semper morbo, citissime convaleuit, ab omnibus desperatione in admirationem conversa. Vix morbo relevatus, promissis stetit, & summa eloquentia ac pietate Hieronymi Vitam Italico sermone conscripsit, cujus meritis acceptum vitæ beneficium refert.

moribus duos quosdam scribendi vitam Hieronymi

convalescit

editi: Vita Italice

26 Atque utinam par exitus alterius infirmitatis fuisset, ubi idem Pater hoc ipso anno Venetis occubuit, ubi morbida quadam, ac pene pestifera autumni vis defævire visa est, mense præsertim Octobri, quo longe plures solito morbi tabe consumpti dicuntur. Decimo septimo igitur Cal. Novembr. infirmitas Patrem invalit, quæ latis aperte periculum vitæ intentare initio ostenderet, adeo etiam offenso stomacho, ut, quidquid ingestum esset, continuo & magno impetu egereret: sed validioribus remediis statim adhibitis, ita videbatur repressa ægritudinis vis; ut supremo etiam discrimine satis obviam itum, & periculum certissime propulsatum medici in primis arbitrarentur. Immanis enim illa stomachi offensus conquieverat, nihilque jam morbi supererat, nisi tenuissima febris, quæ viginti novem dies ægrum, sed levissime admodum tentabat, semper tamen recuperandæ salutis ostentata spe, medicis etiam nihil præterea mali futurum dictitantibus. Cum ecce, nihil minus illis nostrisque opinantibus, de repente collapsis viribus, tanto corporis languore correptus est, ut nullam in partem se movere possent: febriculaque in luem pestiferam versa, biduo hominem extin-

delu morbo stomachi ex lenta febris

extinctus

A extinxerit. Non tamen imparatum supremus hic casus Patrem invasit, nam per eos levationis dies, cum ejus salutem omnino in tuto positam omnes illi certissime affirmarent, jamque periculo liberatum, citissime ex omni morbo emerfurum dicitarent, & medici in primis secunda ac prospera universa denuntiarent; una tamen illi impendentis mortis facies ita oculis semper observabatur, ut nihil minus, quam de vita cogitaret. Quare nullus nisi de morte sermo, nulla cogitatio; patientia autem tanta morbi molestias perferre, ut non obscuram vicinæ migrationis præparationem plane cerneret. Diem suum obiit quintodecimo Kalendas Decembris majore certe, quam in præsentem explicare queam, totius Religionis dolore & incommodo; quam ille assiduis concionum laboribus in primis Italiæ civitatibus, solida suggesti gloria, non parum illustravit, & singulari rerum agendarum prudentia tum in supremo magistratu, quem inter nos magna cum laude gessit, tum postea semper magnis in rebus præclare adjuvit. Ingenium illi erat vividum & excellens, animus excelsus ad magna quæque & ardua factus, mores suavissimi ac plane amabiles, aspectus venustate simul & majestate decorus, semper hilaris ac revidenti persimilis. Cetera suo loco uberiori stylo tradet historia Religionis: hæc ego pauca præcurrens, quo communem acerbissimi vulneris dolorem aliqua ex parte lenirem; ad reliqua de Hieronymo redeamus.

ante fun-
dus supre-
mo Ordine
magistra-
tu.

Hierony-
mus ex-
ponit in
Deum ca-
ritate.

multum
erat

27 **P**æteritarum rerum intermissa narratione majori, credo, cum legentium utilitate, ad cælestes Hieronymi virtutes explicandas, stylus revocabitur. Ut enim superiora admirationis plurimum habeant, quæ legentium curiositatem alit & provocat; ita hæc imitationem excitant & acuum, qui sacrarum historiarum fructus solet esse præcipuus. Ab ea autem virtute liber scribendi initium sumere, quæ nobilitate inter ceteras & dignitate princeps est, ardenti scilicet & eximia in Deum caritate, qua una in primis adeo excellit Hieronymus nos, ut universa hujus virtutis seu indicia seu partes in eo plurimum eniterint. Frequens primo loco atque adeo assiduum orationis studium in eo fuit, ut in plures horas supplicationem quotidie produceret: quantumque huic exercitio diurna proximorum ministeria & institutio interdiu detraxissent; tantumdem nocturnis spaciis somno ereptis sarcire studeret: jamque illi erat persamiliari, non modo bonam noctis partem orando traducere, sed integras etiam nixus genibus supplicando insomnes transigere; idque præsertim cum ægris in valetudinario, aut suis domi ad necessaria ministeria advigilaret. Illud vero de asseribus aut etiam nudo solo somnum capere, neque positis vestimentis si ideo factum interpret, quo citius expergisci, expeditiorque ad orationem excitari posset; non longe a vero aberrem, qui sciam hujusmodi quiescendi rationem ab aliis etiam sanctis viris solius orationis causa esse susceptam. Sancta enim Elisabera (ut alios omittam) Lantgravii Turingiæ Principis uxor, super pavementum distento tapetulo cubitabat, ne molliori jacenti arctior somnus horas interciperet orandi. Atrienis non multum erat in Hieronymum conquirendo, si vocaretur ad januam, laborandum; nisi enim communibus exercitiis, vel puerorum institutioni occupatum invenisset, certum illi erat, ad orationis locum hominem convenire.

facile in
Deum me-
te elevan-
tur.

28 Qua ex longa frequentique cum Deo colloca-
tione & consuetudine tam facilis & prompta inerat illi in Deum mentis elevatio, ut ex cujusque creaturæ aspectu, vel novo rerum obiectu, aut etiam inusitato aliquo even-

Februarii Tom. II.

tu, in Deum facillime raperetur; & quæ alios mente abstractos, evagationum molestiis a Deo abducere confueverunt, ea universa quasi supernæ ascensionis gradus Hieronymum semper in Deum agerent. Orationum autem ejus fructus non tenuis aut contemnendus erat, idque sæpius tum ægrorum, tum recte valentium commodo est comprobatum. Sed aliud, quod ad orationem etiam faciat, novum placet afferre experimentum. Cum aliquando Somaſchæ in arce itata hora quotidianis precibus vacaret, omnisque circa familia effusa de more adesset; tam piæ pietatis opus non ferentes inferni hostes, inter ardentes omnium preces, pueros invadunt impurissimi spiritus, eosque ita versant, ut in risu cachinnosque soluti, in turpes obscœnasque voces, in jocose scurriliterque dicta erumpentes, pia orantium studia interturbarent. Intellexit illico Hieronymus, unde vocem insolentia & insuetus existeret risus. Quare adlocutus in preces fufus, adjurare festissimas bestias, ut illinc facerent; Christi nomine imperare, ut pueros, in quibus nullum jus illis esset, liberos sinerent, & sine cunctatione loco se proriperent: nec mora, Hieronymi precibus inde exacta inferni monstra, numquam rediere. Non tenuis certe in Deum caritatis argumentum tam frequens, & tam uberi cum fructu, orationis exercitium.

AUCT.
AUGU-
STINO
TURTU-
RA.

precibus
sugges-
tione
num pe-
llet

E

29 Tantum porro caducarum rerum contemptum, & tantam terrenarum omnium abdicationem atque oblivionem, an absque eximio aliquo & flagrantissimo ejusdem virtutis ardore existeret potuisse puremus? Numquam certe adeo sordescitibus terrenis, superna expectantur, nisi divinæ caritatis dulcedine suo in fonte degustata. Hieronymo autem adeo ista viluerant, ut nulla jam patriæ, nulla affinium, nulla harum rerum mentio aut recordatio apud eum vigeret: quin nihil molestius, quam si quis de his sermonem movisset: omnia enim perofus, nihil nisi divina illi sapere videbantur. Sed nullum forte illustrius ardentissimæ in Deum caritatis argumentum erat ingenti illo dolore, quo ex Divina offensa afficiebatur, & peracerbo animi cruciatu, quem, Numine læso, experiebatur. Est qui juramento affirmet, a Somaſchensibus jam grandævus, octogenarius nempe testibusque oculatis audivisse, quod subiiciam.

nihil facti
re munda-
nari

patriam,
amlegi

fratrum
vitas

oblisphemias in Deum & S. Mariam

adhoratio-
ne sua

30 Duo fratres, Somaſchensese an ex alio vico, non proditur, mutuis ac diuturnis impliciti discordiis, odiis inter se capitalibus dissidebant: cumque alter Vercuragum pereret, alter Vercurago Somaſcham rediret, in ipso clivi descensu sibi occurrerunt: utriusque ad alterius conspectum mota ira, excitati vindictæ corpore ebulliente sanguine; inde atrox & plena periculi, exorta rixa: & primo verbis agi cæpta res est, sed ita, ut inter jurgia & minas, alter alterum maledictis & injuriis laceraret, impias omnino & immanes, prout ab hujusmodi hominum genere fieri assolet, in Deum sacratissimamque Matrem blasphemias frequentissimas uterque effunderet. Ut primum duo illi obviam se habuere, forte supervenit etiam Hieronymus cum aliis, initioque contentionis audito, accurrit, medium se interponit, hortatur & rogat, iras ut deponant, a blasphemix scelere linguas coerceant. Quid (aiebat Hieronymus) quid mali commovit Dominus noster? quid sacratissima Virgo? qua in re vobis damno aut offensionis fuit, ut tam diris a vobis profcendantur execrationibus? Cumque videret clausas esse momenti aures, & hortationibus ac precibus jam obduruisse pectora; ille, qui horrendum blasphemiarum sonum amplius ferre non posset, tantaque Numinis injuria plane dirumperetur; eodem in luto, ubi erat, genua ponit. Et vos, inquit, a tanto blasphemix scelere vel admoniti linguas non continetis? en ego in me ipsum ulciscar scelus vestrum, quam diræ blasphemix penas, ego cælesti, ut poterò, occurram vindictæ. Tum os infigit luto,

into man-
danda

AUGUSTINO TURTORA.

A

000001

pro emendatione morum

curat legi a pueris hanc a se compositam orationem:

semet offensa

de dolore Ecclesie agitata et stigmatum

dentibus carpit, toto ore cœnum versat, mandit, & dentibus terit: ad esoque iterum, non sine lacrymis, Vestris vos, inquit, linguis & ore plusquam sacrilego male Deum beatissimamque Virginem accipitis: ego lingua oreque meo tamdiu cœnum volutabo, donec a diris desistatis, læsoque Numini facis fiat. Cumque ita & hunc ore sumere, & veluti dentibus mandere, illosque oburgare pergeret, non tulit Divina bonitas, ut tantus de Numinis injuria conceptus dolor, & tam nobilis ad eam avertendam Hieronymi conatus irritus concideret: siquidem illi tam raro insolentique facto vehementer permoti, stupore desisti hæere; irarumque nonnihil restitit ardoribus, maledictis etiam abstinerunt. Tum Hieronymus pacem expetere, pacem urgere per Christi Domini beatissimæque Virginis merita, pacem implorare & deprecari: Hoc sanctissimis illis nominibus tribuerent, ajebat, quæ tam diris execrationibus fœde laniasent; ut pœnitentiæ satisfactioisque loco pacem inirent, pacem darent. Nec ægre Hieronymi factis & dictis obdurata pœctura sunt emollita, postz iræ, sublata rixa, ut non sine mutuis lacrymis gaudioque reconciliatione facta, in fraternam consuetudinem statim redierint. Ita inveteratas iras & dira blasphemiarum crimina inuistata ad eum diem Hieronymi pœnitentia castigavit & sustulit.

31 Et sane asperrima quæque prompto libentique animo subiisset, vel levisimæ in Deum offensionis propulsandæ causa: adeo ille, læso Numine, intimis animi doloribus discruciebatur: cujus rei causa postremis præsertim vitæ annis maximopere affligi, ac pene profligari videbatur. Cumque corruptissimam illorum temporum vivendi licentiam diutius ferre non posset, & emendatam Christiano homine dignam morum disciplinam in omnibus avidissime expeteret; in eam rem brevem quamdam ac simplicem confecit orationem, quam a pueris sub Missæ sacrificium, & inter alias preces quotidie recitari voluit: eam orationem hic ego, eadem styli simplicitate Latine factam, subtexam; sic autem habet. Dulcis Pater noster, Domine Jesu Christe, rogamus te pro tua infinita bonitate, ut totam Christianitatem informes & dirigas ad eam normam sanctitatis, quæ floruit temporibus Apostolorum tuorum. Quæ precatationis formula in præsentem etiam a pueris orphanis inter quotidianas orationes usurpatur.

32 Sed cum non modo in meliorem locum res devenirent, verum etiam pravorum dogmatum pestilenti afflante viru, & nefaria insanissimarum opinionum licentia, in summam perturbationem incidissent tempora illa, & Catholica disciplina multis in locis immani perfidorum exagitata furore periclitari, frangi, ac omnino profligari videretur; tabescebat Hieronymus in tam dira temporum calamitate, nec sine lacrymis intueri poterat Ecclesiæ navem, commune salutis perfugium, improbissimorum hominum audaci temeritate, gravissimis adversæ fortunæ fluctibus misere jactari atque affligi. Cumque multo maximam, multoque gravissimam ex eo contraxisset molestiam, tamen quotidie magis contracti doloris vehementia ex improborum desperata salute absumebatur, neque ulla voluptas impressam animo sollicitudinem levare poterat: quin longo jam ærumnarum & malorum concursu defatigatus animus, cum ad obrepentem mœrorem opprimendum deficeret; ipsi etiam corpori supremam ægritudinem attulit, quæ ab animo in tantam molestiam & gravi mœrore diu versante frequenter existere solet. Atque ita Hieronymum ærumnarum acerbitate debilitatum, & doloris angore victum, bona valetudo ac postea vita dereliquit: ut non immerito ardentius Catholicæ fidei zelo, & acerbissimo divexit Ecclesiæ dolore (quæ ardentissima in Deum caritatis indicia sunt manifesta) quam morbi vi credatur extinctus.

Ejusdem Caritas in proximos.

33 **S**ed non infœcunda erat illa in Deum caritas & Rerilis: nam amor Dei, ut inquit S. Gregorius, amorem proximi generat, & amorem proximi calefacit amor Dei. Amor hic porro proximi & ipse multiplici sobole germinans, late admodum in proximos ipsos sese effundit, quorum egestatem sublevar, inscitiam depellit, errata condonat, offensas suffert, quibus in officiis omnibus insignis plane, si quis alius, fuit Hieronymus: qui hanc benigne faciendi disciplinam erga omnes adeo excoluit; ut inter virtutes, quibus in omni vita ornatus fuit, nulla mihi hæc una in proximos caritate admirabilior videatur. Ut enim de suis bonis large pauperibus subvenire non rarum & infrequens sit, quantum illud est, domesticam suppellectilem elemosynis universis exaurire, facultates omnes in pauperum usum profundere; seque adeo in eundem paupertatis & miseriæ ordinem redigere; ut ostium victum mox egenis refundendum emendicaret, mucidis crustis, & panis reficamentis ipse victitare assueverit, meliore cibo pauperibus appposito; quasi multo acerbior aliena, quam sua præeretur egestate, & inedia cruciaretur? Non absimilis certe hac in re S. Exuperio illi Tolosæ Ecclesiæ in Narbonensi Gallia Episcopo, quem mirifice commendat S. Hieronymus; quod scilicet viduæ Sareptensis imitator, ipse esuriens pasceret alios, & ore pallente jejuniis, fame torqueretur aliena, omnemque substantiam Christi visceribus erogavit.

34 Sed, ut a recte valentibus ad ægros me referam, in quos multo effusior ejus excurrebat benignitas, hic unum non reticebo, quo univèrsa superioribus libris hoc de genere tradita facilius ad examen revocabuntur, & intuentium oculis singula sua cum dignitate & præstantia subiiciuntur; Hieronymi scilicet caritatem in languentes & ægros hujusmodi habuisse exordia & incrementa, quæ cum aliorum illustri sanctitate facile cerret, & eos postremo exitus noctam, qui sublimem martyrii gloriam merito exaquent. Cogitanti enim mihi initia illa pietatis in ægros Venetiis impensæ, ubi prima Hieronymo fuit hujus palæstra virtutis, plane sese obiciunt Divi Bernardini Senensis sanctitatis tirocinia, quæ ille hujusmodi operibus ita apud cives suos posuit, cum Senæ gravi pestilentia vastarentur, ut duodenis comitatus juvenibus, quos sibi ad ipsum opus delegerat, circumiret ægroantium domos, languentes & graviter affectos consolaretur, egestate laborantibus subveniret, sepeliret defunctos, paratus omnes subire casus, quos retrā illa lues se temere ingerentibus inferre potuisset. Certe si quis Hieronymi caritatis initia illa in ægros & defunctos, quæ suo retulimus loco, cum iis S. Bernardini conferre velit, non admodum forte inter se differre compariet.

35 Quo deinde in studio impensus occupatus Hieronymus, & multo jam tempore animo obfirmatus, eos habuit progressus, qui præstantioribus in hoc genere nihil omnino concedant: quod planum fiet, si ea repetantur, quæ de b. Elisabetha Pannoniorum Regis filia, & Langravii Turingiæ Principis conjuge in ægros caritate traduntur: quæ scilicet eo præcesserat, ut non alienum a sua dignitate putaret mendicium, infirmum, obstrum, squallidum; male olentem suscipere sinu, suisque manibus crinem illius pectere, condere caput, lavare totum corpus; & quantum licuit a pœdore, sordibusque vindicare: atque hujusmodi in pauperes ægros & ulcerosos officia persolvere. Cui etiam adnectenda e. Mariæ illa de Oignies, cognomen dicta, cum viro suo, quos non languoris deformitas,

Homil. in Evang.

Amore proximi ardor

omnia bona distribui pauperibus

pro illi m. dicit

E

Epist. ad Rusticum monach.

agri servit

Inclusus cum S. Bern. martire Senensi

F

proficiens cum S. Elisabetha

b

Et B. Maria de Oignies

c

le 1111

A non tabes, non sanies faculenta, non morbi evitanda contagio, ab ægrorum cura arcebat: quin miserabilior ægrotantium facies, ministrantium curam magis accendebat: quibus Christianæ caritatis incrementis æquo respondere cernet, quæ de Hieronymo, in ægros & ulcerosos ac sanie manantes, suo retulimus loco, qui attente perpendet.

Yniani cum sanctis Egypti Martyribus adscriptis.

L. 7. h. 6. 16. 17.

36 Sed exitum jam tantæ in ægros & misere jacentes caritatis spectemus, qui is tandem fuit, ut grassante lue, cum ægris suo more impense deserviret Hieronymus eodem tactus morbo; non forte minori interierit, quam martyrii gloria: quando obeunt in hujusmodi caritatis operibus implicitos, in album Martyrum ecclesiastici Fasti referre consueverunt: ita enim pridie Kalendas Martii permultos, qui, peste grassante, laborantibus strenue ministrantes mortem oppetere, veluti Martyres religiosâ piorum fides venerari consuevit: quibus etiam luculentum dedit testimonium S. Dionysius Episcopus Alexandrinus in epistola ad Hieracem Episcopum, quam refert Eusebius, a cujus hæc pauca nos verba subscribemus: Adeo ut istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem & robustam fidem suscipiebatur, nihil a martyrii splendore abesse videretur.

In proximorum sanctorum famulatu & obsequio incumbis.

Adeundus omnino Eusebii locus, qui plurimum ad causam mortis Hieronymi illustrandam facit. Atque ex his habemus quæ exordia, & progressus Hieronymi in proximis jacentes caritas habuerit, & quo tandem illustri suo exitu evaserit.

In summi molestiis.

37 Omissa vero corporum curatione, ad animorum culturam gradum faciamus. Quorum tanto erat studiosior Hieronymus, quanto corpore animus est præstantior: cujus rei causa quos ille non tulit labores? quas non devoravit molestias? quæ non subivit discrimina? Hinc illa perpetua, ac fere numquam intermissa catechismi tradendi occupatio, & Christianæ doctrinæ instructio: hinc creberrimæ illæ & ardentes in foro, in triviis, in agris, ubi tandem commodum fuisset, ad multitudinem exhortationes tam flagranti cum ardore dicentis, & audientium fructu, ut vir inruditus sapissime de rebus divinis rebus verba faciens, libentissimis audiretur animis, & probaretur ab omnibus; cui nullum vacuum tempus a proximorum institutione & commodis esset, qui ad omnia faventis occasionis momenta incumbens, ea sedulo exciperet, quo universos ignorantæ tæuebris, quoad posset, eductos, ad iusticiam & veritatis lumen traderet. Et sane cum ea, quæ alienæ salutis procurandæ studio

In impudicis famulatu concurrendis.

Cegit, necum animo reputo, venit sæpius in mentem mirari, qui artus, quæ vires, quæ tam firma bene compacti corporis constitutio potuerit tanta paupertatis incommoda, laborum molestias, ærumnarum acerbitates absorbere & concoquere, tranquillo præsertim semper animo, serena fronte, ac corpore prope indefesso. Sed nimirum cœlestis illa caritatis vis, & proximorum Christiana dilectio, ita mentem ad omnes corporis labores, & ærumnas æquo animo non solum perferendas, sed etiam contemnendas confirmaverat; ut nullis hominum conviciis & probris, nullis paupertatis molestiis aut incommodis, nullis corporis laboribus & vigiliis, a proximorum salute procuranda revocari aut retardari posse videretur: ita scilicet ille, gemina in Deum & proximis caritate magistra, ad omnem animi & corporis patientiam, quæ malorum omnium victrix egregia est, jam eruditus, obdurerat ad molestias, & occalluerat ad labores.

38 Sed illud in hoc genere singulari animadversione dignum, quod magno ausu aggressus, exitu tam secundo felicique eventu absolvit; cum Christo Domino peperit adduxitque mulieres publico in scelere perditas, fecitque Christianæ probitatis magistras ac duces in claustris, quæ fuerant in lupanari integritatis hostes insensibilis. Non defuere certe sanctissimi viri, qui eadem in

proximos caritate incensi, eandem etiam aggressi sunt provinciam; ut hujusmodi mulieres ad Christum perducerent: sed quam dissimili eventu intelligimus ex earum paucitate, quas vere ad pœnitentiam ab illis traductas legimus; idque non nisi summa quadam dissimulatione, & artificio plane singulari, non levi etiam interdum famæ honorisque jactura: Unus celebratur scriptorum monumentis e Paphnutius Abbas, qui f Thaidem nobile illud scortum eo artificio a quaestu meretricio ad pœnitentiam compulit. Impetrato scilicet ab ea secreto loco, & metum ac trepidationem simulans, identidem sciscitabatur, An, si congregarentur, eos visurus esset aliquis. Cumque negaret illa ab ullo se videri, præterquam ab ipso Deo, qui omnia cerneret, omnia sciret. Ergo, arrepta occasione subintulit senex, credis Deum nihil latere, & coram ipso peccare non erubescis, qui tua puniet, & omnium scelera? Perculit meretricis animum tempestiva Paphnutii exprobratio, obarsisque lacrymis, illico pœnitentiam egit. Sed tam nobili artificio, & acri interrogatione vix unam Christo peperit Paphnutius g: Vitalis etiam Alexandria monachi mira admodum in persimili opere fuit caritatis industria, qui prostibula sæpe adibat feminarum, & cum ea, quæ impudentiore lascivia disfluere videbatur, noctem pactus, pretium offerebat: admissus autem, in aliquo fornicis angulo procumbens, orationi vacabat, donec illucesceret dies. Factum admirans mulier, cogebatur interim tacita intra se cogitare, non certe quantum lucri fecisset, sed quantum turpiter vivendo, cœlesti Numen offendisset: itaque nonnullæ ab eo hac simulatione conversæ, vitam correxere. Sed Vitalis perverfa hominum opinione jactatus, palam male audiebat, quod frequens circa lupanaria esset: ut facile intelligam, hujusmodi mulierum correctionem tanto cum salutis & famæ discrimine, tanto cum labore & industria a sanctissimis viris tentata, quam exiguo cum fructu sæpe successerit. Quo iubeat magis in eodem caritatis opere admirari Hieronymum præficus illis sanctissimis Patribus non quidem sapientiorum aut sanctiorem; sed secundo rei eventu feliciorum: qui non unam aut alteram, sed per multas, non ab ea turpi vitæ licentia & vitiorum castris abstraxit, quod per multum est & æstimandum maxime, sed intra monasterii septa in ipsa pœnitentiæ & virtutum omnium castra, quod maxime admirandum est, compulit; idque non integra solum apud omnes innocentia fama, sed illustriori etiam extimæ caritatis commendatione & gloria.

AUGUSTINO TURTORA. D.

e f Japerat S. Paphnutium

g S. Vitalis

E

F mitissime completitur peccata

ac fidi- fensu

h illu- ftri in omni caritate, ut S. Honoratus

h

i

pingi

39 Erat hic etiam ejus caritatis in proximis fructus non contemnendus, quod, aliorum in Deum commissis etsi intime angeretur, Divinamque bonitatem ab ingratis scelere offensam vehementissime indoleret; adeo tamen, humanam fragilitatem elevando & excusando, benigne ferebat, ut æquiores in delinquentes ac mitiorem præbere se non posset. Cumque accerrime in vitia ipsa exardesceret, ac pene desæviret, vitis tamen obnoxios mitissime accipiebat & lenissime: sic in se ipsum etiam ob leves noxas severus, in alios vero lenis & mitis esse consueverat. Si vero quidpiam injuriæ aut offensionis ab alio tulisset, admirationi prorsus erat animi illa constantia & æquabilitas, qua universa mitissime ferebat. Plura sunt hujus generis, eaque gravissima in tota ejus vita exempla observata: quin ita ille rebellantem sensum edomuerat, ut nullum dulcius acroama ad aures illius, quam multa in eum congesta convicia & illatæ contumeliæ, accedere posset; atque his, aliisque per multis experimentis, quibus Christiana in proximis caritas comprobatur, adeo illustris in hac virtute, & excel-lens extitisse videretur, ut, quod de h S. Honorato dixit aliquando S. i Hilarius, non incongrue de Hieronymo usurpare me posse diffidam. Tantam scilicet in eo fuisse latitudinem caritatis, ut, si specie facieque hominis ea virtus exprimenda esset, Hieronymi potissimum

AUCT: AUGUSTINO TURTUR, RA.

pingi vultu debere videretur: neque supra fidem, aut exaggerandi gratia aliquid a nobis dici existimabit, qui superiores vitæ libros æquo animo percurreret. Sed quando nullibi magis assiduam & ferventem libet spectare Hieronymi caritatem, quam in pauperes derelictos & orphanos; placet seorsim hoc pium caritatis institutum expendere, fusuusque de eo agere.

- a *Vitam S. Bernardini Ordinis Minorum dabimus 20. Maii.*
- b *Colitur S. Elizabetha 19. Novemb.*
- c *De B. Maria de Oignies agemus 23. Junii.*
- d *Eam 28. Februarii damus, ubi de Sanctis his agimus,*
- e *Referitur S. Paphnutius in Florario M. S. Maris, a Manrolyeo 29. Novemb.*
- f *Colitur S. Thais, a Græcis positum, 3. Octobris,*
- g *Vitam S. Vitalis dedimus 11. Januarii.*
- h *Alia S. Honorati illustravimus 16. Januarii.*
- i *Colitur S. Hilarius Episc. Arclatenfis 5. Maii.*

CAPUT VII.

Derelictæ sobolis educatio quam pium, & Reipublicæ utile institutum.

B 40 Ardentem illum in Hieronymo sanctæ caritatis ignem alebat maxime, perpetuoque fovebat quædam non intermissa Divinorum beneficiorum recordatio, quæ semper in ejus mente vigeat; sed unico illo & inter cetera singulari mirifice capiebatur, quod, cum ille dives esset, pro nobis egenus factus est, cui cum nunquam parem ab humano genere gratiam persolvi posse intelligeret, quantam maximam tamen posset, pro viribus rependere studebat. Quocirca in Christi pauperes effusissima ferebatur caritate, quod ipsum Christum pro nobis egenum factum maxime referrent, & impensa Christianæ caritatis officia ejusdem Christi vice admitterent; qui, quod uni ex his minimis præstitum fuerit, sibi uni præstitum fatetur: ut nil mirum, si totus eo in opere Hieronymus, hoc unum, inter cetera pietatis officia, proprium sibi fecerit institutum: quod certe munus quam non modo ipsi Deo gratum & acceptum, sed & Reipublicæ commodum sit, neque a suscepta scriptioe alienum, neque lectori injucundum erit paucis indicare. Qui enim Divina humano contuenter oculo, ad egregiam operis commendationem non animadvertunt, quam salubri & religioso conatu, e communi animarum salute Divinaque gloria quisque desudet; sed quam specioso & illustri hominum plausu, aut e privata utilitatis commodis & splendore labore: ac ideo minus huic instituto deferunt, in qua plus est curarum & laborum, quam splendoris & pompæ. Ceterum utilius hoc quam speciosius institutum, solidæ caritatis rei que publicæ percommodum opus, si quod aliud, merito censetur: nobilioribus enim & fortunis instructis, qui sedulam navent operam, reperiuntur non infrequentes; quando ex eo opere, vel non exigua lucri affulgeat spes, vel ambitionis aura e potentiorum servitute & clientelis excitata & collecta, non leviter blandiatur: extremorum vero inopia & miseria confectorum curam qui suscipiant, modum perarri, cum nullum alliciat commodum, nullum sollicitet lucrum, sola laborum & ærumnarum copiosa seges efflorescat & invitet.

diligens in orphanis educandis

hæc nulla splendore

sed magna labore

est infans

rum lumen adducere; nec modo corporis famem cibo, D sed insitam etiam illam & a natura ingentem sciendi cupiditatem ingenuis artibus sedare? Et certe si universos Christianæ reipublicæ ordines animo repetas, si gradus omnes ratione perlustras, si status denique mente revolvas ac percurras, complures occurrent, qui misere neglecti in perpetuis natalium sordibus, furto, vitiiisque omnibus expositi, Divino numini & civitatibus insensu, perpetuo jacuissent; nisi hujus institutionis & disciplinae beneficio e natalium tenebris, rei que familiaris angustis, vel ad doctrinarum culmen & gloriam, vel ad honestas artes & opes non exiguas, ingenti certe Reipublicæ bono, aliquando emerisissent; quales etiam innumeri pene sunt tum minores opifices in officiais operam mercede exercentes, tum etiam officinarum magistri, qui ex hac pauperum derelictorum instructione prodire, prodeuntque quotidie, quorum in officinis, si quid contrahas, vides omnia citra fraudem ac perjuriam omnino sincera fide transigi, magna contrahentium utilitate, & Christianæ probitatis exemplo. Nec in præteritis illud relinquendum, quam frequentes sacris Ordinibus nomina dederint, dentque frequentissimi, quorum doctrina & probitas multis Christianæ reipublicæ partibus admodum utilis, & frugifera commendatur. Ut igitur nobiliorum institutio præclaros sane & egregios habeat exitus (permagni enim Reipublicæ interest, quam recte ad pietatem & virtutem nobilitas informetur, cujus tanta est in utramque partem vis atque potestas) infimorum tamen & tenuiorum informatio suo non caret fructu, nec minori apud Deum mercede compensatur. Quin uberioribus etiam interdum pietatis & religionis fructus, vel tenui cultura, ex infimis & humilibus legi, quam e nobilium divitumque diligenti cultu, idcirco plures sanctorum Patrum sensere; tum quia opulenti & potentiores nihil præter terrena sapere aut curare videntur, tenuiores vero rebus humanis minus addicti facile, hisce contemptis, toto pectore ad cœlestia anhelant, eaque magno cum pietatis sensu contemplantur & expectant: tum etiam, quia divitias & nobilitatem Dei hominumque contemptus fere comitatur; cum infimiores cœlesti Numen puriori religione colere, ejusque majestatem vereri facile condiscant: hi enim humana non magnopere expectantes, divina avidè arripiunt; quæ nobiliores, animo amplitudinis humanæ cupiditate occupato, penitus excludunt: pauperes illos rerum inferiorum contemptores haud ægre allicit cœlestis vitæ amor & studium; quod potentiores imaginariis honoribus excellentiarumque studiis (cujus maxime appetens est nobilitas) indulgentes, tandem atque molestia afficit. Unde non immerito cœlestium donorum opes, laxiori manu in illos effundere Divina bonitas consuevit, quos ab his rebus mente soluta, ab alienataque voluntate, sicire cœlestia videt ardentius, & ad Christianam disciplinam multo esse propensiores. Quippe tanti refert, quam vacuo liberoque animo ad Deum accedas.

summo resp. bene,

et religio- nis Casbo- lica inveni- mento,

F

exemplo S. Zoticii,

42 Quibus certe aliisque permultis de causis nemini jam mirum esse debet, si hujus destitutæ sobolis cura perpetuo summis viris sanctisque hominibus cordi quam maxime fuerit. Inter quos tam pii sacrique instituti princeps & auctor S. Zoticus censetur, qui eximia nobilitatis & virtutum omnium laude Romæ florens, cum aliis summis viris Constantinopolim a magno Constantino Cæsare traductus ad summa Imperii munera obeunda, ibi primus orborum curam suscepit, eis que contubernio erecto, proprias edes assignavit, & certam vivendi rationem instituit. Unde Leonis & Anthemii Augustorum rescripto ad Dioscorum Præfectum, sancti viri memoria in hac verba commendatur, Zoticus beatissimæ memoriæ, qui primus hujusmodi pietatis officia invenisse dicitur. Sed & Græcis Latinisque sanctorum sanctorum monumentis prædicat.

Kal.

A Kal. Jan. egregia viri sanctitas, & pium caritatis opus illustratur: ut non parum etiam hæc pauperum derelictorum institutio auctoris nobilitate & sanctitate commendetur. Quod vero Constantinopoli S. Zoticus, idem etiam in Galatia, pari pietatis laude, a S. Clemens Episcopus & Martyr præstitit. Hic magnus ille Clemens martyrum columen, & carnicum terror, cui orphanorum colligendi curam & studium accendit dira fames, quæ tunc Galatiam invasit: cumq; esset ille admodum juvenis, & cum vix vigesimo ætatis anno expleto, Ancyrensis Episcopatu inauguratus, orphanorum tamen institutum non dimisit. Quin illud etiam addidit (quod Hieronymus etiam Somascha præstitit, & nostra adhuc in Religione, certis ad id cibus assignatis, usu receptum est) ut præter pauperes, orbos a nobilioribus etiam pbletos filios apud se domi aleret, educaret, & erudiret. In eandem pietatis laudem acerrime incubuit b S. Adhelandus Pipini Magni nepos, & Caroli Augusti consobrinus, qui novam in regno Galliarum vel invenit, vel tempore desuetam derelictæ sobolis curam revocavit: orbis enim pueris in unum collectis insigne domicilium attribuit, tantaq; pietate operi semper præfuit, ut, quos huic officio ministros assignarat, velut pauperum medicus, ac parens, cum ipse interesse oporteret, suis manibus perficere non posset, diligentissime instrueret, qua ratione cibos pararent, ne tenella ætatis sanitas laderetur. Sed & hoc minime reticendum, quod maxime ad rem nostram facit, Adhelandum virum Religiosum fuisse, & Abbatem Corbejensem, ut hoc institutum a religiosis hominibus non abhorreret appareat. In Cypro etiam S. Sophronius Episcopus pupilorum & orphanorum patronus, & pauperum omnium adiutor mirificus fuit, cujus in pauperes egregia caritas ecclesiasticis factis celebratur sexto Idus Dec. Neq; vero in omni consequenti posteritate viri omnium laudum genere præstantes desuere, qui in idem pietatis opus curas omnes direxerint, quibus Hieronymum etiam nostrum præterito seculo Divina bonitas addidit, & ad hujusmodi loca tota ferme Gallia Cisalpina construenda excitavit: quo in muere quam Divina clementia magnis rebus gerendis eidem adfuerit, satis præcedentibus libris continenti narratione expressus illius vitæ cursus declaravit.

S. Clementis Ancyranus,

S. Adhelandi Abbatis,

S. Sophronii Ep.

a Vitam S. Clementis Ancyranus didimus 23. Januarius.
b S. Adhelandi Abbatem varia illustravimus 2. Januarius.

C A P U T V I I I .

Insignis Hieronymi corporis mortificatio, quæ pœnitentia & paupertate absolvitur.

43 **V**eram & germanam in Deum proximoq; caritatem & assiduum orationis studium insignis semper mortificatio comitatur, indissolubiliq; nexu illis perpetuo unitur: nec ea solum, quæ insanas corporis appetitiones & effrænos sensuum motus domat; sed etiam quæ animi clariores immoderatq; spiritus cohibet & reprimat: quæ utraq; mortificationis pars, quam in Hieronymo fuerit absoluta, tradendum est. Ac ut eam primo contemplemur, quæ corpus respicit, ea fere pœnitentia & paupertate continetur, quarum virtutum gloria perillustri fuit Hieronymus: quippe asper admodum semper in se ipsum fuit, sensuumq; & corporis domitor omnino severus. Quam enim alperam victus rationem usurparit, sæpius indicatum est: initio namq; suæ conversionis, cum cibi minimi esset atq; vulgaris, tum vero eos fecit in abstinentiæ virtute processus, ut vix aliquid vilissimi edulii cum

In albo potu assuevit,

ceteris domesticis victitans ad panem adhiberet: eoq; postremis vitæ annis processit, ut pane secundario, vel etiam hordeaceo, & frigida vitam duceret: atq; adeo tam asperæ ciborum abstinentiæ assueverat, ut ne aspectum quidem lautiorum ciborum ferret: cujus rei argumentum sunt uberrimæ lacrymæ super mensam apud Scainum fusa. Quod ergo numquam certe memini, quin memoriz succurrat, quod de a Palæmone Thebaidæ solitudinis monacho prodant, qui cum b Pachomium contubernalem suum hortaretur, ut celebri die Resurrectionis Domini solito lautius obsonaret, coxit ille olus, oleoq; & sale condidit: sed, posita mensa, Palæmon suspensus parumper hæsit, ingemuit, bisq; verbis lacrymas emisit: Dominus meus crucifixus felle & aceto potatus est, & ego oleum edam? Cumq; illum ubertim flentem rogaret Pachomius, ut cibum sumeret, illamq; olei lautitiam non tam sibi, quam illustri & omnium maxime celebritati concederet, non obtinuit; quin Palæmonis lacrymæ pervicerunt, ut ne Pachomius quidem præter panem cum sale & frigida, quidquam gustaret. Simili abstinentiæ ardore Hieronymus sanctissimi Crucifixi recordatione splendidiore avertabatur mensas, & pari lacrymarum ubertate alios etiam a lautiori escarum usu eo die apud Scainum revocavit. Et quidem ad hanc virtutem abstinentiæ domesticos in primis ceterosq; qui illi in disciplinam se traderent, suo informabat exemplo & institutione, parcoq; & parabili cibo eos uti ubiq; volebat. Ut universa in hoc genere de ejus instituto illis plane verbis S. Hieronymi concludere posse mihi videar, quæ de monachis eremi ait: De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentis monachi aqua frigida utantur, & cotum aliquand accipisse luxuria sit.

AUCT. AUG. THRTU. RA. D Lib. 3. c. 13. exemplo S. Talamoni

44 Eadem vitæ asperitas comitabatur quiescentem: cum enim aliquando subjectas paleas ad cubitum adhiberet, eo postea devenit, ut corpore pavimento porrecto, nudo saxo, vel (si paulo commodius quiescere necesse fuisset) alicui assenti, neq; postis indumentis, ad cubaret: vixq; satis naturæ faceret indigentia. In se ipsum autem immixti sævoque flagello nec citra sanguinem deservire, terga corpusq; sæde discerpere, erat illi per familiare. Sed longum esset omnino recensere, quam adeo afflictum & flagris contusum debile corpusculum, aliis præterea laboribus ac vitæ asperitatibus severe frangeret: cum illud ferendis oneribus subiceret, longis itineribus oppidorum vicorumq; concursationibus fatigaret. Quoties hominem ligna, saxa, sabulum convehentem conspexerunt? Quoties in agris, nulla frigoris aut caloris habitatione, rusticorum vices experientem sunt intuiti? Quæ F omnia ad corpus edomandum, rebellantq; sensus vires atterendas spectabant: quod mortificationis genus prius etiam illis sanctis Patribus in usu fuisse, vel unum Macarii Alexandrini monachi exemplum docet, qui saccum sabulo plenum sæpe gestabat humeris, nihil inde præter extremam lassitudinem captans: rogatusque quid supervacua illa sibi vellet opera, egregie respondit: nisi corpus hoc graviter affecero, periclitetur anima, necesse est: hunc plane Macarium mihi videtur referre Hieronymus, adeo propensus assiduis laborum defatigationibus, ad corporis vires perdomandas. In cujus certe labores mihi intuenti sæpe succurrit admirari, qui artus, quod robur, quæ corporis firma constitutio, & membrorum apta coagmentatio, tantam subire laborum molem potuerit: qui certe humanam fidem excedere videri possent, nisi pios hujusmodi conatus cælo curæ esse sciremus.

monachorum

distas & parca conbat,

Agelli in se servit

corpus continentis laboribus

c nst S. Macarii Alexandrini

45 Unanimis tantum soror & indivisibilis comes ejus mortificationis est paupertas: quæ sola suo honestat comitatu plurimis carentem commodis, vel ad ipsam vitam tuendam necessariis. Quo in genere quantum Hieronymus, sive ad peculiarem nec unquam interstitentem hujus virtutis exercitationem, sive ad absolutam

paupertati dedit.

AUCT. AUG. TURTU- RA.

Stipem largi- brem an- illi proce- vat, ad sibi

lter pedes & obique ulatice se- cile

ad noscom- ma diver- tis

actur villi vultu

et supel- lectilia

pauper esse scilicet

re, abdicen- tis omnibus

constantem tota vita

an voto obstruere

summo ho- norum cul- mine sprete

tam corporis castigationem excelleret; adeo totus illius vitæ cursus legentium oculis objectus ostendit, nihil ut jam superaddi posse videatur. Quare compendio sunt hic aliqua attingenda, tum quæ ad corporis mortificationem, tum quæ ad absolutum hujus virtutis exercitium faciunt. Ac, ut de primo dicam, extrema semper earum rerum inopia, quæ sunt alendo corpori necessariæ, ad ejus mortificationem consistebatur: cumq; sedulo cum aliis ageret, ut extremæ pauperum miseriæ vellent obviam ire, ex publicaq; misericordia non exigua Christi pauperibus annonæ subsidia exprimeret; ipse tamen communis cum illis paupertatis incommodum præcipuo damno, ex arduioribus scilicet mortificationis legibus, subire volebat; quippe stipem in alios large dispersens, sibi tamen vix, quantum quotidianæ tolerandæ vitæ necessitas postularet, reservabat: quoq; magis apud illum valebat rarus ille sensus alienæ miseriæ, & diræ famis horror; eo minus sibi vitæ subsidia usurpabat. Itinera in super, quæ cumq; incidissent, quovis anni tempore pedes & solo Divinæ providentiæ viatico instructus obibat: quocumque pervenisset, ad xenodochia vel nosocomia pauperum divertebat, incommoda scilicet & vilissima hujusmodi diverforia quibuscumq; nobilium habitationibus, paupertatis & mortificationis simul amator, anteferebat. Amictu adeo paupere & vili utebatur, ut interdum, sæva hyeme procedente, frigore obdurari ejus membra viderentur. Atque, ut uno verbo concludam, in hunc planè finem tum domi, tum extra in supellectili & victu ceterisq; rebus paupertatem potissimum eminere volebat, quo nullibi mortificando corpori deesset occasio. Eoq; studio consequebatur, ut non modo mortificationi inserviret hæc virtus: sed ad absolutam etiam Evangelicæ paupertatis speciem se ipsum aliosq; formaret: quos non in postremo aliquo gradu consistere, sed ad altiores secum evehere contendeat.

46 Libet hic, quam per omnes paupertatis gradus sit egregie vagatus, cursim exponere. Primum enim abalienata a divitiis voluntate, omniq; prava animi affectione deterse, interno illo divitiarum contemptu inter eos cooperari merito debet, qui primo in agmine pauperum spiritu a Domino vocantur, & quibus regni cælorum possessio addicitur. Verum primo in hoc ordine non consistit ille, sed ad proximum etiam paupertatis gradum evasit; ut scilicet tacito illo & in sinu latente bonorum omnium despectu aliquando evulgato, & in lucem educto, rebus suis se sponte abdicaret, omniq; paterno censu exutus, Christi pauperrimus fieret. Illud etiam (quod permagni in paupertatis studio æstimatur) est tertio loco ascensus, ut voluntariæ huic rerum abdicationi perpetuitatem adderet; nam illam semel arte complexus, in omni postea vitæ parte diligentissime custodivit, & quibuscumq; officiis sanctissime retinuit, summis etiam opibus libens semper eam prætulit. Quippe in ea rerum inopia tam dives, nihil ut appeteret; in magnis vero divitiis tam largus, omnia ut Christi pauperibus effuse divideret. Sed uno forte gradu summo illo Evangelicæ paupertatis fastigio minor Hieronymus videri potest; quod, an voti religione ad hoc vitæ genus aliquando se obstrinxerit, incertum.

47 Ceterum in tam ampla bonorum abdicatione, qualem de Hieronymo retulimus, majus quoddam incit voluntariæ paupertatis momentum, & excelsi animi supra humana omnia erecti argumentum, quam leviter intuenti appareat. Non enim forte admodum difficile privatæ renuntiare fortunæ, nec altioris ordinis injecta aliqua spe, velle præterea majoris voti aleam expectari: sed hominem in amplissima Republica natum, nequidquam illi majorum dignitatum, & supremi etiam in sua civitate principatus aura adblandiente, eo divitiarum honorumq; culmine sponte decedere, quam-

cumq; supremi fastigii spem abicere, & ad tam vilia abjectaque pauperum servitia se se dejicere; admirandum profecto, & supra communia mortalium vota stupefendum facinus censetur. Quod facile magnum illum Ovinium Gallicanum, bis Consulem, pluries barbarorum victorem, & Constantini Magni generum designatum animo subjiciat. Hic toties Romani exercitus Imperator, post Thracas, Dacos, & Scythas bello domitos, Constantiam tamen Constantini Magni Caesaris filiam sibi sponsalium pollicitationibus destinatam, cum ingenti opum vi sponte dimisit; & ad Ostia Tyberina secedens sancto viro Hilario se se aggregavit, & pauperum hospitalitati infirmorumque servitio se totum addixit, multo sibi gloriosius fore ratus, cælesti militiæ subesse, quam Romanæ præesse, & salubrius Christi pauperibus se immiscere, quam primo post Casarem loco in aula consistere: quare tam ardentem in privatis ædibus servi functus est officio, quam prius in castris Imperatoris ac Ducis: nec magis olim militaris gloriæ avidus fuit, quam postea abjectissimæ paupertatis studiosus: cui non admodum absumilis Hieronymus noster videri potest in tam egregiorum humanarum contemptu & sui ipsius despectu. Sed & quemadmodum suos habuit admiratores voluntaria Gallicani paupertas; & in Christi pauperes pietas; cum vulgata latius per orbem tantæ rei fama, multos undique illuc acciret, qui ad vitum ex Patrio & Consule lavantem manibus aquam, languentibus sollicitè ministrantem, & cetera sanctæ servitutis officia exhibentem, contuendum properarent; ita neque iisdem suo caruit tempore Hieronymus, quos late manans in hominum ora ejus virtutis rumor, ad ipsum Somaschen- sis solitudinis recessum invitabat, quo tantæ paupertatis & pietatis spectatores forent. In ea vero abjectissima rerum conditione (ut hoc etiam postremo loco addam) non minori profecto laude digna sunt, quæ in pauperum obsequium præstitit, quam quæ in summa opum affluentia in luxus & voluptatis gratiam a vanis divitiarum amatoribus profecta videmus. Villas illi, palatia, thermas, theatra, aliaque ædificia insanis innixa substructionibus, & immanibus columnis suffulta, tam stulta, quam larga divitiarum profusione excitarunt: sed Hieronymus non-secularis auræ, sed paupertatis studio incensus, pauperumque addictus servitio, humiles casus erigere, hospitia miseris parare, multa passim gymnasia ad exercendam pietatem caritatemque aperire, in quibus ille de his virtutibus prælectiones quotidie habebat admodum utiles & frugiferas, non nitido dicendi genere & conquisita verborum pompa explicatas, sed assiduis asperæ pœnitentiæ & paupertatis laboribus atq; incommodis expressas, quæ non vulgarem sui corporis mortificationem, illustri cum pietatis significatione, mortalibus obtestarentur.

B infima ap- pelli.

imitatus S. Gallicano.

E cum magis effrenata admiratio.

- a De S. Palæmone *egimus* 11. *Januar.*
- b *Colitur* S. Pachomius 14. *Maij.*
- c *Hujus Macarii Acta dedimus* 2. *Jan.*
- d *Anno* 317. & 330. *Colitur* S. Gallicanus 25. *Jun.*

C A P U T I X.

Ejusdem interior mortificatio, quæ humili sui abnegatione, & obedientia continetur.

48 Sed ad alteram mortificationis partem devenio; quæ animi cupiditates frangere, & interni spiritus elationem humili sui contemptu & obedientia deprimere solet, arduo sane & difficili certamine, ut non passim hujus victoriæ exempla numerare queas: quippe Chium Aristonem illum plures secuti, ad propriam laudis

A laudis gloriaque studia potius, quam vera virtutis sefe retulere. Non minora tamen in Hieronymo suppetunt hujus virtutis, quam ceterarum argumenta: cui unum illud familiare fuit, infra omnes sefe dimittere, prae omnibus se contemnere; maxime sollicitus, ne magnarum virtutum merebire referta navis ad ceços elationis scopulos illisa, misere aliquando superbia fluctibus absorberetur. Molestior forte videbitur narratio, si singulos humilitatis propriaeque abnegationis gradus persequar, idcirco pauca tantum hoc de genere attingam, ex quibus de reliquis in proclivi erit judicium. Ipse hominis habitus cum primam in oculis incurreret, erat non obscurae humilitatis indicium: eamdemque virtutem tum domestica, tum externa ejus exercitia probebant. Domi siquidem ad abjectissima quaeque & laboriosa ministeria, studiosa & prompta ad omne officium celeritate, vel non rogatus, sefe portigebat: hoc erat illi solenne, coquo operam dare, fordidam culinam servitia obire, aquam & ligna convehere, lances patinasque perpurpare, reductis ad cubitum manicis, inquinatos lebetes & ollas ferventi aqua sua manu diluere, pavimentorum quisquilias verrere, in ejuisque vel infimi obsequium se totum occupare; ut, ceteris officio Praelatus, mutata cum illis officii vice, eorum expleret ministeria: ceterorum servum & administratorem, seu verius mediastinum dixisses. In communi vero & quotidiano congressu omnes comiter appellare, & infimum quemque blandè affari consueverat: nec ulla rem magis tam multos ille ad se alliciebat, quam miti illo suavi; alloquio. Pauperes autem & egenos peculiariter prosequabatur honore, omnia eorum causa praestare cupiens; quod in illis singularem quamdam Christi Domini speciem agnosceret, qui cum esset dives, propter nos egenus factus est.

49 Si quid interdum ab eo erratum esset (quod in hac contagione in proclivi est) non ille pertinaciter errorem defendere, non studiose occultare, sed gravissimum fateri, emendationem polliceri: saepe cum in cenaculo, ceteris assidentibus, suis erratis veniam deposceret, id tanto animi sensu & ostensione doloris praestabat, ac si vere gravissima fuissent: quae tamen vel nulla, vel certe ex eorum genere erant, adversus quae numquam satis repara est humana fragilitas. Sed umbratilis ista exercitatio virtutis, minus forte splendoris habet ac probationis; clarior illa & illustrior, quae integris spectabatur civitatibus: cum onustus manticis, ad communem misericordiam prodiret in publicum: quo loco ne aliqua forte ficta humilitatis suspicio esse posset, addebantur insanæ plebis probra, scommata, & contumeliae; e quibus molestiæ nihil, voluptatis vero plurimum hauriebat Hieronymus, magno certe edomiti interioris sensus argumento. Egregium fuit olim S. Francisci adversus gliscentem sanctitatis suae famam commentum illud (quando latius quotidie in vulgus manaret, & celebrior in ora deveniret) ne qua inanis gloriae voluptas subiret animum, cum negotium dedit dicacissimo cuidam, ut vitam & mores suos omni verborum petulantia incesceret: urgere ille immaniter volentem non destitit; quin etiam convicia aliquanto severius acerbiusque quam deceret, quæ sita congestaque in eum scimus: sed & hoc unum mirifice adversus animi elationem medicamentum semper adamavit Hieronymus, sanctæ humilitatis & mortificationis sectator; cui nullum dulcius acroama, quam conviciorum & injuriarum nobile præconium. Lacescenti vero, & injuriam inferenti quam blandum se præberet, satis explicatum, cum barbæ evulsionem mirantem, tam inusitato modestiæ documento, mitissimum se obtulit.

50 Hoc etiam inter insigniores humilitatis & abjectionis notas referendum; infima loca ambire, oblatos honores rejicere, suprema munera detrectare. Regebat illo initio auctoritate potius, quam imperio, reli-

quorum cœtum, cupiebatque eo se onere levare: cumque abnuerent ceteri, primum tamen ille gradum, quamdiu potuit, recusavit; tamdiu vero restitit, donec omnium efflagitatione victus animum inflexit, ut desiniret rogari tandem & negare: illud tamen constantissime semper retinuit, ut, quando primo loco abire non posset, cum saltem omnium nomina essent conscribenda, tertio se loco semper scriberet, duosque ad minus sibi præferret: idque vetustissima auctographa sua manu exarata adhuc ostendunt, in quibus Alexandrum Mediolanensem & Augustinum Bergomensium illi prælatos legimus. Huc etiam mirifice facie, quod alibi a nobis est questum, cur scilicet villarum & solitudinis recessum magnis prætulit civitatibus. Ut enim illam in præfenti causam omitam, quæ illi cum aliis sanctis viris communis esse potuit, qui urbes illecebrarum plenas, ceu scelerum irrorationes cum eremo libentissime commutarunt; quo in genere illustri admodum fertur S. Benedictus, qui, Romæ cum studiis relicta, in solitudine maluit esse celestium rerum contemplator, quam in ea urbe secularium studiorum cultor: hujus tamen Hieronymi consilii primas sibi partes usurpare videntur tum proximorum caritas, tum sui ipsius contemptus.

51 Videbat ille rudes & agrestes homines egere admodum Christianæ doctrinæ magistris, quorum in civitatibus copia non deesset; proinde libentissime ad eos se conferebat, exemplo forte Pachonii monachi, qui animadvertens proximi vici colonos rerum caelestium ignaros, a cultu abesse divino, & tantummodo in pascendis pecoribus studium protrahere, vehementer indoluit, nihilque moratus, ad eos se contulit, & inter illos fugerium constituit, neque prius discessit, quam illos docuisset Deum timere, Christo credere, pie atque innocenter vivere. Sed hoc forte melius in singulari hominis humilitatem suique contemptum rejiciendum; qui se mortalium omnium vilissimum caput, & frequenti illa hominum luce omnino indignum arbitrat, latebras, solitudines, caecaque montium latibula circumspectabat. Sed quem ab hominum cœtu arcebat humilitas, revocabat postea caritas, cogebatque spiritualis institutionis gratia, hominum frequentiam libidine repetere. Veluti qui maris periculo emerfus, jamque in ipso portu receptus, si quos naufragio confictari videt, rursus committit se fluctibus, ut in alto laborantibus opem ferat; ita fere Hieronymus sua nimirum quiete aliorum salutem potiorem habens.

52 Superest jam postremo loco ejus obedientia explicanda; quam ab animi mortificatione non sejungendam docuimus. Cui virtuti (quoad licuit) semper Hieronymus, cum absoluta sui abdicatione judicii, ac voluntate promptissima paratum & alacrem se obtulit. Sed cum ceteris Moderator præfisset, minus multa hujus generis exempla edere potuit. Initio suæ conversionis quam ardenti obsequendi studio rerum spiritualium moderatori se totum permiserit, ac penitus subjecerit, suo retulimus loco. Cumque postea in disciplinam etiam Carassæ se tradidisset, ita ab ejus nutu pendebat, ut, eo inconsulto, ne levissima quidem attentaret. Ad tantæ virtutis specimen indicandum, hoc unum subjiciam ex quo de ceteris prudens lector conjecturam faciat. Cum Salodii Stephanus Bertazzolus, Hieronymo audiente, aliquot capita ex S. Augustini meditationibus perlegisset, magno pietatis ardore Hieronymum ea lectio compleverat, ut libellum apprimè utilem & fructuosum vehementer laudaret commendaretque: ea res Stephanum impulit, ut librum Hieronymo muneris loco offerret: sed gratum dantis animum multa humanitate collaudans Hieronymus, gratiæ omnino remittebat: verum cunctantem ad accipiendum, cum alter precibus percelleret ardentius, annuit tandem Hieronymus, seque oblatum mu-

AUCT. AUG. TURTU. RA. D

volat majores urbes

ut Romam S. Benedictus

E agrestes homines docet exemplo S. Pachonii

solitudines amat

hanc ob horum salutem deservit

F perfecte obediens

ludio moderatoribus consuevit

perissimum Carassæ

Palda humilis

habitu corporis

in emerctis vilissimis

comis in alloquio

etiam pauperum

culminis in erroribus suis agnoscentis

bilis fert contumelias, cum S. Franciscus

supremam inter suos auctoritatem conatur a se amovere

AUCT.
AUG.
TURTU-
RA.

A
Epist.
pas.

nus hac conditione admissurum spondit, si datis ea de re ad Carassam litteris, & ipse consensisset; ne videlicet quidquam in sanctæ obedientiæ jura ea de causa peccasse videretur. Post vero suum a Carassa discessum, cum varia obiret loca, novisque pauperibus sedes pararet; diocesani Episcopis eorumque Vicariis ita se sua; omnia subdebat, ut singula pro eorum moderaretur arbitrio. Si civitatem relinquere, villasque & agrestes homines Christianæ doctrinæ præceptis imbuere in animo esset; id non nisi Episcopo benedictione annuente, aggrediebatur. Numquam ille vel civitates appetebat, vel ab eis Somascham redibat, quin saltem Vicarii benedictione ac venia muniri vellet. Quin etiam cum Bergamo Mediolanum ad orbium contubernium curandum se contulit, id, non nisi permittente Episcopo, ab eo factum asserit Carassa. Quo manifeste liqueat illum adeo sanctæ obedientiæ studio incensum fuisse, ut, quando illius exercendæ argumenta, tamquam aliorum moderatori inter suos, decissent, ea apud externos studiosissime conquireret.

a *Colitur S. Franciscus 4. Octobr.*
b *De S. Benedicto agemus 21. Martii.*

C A P U T X.

Ejus corporis forma, & figura.

53 **S**atis hucusque quantum vires tulere, internam animi effigiem Hieronymi proferre, hoc est, perfectæ virtutis simulacrum, & excellens Christiana disciplinæ exemplum exprimere sum conatus: eaque parte quatuor libris adumbrata, ipsam etiam corporis formam, oris lineamenta, faciemque tradere, hac

suprema operis clausula, libet. Statura fuisse aliquanto supra communem, & tota corporis mole egregie formatum, capillo supercilioque nigrum, sed ita, ut atro densoque pilorum excursu in unum fore supra nasum convenirent supercilia; grandioribus vivacibusque oculis, & pleno tandem majestatis ore omnino venerabilem tradiderunt, qui proximi Hieronymo, id vel a viventis imaginis spectatoribus hausere, vel contemplari recentes illius ævi figuras potuere, quam minime aberrantes a vero: sed difficile admodum ante tantum temporis absumpta lineamenta, penna tamquam pennicillo reponere. Multum tamen fuisse dignitatis in illius ore ac vultu, ut vehementer assentiar, facit pervetusta adhuc Venetiis apud Æmilianos gentiles suos hominis imago (quam e præsentis vultu forte pictor effinxit) quæ barba & mento, confirmata jam ætate, virum ea, quam referunt, aspectus dignitate insignem ostendit. Consequentes postea anni canitiem, & penitentis rigor maciem palloremque addidere, sed majestatis vultus, & frontis imperio non imminuto. Cernitur adhuc Britæ in suprema ædium contignatione rudi & ineleganti opere expressa hominis jam senis figura, ac pene ævitate absumpta: quæ tamen ex tam dillicta memoria plenum gravitatis propagavit in hanc diem hominis aspectum.

54 Sed quæ fuerit Hieronymo facies, & quam minime dissimilis pictoribus expressa, non multum laboro. Illud unum est, quod in operis meta constitutum maxime sollicitat & urget, ut internam illius animi effigiem tam claris virtutum luminibus radiantem, & fufius hisce libris a me in hunc finem explicatam, quotquot ab Hieronymo sumus, vita & moribus tandem aliquando ad vivum referamus.

fuit data
in supra
communat
capillata
nigro
vultu ve-
nerabili.

contracta
cum senio
melle.

E

Epilogus
autentico.